

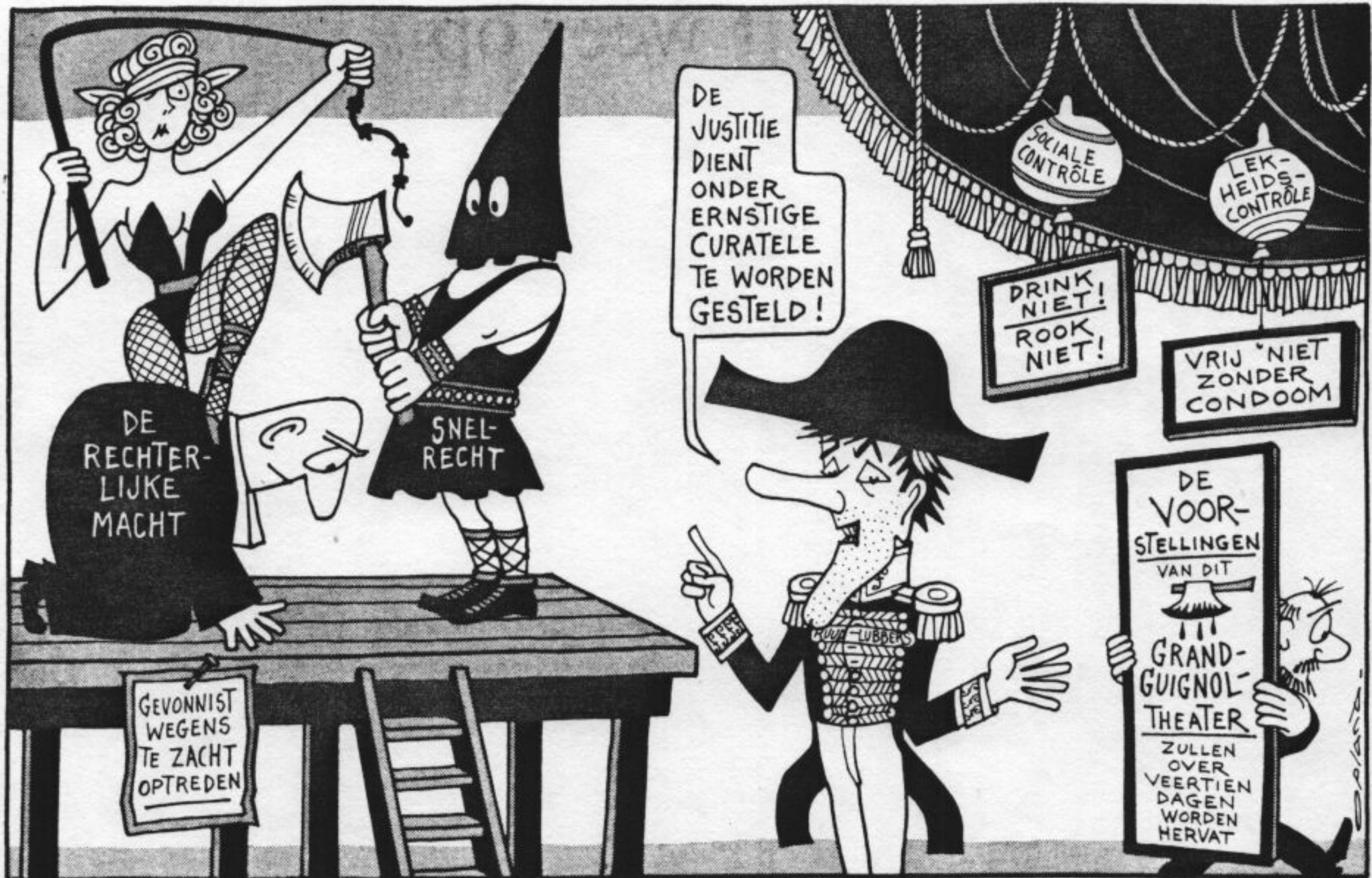
PERSFOCUS

DERDE JAARGANG NUMMER 4

APRIL 1987

knipselkrant van vereniging martijn
over kinderen, volwassenen en seksualiteit

SCHULD EN BOETE

De Sociale En Culturele Kerntaken Van De Overheid

In dit nummer:

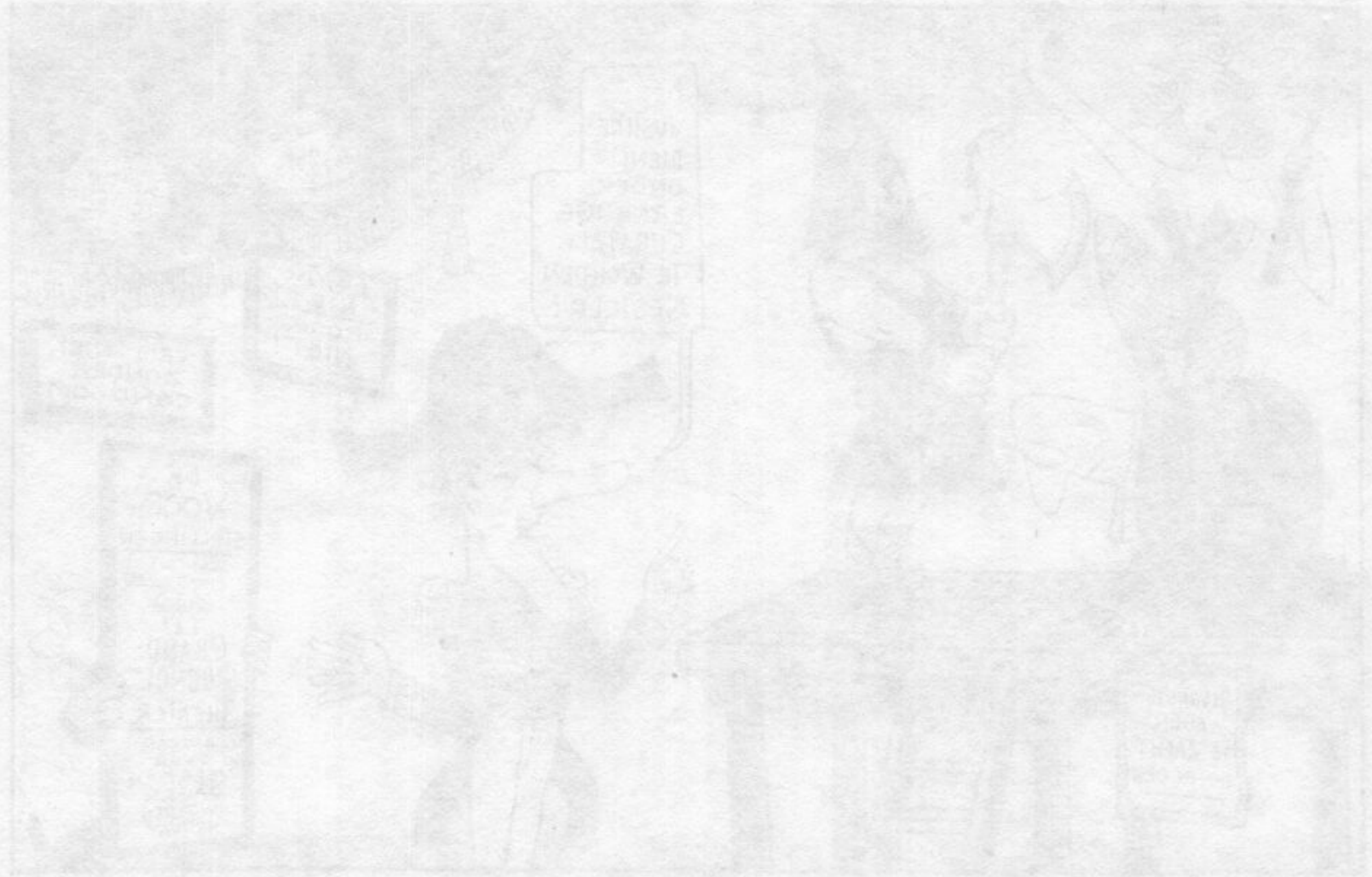
Porno	pag. 2
Tobben over strafrecht	pag. 5
Age-ism	pag. 8
Van herders en lammeren	pag. 9
Herder Goeree	pag. 12
De homo's	pag. 14
Boeken	pag. 18
Blijf uit de buurt	pag. 21
Ongewenst intiem	pag. 24
Ontucht van de maand	pag. 27
Prostitutie-beleid	pag. 28
Le sida	pag. 31
Kapotjes	pag. 36
Achtergrond	pag. 37

RESEARCH

Page 3, Volume 1, Number 1, April 1983

Journal of the American Psychological Association
1200 17th Street, N.W., Washington, D.C. 20036

SCHEDULED IN NOTE

The diagram illustrates the structure of the research project.

The diagram illustrates the structure of the research project. It shows a flow from the initial hypothesis through various stages of data collection and analysis, leading to the final conclusions. The diagram is organized into several distinct sections, each representing a different phase of the research process. The flow is generally from top to bottom, with some branching paths indicating parallel activities or sub-studies. Key components include the formulation of the research question, the design of the study, the execution of the data collection, the analysis of the results, and the final reporting of the findings. The diagram serves as a visual summary of the entire research endeavor, providing a clear overview of the project's scope and structure.

PERSFOCUS, derde jaargang, nummer 4, apr. 1987

Knipsels uit:

De Volkskrant (Vk)
Het Parool (Par)
NRC Handelsblad (NRC)
De Telegraaf (Tel)
Algemeen Dagblad (AD)
Nieuwsblad van het Noorden (Nvhn)
Utrechts Nieuwsblad (UN)
Haarlems Dagblad (HD)
Het Nieuwsblad
De Morgen (DM)
De Nieuwe Gazette (NG)
Libération (Lib)
De Groene Amsterdammer (GA)
De Tijd
Weekjournaal Hoogeveen (WH'vn)
Vernieuwing (Vern)
Sekstant
Homokrانت
Handelingen van de 1e Kamer
Nederlands Juristenblad
NCJM-Bulletin
Algemeen Politieblad (AP)
Humo
De Bond

DEZE PERSFOCUS BEVAT GEEN DOKUMENTATIE-LIJST.
In de afgelopen zijn er geen extra belangrijke
stukken verschenen.

Abonnementen op Persfocus kosten f 55,- per jaar.
Losse nummers f 6,50.
Giro 5459646 van Vereniging Martijn
Postbus 5478, 1007 AL Amsterdam.

HET SPRAKELOOS MAKENDE WONDER VAN DE PORNOGRAFIE

DE GROENE A'BAMMER

22-4

GERDA VAN DIJK VERSUS RUDY KOUSBROEK

Gerda van Dijk

Rudy Kousbroek en Gerda van Dijk over pornografie: de combinatie was prikkelend genoeg om de grote zaal in het Amsterdamse theater De Balie vol te krijgen. De literator en de seksuologe: een discussie op niveau.

Rudy Kousbroek (foto's: Gerrit Serné)

Terwijl heel Nederland via de kijkkast werd gemaand om veilig te vrijen, vond in theater De Balie een discussie plaats over een heel ander aspect van de seksuele bevrijding: pornografie. Maar hier geldt: wat voor de één een plaag is, is voor de ander troost - ontroering zelfs.

Opponenten: de schrijver Rudy Kousbroek, die in zijn *Anathema's* diverse bevlogen essays wijdde aan seksualiteit en erotiek. En Gerda van Dijk, hoogleraar in de seksuologie vanwege de NVSH. Twee welkenkende, geestige sprekers, een aandachtig, geschaafd gehoor, goed geformuleerde vragen uit de zaal, kortom: een bijeenkomst in overeenstemming met de tijdgeest.

In de pauze schuilt dan ook een kleine groep ontevreden bij elkaar. 'Vriendelijke, klootloze kout', vang ik op. En: 'Zo'n groot projectiescherm, en dan geen film. Alleen maar intellectuele hoogstandjes. Nu weten we niet eens waar we het over hebben.'

Het valt niet te ontkennen, er was een tijd dat een avond over porno niet compleet was zonder porno. En het is nog niet zo lang geleden dat een avond over porno niet compleet was zonder spandoeken en hier en daar een beginnend handgemeen tussen vrouwen en Jacobse en Van Es-achtigen. Maar vanavond in De Balie bevecht men elkaar elegant met woorden, en vanuit de veilige verschansing van de eigen disciplines.

Kousbroek zet zich bij voorbaat af tegen zijn opponent met de verzuchting of de porno nu eens een keer niet op het terrein van de geestelijke volksgezondheid behoef te worden gesitueerd. De vraag is niet, aldus de literator, of porno een juist beeld geeft van de seksualiteit. De altruïstische bezorgdheid van al die goedwillenden over wat het bij anderen aanricht - 'altijd bij anderen, nooit bij henzelf' - hangt hem de keel uit.

Slechte kunst

'Porno is niet een vorm van hulpverlening, maar van kunst. Natuurlijk - er is iets mis mee. Maar daarop zou de discussie betrekking moeten hebben. Op de vraag wat er mis is met dat onderdeel van de kunst wat buiten de deur is gezet,

Murder is a crime. Writing about it isn't. Sex is not a crime. Writing about it is. Why?'

Het frappeert Kousbroek dat een tentoonstelling als *Het martelen door de eeuwen* - zojuist voor de derde keer verlengd, en meer dan 200 000 bezoekers - niet wordt ervaren als stutend of beschamend. Niemand roept er schande van en vraagt zich af of er bij de bezoekers misschien een vertekend beeld kan ontstaan. 'Maar niet zodra komt ons behaarde speelgoed in het geding, of er gebeuren de vreemdste dingen.'

Hij stelt vast dat porno slechte kunst is, maar het zou onzin zijn om het dan maar helemaal uit te stoten. Immers, een slechte auto en een slechte schroevendraaier zijn altijd nog een auto en een schroevendraaier. Een slecht mens of een rotte aardappel worden niettemin tot het mens- en aardappelras gerekend. 'Het treurige is, dat de estetica door zich van die door haar als banaal en vulgair te ervaren kunstvorm af te wenden, zich ook goddeels afsluit voor een eventuele oplossing van het raadsel waar zij nog steeds voor staat. Zij gaat te werk als een natuurkundige die vindt dat bepaalde wetten wel gelden voor een stoomlokomotief en niet voor een fluitketel. Wat is het dan dat speciaal films het object zijn en waardoor fabrikage en distributie zich volledig in handen bevinden van Jacobse en Van Es-achtige types een verklaring vormt voor die onbeschrijflijke pltheid en vulgariteit. Toch is het mijn overtuiging dat het mogelijk moet zijn om adembenemend mooie pornografische films te maken.'

Blijft de vraag: waarom is de porno van zo een erbarmelijke kwaliteit? Kousbroek: 'Bewijzen kan ik het niet, maar het lijkt mij waarschijnlijk, dat de diskriminatie waarvan de pornografische films het object zijn en waardoor fabrikage en distributie zich volledig in handen bevinden van Jacobse en Van Es-achtige types een verklaring vormt voor die onbeschrijflijke pltheid en vulgariteit. Toch is het mijn overtuiging dat het mogelijk moet zijn om adembenemend mooie pornografische films te maken.'

Volgens de definitie van Gerda van Dijk kan porno nooit en te nimmer adembenemend mooi zijn. Het is niks meer en niks minder dan: 'het weergeven van de activiteit van geslachtsorganen waar per toeval ook nog mensen aan vast zitten.'

Daarmee doet ze waar Kousbroek voor waarschuwt: ze zet de stroom en de fluitketel apart. Ze grenst porno af van begrippen als seksuele fantasie en erotische kunst. 'In de fantasie heeft de persoon alle controle en is god in eigen wereld. Porno geeft een fantasiewereld weer, maar verstikt die fantasieën ook.'

Schone schijn

Gerda van Dijk beperkt zich tot die aspecten van porno waar volgens haar de voetangels en klemmen zitten: de beeldvorming van de seksualiteit in de pornografie, de machtsproblematiek zoals die in de porno wordt gepresenteerd, en de scheiding van seksualiteit en intimiteit. 'Het lijkt in de porno te gaan om vrije, schuldloze, speelse voorstellingen waarbij man en vrouw intens genieten. Mijns inziens is dat schone schijn. Ondanks alle geboden franje is de opwindende gericht op orgasme en ejaculaat, en losgekoppeld van individuele gegevens. Alle meespelers in het spel zijn uitwisselbaar. Het is een spel dat voortdurend seksuele mythes onderhoudt, seksuele mythes die zo vaak aanleiding geven tot seksuele problemen - die ik en mijn vakgenoten aangeboden krijgen. De slogan is: groot, veel en vaak. Terwijl porno een onbeladenheid lijkt te geven, sluit in feite het beeld dat ontstaat aan op basale traditionele man-vrouw-rolverdelingen en versterkt deze. Juist daarom gaat er van deze pornografie zo'n geruststelling uit. Dat is misschien wel belangrijk in een tijd als de onze, waarin rollen veranderen en relatie en individuen voor onzekerheden komen te staan. Porno is een zelfje, geen oplossing.'

Maar volgens Kousbroek hoeft een zelfje niet onder te doen voor een oplossing. 'Ik kan getuigen dat er seksfilms zijn die mij hebben ontroerd.' Die meer gevoelige producten moeten we volgens hem zoeken in de categorie naïeve herders- en herderinnetjesfilms. 'Niet alleen omdat het sprakeloos makende wonder zich daar voltrekt tussen gewone aardige mensen, in plaats van hoerige opgegraven lijken en ontsnapte moordenaars, maar ook omdat door technische onervarenheid soms een paar van de raadselachtige beelden ontstaan waar je zo innig naar verlangt. Donker, geheimzinnig, onscherp, kortom wat een be-

gaafd cineast opzettelijk en met meesterschap zou laten ontstaan.'

Gerda van Dijk kaast terug: 'Porno is een spiegel die ons onze eigen problemen rond seksualiteit teruggeeft. Het is een vluchtweg en het is een oplossing daarvoor, die ons weerhoudt van een eigenlijke oplossing. Het is een spiegel die terugkijkt naar onszelf. Zoals Andy Warhol zei: 'Afraid to look in the mirror and see nothing, nobody...''

Monoseks

Na de pauze zijn beide sprekers een panel geworden met de gespreksleider in hun midden. De zaal zit blijkbaar vol moralisten, want hardnekkig cirkuleert de vraag: wat beweegt Kousbroek om zo voor porno op de bres te staan? Hij ketst het af met: 'Porno is uitbeelding en de vraag hoe de werkelijke verhoudingen liggen, wie wie knecht en hoe de konsument dat ervaart doet niet ter zake. Ik kan een machine maken die au zegt als ik er een schop tegen geef of die zegt: *Rudy ik hou van je* als ik er een kwartje in doe. Laat dat genoeg zijn. Het heeft geen zin om te spreken over de inwendige staat van die machine.'

Gerda van Dijk probeert het nog even: 'De vraag was wat jou ertoe bewoog om die machine aan te schaffen. Of je wel een goede investering hebt gedaan.'

Kousbroek: 'Daar ben ik veel te hulpeloos en te gekompliceerd voor, om dat te weten. Want ik zou namelijk een machine willen hebben die kan liegen.'

Een interessante vraag uit de zaal:

'Is het bezwaar tegen porno niet vaak ingegeven door het bezwaar tegen monoseks? Meneer Jansen doet het met zichzelf?'

Gerda van Dijk: 'Het is blijkbaar onmogelijk om over seksualiteit te denken zonder dat je meteen in een goed-kwaad-polariteit terecht komt. Ja. Het zou kunnen. Monoseks wordt gezien als een minderwaardig soort seks. Ik ben het erg eens met Groddeck, dat was een tijdgenoot van Freud die een heel interessant boek heeft geschreven waarmee hij zijn tijd ver vooruit was. Hij schreef dat het idioot is om juist die seksualiteit, die je vergezelt van je geboorte tot je dood, als abnormaal te koderen, en die seksualiteit die je vergezelt van je twintigste tot je veer-

tigste - dat was in zijn tijd zo - als de enig normale te zien.'

Kousbroek: 'The advantage of masturbation is that you don't have to look your best.'

Buiten zinnen

Een laatste merkwuurige vraag uit de zaal. 'Mannen die vrouwen verkrachten, zouden dit doen op grond van hun traditionele opvattingen over seksualiteit, welke worden gevoed door pornografie. Zou het niet eerder zo zijn dat deze mannen deze verwerpelijke activiteiten ontplooiën, omdat zij dagelijks frikandellen met uitjes verorberen?'

Kousbroek: 'Ik neem aan dat de vraagsteller doelt op de oude kwestie: mannen gaan naar de seksbioscoop, en komen er kwijlend en buiten zinnen weer uit om tot verkrachting over te gaan. Meneer. Heeft u wel eens bij de uitgang van een seksbioscoop gestaan? Zwijgend en gedrukt sluipt men naar buiten.' Hilariteit in de zaal.

Gerda van Dijk: 'Er is een interessant onderzoek over de relatie tussen agressiviteit en seksuele opwinding. Agressiviteit verhoogt vaak seksuele opwinding bij mannen, en blokkeert seksuele opwinding bij vrouwen. Of dat een biologisch gegeven is of samenhangt met de manier waarop mannen en vrouwen omgaan met intimiteit, is tot op heden onbeantwoord. Mannen hebben kennelijk vaker afstand nodig om seksualiteit te kunnen ervaren als opwindend. In pornografie wordt dat konflikt van wel of geen intimiteit willen, een centraal konflikt in de huidige seksuele problematiek, opgelost door een somatische intimiteit te tonen zonder verlies van afstand, zonder bindingen of verplichtingen, schuldloos maar warmtelos.'

Hierna volgt een stilte die in plakken is te snijden. Zwijgend en gedrukt verlaten de seksen de zaal.

MARJO VAN SOEST

DE MORGEN **KINDERPORNO**

Grote koppen in de kranten en het tv-journaal van 11 maart, zoals 'Pedofielen centrum organiseert kinderprostitutie' (in De Morgen). En verder: 'Alles wijst erop dat het CRIES-netwerk (Centre de Recherches et d'Information sur l'Enfance et la Sexualité) via katalogi kinderen aan haar leden aanbode'.

Daar ikzelf toevallig lid ben van deze organisatie, zend ik hierbij een kopie van 'L'Espoir, le bulletin de liaison pour la clientèle', het ledenblad van het CRIES, en van de enige catalogus die ik ooit mocht ontvangen, nl. die van de bibliotheek. 'L'Espoir' is een tijdschrift dat, conform de doelstellingen van het CRIES, informatie wil geven over pedofilie en kindersexualiteit en dat er wil toe bijdragen deze zaken van hun taboe te ontdoen.

De inhoud ervan is hoegenaamd niet pornografisch. Het journalistieke peil van het blad ligt hoog en het werd bovendien

vrijelijk verkocht in een 20-tal respectabele boekhandels in binnen- en buitenland. De bibliotheekcatalogus is samengesteld uit ongeveer 500 werken van kinder- en algemeen psychologische, seksuologische en literaire aard.

Idealist

Het CRIES is dus duidelijk niet het lukratieve netwerk in kinderporno en -prostitutie, dat de pers er met ongeremde sensatiedrang graag van maakt, maar een integere organisatie die ernstig werk heeft verricht als informatie- en onthaalcentrum. De wettelijke CRIES-bijeenkomsten waren trouwens vrij toegankelijk voor alle geïnteresseerden en werden soms ook als dusdanig aangekondigd in enkele kranten.

De bezieler van het CRIES, Philippe Carpentier (die al in 1980 in het nieuws kwam, omdat hij

als tolk bij de gerechtelijke politie gegevens over de zgn. microfiches B van de rijkswacht had doorgegeven aan het weekblad 'Pour') is een onverbeterbare idealist, die jarenlang zijn professionele activiteiten tot het strikt noodzakelijke beperkte om verder onbezoldigd al zijn tijd en energie te steken in een zaak, waarin hij geloofde.

Draaischijf?

Op de vraag welke van de tegen het Cries geuite beschuldigingen dan wel staakhoudend zijn - er is sprake van een handel in kinderporno en een Antwerps koppel zou zijn kinderen 'verhuurd' hebben aan pedofielen - kan ik geen afdoend antwoord geven. Zeker is dat de overgrote meerderheid van de CRIES-leden, waaronder ikzelf, hier op generlei wijze in betrokken waren, noch enige weet van hadden.

Het betreft hier duidelijk de dubieuze activiteiten van enkelingen, georganiseerd buiten het CRIES om, waar ik mij hoe dan ook volledig van wil distantiëren.

Beweren dat het CRIES de draaischijf zou geweest zijn van een internationaal netwerk in kinderporno en -prostitutie is echter zonder meer absurd en grotesk. Mijn grootste angst is dat de berichtgeving in deze zaak representatief zou kunnen zijn voor het werkelijkheidsgehalte van wat we dagelijks door de media voorgeschoteld krijgen.

L.C.
Antwerpen

NASCHRIFT:

Dat de overgrote meerderheid van de CRIES-leden op geen enkele manier betrokken waren of zijn bij deze zaak, daarvan zijn

wij overtuigd. Meer nog, wij zijn er zeker van dat de CRIES-organisatie misbruikt werd door enkelen met amorele en lukratieve doeleinden. Het is echter fout te stellen dat CRIES niets met deze zaak te maken heeft.

Gezien het feit dat het parket op een bepaald moment een reeks aanhoudingen bekend maakte in het kader van deze affaire, en onze krant niet de gewoonte heeft om rond problemen te wandelen, oordeelden wij het noodzakelijk het bericht op te nemen. De inhoud ervan stemde volledig overeen met de mededeling vanwege de officiële woordvoerder van het Brussels parket.

Dat sommige kranten deze zaak buiten alle proporties opblazen, laten we voor hun rekening.

Intussen kunnen we wel - met meer kennis van zaken dan voorheen - vaststellen dat tegen Philippe Carpentier zelf niet erg overtuigend bewijsmateriaal

werd verzameld, in weerwil van hetgeen het parket de pers in eerste instantie deed geloven.

We nemen ons voor in de toekomst op deze zaak terug te komen, op het moment dat er meer duidelijkheid bestaat over de individuele verantwoordelijkheid van de elf arrestanten.

De briefschrijver mag echter niet uit het oog verliezen dat het gerecht wel degelijk over wraakroepend bewijsmateriaal beschikt omtrent het seksueel misbruik van minderjarigen en handelt in kinderporno. In die zin is hijzelf, als lid van een misbruikte organisatie, in de boot genomen door een handvol beunhazen.

Vraag is nu: door wie en in welke mate?

Merkwaardig is dat het parket op deze, toch pertinente vragen alsnog weigert te antwoorden. We zien ons dan ook verplicht zelf één en ander na te trekken.

Dat vergt wat tijd. (PP)

Kinderporno

Als reactie op de brief van L.C. uit Antwerpen, "Kinderporno?" zou ik als oude en beruchte pedofiel het volgende willen verklaren: Wat de dagbladen betreffende de organisatie C.R.I.E.S. verklaren is juist. Hoofddoel van deze groep, waarvan ik leden ken, is kinderen te ronselen die beantwoorden aan de neigingen en eisen van hun leden. Ikzelf ben stapelgek op kinderen van de beide geslachten, maar zonder sex kunnen ze me maar alleen visueel prikkelen. Een lelijk jongetje of meisje zonder aantrekkelijke charme, of een kind dat me totaal onverschillig laat, haat ik. In de grond haat ik kinderen om redenen die dateren vanuit mijn prieste jeugd. Het sentiment dat men sexualiteit in pedofilie noemt heeft helemaal niets met liefde te maken, tenzij voornamelijk EIGENLIEFDE of de zucht naar een bevrediging die maatschappelijk en wettelijk taboe is. Al de rest is valse romantiek die men vooral aantreft in de genoemde bibliotheek en de studie-programma's van groepen die nog bestaan in Antwerpen en Gent. Het enige wat ik er graag zou zien doorkomen is, dat jongeren op 16-jarige leeftijd zelf hun seksuele wil mogen bescien, zoals dit het geval is in de ons omringende landen.

A.V., Brugge.

CRIES en kinderporno

Ik moet de "oude en beruchte pedofiel" A.V. uit Brugge (Humo nr. 2432) tegenspreken: het CRIES is niet wat de dagbladen erover schreven, en kinderen ronselen die beantwoorden aan de neigingen en eisen van de leden is nooit het doel (laat staan het hoofddoel) van deze organisatie geweest. Integendeel! In de tien jaar dat ik nu in het emancipatiewerk inzake pedofilie geëngageerd ben heb ik herhaalde malen contact gehad met bestuursleden van CRIES en nooit is er ook maar enige aanduiding (zelfs geen verdoken allusie) geweest dat de doelstellingen van de groep slechts een

dekmantel zouden zijn voor illegale praktijken. Wat ik eigenlijk al vanaf het begin van de gerechtelijke acties en het verschijnen van sensatie-zoekende persberichten vermoed had, schijnt trouwens hoe langer hoe meer bevestigd te worden. Ik ben het dan ook eens met wat Paul Ponseers schreef in "De Morgen" van 11 april: "Dat de overgrote meerderheid van de CRIES-leden op geen enkele manier betrokken waren of zijn bij deze zaak, daarvan zijn wij overtuigd. Meer nog, wij zijn er zeker van dat de CRIES-organisatie misbruikt werd door enkelen met amorele en lukratieve doeleinden." Het is nu eenmaal een feit dat pedofielen niet noodzakelijk betere mensen zijn dan anderen en er lopen er dan ook een aantal tussen met minder goede bedoelingen. Ook de door mij beheerde Documentatiedienst is reeds meer dan eens benaderd met de vraag om (porno) foto's en films van kinderen of met het verzoek om hen in contact te brengen met kinderen. Daarop moet ik echter steeds een negatief antwoord geven, want noch met het één, noch met het ander wens ik mij bezig te houden. Het contact dat dit soort mensen zoekt met de pedo-groepen (niet alleen het CRIES) heeft in wezen niets te maken met het emancipatorisch werk van deze groepen, maar

wel met de hoop dat zij via de groep mensen zullen leren kennen die hen aan kinderen kunnen helpen of waarmee zij een (al dan niet lukratief) handeltje in foto's/film kunnen opzetten. Dat de - soms illegale - activiteiten die zij aldus in de marge van de groep ontwikkelen (meestal buiten weten van het bestuur en de overgrote meerderheid van de andere leden) de naam en de positieve bedoelingen van de hele groep om zeep kunnen helpen - zoals nu weer eens bewezen is met het CRIES - zal hun een zorg zijn: als zij maar aan hun trekken komen. Als A.V. het over "eigenliefde" heeft, is dat dan misschien wel toepasselijk op hemzelf, maar dit beschouwen als een algemene karaktertrek van pedofielen is toch wel een té voorbarige conclusie. In dezelfde optiek denk ik dat het bestempelen van het werk van de Studiegroep Pedofilie (Antwerpen) en Stiekum (Gent) als "valse romantiek" dan ook voornamelijk te maken heeft met de teleurstelling dat deze groepen niet aan de wensen van mensen als A.V. tegemoet willen komen. En tenslotte moet ik A.V. er op wijzen dat jongeren nu al op 16-jarige leeftijd hun seksuele wil mogen be-

LEES DOOR BLADZUDE 94

OPVOLG VAN BLADZUDE 93

Peulen: de wettelijke leeftijdsgrens voor seksuele contacten (Oewel hetero als homo) ligt namelijk al op 16 jaar!

Alfons C. Eisen, Dokumentatiedienst Pedofilie.

Expo in Parijs met te verbieden 'porno'-bladen

DOMINIQUE Latournerie, directeur van de afdeling "openbare vrijheden" van het Franse ministerie van Binnenlandse Zaken, wil een tentoonstelling houden met pornografische magazines en stripverhalen. Van 27 tot 30 april zullen ingewijden in een lokaal van het ministerie kunnen zien wat minister Charles Pasqua en zijn ambtenaren willen verbieden aan minderjarigen en adolescenten.

"Het idee van Binnenlandse Zaken ligt voor de hand: aangezien het verbod van pornografische publicaties voor minderjarigen soms verkeerd als censuur wordt geïnterpreteerd, wil Binnenlandse Zaken aan een geselecteerd publiek tonen

DE MORGEN 15 waarover het in feite gaat", aldus Latournerie, een naaste medewerker van Pasqua.

Gedurende vier dagen, elke dag van 10 tot 17 uur, zullen de bewuste publicaties getoond worden aan ondermeer de voorzitters van de parlementaire fracties, de voorzitter van de commissies in het parlement en aan de verantwoordelijken van de organisaties voor mensenrechten, vrouwen en journalisten.

Tijdens een perskonferentie in Parijs toonde Latournerie om welk materiaal het gaat: ondermeer foto's van mishandelde vrouwen en kinderen die vaak verschenen in zogenaamde "revues de charme".

Elfde aanhouding in kinderporno-zaak

BRUSSEL. - Onderzoekerechter Paulus de Chatelet heeft een 11de persoon aangehouden in een zaak van kinderporno. Het gaat om Olivier Rallet (32) uit Elscne. Hij wordt beschuldigd van aanranding van de eerbaarheid van minderjarigen onder de 16 jaar en het meehelpen aan het verspreiden van pornografisch materiaal. Olivier Rallet publiceerde in het verleden één van de

meest verdienstelijke werken om trent de wapenhandel in België. Een ander arrestant, Christian J., die enkele weken geleden met negen andere personen werd aangehouden in het kader van dit dossier, werd intussen (op 3 april) terug in vrijheid gesteld door de KIB. Het kinderporno-dossier draait rond een organisatie, CRIES, een vereniging voor pedofielen.

Vele personen en leden van deze organisatie handelden te goeder trouw. Het gerecht gaat na wie er misbruik maakte van de linkse signatuur van de organisatie om een handel in kinderporno en kindervervalsing op te zetten. Enkele voorlopig gebochten in deze zaak zijn gewezen medewerkers van het verdwenen weekblad POUR. (PP)

De Morgen - Donderdag 9 april 1987

Franse oud-minister Jack Lang verontwaardigd over actie tegen porno Picasso voor Pasqua's 'sexshop'

Door onze correspondent **PETER VAN DIJK** NRC 28

PARIS, 28 april— Jack Lang, de Franse socialistische oud-minister van cultuur, gaf gisteren Charles Pasqua, de huidige minister van binnenlandse zaken, een reproductie van een erotische gravure van Picasso cadeau. Dit gebeurde ter gelegenheid van de opening van een ministeriële tentoonstelling over porno. Lang was gisteren een van de eerste zorgvuldig geselecteerde bezoekers van de tentoonstelling Le Musée de l'Horrible, inmiddels Pasqua's sexshop gedoopt. De oud-minister gaf na afloop van zijn bezoek als commentaar: "Een schandelijke suggestieve keuze van onbetrouwbare foto's uit de publicatiebladen er clandestiene die helemaal niet onder de wet vallen". Pasqua krijgt de laatste tijd wel meer provocerende cadeautjes sinds zijn departement een maand geleden een actie tegen porno en bloot in de kiosk begon om de jeugd te beschermen.

Wulps

Een zaaltje is gewijd aan foto's uit de 'softe' bladen, New Look, Photo, Penthouse, Panther. Men kan een wulpse jonge dame bestuderen die een Aziat op een fellatio tracteert, maar vastgebonden is. Uitleg van de rondleider: "Afgelopen van de fellatio, een dergelijke afbeelding roept toch bij jongeren vreemdelingenhaat op?". Tweede zaaltje vertoont vooral pornografische strips, zoals zij afgedrukt worden in het blad L'Echo des savannes,

een van de bladen, die door Pasqua gekapitteld is. Jonge hoertjes in een bordeel met nazi-klant. Niet opwekkend, maar ook niet hard pornografisch. Dat zijn wel de laatste twee zaaltjes, onder andere gewijd aan afbeeldingen van seks met kinderen, in allerlei walgelijke vormen, maar gepubliceerd in tijdschriften die onder de toonbank in sexshops verkocht worden en die dus niet onder de wet vallen.

Het ministerie van binnenlandse zaken heeft een maand geleden vijf harde pornobladen verboden en bedreigt nog altijd het homo-blad Gai Pied, Photo, l'Echo des savannes, New Look en Penthouse. De redactie van Gai Pied heeft inmiddels zelfcensuur toegepast om te ontsnappen aan de zedenmeesters van Pasqua en weigert contactadvertenties waarin minderjarige jongens aangeboden of gevraagd worden. Gai Pied beklagt zich overigens niet over de minister; door alle publiciteit is de oplage de laatste maand met vijftien procent gestegen.

De bejaarde Maurice Girodias, beroemd uitgever van erotische literatuur (van Henry Miller bijvoorbeeld) en een van de bekendste slachtoffers van de wet ter bescherming van de jeugd uit 1949, waarmee minister Pasqua nu werkt, gaf als commentaar op de nieuwe zedelijkheidsactie van de Franse regering: "Ik geloof dat aan de censuur-activiteiten, in ieder geval die ik ken, zoals die van nu, alleen maar de ijver van een ambtenaar ten grondslag ligt. Latournerie is het prototype, autoritair, vervuld van zichzelf en zijn privileges als hoge ambtenaar, veel functies, en zelf geobseedeerd door seks. En men gebruikt altijd de onschuld van kinderen als voorwendsel. Ongelooflijke hypocrisie." Girodias mag negentig jaar niet meer zijn beroep van uitgever uitoefenen. Hij laat zich nu uitgeven; in 1977 verscheen het eerste deel van zijn mémoires J'arrive bij Stock en voor september is deel twee, Causes célèbres, aangekondigd.

Van onze correspondent

PARIS — Een besloten tentoonstelling in Parijs, „de expositie van het verschrikkelijke“, moet de werking hebben van een „gruwelkamer“ in een campagne tegen pornografie.

De Franse minister van binnenlandse zaken, Charles Pasqua, beantwoordt met deze expositie de stroom van kritiek die hij in maart over zich heen moest laten gaan.

Toen verbod hij het maken van reclame voor en het uitstellen en verkopen aan minderjarigen van vijf tijdschriften, waarvan de inhoud volgens hem zedeloos of pornografisch was.

De tentoonstelling duurt tot en met vandaag en is alleen toegankelijk voor parlementariërs, journalisten en genodigden.

Links Frankrijk heeft het initiatief belachelijk gemaakt en de socialistische oud-minister van cultuur, Jack Lang, stuurde Pasqua een erotische schets van Picasso, die in de tentoonstelling kan worden opgenomen.

Op de expositie zijn onder meer afbeeldingen te zien van seks met dieren en met kinderen, die voornamelijk afkomstig zouden zijn uit Nederland.

Protest

Veel van deze uitstalling van hard-pornografische bladen, foto's en clandestiene literatuur is in Franse kiosken alleen onder de toonbank te koop.

Pasqua moest een aantal van zijn maatregelen intrekken vanwege het algemeen protest dat die veroorzaakten. Met deze „seks-tentoonstelling“ willen Pasqua en zijn directeur „openbare vrijheid“, Dominique Latournerie, echter bewijzen dat de ongerepte geest van de Franse jeugd wel degelijk blootstaat aan „ziekelijke fantasieën van het menselijk individu“.

Tijdens de tentoonstelling mag niet worden gefotografeerd. Bovendien staan de directies van de gecensureerde bladen niet op de beperkte uitnodigingslijst, die door politiemensen aan de ingang ijverig wordt gecontroleerd.

De voormalige minister Lang zei: „Deze tentoonstelling in het land van Rabelais is een schande. Pasqua maakt geen onderscheid tussen banale pornofoto's en clandestiene bladen waarin seks met kinderen wordt gepropageerd. Hij probeert de mensen bang te maken, te verontrusten. De regering kan zich niet de moraliserende rol van de ouders aanmeten. Pasqua vergist zich in het land en in het tijdperk.“

Ook de Franse pers heeft Pasqua's initiatief belachelijk gemaakt. Het blad Libération schreef: „Het betreft hier een verontrustend idee over de verhouding tussen overheid en burgers.“

De Franse „morele minderheid“ werd door Libération op zijn voorpagina van gisteren gekarikaturiseerd: Pasqua, als eigenaar van een sexshop, die vanachter een rood gordijn een voorbijwandelend stevig billenkniptend paartje uitnodigt om binnen te komen bladeren, krijgt als antwoord: „We hebben wel wat beters te doen!“

'Strafrecht maakt de mensen kapot'

HET NIEUWSBLAD 30-4

'Zijn' studenten noemen hem een „Heilige” en tegelijk 'Fool on the hill'. Veel van zijn collega-juristen spreken over „de halfgare idioot”. Criminoloog professor doctor Herman Bianchi (62) heeft mogelijk meer vijanden dan vrienden. Zeker binnen de gevestigde juridische orde.

Zijn denkbeelden over afschaffing van het strafrecht en gevangenis; zijn ideeën over conflictbemiddeling in plaats van straf. Ze stuiten allemaal op een muur van onbegrip. Toch blijft Bianchi volhouden: het strafrecht verdwijnt. „Mijn strijd tegen het strafrecht is vergelijkbaar met de strijd van pacifisten tegen het militarisme. Het duurt lang en de weg is moeizaam. Maar het doel wordt bereikt.”

Op 1 mei neemt Bianchi afscheid als hoogleraar criminologie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Reden voor een gesprek met dit juridisch buitenbeentje. Een omstrede man met omstreden ideeën. „Maar in de Verenigde Staten wordt al geëxperimenteerd met mijn theorieën. En zoals in alles zal Nederland ook hierin Big Brother volgen.” Geen gevangenisstraf meer voor bijvoorbeeld ontvoerders of verkrachters. Maar gesprekken tussen dader en slachtoffer. Als Bianchi zijn zin krijgt gebeurt het morgen.

Kapot maken

Bianchi is een fel tegenstander van strafrecht. Het is in zijn ogen een repressief apparaat, dat mensen kapot maakt. Zowel de daders als de slachtoffers. De criminali-

teit vermindert er niets door. Bianchi rebelleert tegen gevangenis en straffen in andere vormen. Zijn theorieën zijn gebaseerd op conflictoplossing. Hij wil dader en slachtoffer („ik heb liever de termen klager en verweerder”) met elkaar laten praten, onderhandelen. Mensen daarmee de kans geven het goede in zichzelf te laten zien. In tegenstelling tot gevangenis die, volgens hem, het slechtste uit de mens halen wat erin zit.

Boeken vol heeft de bekende criminoloog geschreven over die conflictbemiddeling. Na het delict zouden dader en slachtoffer met elkaar moeten praten over een eventuele oplossing van het leed bij het slachtoffer en dader. Soms zal daarbij een bemiddelaar nodig zijn. Bij ernstige delicten zouden groepen kunnen worden gevormd rond dader en slachtoffer. Bianchi: „De verhouding zoals die nu is tussen officier van Justitie en verdachte is ongelijk. De machtige tegenover de machteloze. Dader en slachtoffer kunnen ook ongelijk zijn, maar door het formeren van groepen rond de directe partijen, kunnen deze gelijk worden gemaakt. Dat is eerlijker.” Wanneer partijen er onderling niet uitkomen kan een arbitragecommissie helpen. Een forum, waarin bij voorbeeld een jurist, een maatschappelijk werker en een psycholoog zitting hebben. In extreme gevallen kan die commissie een bindend advies geven. En wanneer alle wegen zonder succes bewandeld zijn, zal er toch een rechter aan te pas moeten komen. Die kan dan natuurlijk gevangenisstraf opleggen. Maar dat wordt eerder uitzondering dan regel. Misschien dat er nog een of twee gevangenisstraffen moeten overblijven”, aldus Bianchi.

De dader kan met praten, volgens Bianchi, laten zien dat hij spijt heeft van het gebeurde. Dat hij bereid is iets voor die ander te doen om het aangerichte leed te herstellen. „Dat werkt beter dan mensen in een gevangenis stoppen, waar ze alleen maar agressiever worden”, aldus Bianchi op felle toon. Over zijn kampverleden wil hij niet praten, maar duidelijk is de invloed hiervan op zijn afkeer van gevangenisstraffen.

Geen actievoerder

Bianchi ziet zichzelf niet als actievoerder, maar als theoreticus. „Ik heb hersens en die gebruik ik.” Bij de onvermijdelijke vraag hoe hij denkt zijn theorieën in de praktijk te brengen, wordt hij bijna kwaad. Voor hem is ook de praktijk een fluitje van een cent. Maar hoe zit het met de vrouw die op vreselijke manier verkracht werd? Moet die maar om de tafel gaan zitten met de dader en op een vriendelijke manier praten om zijn schuldgevoel weg te nemen?

„In zo'n geval zou het slachtoffer het praten kunnen overlaten aan bij voorbeeld familie of vrienden. Die zijn mogelijk minder emotioneel.” Maar zelfs al wordt er gepraat. Welke oplossing is dan denkbaar voor het slachtoffer? Op welke manier moeten haar gekwetste gevoelens hersteld worden? Volgens Bianchi worden die gekwetste gevoelens voor een belangrijk deel hersteld door de aandacht die het slachtoffer krijgt. De vrouw mag reageren op het leed dat haar is aangedaan. Zij krijgt de kans haar boosheid en verdriet te uiten. Binnen het huidige strafrecht kan ze hoogstens een schadeclaim van 1500 gulden indienen.

Prooi

Zaken, waarbij het publiek een hetzerige houding vertoont naar de daders van bepaalde misdrijven, zouden volgens Bianchi in een soort vrijplaats behandeld moeten worden. Een plek waar dader en slachtoffer ongestoord en veilig kunnen praten.

Hoewel conflictbemiddeling voor Bianchi bijna vanzelfsprekend is, zien zijn collega-juristen dat anders. Velen vinden Bianchi een man met onhaalbare ideeën. Hij wordt vaak doodgezwegen. „Ik ben een makkelijke prooi omdat ik afwijk van de ideeën die andere juristen hebben. Juristen in Nederland zijn al heel radicaal wanneer zij kritiek hebben op de toepassing van het strafrecht. Aan het strafrecht zelf komen ze niet. Ze werken hoogstens aan verbetering van de toepassing. Het Nederlandse strafklimaat zelf is veel te mild om mijn ideeën te kunnen waarden. Maar in Amerika, waar het gevangenisstelsel veel erger is dan hier (ze maken elkaar daar af als beesten), voelt men veel voor afschaffing van gevangenisstraf”, aldus Bianchi.

Frustratie

In tegenstelling tot Nederland is Bianchi daar een man wiens ideeën positief worden opgevat. Op de uitnodiging van een belangrijk congres dit jaar in de Verenigde Staten over abolitionisme (afschaffing van gevangenisstraf) staat Bianchi als 'highlight' genoemd tussen de sprekers. Het geeft hem nog meer vertrouwen.

„Ik heb een hoge frustratiedrempel. Anderen zouden door het gebrek aan begrip al gek worden zijn. Maar ik weet dat, na mijn dood waarschijnlijk, het strafrecht zal verdwijnen. In Amerika wordt al geëxperimenteerd. En ook in Nederland blijken sommige officieren van Justitie bereidwillig met verdachten van nu nog kleine criminaliteit dergelijke experimenten te laten voeren. Het is een beginnetje en de weg is nog lang, maar het lukt zeker”, zegt de criminoloog vol overtuiging.

Handgrepen

Om het de juristen van de toekomst makkelijker te maken werkt hij aan een Wetboek van Strafvordering, dat de handgrepen moet geven om conflictbemiddeling in plaats van strafrecht te kunnen uitvoeren. De structuren worden daarmee geschapen voor conflictoplossing. Met dit wetboek en het schrijven van romans en gedichten zal Bianchi zich in de toekomst bezig houden. „Niet meer met de criminologie. Ik heb mijn ideeën uitgewerkt en verkondigd. Anderen mogen het in de praktijk brengen.”

■ MADELEEN WESSELING/ANP

Korthals Altes

HANDELINGEN
1e KAMER 24-3
JUSTITIE BEGROTING

De vragen over de belangstelling van Justitie voor minderjarigen en permanente aandacht daarvoor door een hoofdstuk „minderjarigen” in de begroting beantwoordt de staatssecretaris. Niettemin wil ik zeggen dat het voorstel mijn grote sympathie heeft. Ook wil ik uitdrukkelijk verklaren dat mijn zorg voor kindermishandeling, seksuele misdrijven met kinderen en kinderpornografie geen incidentele is en evenmin afhankelijk is van al dan niet kritische geluiden uit het buitenland. De productie van en de handel in kinderpornografie behoeven naar mijn mening met onverminderde inzet strafrechtelijke bestrijding ter bescherming van de fysieke en psychische staat van jeugdigen die door deze praktijken wordt geschaad. Vanuit dit gezichtspunt zal ik mijn standpunt ten aanzien van de bevindingen van de werkgroep Kinderpornografie bepalen, met inachtneming van de eerst onlangs afgesloten consultatieronde. Voorts moet de aandacht erop worden gevestigd dat de sinds 1984 geïntensiveerde bestrijding van de

kinderpornografie tot gevolg heeft gehad dat dergelijk materiaal thans nog maar sporadisch is aan te treffen. Het spreekt vanzelf dat dit beleid wordt voortgezet. Waar verkregen aanwijzingen of de daarop bij voortduring gerichte aandacht daartoe aanleiding geven, hebben nadere opsporing en vervolging plaats. Ten blijk van de niet-verminderde aandacht waarmee feitelijk op dit terrein worden opgespoord en vervolgd, zijn twee recente zaken te noemen.

In de eerste plaats betreft dit de onlangs aangespannen vervolging tegen de persoon die verantwoordelijk wordt gehouden voor de bemiddeling van reizen die ertoe strekken in het buitenland ontucht met jeugdigen te doen plegen. Het gerechtelijke vooronderzoek in deze zaak is nog gaande. In de tweede plaats heeft de medewerking die is verleend aan de Belgische justitie bij het oprullen van een distributiekentrum van kinderpornografie te Brussel, geleid tot huiszoeking bij en aanhouding van een inwoner van Delft. Tegen deze verdachte loopt

thans een gerechtelijk vooronderzoek, waarbij de vraag naar diens betrokkenheid bij ontucht met minderjarige kinderen c.q. de verspreiding van kinderpornografie centraal staat.

Ik wil hieraan dan ook toevoegen dat, juist omdat ik het initiatief heb genomen om de strafbaarstelling van het verspreiden en voor handen hebben van kinderpornografie in de wet te handhaven en juist omdat ik een initiatief heb overgenomen inzake het herschrijven van de zedendelicten in ons Wetboek van Strafrecht op een wijze die potentiële slachtoffers meer bescherming biedt, ik het als grievend heb ervaren dat op mij, op basis van een door zijn aard niet volledig persbericht, het odium is geladen als zou ik de groep jeugdigen tussen 12 en 16 jaar de bescherming door het strafrecht tegen seksueel misbruik hebben willen ontnemen. Niets was minder waar. Voorzitter, maar over wat er daadwerkelijk aan de orde was, hoop ik binnenkort, na nieuw beraad daarover in de Ministerraad, opening van zaken te kunnen geven.

Korthals Altes wil vergroting van pakkans

NRC 30

Door onze redacteur
ANINA PENNDERS

DEN HAAG, 30 april — De recente pleidooien van premier Lubbers voor invoering van „minimumstraffen” per delict, zullen bij minister Korthals Altes van justitie geen gehoor vinden. De Nederlandse strafrechter heeft zoiets echt niet nodig, vindt Korthals Altes. In grote lijnen zijn de minister en de premier het overigens wel eens over de oprukkende normvervaging en de aanpak van de grote en de kleine criminaliteit.

In zijn politieke testament van vorig jaar toen het eerste kabinet Lubbers afzwaaide, zette Korthals Altes (VVD) op een rij dat indamping van de misdaad in totaal een half miljard gulden extra zou vergen tot 1990. Dat lijstje wordt door het tweede kabinet Lubbers voor ongeveer drievijfde uitgevoerd, maar „gezien de sociaal-economische toestand” mag de bewindsman van zichzelf niet mopperen. „We zijn nu met de moeilijkste begroting bezig sinds 1982”, zegt hij aan de vooravond van de ministerraad vergadering over de hoofdlijnen van de rijksbegroting 1988.

Mr. Frits Korthals Altes (55) gaat over het enige ministerie dat met goedvinden van heel politiek Den Haag extra personeel mag aantrekken, voor gevangeniswezen, rijkspolitie en rechterlijke macht. Maar een rustig leven hebben de dienders en magistraten daarmee niet. Nieuwbouwplannen, reorganisaties, automatiseringsronden en nieuwe wetten, op alle fronten wordt het apparaat klaargestoomd voor massaproductie op het gebied van opsporing, vervolging en berechting.

Wie de vakjuristen van Nederland, oud-advocaat Korthals Altes inclusief, een lesje wil leren over straftoemeting moet het beter inkleden dan premier Lubbers deed in zijn recente redevoeringen. Tussen de analyses en waarschuwingen door over de algehele normvervaging en „het uit de klauwen lopen van de democratie”, klonk daar de roep om hogere geldstraffen en wettelijke bijzondere strafminima. Rechters, hoogleraren en andere deskundigen reageerden over het algemeen verstoord.

Lubbers daarop: „Waarom zou ik als medewetgever geen bespiegeling mogen houden over strafminima; evenzeer overigens als over strafmaxima en de daaraan verbonden vragen over hoe deze in de praktijk door de rechters worden gehanteerd?”

Natuurlijk heeft Lubbers het recht over dit alles te spreken, vindt Korthals Altes. In grote lijnen ziet hij de verhalen van de premier als een ondersteuning van het door justitie ontwikkelde beleid. „Het is belangrijk dat nu ook de premier spreekt over het thema van de dreigende ontwrichting van de samenleving door kleine en grote criminaliteit. Waarom zou hij altijd alleen de financiële en sociaal-economische politiek moeten belichten?”

Was er tevoren overleg over het onderwerp strafminima?

„Nee, maar we praten er samen in algemene zin regelmatig over. Kijk, de heer Lubbers is duidelijk een econoom. Die gelooft in het prijsmechanisme. Hij zegt: als iets duur is dan neemt men er vanzelf minder van. Dus als we de boetes verhogen, begaat men minder overtredingen. Maar zo denkt de rechterlijke macht er niet over. Ikzelf ben van mening dat de handhaving van het strafrecht de resultante is van pakkans en strafmaat. En ik meen dat de factor pakkans veel en veel zwaarder weegt dan de factor strafmaat. Naarmate de kans dat je wordt gepakt toeneemt, zal men zich veel eerder van strafbaar gedrag onthouden, dan wanneer er alleen maar hele hoge straf dreigt maar de pakkans op nul neerkomt. Want dan is de resultante immers

nul. Ja, ik heb ook rekenen geleerd!”

„Mijn standpunt is, dat de Nederlandse rechter heel aardig reageert op wat de samenleving verwacht. Hij hoeft echt niet aan een strafminimum te worden gebonden.”

„Maar op 'dergelijke details' na, is het betoog van de minister-president een vertaling van het beleidsplan Samenleving en criminaliteit. Hij bepleit bijvoorbeeld halvering van het aantal beleidssektors, een van de doelstellingen van dat plan. Meer zaken laten aflopen door politie, ook bij misdrijven, daar ben ik al in 1984 daarmee begonnen bij het opzetten van de elektronische ademanalyse die op 1 oktober wordt ingevoerd. Dan kan de politie in plaats van de Openbaar Ministerie de transitie-bedragen innen. Hetzelfde heb ik voorgesteld voor de afhandeling van winkeldiefstal.”

Heeft u niet het idee dat uw portefeuille wordt gerold als u de premier dingen hoort bepleiten waar u allang mee bezig bent?

„Hij sprak in de Eerste Kamer tot de Harmonisatiecommissie, dat is toch een heel ander milieu. Ik vind het op zichzelf niet gek dat hij op zo'n symposium ook over dit soort punten spreekt. Maar het is kennelijk iets, dat valt niet te ontkennen, dat hem de laatste tijd heel sterk bezighoudt. Dat misstaat hem in zoverre niet, dat de criminaliteitsbestrijding de VVD al vele jaren langer bezighoudt.” Korthals Altes — „Iedere vogel zingt zoals hij gebekt is” — hoort zichzelf nog niet zeggen „dat het met de democratie plat gezegd uit de klauwen loopt”. Inhoudelijk meent Korthals Altes hetzelfde te zeggen als de bezorgde premier, want rechtsstaat en democratie zijn immers twee kanten van één medaille.

„Meer dan de heer Lubbers denk ik, zie ik een vrij direct verband tussen de ontwrichting van de samenleving en manco's in de rechtshandhaving. Als ik de criminaliteitsstijging analyseer, dan zie ik een aantal samenlopende factoren: De eerste is dat sinds het eind van de jaren zestig een veel grotere individualisering is opgetreden en een veel grotere persoonlijke vrijheidsbeleving, die niet gepaard gegaan is met een evenredige toeneming van het verantwoordelijkheidsbesef van de mensen. Tegelijkertijd zie je, als gevolg van economische omstandigheden, dat de functionele controle gaat verdwijnen — de tramconductor en toezicht in garages en dergelijke zijn te duur geworden. Door de lossere verbanden verdwijnt ook de sociale controle, voorts is de samenleving als geheel „onpersoonlijk” geworden: grote mammoetscholen, spijbelmogelijkheden en kansen op „gang”vorming. Dat zijn factoren waardoor maximale losbandigheid kan ontstaan. Ik noem tenminste vrijheid zonder verantwoordelijkheid losbandigheid. Dan is er de opkomst van de verdoevende middelen en de bijbehorende verweringscriminaliteit.

„Tegelijk is de zware criminaliteit ook sterk gaan toenemen. Dat heeft andere oorzaken. Naarmate er meer financieel economische verbodsbepalingen zijn, zal het ontduiken daarvan meer opleveren. Ontduiken van belastingen, sociale premies, en vervuilen van het milieu worden aantrekkelijk, want je kunt nu eenmaal grotere winsten maken als je minder bekommert om je afval.

Je ziet dan in de hele maatschappij, of het nu om de grote of om de kleine criminaliteit gaat, een algehele vervaging van het normbesef optreden. Er heeft een enorme normvervaging toegeslagen.”

„Het gaat mij dan wel vooral om vergroting van de pakkans,

en geloofwaardige boetes

van de andere kant is natuurlijk duidelijk dat je bijvoorbeeld in het verkeer en bij milieudelicten, geloofwaardige boetes moet opleggen. Neem het geval van Booy Clean, daar gaat het duidelijk om zulke grote financiële belangen. Daar moet je duidelijk met hele grote bedragen aankomen die een dergelijk bedrijf oecht raken. Dat vergt inzicht in de bedrijfseconomie en de winstkansen.”

Bewijslast

Als het aan Korthals Altes ligt, zal de in 1983 ontwikkelde straf formule van „ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel” een grote vlucht gaan nemen. Anders dan het advies van de Commissie Josephus Jitta luidde, wil de bewindsman de bewijslast niet uitsluitend op het Openbaar Ministerie leggen. „Stel je betrapt een drugshandelaar, die heeft een tweede huis, een jacht, een caravan, een effectenportefeuille en noem maar op. Dan moet je kunnen eisen dat hij aantoon dat hij dat met zuur verdiend geld, waarover keurig inkomstenbelasting is betaald, heeft verkregen, of heeft geerfd. Lukt dat niet, dan mag je ervan uitgaan dat hij het door misdrijf heeft verkregen.”

De Commissie Josephus Jitta oordeelde daarentegen, dat voor de ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel het bewijsregime van het strafrecht van toepassing is. Voorop staat in het strafrecht dat het Openbaar Ministerie de bewijzen levert, een verdachte hoeft nooit zijn onschuld te bewijzen. Korthals Altes: „Daarmee maakt de commissie toch een denkfout. Want strafrechtelijke bewijsregels gelden tot en met het moment dat iemand schuldig is bevonden. Strafrecht geldt ook voor hoogte van vrijheidsstraf of boete. Maar al we het over onrechtmatig verkregen voordeel hebben, zitten we op het terrein van het civiele recht. Dan is het een zaak van accountants, fiscalisten en civilisten geworden. En dan dient het aan te komen op een redelijke bewijslastverdeling. Het is te simplistisch gedacht dat zonder uitzondering de bewijsregels van het strafrecht van toepassing moeten zijn, al het gaat om nadere concretisering van de opgelegde straf.”

Strafrecht: 't blijft tobben

NRC 25

DE TOELICHTING op de justitiebegroting voor 1984 waarschuwde nog tegen een „overdreven beroep op het strafrecht als handhavingsmechanisme”. Maar dat was tijdens het eerste kabinet-Lubbers. Thans heeft de voorzitter van de ministerraad zelf de materie van recht en orde annex de „overbelaste democratie” ter hand genomen. Premier Lubbers II lijkt zich eerder te spiegelen aan Frankrijk waar Chiracs sterke man Pasqua zijn taak blijmoedig heeft omschreven als „reprimer sans aucun complexe”.

Dat staat haaks op de Nederlandse traditie die „een wat topperig toegepast strafrecht prefereert”, zoals de scheidende nestor van de Nederlandse strafrechtswetenschap en advocaat-generaal bij de Hoge Raad prof. mr. J. Remmelink het niet zo lang geleden uitdrukte op een promotiediner. Strafrechtspleging betekent vuile handen maken en daar verandert geen „can do” premier wat aan.

De traditie van terughoudendheid op strafrechtelijk gebied heeft ons land trouwens niet slecht gediend. Lubbers zal zich bijvoorbeeld niet echt de Franse criminaliteit wensen die de repressie zonder complexen begeleidt. Dat laat de premier natuurlijk vrijheid zich als „medewetgever” over te geven aan „bespiegelingen”. Aan hem is het dan wel te weerleggen dat „een verharding van het strafrechtelijke klimaat contraproductief” is, zoals nog het officiële standpunt van zijn vorige kabinet was.

VEERTIEN DAGEN geleden in Noord-Scharwoude was wellicht sprake van een improvisatie in partijpolitieke kring. Thans heeft premier Lubbers eenzijdig de inzet verhoogd door — na een bespiegeling op het vrijdagse vragenuurtje na het kabinetsberaad — te spreken in de verbodwaardige vergaderzaal van de Eerste Kamer. Hij richtte zich overigens niet tegen een der kamers van de Staten-Generaal maar tot een congres. De vraag dringt zich op of hij niet beter even had kunnen wachten tot het reguliere forum aan het Binnenhof bijeen was.

De vraag is vooral of de premier met zijn wensdroom van wettelijke drempelstraffen niet bezig is zijn minister van justitie als eerstbetrokken medewetgever voor de rechtspleging in te halen, zo niet onderuit te halen. Zijn twijfel over het boetebeleid is niet in de laatste plaats een reflectie op het Openbaar Ministerie — onder parlementaire verantwoordelijkheid van minister Korthals Altes — want dat is in ons land „dominus litis” (heer van het proces). Het OM zet door de gerequireerde straffen in sterke mate de toon van de strafrechtspleging.

GEMAKSHALVE voorbijgaand aan deze primaire staatsrechtelijke binding dient de premier meteen een motie van wantrouwen in tegen de onafhankelijke rechterlijke macht. Want dat is de betekenis van wettelijk bijzondere strafminima. De wetgever (niet; de medewetgever) heeft in dit land over dit soort zaken het laatste woord, maar premier Lubbers was wel zo eerlijk toe te geven: „ook zelf houden we de grenzen niet altijd goed in acht”.

Niet de laatste bedenking tegen de politisering van de rechtshandhaving die Lubbers lijkt te willen beginnen, is dat de minister van justitie wordt geacht de rechtshandhaving juist uit de politieke winden te houden. Wij hebben in Nederland niet zoals elders een Kanselier of Attorney General apart gezet in het kabinet, maar een speciale verantwoordelijkheid heeft de minister van justitie hier toch wel.

„DE ZEDEN en gebruiken” van de burger mogen de eerste minister toch wel een zorg zijn? Welzeke, maar dan is er wel een meer aangewezen recept dan het „uiterst middel” van het strafrecht, laat staan bijzondere strafminima. Laat de overheid eens het goede voorbeeld geven. De premier gaf in zijn toespraak zelf een aardige illustratie: „hoe kun je nu verwachten dat het Openbaar Ministerie geloofwaardig optreedt tegen teveel visvangst als de overheid tegelijk Wir-premies geeft op (steeds grotere) vissersschepen?” Als Lubbers roept om „volstreekte heffelijkheid over ons normenstelsel”, dan doet hij dat toch vooral tegen zichzelf.

Petitie over leeftijdsgrenzen in de zedelijkheidswetgeving

Principes of haalbaarheid

Al ruim 17 jaar wordt van regeringswege gewerkt aan een herziening van de zedelijkheidswetgeving, op de voet gevolgd door NVSH en N.V.I.H.-COC. Onder verschillende groepen die zich met pedofilie bezighouden, ontstond daarover de afgelopen maanden beroering. Aanleiding is een onder andere door de NVSH ondertekende petitie over leeftijdsgrenzen in de zedelijkheidswetgeving. In die petitie wordt voorgesteld om, met een enkele uitzondering de leeftijdsgrenzen te handhaven. Heeft de NVSH hiermee haar principes verloren of is ze eindelijk met beide benen op de grond komen te staan? Om deze vraag te beantwoorden, is het leuk enige eerder door NVSH en COC ingenomen standpunten terug te halen.

In 1979 wordt door de Coornhertliga en anderen een petitie aangeboden aan de Minister van Justitie en de Staten-Generaal; deze petitie is mede-ondertekend door NVSH en COC.

Met betrekking tot seksuele contacten tussen volwassenen en kinderen wordt daarin onder andere opgemerkt dat „(...) in gevallen die dermate ernstig zijn dat toepassing van het strafrecht onvermijdelijk is, (kan) worden ingegrepen op grond van wetsartikelen die iedereen, ongeacht leeftijd, beschermen tegen ongewenste handelingen”. (deze en volgende cursiveringen zijn van mij, RH)

December 1980 heet het in een gezamenlijk commentaar van 9 organisaties - waaronder NVSH en COC - op het eindrapport van de adviescommissie zedelijkheidswetgeving (de cie-Melai), dat men er „veruit de voorkeur aan (geeft) dat strafwaardige aantastingen van de keuzevrijheid op seksueel gebied worden ondergebracht onder artikelen die aantasting van de keuzevrijheid in het algemeen strafbaar stellen”. De 9 kunnen zich wel voorstellen dat voor „kwetsbaren” (waaronder kinderen) extra bescherming nodig is, maar daarbij dient geen verschil gemaakt te worden tussen seksueel en niet-seksueel gebied. De 9 zien echter de realiteit onder ogen dat het zeer wel denkbaar is dat er in de praktijk een afzonderlijke zedelijkheidswetgeving zal blijven.

Februari 1984, ruim drie jaar later dus, wordt dit uitgewerkt in de dis-

cussienota over de zedelijkheidswetgeving „Zeden en Straffen” van NVSH en COC.

Men blijft hierin een afzonderlijke zedelijkheidsparagraaf in het Wetboek van Strafrecht afwijzen, maar voert het seksuele aspect als strafverzwarende grond in. „De betekenis die in het huidige maatschappelijk verkeer aan seksualiteit wordt gehecht (maakt) een dergelijk strafverzwarend artikel wenselijk.” Voor kinderen tot 12 jaar stelt men extra bescherming voor, waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen seksueel en niet-seksueel gebied.

Januari 1987 wordt door het COC een petitie aangeboden aan de Minister van Justitie en de Tweede Kamer. Zij werd ondertekend door een groot aantal personen en instanties, waaronder de NVSH.

De petitie pleit voor het strafbaar houden van seksuele contacten tussen volwassenen en kinderen; in een aantal gevallen zou deze strafbaarheid echter dienen te vervallen. Daarbij denkt men „in het bijzonder aan gevallen waarin de jongere in kwestie het contact zelf zocht, of een actieve rol speelde in het onderhouden ervan, of er zich niet aan onttrok ofschoon dit (m.n. doordat er geen groot machtsverschil was) mogelijk was” (Vermoedelijk wordt daarbij uitgegaan van de huidige leeftijdsgrenzen van 16 jaar).

Hiermee wordt met anderen woorden nu ook het standpunt verlaten dat er geen verschil mag worden gemaakt in bescherming op seksueel en niet-seksueel gebied.

Door de jaren heen is er dus nogal wat veranderd in de standpunten van zowel NVSH als COC. Hiertegen is vanuit verschillende groepen die zich met pedofilie bezighouden verzet gezeten, zowel binnen als buiten de NVSH.

Politiek haalbaar

Het bezwaar van de Landelijke Werkgroep Pedofilie (LWP) van de NVSH richt zich met name op het feit dat de petitie „aanmerkelijk minder ver (gaat) dan het standpunt dat destijds in de nota ‘Zeden en Straffen’ is neergelegd”. De LWP voelt meer voor een vasthouden aan het strafbaar stellen van dwang en geweld in het algemeen, in plaats van strafbaarstelling van seksualiteit. Wel kan de LWP begrip opbrengen voor het feit dat de politieke haalbaarheid in de discussie over de tekst van de petitie erg zwaar heeft gewogen. Zij had als compromis dan ook graag gezien dat het bestuur de petitie had ondertekend met de mededeling dat de NVSH aanmerkelijk verder wil gaan dan het COC.

Principieel

Van buiten de NVSH is de vereniging Martijn met een reactie gekomen waarbij deze uitlegt waarom zij de petitie uiteindelijk niet ondertekend heeft. De vereniging „onderkent het grote belang van de petitie. Immers, een indrukwekkend aantal deskundigen en relevante organisaties spreken zich uit voor liberalisering van de huidige wetgeving.”

Maar evenals de LWP is zij van mening dat de discussienota „Zeden en Straffen” uit 1984 een principieel beter standpunt verkondigt. Martijn wil vasthouden aan het uitgangspunt dat „seksuele handelingen tussen mensen - ongeacht hun leeftijd - (...) op zich nooit de aanleiding (mogen) zijn tot strafbaarstelling”. „(...) Niet het seksuele, maar het dwangaspect, het misbruik maken van macht en gezag” dient criterium voor strafwaardigheid te zijn, aldus

Martijn.

Een ander bezwaar van Martijn is van meer praktische aard. Zij vermoedt dat het in de petitie voorgestelde, in de praktijk nog slechter uit zal werken dan de huidige wetsbepalingen. „Nog meer (...) zal het noodzakelijk zijn kinderen aan een traumatiserend verhoor bloot te stellen.” Immers, „het is niet voldoende om te constateren dat er seksuele handelingen hebben plaatsgevonden, maar ook de mate van vrijwilligheid moet beoordeeld worden”. Daarnaast bestaat er „in geval van vervolging (...) een gerede kans, dat de verdachte zelf moet kunnen aantonen, waarom hij/zij in zijn/haar speciale geval niet strafbaar zou moeten zijn (omgekeerde bewijslast)”.

Martijn keert zich dan ook „principieel (...) tegen elk voorstel dat seksuele handelingen van en met jeugdigen strafbaar stelt, ook al geeft het aan dat er strafuitsluitingsgronden zijn”. In feite grijpt zij hiermee terug op de standpunten van NVSH en COC uit 1979 en 1980, in vergelijking waarmee „Zeden en Straffen” al een compromis met een politiek haalbare is, zoals we hebben gezien.

Op de grond?

Omtrent de leeftijdsgrenzen in de zedelijkheidswetgeving is kortom weer de aloude discussie losgebarsten tussen de principieel en de pragmatische. Beide groepen hebben de laatste 8 jaar een knieval voor het politiek haalbare gemaakt, de één iets minder overtuigd dat de ander.

Wat beider standpunten betreft zijn in de loop der jaren enige principes verloren gegaan. Of de NVSH nu met haar ondertekening van de petitie met beide benen op de grond is komen te staan of juist stevig door de vloer is gezakt, laat ik liever in het midden. Dat mag ieder voor zich bepalen. ■ Roelof Haveman

Dreiging met kort geding voor opname in kliniek

Advocaat verkrachter stelt justitie ultimatum

(Van een onzer verslaggeefsters)

UTRECHT — De daad die zijn cliënt, de 28-jarige H.V. uit Utrecht heeft gepleegd is strafbaar, maar V. zelf is in juli vorig jaar ontoerekeningsvatbaar verklaard en daarom vrijgesteld van strafvervolg.

Wel achtte de rechter hem een gevaar voor de samenleving en beallste daarom dat V. moet worden opgenomen in een zogeheten krankzinnigengesticht. Sinds bijna een jaar verblijft hij echter wegens plaatstekort in zo'n gesticht in het Huis van Bewaring in Amsterdam. V.'s advocaat, mr. P. Bovens uit Nieuwegein, noemt deze gang van zaken rond zijn cliënt oneerlijk en frusterend omdat deze in feite „dubbel gestraft” wordt. Bovens eist daarom onmiddellijke opname van V. in een psychiatrisch ziekenhuis.

De man, die vorig jaar juli in Utrecht werd beschuldigd van meermalen gepleegde verkrachting, bedreiging en achtervolging van zijn ex-vriendin, maakt

immers geen kans op afrek van voorarrest omdat hij ontoerekeningsvatbaar is verklaard. Zijn advocaat heeft daarom eind vorige week de procureur-generaal bij het Amsterdamse Hof gesommeerd om V. voor het eind van de volgende week een plaats in een psychiatrisch ziekenhuis toe te wijzen. Gebeurt dat niet, dan zal de advocaat in een kort geding tegen de Staat zo'n behandelingsplaats met onmiddellijke ingang eisen op straffe van een dwangsom van duizend gulden voor elke dag dat de man nog langer in het Huis van Bewaring zit.

Het enige dat het Openbaar Ministerie tot nu toe heeft geregeld is een intake-gesprek dat H.V. eind deze week heeft met het psychiatrisch ziekenhuis De Grote Beek in Eindhoven. Veel heil verwacht Bovens daar niet van, omdat gekeken zal worden of de man zich vrijwillig zal laten opnemen. En dat zal niet het geval zijn. „De kans bestaat dat het ziekenhuis hem dan weigert. Bovendien zal men bang zijn om een precedent te scheppen waar-

door ze binnenkort meer van dergelijke 'noodgevallen' binnenkrijgen terwijl ze daar eigenlijk niet voor zijn uitgerust”, meent Bovens.

Al in 1962 besliste de Hoge Raad in een soortgelijk geval dat het onverantwoord was een TBR-veroordeelde, voor wie ook geen plaats was in een psychiatrisch ziekenhuis, op vrije voeten te stellen.

Tekening Leo Hulijg

Jongens aan het woord

De ontwikkelingen rond de zedelijkheidswetgeving komen ook uitgebreid aan de orde in „Jongens over vriendschap en seks met mannen” dat vorig jaar bij de SUA is verschenen. Het boek gaat echter vooral over vriendschappen van jongens met mannen; vriendschappen waarin ook seksualiteit een rol speelt. Het boek is een verslag van een onderzoek waarvoor 25 jongens zijn geïnterviewd; die jongens vormen een selecte groep. Ze komen in het boek uitgebreid aan het woord. Zowel plezierige als onplezierige kanten van

deze vriendschappen komen aan de orde. Daardoor ontstaat een realistisch beeld, waardoor de lezer in staat wordt gesteld zelf een oordeel te vormen.

De vrijmoedige aandacht die aan het eind van de jaren zeventig aan pedofilie werd besteed, lijkt nu omgeslagen. Er is alleen nog interesse voor seksueel misbruik. In de inleiding van het boek wordt op de achtergrond van die veranderingen ingegaan. ■

Theo Sandfort
Jongens over vriendschap en seks met mannen.
Amsterdam: SUA, 1986
144 pag., f 24,50

Discriminatie naar leeftijd

NRC
23

Door J.A.A. van Doorn

Deze week leerde ik een nieuwe term kennen: *ageism*. Het woord stond boven een kort artikel in het zojuist verschenen nummer van het *Nederlands Juristenblad* (18 april) en eronder stond de naam van de auteur, Henc van Maarseveen, Rotterdam hoogleraar in het staats- en bestuursrecht.

De betekenis van de term wordt meegeleverd: *ageism* = *age* + *ism*, en heeft betrekking op onderwaardering en discriminatie van mensen wegens hun leeftijd. Het protest tegen deze vorm van discriminatie heeft in Amerika al tot een georganiseerde beweging geleid; de ver-

onderstelling van Van Maarseveen is dat dit protest binnen afzienbare tijd wel naar Nederland zal overwaaien. Dat is ook met allerlei andere vormen van protest gebeurd, niet te verbazen bij de overheersend westelijke winden waaraan ons land is blootgesteld.

Van Maarseveen bekijkt vooral de juridische aspecten. „Geen vorm van discriminatie”, aldus zijn oordeel, „ligt zo verankerd in ons rechtstelsel.” Leeftijd staat in het arbeidsrecht en het sociale voorzieningenrecht centraal. Leeftijd bepaalt de uitstoot uit de politiek, uit de arbeid en uit het economisch verkeer. Op een bepaalde leeftijd worden een hypotheek of een persoonlijk crediet geweigerd: „krachtens het recht zijn bepaalde leeftijden invaliderend en devaluerend”.

Hoewel de auteur vooral de positie van de ouderen in de samenleving en in het recht op het oog heeft, noemt hij ook discriminatie van jongeren. Uitsluitend wegens leeftijd ontvangen bepaalde categorieën jeugdigen lagere lonen of lagere uitkeringen.

Van Maarseveen is verontwaardigd. In het jongste ontwerp voor de wet-Gelijke behandeling worden tal van onrechtvaardige onderscheidingen verboden: ras, sexe, godsdienst, levensovertuiging en politieke gezindheid. Over leeftijd wordt echter niets gezegd.

Het staat wel vast dat Van Maarseveen een boeiend onderwerp bij de kop heeft, een onderwerp bovendien dat — in tegenstelling tot ongeveer alle andere onderwerpen — nog lang niet is doodgepraat.

Wèl zou hij er goed aan doen niet door te draven. Leeftijdscriminatie is naar zijn mening deels een aspect van seksisme: definieert onze samenleving de aantrekkelijkheid van vrouwen voor mannen niet aan de hand van wat Van Maarseveen gelieft te noemen „een jonge lichaamsbouw” en meet die samenleving de waarde van vrouwen niet af aan die seksuele aantrekkelijkheid?

Het valt niet te ontkennen dat dit vaak voorkomt. Maar wat is eigenlijk 'discriminatie'? Volgens de meest gebruikte definities is daarvan sprake indien mensen of groepen van mensen ongelijk worden behandeld op grond van kenmerken of eigenschappen die in de gegeven situatie niet ter zake doen.

Wil Van Maarseveens stelling stand houden, dan moet hij kunnen aantonen dat seksuele aantrekkelijkheid in allerlei omstandigheden er niet toe doet. In een *sex-ridden* samenleving als de onze geen gemakkelijke opgave. Want ik neem niet aan dat Van Maarseveen gelooft via verbodswetgeving de appreciatie van jong vrouwelijk schoon uit de wereld te kunnen helpen.

De bezwaren die in dit speciale geval tegen de gedachtengang van de auteur kunnen worden geopperd, blijken bij nader toezien van algemener strekking. Waarom worden oudere mensen ongelijk behandeld? Wel, omdat zij anders zijn dan volwassenen 'in de kracht van hun leven'. Ze zijn op allerlei terreinen vaak minder flexibel en creatief; ze zijn lichamelijk zwakker, eerder moe en meer vergeetachtig. Allicht dat een werkgever daarmee rekening houdt.

Men behoeft ook niet voor actuaire te hebben gestudeerd of zelfs maar sterftafels ter hand te nemen om met zekerheid te kunnen stellen dat een zestigjarige in het algemeen korter te leven heeft dan een veertigjarige. Wie deze kennis omzet in terughoudendheid bij risicodragende geldelijke transacties met zestigjarigen, discrimineert niet maar gebruikt zijn boerenverstand — waarbij ik graag toegeef dat het een het ander niet noodzakelijk uitsluit, om maar te zwijgen over de ongetwijfeld discriminerende lading van de term 'boer' in de onderhavige terminologie.

Wat ik probeer te zeggen is eenvoudig dit: leeftijd is een uiterst relevant gegeven in tal van maatschappelijke situaties en relaties. Men houdt er dus rekening mee. Dat is altijd gebeurd en het gebeurt ook vandaag de dag. Men doet dat zelfs met een zekere graagte omdat er op zo gemakkelijke wijze valt te kwantificeren: iedereen weet precies hoe oud hij is.

De precisie van de leeftijdsbepaling verdient trouwens afzonderlijk enige aandacht. In een maatschappij als de onze, die zweert bij kwantificeerbaarheid, is het verschijnsel leeftijd een godsgeschenk. Hier is dan toch een persoonskenmerk aan te wijzen waarover niet valt te twisten, en dat op de dag, soms zelfs op het uur nauwkeurig is vast te stellen. Vergelijk daarmee politieke of godsdienstige overtuiging, ras of desnoods sekse, en iedereen zal beamen dat leeftijd onvergelijkbaar meer zekerheid biedt.

Natuurlijk weten we allemaal dat de ene pensioengerrechtigde nog jaren zou kunnen doorwerken terwijl de andere al jarenlang versleten is. Maar het staat vast dat in het algemeen 65-jarigen minder ambities hebben en minder presteren dan jongeren. Dus trekt men een streep, voor iedereen gelijk, gekoppeld aan een zekere leeftijd.

Per persoon toegerekend is een dergelijk bureaucratisch oordeel altijd onjuist en dus, zo men wil, onrechtvaardig en 'discriminerend'. Maar sociaal gezien is die uniformiteit duidelijk, eerlijk en juist een middel tegen willekeur. Want hoe is vast te stellen, enigszins objectief, of iemand beter dan anderen gehandhaafd kan worden?

De interessante kwestie die Van Maarseveen aan de orde stelt is voor een deel terug te brengen tot de vraag onder welke omstandigheden leeftijdsgrenzen zozeer van het algemeen aanvaarde culturele normbewustzijn afwijken dat ze onrechtvaardig en dus verwerpelijk moeten worden genoemd. Objectiever gefundeerd: wanneer is leeftijd inderdaad irrelevant, terwijl er niettemin rechten en plichten aan worden gehecht?

Wat de praktijk des levens betreft: laten de ijverars er op verdacht zijn dat het verbieden van "leeftijdscriminatie" het gevaar met zich brengt dat de ongelijke behandeling naar andere kenmerken emigreert. Concreet: op het moment dat luchtvaartmaatschappijen de verplichting krijgen opgelegd evenveel oudere als jonge vrouwen in het corps stewardessen op te nemen, beginnen de stewards in trek te komen. Jonge en oudere stewards.

Ageism (age + ism)

NL JURISTENBLAD 18-4

De woorden sexism en racism, made in USA, werden destijds als vanzelfsprekende taal in het Nederlands overgenomen.

Dat zal te zijner tijd ook wel gebeuren met ageism. Men verstaat in de USA daaronder de minachting, onderwaardering en discriminatie van mensen wegens hun leeftijd.

Leeftijdscriminatie is deels een aspect van het seksisme. Zolang een samenleving de seksuele aantrekkelijkheid van vrouwen voor mannen definieert aan de hand van een jonge lichaamsbouw en zij de waarde van vrouwen in belangrijke mate afmeet aan die seksuele aantrekkelijkheid, richt leeftijdscriminatie zich schrijnender tegen vrouwen dan tegen mannen. Vandaar de Older Women's Liberation Movement, die in het begin van de jaren 70 onderdeel ging vormen van de Women's Lib. Kort daarop, in 1972, werd in Philadelphia door Maggie Kuhn de 'Gray Panthers' opgericht, een activistische organisatie, die de slogan voerde 'out of the rocking chair, into the street'. Enigszins vergelijkbaar daarmee is in Nederland de WOW, de actiegroep Wijze Oude Wijven, met als vooraanstaande vertegenwoordiger Keetje Ruizeveld.

Ageism richt zich niet alleen op wat wij in ons land zo fijngevoelig de bejaarden of de vergrijzing noemen, het zet eerder in: ageism starts at forty. En het heeft ook betrekking op jeugdigen, die uitsluitend wegens leeftijd lagere lonen en lagere uitkeringen krijgen. Geen vorm van discriminatie ligt zo verankerd in ons rechtstelsel. Sterker, het recht als zodanig is ageistisch naar aard en karakter. De wetgever discrimineert zelf en dwingt de samenleving ertoe. Leeftijd is in het arbeidsrecht en in het sociale voorzieningenrecht een centraal rechtsfeit. Leeftijd bepaalt de uitstoot uit het politiek milieu, uit de arbeid en uit het economisch verkeer: boven een bepaalde leeftijd geen hypotheek meer, geen persoonlijk crediet, geen huurkoop. Geschikt of ongeschikt, gezond of niet, het maakt niet uit, krachtens het recht zijn bepaalde leeftijden invaliderend en devaluerend.

De inhumaniteit van het recht in dit opzicht verontrust in ons land maar weinigen. Telkens als ik in het NJB of elders personeelsadvertenties zie met bovengrenzen van 30 of 40 jaar, besef ik, dat ik vermoedelijk de enige ben die boos erover is dat het Nederlandse recht dergelijke leeftijdseisen billijkt en ondersteunt.

Omdat maatschappelijk protest tegen een fundamenteel onrecht in ons land vaak zo'n tien tot twintig jaar later opkomt dan in Amerika, is het niet verwonderlijk dat ageisme als issue nog niet scoort binnen de Nederlandse grondrechtenbeweging. Een mooi voorbeeld van het achterlopen levert het NJCM met zijn jongste ontwerp voor een wet gelijke behandeling. Daarin wil men allerlei onrechtvaardige onderscheidingen zoals wegens ras, sekse, godsdienst, levensovertuiging en politieke gezindheid verbieden. Over leeftijd geen woord. A contrario zou men kunnen concluderen dat ageisme voor het NJCM geen grondrechtelijk probleem vormt en dat art. 1 Grondwet volgens het comité geen betrekking heeft op leeftijdscriminatie.

Nu is dat zo erg niet, een kwestie van tijd, want de ontwikkelingen in de USA dringen hier toch onstuitbaar door. In dat opzicht heeft onze vazaliteit t.o.v. Amerika voordelen. Daar is op federaal en deelstatelijk niveau wetgeving aan het groeien die leeftijdscriteria als suspect aanmerkt, daar raakt gedwongen pensionering op basis van alleen leeftijd verboden, en daar mogen werkgevers aan hun personeel geen leeftijdseisen meer stellen, alles uiteraard binnen bepaalde condities. Het is trouwens niet alleen het overwicht van de Amerikaanse rechtscultuur dat leeftijdscriminatie te zijner tijd bij ons een rechtspolitiek item zal doen worden. De economische noodzaak om geschoolde mensen zo lang mogelijk productief te laten zijn zal ook ertoe gaan leiden.

Henc van Maarseveen

(bronnen: Lisa Tuttle. *Encyclopedia of Feminism*, 1985; NJCM ontwerp, NJB, 1987, nr 11).

Wetswijziging tegen ouderendiscriminatie bepleit door bonden

VK 22

Van onze correspondent

UTRECHT — „In de Wet Gelijke Behandeling moeten bepalingen worden opgenomen die discrimineren op grond van leeftijd bij aanname en ontslag verbiedt.” De voorzitter van COSBO Nederland (de overkoepelende organisatie van ouderbonden), Th. Wehkamp, reageerde dinsdag op het vorige week uitgebrachte rapport van de Nederlandse Federatie voor Bejaardenbeleid (NFB). Hij deed dit bij het in gebruik nemen van het nieuwe kantoor van COSBO.

Wehkamp vindt het niet langer acceptabel dat ouderen op steeds jongere leeftijd uit de arbeidsmarkt worden gestoten. „Het is een vorm van regelrechte discriminatie die met volle medewerking van de werknemers- en werkgeversorganisaties wordt doorgevoerd”, zei Wehkamp. Zijn uitlatingen baseerde hij op cijfers uit het rapport van de NFB.

Uit dat onderzoek blijkt dat nog maar 58 procent van de vijftigplussers werkt. De oudere werknemer is te duur, zegt 40 procent van de 45 ondervraagde werkgevers. Een kwart van de werkgevers beweert dat ouderen te dom, niet bij de tijd en te traag zijn.

COSBO wil zo snel mogelijk rond de tafel gaan zitten met de Vaste Kamercommissie voor Emancipatiezaken om aandacht te vragen voor het probleem van discriminatie van ouderen. „Als ik advertenties lees, vraag ik me af waarom bepaalde functies niet kunnen worden vervuld door ouderen”, aldus een verontwaardigde Wehkamp. „Om discriminatie van vrouwen tegen te gaan, werd de vermelding M/V verplicht. In de toekomst zou er gewoon de letter „O” bij moeten staan”, merkt de COSBO-voorzitter schertsend op.

De Kerk gered, het kerkvolk verloren

NRC 6

Geen aarzeling, onzekerheden of zelfs maar een vraag: in de Instructie van de Congregatie voor de geloofsleer over ontstaan en voortplanting van het menselijk leven wordt op Catechismusachtige manier uiteengezet wat er volgens het leergezag wel en niet mag.

Het is een typisch rooms-katholiek document, zowel in argumentatie als in vooronderstellingen waarop die argumentatie berust. De inhoud was ons door kranteberichten al duidelijk geworden: er mag niets wat Rome niet goed vindt en daar valt heel veel onder, eigenlijk alles wat in de ogen van het Vaticaan niet met de natuurlijke wijze van voortplanting samengaat. Onder het laatste verstaat de Kerk voortplanting via seksuele gemeenschap binnen het huwelijk.

Aan dit eenvoudige ordeningsprincipe wordt alles wat mag en niet mag afgemeten. Seksualiteit buiten het huwelijk is niet toegestaan, evenmin seksuele handelingen die niet de voortplanting dienen. Dat laatste zowel binnen als buiten het huwelijk. Zo wordt in één adem met alle vormen van homoseksualiteit afge- rekend.

Maar dat zijn dingen die allemaal al bekend waren. Nieuw is het officiële oordeel over de moderne voortplantingstechnieken zoals in vitro fertilisatie (IVF) en kunstmatige inseminatie (KI), al dan niet met gebruikmaking van zaad van eigen partner. Welnu, ook die mogen niet, omdat ze strijden met de hier boven aangegeven onlosmakelijke verbinding tussen seksualiteit en voortplanting. Je moet er even bij nadenken, maar dan is het volstrekt logisch. In je argeloosheid dacht je een ogenblik dat het Vaticaan — zoals het nogal eens aangewreven krijgt — het principe van 'hoe meer zielen — liefst rooms-katholieke — hoe meer vreugde' zou aanhangen en tegen IVF bij onvruchtbare vrouwen geen bezwaar zou hebben. Maar dat pakt anders uit. Geen seksuele gemeenschap zonder voortplanting maar ook: geen voortplanting zonder seksuele gemeenschap. Het zou het hele ordeningsschema van de rooms-katholieke moraal in de war brengen. Denk alleen maar aan het kerkelijk recht, een gegeven dat veel zwaarder weegt dan niet-rooms-katholieke veelal denken. Ook in de Instructie komt het even om de hoek kijken.

Details

Kinderloosheid is een reden voor nietigverklaring van een huwelijk, een van de (weinige) mogelijkheden die een rooms-katholiek ten dienste staan. Maar reeds Pius XII heeft vastgesteld dat een kind uit KI niet een huwelijk geldig kan maken. En ver-

lingen van de Schepper) en andere niet. Het brengt mij op een andere rol die het woordje 'natuurlijk' in de rooms-katholieke moraal speelt. Leven volgens de natuurlijke orde is in zichzelf goed maar het is niet alles. De Kerk is er ook nog en zij weet van een hogere orde, waartoe een mens verheven kan worden: de orde van de bovennatuurlijke genade. De ene orde past op de andere als een pot op een deksel. Daarom kan de Kerk niets beginnen met het leven, ze kan het niet in de adelstand van de bovennatuurlijke genade verheffen, als het niet eerst natuurlijk geordend is.

Er is geen pamflet, encycliciek of Instructie van het Vaticaan waarin — om die reden dus — regeringen niet worden opgeroepen om de maatschappelijke orde volgens de regels van het Vaticaan ('natuurlijk') in te richten. Eerst zo kan de kerk haar taak (de verheffing van het 'natuurlijke') vervullen.

der draaft ook in de Instructie weer het trauma van het Vaticaan op, de masturbatie. Waar vermoedelijk weinig mensen aan gedacht hebben, daar denkt de Congregatie wel aan: een man moet zich aftrekken om zaad te kunnen leveren en aftrekken is een handeling die niet binnen de natuurlijke ordening valt, met welk doel ook ondernomen.

Natuurlijke orde

Zo staan er voor buitenstaanders wel meer merkwaardige — en soms smakelijke — details in het stuk. Maar daaraan ligt het natuurlijk niet dat er met de Instructie weinig te beginnen valt.

Waar het stuk om draait (en waar het op vastloopt) is het principe van de natuurlijke orde. Die bestaat niet. Er bestaat wel een ordening, maar die is niet natuurlijk; zij is veeleer bedacht door mensen en opgelegd aan (andere) mensen, in dit geval: opgelegd door het rooms-katholieke leergezag. Men zou daarmee vrede kunnen hebben — zonder ordeningen valt er niet te leven — als het leergezag deze orde voor eigen parochianen als verplicht voorstelde en de overige wereldburgers met rust liet. Maar dat kan juist niet en dat ligt aan het woordje 'natuurlijk', dat altijd weer in de rooms-katholieke moraal opduikt en daarin — niet zonder reden — een even meerzinnige als onontbeerlijke rol speelt.

'Natuurlijk' heeft wat met biologie te maken, dat allereerst. Thomas van Aquino zou zich in zijn graf omdraaien als hij het

Geen seksuele gemeenschap zonder voortplanting, maar ook: geen voortplanting zonder seksuele gemeenschap. Aldus in het kort het officiële rooms-katholieke standpunt over de moderne voortplantingstechnieken. Het Vaticaan baseert zich daarbij op de 'natuurlijke orde'. Maar die orde heeft geen been om op te staan in het licht van wat vandaag bekend is over levensprocessen. Een aanval op de statische opvatting van de werkelijkheid.

Door H.M. Kuitert

zou lezen, maar de huidige officiële leer heeft de biologische betekenis van het woordje 'natuur' bitter nodig om de zogenoemde natuurlijke orde als objectief te kunnen voorstellen. Die orde die door deskundigen in de natuurlijke gang van zaken is aangetroffen, vertegenwoordigt de wil en de goedheid van de Schepper en moet dus geëerbiedigd worden. Haar verstoren is immoreel, voor onze lieve Heer spelen; haar volgen is de Schepper als Heer erkennen en zichzelf opvatten als dienaars van zijn wil.

„De natuur moet het doen en dan mag het”, keert dan ook overal in de rooms-katholieke zedeleer terug en natuur betekent dan biologisch proces. Voorbehoudsmiddelen gebruiken is tegen de natuur, maar gebruik maken van de natuurlijke onvruchtbaarheid van de vrouw om het kindertal te beperken mag wel. Een zwaar defecte pasgeborene laten sterven mag wel, maar dan door uitschakelen van of niet aankoppelen aan het beade-

mingsapparaat, niet door ingrijpen van de neonatoloog. In het euthanasie-debat vinden we de redenering in optima forma terug in de minderheidsnota van het staatsrapport erover: aan complicaties als longontsteking, zelfs als die op zichzelf te bestrijden zouden zijn, mag men een patiënt laten overlijden, want dan doet de natuur het. Maar zelf een actieve oorzaak invoeren mag niet. Tot wat voor gemarteld deze richtlijn aanleiding kan geven, laat zich indenken.

Tweede betekenis

Ook de voortplantingstechnieken vallen van heden af onder dezelfde regel. Kunstmatig is niet natuurlijk en dus tegen de wil van God. Het is duidelijk dat voortdurend een tweede betekenis van 'natuur' meespeelt: 'natuurlijk' wil zeggen dat een handeling in overeenstemming is met wat mensen behoren te zijn en te doen. De natuurlijke gang van zaken en de morele orde val-

len voor mensen die nog weten wat mens-zijn is, samen.

Als we daarbij bedenken dat onder die natuurlijke orde verstaan wordt wat men in de twaalfde eeuw voor de bedoeling van de Schepper hield, afgelezen uit de biologische processen (voorzover bekend), dan is het wel duidelijk dat de morele orde alleen in schijn op de natuurlijke gang van zaken teruggaat. In werkelijkheid gaat ze nergens op terug en heeft zo geen been om op te staan in het licht van wat wij vandaag weten over levensprocessen, over het doelloos zijn van de natuur, over de noodzaak om in deze eigen ingrepen in de natuur telkens weer in te grijpen enz. Daarom helpt ze ons ook niet de weg te vinden.

Beschermen

Het denken over levensprocessen in termen van een voorgegeven natuurlijke orde gaat uit van een statische opvatting van de werkelijkheid, die voor menselijk handelen niets anders overlaat dan: bewaren, beschermen en helen. Dat moet allemaal ook, maar er zou vandaag heel wat minder te bewaren zijn als het mensdom door de eeuwen heen zich aan die statische werkelijkheidsopvatting van het leergezag had gehouden.

Men kan zich erover verbazen waarom het Vaticaan zich zo hardnekkig heeft vastgebeten in de voorstelling dat bepaalde handelingen natuurlijk zijn (lees: in overeenstemming met de bedoe-

Doodsklap

Laatste vraag: sorteert zo'n Instructie nu effect? Stellig het effect dat het leergezag zichzelf als discussiepartner uitschakelt, hetgeen diep te betreuren is. Want het wemelt van vragen en problemen op het gebied van de kunstmatige voortplanting. Maar ze beantwoorden uit de onlosmakelijkheid van de koppeling seks-procreatie komt mij voor als alle levensproblemen te willen oplossen door een doodsklap uit te delen. Er zal toch wel meer wijsheid in de rooms-katholieke kerk huizen dan uit deze Instructie blijkt?

Nog andere effecten? Het Vaticaan heeft de macht van een instituut achter zich en tegenover een instituut moet een enkeling het altijd afleggen. Op die wetmatigheid gokt de huidige curie met het aantrekken van de morele en leerstellige teugels. En inderdaad, was er maar één

kerk waarin het christelijk geloof geïnstitutionaliseerd was, het succes zou verzekerd zijn.

Maar er zijn meer kerkelijke instituten en zelfs wijkplaatsen voor het geloof buiten de kerk. De rooms-katholieke gelovigen zullen dat, onder de harde druk van het eigen instituut, vanzelf ontdekken. De exodus is trouwens, als we de statistieken geloven mogen, al aardig op gang. Ik heb het dan nog niet eens over de innerlijke emigratie. De Kerk gered en het kerkvolk verloren — dat lijkt mij geen vrolijk perspectief voor kardinaal Ratzinger, de opsteller van de Instructie.

De auteur is hoogleraar in de ethiek aan de theologische faculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Ter Schure had slechts hosties voor het koor

Enkele honderden homoseksuelen hadden demonstratief ter communie willen gaan bij bisschop Ter Schure van Den Bosch. Zij spellden zondag in de Sint Jan hun roze driehoek op. Maar de bisschop deed of hij ze niet zag. Hij keerde ze de rug toe en liet het uitdelen van de hosties over aan de misdienaars.

Van onze verslaggever
HANS HORSTEN

DEN BOSCH — Psalm 118: En de Heer greep in met krachtige hand. Deze woorden leken op paaszondag vooral besteed te zijn aan de ordebezoekers van de Sint Jan in Den Bosch. Terwijl stemmig geklede bezoekers bij honderden de kathedraal binnenstroomden en op zoek gingen naar een zitplaats probeerden de waakhonden van bisschop Ter Schure er in deze wassende menigte de persfotografen uit te pikken.

Daaraan hadden ze hun handen meer dan vol, want de voor deze paasmis aangekondigde homo-demonstratie „Oog in oog met de bisschop” trok nogal wat belangstelling van de media. Maar: „De pers is hier vandaag niet welkom”, zei een knorrige ordebezoeker.

Enkele van zijn collega's waren een beetje de kluts kwijt geraakt. Volkomen willekeurig klampten ze kerkgangers aan met de vraag: „Bent u iemand van de pers?”. Elke persoon die een tas meevoerde waarin ruimte was voor meer dan een zakketting en een lippenstift werd met argwaan bekeken.

actievormen. De homo's in de Sint Jan zouden pas op het moment dat ze bij de bisschop ter communie gingen een roze driehoek opspelden om zo de veronderstelde Pavlov-reactie bij Ter Schure los te maken.

Tussen de drie- en vierhonderd homoseksuelen waren zondag op deze demonstratie afgekomen. Tot een contact tussen Ter Schure en „de zwarte schapen van de kudde” kwam het echter niet. De bisschop uit Den Bosch keerde bij de communie de volle kerk de rug toe en ging omstandig hosties staan uitreiken aan de leden van het koor dat achter hem stond opgesteld.

Misdienaars

De over de hele kerk verspreide homoseksuelen kwamen slechts oog in oog te staan met een van de vele misdienaars die rij na rij de communie kwamen geven. Toch was Floris Michiels na afloop van de mis tevreden over het verloop van de actie: „Ons is in ieder geval niet de hostie geweigerd. Dat is het belangrijkste. Ter Schure durfde de confrontatie met ons niet aan. Dat is jammer, maar we komen nog wel eens terug.”

Tevreden was ook de politie in Den Bosch. Tevoren was door de extreemrechtse organisatie Burgerbelang Nederland een tegendemonstratie aangekondigd. Deze bleef echter uit. En Ter Schure? Hij en zijn gevolg trokken zich na de dienst terug in de burcht die bisschoppelijk paleis heet.

De door de Amsterdamse homoseksueel georganiseerde demonstratie is duidelijk geïnspireerd door de Dignity-beweging uit de Verenigde Staten. Dignity is een organisatie van homoseksuele katholieke leken en pastores die tijdens kerkdiensten stille protesten houden. Dit Dignity-idee heeft al navolging gekregen in vijf Europese landen.

Volgens Michiels wordt het hoog tijd dat Dignity ook in Nederland voet aan de grond krijgt. „Dan ben je als katholieke homoseksueel niet langer meer afhankelijk van eenmans-acties. Als aanzet tot de vorming van een brede beweging zullen we proberen om voortaan elke maand ergens in Nederland een soort actie te houden als die in de Sint Jan.”

Dat een middeleeuws standpunt over homofilie niet slechts voorbehouden is aan *hard liners* in de katholieke kerk bleek op de persconferentie die Floris Michiels op een terrasje in de Bossche binnenstad hield. In het spel van vraag en antwoord mengde zich plotseling ook een wat oudere man die al even van een afstandje had staan kijken. „Vindt u ook niet dat Aids een straf is voor de homoseksuelen?”

„Oog in oog met de bisschop” was een initiatief van Floris Michiels uit Amsterdam; praktiserend katholiek en praktiserend homoseksueel. „Never the twain shall meet” is echter de mening van de Bossche bisschop Ter Schure over deze combinatie. Een mening die hij doorgaans niet onder stoelen of banken steekt. De voormalige rechterhand van de Limburgse bisschop Gijsen vindt bijvoorbeeld dat homoseksuelen „de reine staat ontberen” en dat hen daarom de heilige sacramenten onttrokken moeten worden.

Michiels had de afgelopen weken homoseksuelen uit heel Nederland in advertenties opgeroepen op paaszondag massaal naar de Sint Jan te komen om op waardige wijze de confrontatie met Ter Schure aan te gaan. Geen spandoeken, petitie's en andere in het oog lopende

Mgr. Simonis:
overleg met
collega's niet
altijd te
realiseren

ROTTERDAM — Kardinaal Simonis is het er mee eens dat het gewenst is dat een bisschop met zijn collega's overlegt voordat hij in het openbaar zijn mening over een bepaalde kwestie geeft. Maar het is naar zijn mening in de praktijk soms moeilijk hieraan uitvoering te geven gegeven het recht van iedere bisschop voor zichzelf te spreken.

Dat heeft mgr. Simonis geantwoord aan de priesteraad van het bisdom Rotterdam die in zijn vorige vergadering er bij de bisschoppen op had aangedrongen beter met elkaar te overleggen alvorens in het openbaar uitspraken te doen. De raad reageerde hiermee op de uitlatingen van mgr. Simonis over de feministische theologie en homoseksualiteit. Volgens hem worden kerkelijke leer en pastorale arbeid te vaak van elkaar gescheiden. Ook de leer van de kerk is pastoraal. De priesteraad nam het antwoord van de kardinaal zonder discussie voor kennisgeving aan.

Diverse leden van de priesteraad spraken hun afkeuring uit over de recente uitlatingen van bisschop Gijsen over een aantal katholieke organisaties, waaronder de KRO en de Acht Mei-beweging. Zij bleken teleurgesteld te zijn over de reactie op deze uitlatingen van mgr. Bär — die zelf overigens wegens ziekte niet aanwezig was — en hadden liever gezien dat hij het daarvoor had opgenomen.

Televisiedominee Bakker uit ambt ontzet

Door onze correspondent
H.M. VAN DEN BRINK

WASHINGTON, 29 april
Na nieuwe onthullingen over financiële onregelmatigheden en erotische avonturen is gisteren de Amerikaanse televisiedominee Jim Bakker uit zijn ambt ontzet. Het besluit hiertoe werd bekendgemaakt door collega-prediker Jerry Falwell, die ruim een maand geleden op Bakkers verzoek tijdelijk het bewind aanvaardde over diens christelijke recreatiepark in Fort Mill (North Carolina) en de van daaruit opererende televisiegemeente.

Bakker werd er toen van beticht een jeugdige secretaresse tot seksuele omgang te hebben gedwongen en daarna haar zwijgen te hebben gekocht. Volgens Bakker en de zijnen trachten concurrerende televisiepredikanten hem met de misstap te chanteren in een poging zijn organisatie over te nemen. Deze beschuldigingen over en weer leidden tot een media-oorlog tussen de dominees, waarin Falwell een bemiddelende rol probeerde te spelen. Zijn standvastigheid werd echter zwak op de proef gesteld toen Jim Bakker enkele dagen geleden het voornemen uitte terug te keren uit zijn zelfopgelegde asiel en het roer weer in handen te nemen. Tegelijkertijd maakte namelijk een van de dominees uit het andere kamp bekend dat hij bewijsmateriaal en getuigenverklaringen had verzameld waaruit zou blijken dat Bakker niet slechts één keer tegen zijn strenge beginselen had gezondigd: hij zou prostituties hebben bezocht, ook homoseksuele contacten hebben gehad en zijn ondergeschikten zouden zich regelmatig met partnerruil hebben be-

Jim Bakker

ziggehouden. Intussen bleek uit het onderzoek van de boekhouding dat tientallen miljoenen aan inkomsten niet goed verantwoord konden worden.

'Heritage Village USA' is na Disneyworld en Disneyland het drukst bezochte pretpark van de Verenigde Staten. Het is gebouwd met behulp van giften uit Bakkers televisiegemeente. Vorig jaar brachten de gelovigen ongeveer honderddertig miljoen dollar bij elkaar. Naar nu blijkt stroomden jaarlijks miljoenen naar Bakker en zijn vrouw Tammy-Faye, die er hun villa's in Florida en Californië, hun limousines en hun andere kostbare wensen mee financierden. Medewerkers zoals

Jerry Falwell

Bakkers 'persoonlijke assistent' David Taggart kregen salarissen van vele honderdduizenden dollars zonder dat, aldus Falwell gisteren, duidelijk was wat hun werkzaamheden nu eigenlijk inhielden.

Wijze mannen

Na het nieuws van Bakkers mogelijke terugkeer kondigde Falwell aan dat hij in dat geval het regentschap over de gemeente PTL (wat staat voor People That Love, of Praise The Lord) zou neerleggen. Terwijl zich in de straten van Heritage Village gisteren aanhangers van Bakker verzamelden om hem te verwelkomen

vergaderden Falwell en andere 'wijze mannen' uit het evangelische circuit over de te nemen maatregelen.

Aan het eind van de dag was duidelijk dat Bakker niet zou komen en maakte Falwell het ontslag van diens laatste getrouwen bekend, alsmede plannen voor een grote schoonmaak van PTL. Falwell en de juridisch adviseur van de organisatie zeiden dat de bewijzen voor de zonden waarvan Bakker wordt beticht van zodanige aard zijn dat ze niet makkelijk genegeerd kunnen worden. De belastende getuigenissen zouden van 'gelouwaardige personen' afkomstig zijn. Accountants hebben de boekhouding nog niet geheel kun-

nen ontwarren, maar zeker is dat het religieuze bedrijf schulden heeft ter hoogte van vijftig miljoen dollar.

De hele affaire beheerste de laatste dagen opnieuw de voorpagina's van de Amerikaanse kranten en kreeg een prominente plaats in het televisienieuws. Met zijn klare intrige en met toelichting sprekende hoofdpersonen, zoals de huichelende dominee en de verleidelijke secretaresse, heeft de zaak-Bakker even het veel ingewikkelder Iran-schandaal uit de aandacht van het grote publiek verdreven.

Schade

Volgens Falwell is ernstige schade toegebracht aan het imago van de televisiekerken en merkt hij dit al aan de inkomsten van zijn eigen Freedom Foundation (voorheen de Moral Majority). Sommige commentatoren menen dat de zaak een ongunstig licht werpt op de hele beweging van 'fundamentele' en 'born-again' christenen. Ongeveer vijftig miljoen Amerikanen beschouwen zichzelf als behorend tot deze stroming, die hecht aan een letterlijke interpretatie van de Bijbel en een conservatieve moraal.

Het ziet er overigens niet naar uit dat met de besluiten van gisteren een eind aan de verwikkelingen is gekomen. Tammy-Faye Bakker, die samen met haar man voor de televisiecamera's placht te verschijnen, maar daarnaast onder haar naam ook christelijke make-up verkoopt, zei gisteren in Californië dat zij nog altijd op een terugkeer rekent. De trouwe volgelingen in Heritage Village lieten aan de media weten dat zij bereid zijn alles te vergeven.

GESCHOKT ECHTPAAR VRAAGT STELLINGNAME REGERING

Mr. Geertsema wenst Goerees aids toe

WASSENAAR — Mr. W.J. Geertsema, Eerste-Kamerlid voor de VVD en pleitbezorger voor de emancipatie van homoseksuelen, heeft in een brief het evangelisten-echtpaar Lucas en Jenny Goeree de ziekte aids toegewenst als „bewijs van hun ongelijk dat aids uitsluitend een ziekte van homoseksuelen is". Het

echtpaar heeft daarvan geschokt kennis genomen en vraagt regering en parlement om stellingname, aldus mevrouw Goeree, die vanmorgen de brief in de publiciteit bracht.

Mr. Geertsema schreef de brief naar aanleiding van een nieuwe aflevering van het evangelisatieblad „Evan". Daarin schrijven de Goerees onder de titel „Sodom is Ne-

derland" dat aids een „gevolg is van homoseksualiteit". In zijn op privé-postpapier geschreven brief zegt mr. Geertsema: „Ik hoop dat u met aids besmet zult worden, opdat u aan den lijve zult ondervinden de wijsheid niet in pacht te hebben, zoals u ook op andere terreinen ten onrechte pleegt te denken". Desgevraagd zegt mr. Geertsema dat hij met zijn wens dat de Goerees de dodelijke ziekte aids krijgen „gebruik maakt

van dezelfde vrijheid van meningsuiting als de vrijheid die zij steeds gebruiken om schandelijke dingen te zeggen". Hij vindt zijn wens gerechtvaardigd omdat de Goerees, als ze inderdaad aids krijgen, zelf het bewijs geleverd krijgen dat zij ongelijk hebben met hun uitspraken over homoseksuelen. „Overigens", aldus mr. Geertsema, „hoe vaak is het in mijn leven niet voorgekomen dat mensen mij „de colere" toewensten?"

VVD: Goerees aids toewensen onjuist

DEN HAAG — De VVD keurt het af dat partijgenoot-senator mr. W. Geertsema het Zwolse evangelisten-echtpaar Goeree aids heeft toegewenst. Het Tweede-Kamerlid Jan Franssen, woordvoerder van de liberalen over de aids-problematiek, zei vanochtend: „Deze ziekte is zoiets verschrikkelijks dat je haar niemand mag toewensen, ook de Goeree's niet". Hij heeft er begrip voor dat Geertsema, vooral als voorzitter van de belangenvereniging van aids-patiënten, zich zeer gestoord heeft aan het blad „Sodom is Nederland" van de Goeree's, waarin homoseksuelen worden aangemerkt als de (enige) verspreiders van aids. „Maar Geertsema zou er veel verstandiger aan gedaan hebben een aanklacht in te dienen bij het Openbaar Ministerie".

Schelden ^{UN} ₂₅ tegen Molly

De liberaal mr Molly Geertsema heeft nogal wat reactie gehad op zijn brief aan het evangelisten-echtpaar Goeree waarin hij hen van harte Aids toewenst. Thuis in Wassenaar kwamen nadat de inhoud van Geertsema's schrijven royaal de media had gehaald een paar telefonische scheldkanonnades binnen. Maar er was ook veel blijval, aldus Geertsema. De grijze eminentie van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie zegt: „Ik hou ervan om mijn standpunten op een rechtlijnige manier kenbaar te maken en de Goerees zijn zijn nu eenmaal zó overtuigd van hun eigen gelijk dat discussie met hen niet mogelijk is. Dan maar frontaal in de aanval. Dat is een soort karaktertrek". Geertsema: „De ervaring heeft geleerd dat de Goerees straffeloos allerlei kwetsende uitlatingen kunnen doen. Welnu, dan kan ik dat ook. Zelf Aids krijgen is voor de Goerees de enige manier om erachter te komen dat die ziekte niet is voorbehouden aan homoseksuelen. Nee, ik heb van die uitspraak geen enkele spijt. Het was vooraf allemaal dan ook heel goed overdacht". Geertsema vergeleek ooit kernafval al eens met griesmeel en suggereerde ook dat krakers en betogers tegen kenenergie zich door bankovervallers voor hun acties zouden laten betalen. Bet de uitspraken kwamen hem op een kort geding te staan dat hij naar eigen zeggen beide keren 'glansrijk' doorstond. Binnen zijn partij is men gewend geraakt een de curieuze invallen van de 68-jarige liberaal. Nimmer stonden ze zijn politieke carrière in de weg. „Alle baantjes op het gebied van het binnenlands bestuur, die ik begeerde, zijn mij in de schoot gevallen. Commissariaten in het bedrijfsleven heb ik nooit gedaan. Die zijn me ook niet aangeboden, want daarvoor ben ik niet gebouwd. Cijfers boeien me nu eenmaal minder". Intussen is gebleken dat het Eerste Kamerlid met zijn brief een nieuwe uitdrukking heeft toegevoegd aan het vaderlands idioom. Bij het omstreden evangelistenpaar komt een niet aflatende stroom brieven binnen. In de meeste staat slechts kortaf vermeld: 'Krijg de Aids'. De bedreigingen en verwensingen gingen zover dat de predikers gedwongen waren de ramen van hun woning met planken dicht te spijkeren. Vanuit de gebarricadeerde woning laten Jenny en Lucas Goeree desgevraagd weten dat zij 'hun queeste tegen sondig Nederland onverdroten voort zullen zetten'. Nu zijn zij van plan het op te gaan nemen voor de Twee van Breda. Het zoveelste kort geding, aangespannen door een verontwaardigde homoseksuele inwoner van Amsterdam, wordt nog even afgewacht. Maar een nieuw geschrift ligt klaar. Daarin vragen de Goerees om de vrijlating van de twee oorlogsmisdadigers. „De bijbel vraagt immers van ons om vergevingsgezind te zijn".

Vervolging echtpaar Goeree voor pamflet tegen homo's

Door een onzer redacteurs ^{NRC} ₁₀
ZWOLLE, 10 april — Het evangelistenpaar Goeree wordt strafrechtelijk vervolgd voor verspreiding van de brochure „Sodom is Nederland" waarin homoseksuelen als criminelen worden afgeschilderd. De ziekte aids zou volgens de Goerees de straffe Gods voor hun misdaden zijn. Mr. S. van Gend, officier van justitie in Zwolle, heeft de politiekorpsen in het land gevraagd alle aangiften van burgers tegen de brochure aan hem te melden.

Het COC, de organisatie van homoseksuelen, overweegt een kort geding tegen het echtpaar aan te spannen. Daarin zou een verbod op de verspreiding moeten worden afgedwongen.

De VVD-senator mr. W.J. Geertsema heeft de Goerees een persoonlijke brief geschreven waarin hij de echtelieden de ziekte aids toewenst. „Ik hoop (...) van

ganser harte dat u beiden binnenkort met aids besmet zult worden, opdat u aan den lijve zult ondervinden de wijsheid niet in pacht te hebben", aldus Geertsema.

Vorig jaar oktober stonden de Goerees in Zwolle terecht voor belediging van de joodse bevolkingsgroep. Zij kregen toen niet de geëiste gevangenisstraf van vier maanden opgelegd. Mr. Van Gend heeft beroep aangetekend tegen het vonnis („schuldig zonder straf"). Dit beroep dient in juni.

Geertsema wenst evangelistenpaar Goeree van harte aids toe

(Van onze Haagse redactie)

DEN HAAG — Het VVD-Eerste-Kamerlid mr. Molly Geertsema wenst het omstreden evangelistenpaar Goeree „van harte aids" toe. In een brief aan de Goerees schrijft de voormalige Commissaris van de Koningin in Gelderland dat zij ten onrechte denken dat aids een ziekte is die uitsluitend homoseksuelen treft. Niets is echter minder waar, aldus Geertsema.

Hij leidt het standpunt van de Goerees af uit het artikel „Sodom in Nederland van het echtpaar, waarin ten onrechte de indruk gewekt dat homoseksuelen de verspreiders zijn van aids", aldus Geertsema, en doet maak te me hoos over

Ultra-rechtse groep verspreidt pamfletten tegen homoseksuelen

Van onze verslaggever
DEN BOSCH — De extreem-rechtse organisatie Burgerbelang Nederland heeft de afgelopen dagen anti-homo pamfletten verspreid in Den Bosch. Deze actie van de uit Den Haag afkomstige organisatie houdt verband met een homo-demonstratie die zondagmorgen tijdens de paasmis in de Sint Jan zal plaatsvinden.

Tijdens het ter communie gaan zullen katholieke homo's de Bossche bisschop Ter Schure met hun homoseksualiteit confronteren door een roze driehoek op te spelden. De organisatoren van deze actie willen hiermee „op waardige wijze” demonstreren tegen de manier waarop het behoudende deel van de rooms-katholieke kerk in Nederland (waarvan Ter Schure een duidelijke exponent is) tegen homoseksualiteit aankijkt.

Volgens organisator Floris Michiels uit Amsterdam zullen vele honderden homoseksuelen gehoor geven aan zijn oproep om zondag naar de Bossche kathedraal te komen. „Dit leid ik af uit de reacties die mij bereikt hebben en uit ervaringsgegevens van de laatste tijd. Op het proces van het COC tegen aartsbisschop Simonis bijvoorbeeld kwamen onlangs tweeduizend homo's uit heel Nederland af”, aldus Michiels.

Vanwege de anti-homo geschriften die door Burgerbelang Nederland zijn verspreid heeft de politie in Den Bosch contact gezocht met de organisatoren. „Wij zullen proberen afspraken te maken die garanderen dat de demonstratie inderdaad het waardige en ordelijk verloop krijgt dat door de organisatoren wordt gewenst. Hoe we die anti-homo pamfletten moeten inschatten weten we niet, maar we zullen zondag in ieder

geval de vinger aan de pols houden”, aldus een woordvoerder van de Bossche politie.

Verschillende linkse politieke partijen in de gemeenteraad van Den Bosch hebben burgemeester Van Zwieten verzocht ervoor te zorgen dat de demonstrerende homo's op eerste paasdag niets in de weg wordt gelegd.

Maatregelen geëist tegen anti-homo publikaties Goerees

VK 23

ZWOLLE (ANP) — De homoseksueel F. van Zijl uit Amsterdam heeft woensdag voor de Zwolse rechtbank stopzetting geëist van de verspreiding van nummer 17 van de het gospelblad Evan, getiteld „Sodom is Nederland”, en de gelijknamige folder. In die publikaties stelt het evangelistenechtpaar Goeree dat praktizerende homoseksuelen, net als moordenaars, bloedschuld op zich laden. Verder schrijven de Goerees dat Aids een straf is van God voor de zonde die homoseksualiteit zou zijn, en dat bekering de enige kans is op genezing.

„Ik wens niet te worden vergeleken met een moordenaar, want ik ben geen moordenaar,” zei Van Zijl tijdens het kort geding dat hij tegen de Goerees heeft aangespannen. Behalve een verspreidingsverbod eist de Amsterdammer dat de Goerees in advertenties in drie landelijke dagbladen en in de Gay Krant uitlatingen in „Sodom is Nederland” over homoseksuelen rectificeren en dat de Goerees wordt verboden zich in de toekomst op een dergelijke manier te uiten.

Van Zijl voelt zich als homoseksueel maar ook als hoofdverpleegkundige in een Amsterdams ziekenhuis direct betrokken bij het Aids-vraagstuk. Hij is van mening dat de Goerees valse hoop op genezing geven. Lucas Goeree zei aan het eind van de zitting dat hij iemand die Aids heeft en zich in Jezus' naam bekeert, kan genezen.

Goerees met dood bedreigd

BH 13

ZWOLLE — Het evangelistenechtpaar Lucas en Jenny Goeree is het afgelopen weekeinde met de dood bedreigd. Er werden stenen door de ramen van hun huis gegooid in Zwolle. Uit voorzorg hebben de Goerees nu hun ramen gebarricadeerd.

De woedende reacties kwamen bij de Goerees binnen nadat de cabaretier Jos Brink vorige week in de tv-show van Ivo Niehe het blad van de Goerees had verscheurd, waarin aids een straf van God werd genoemd voor homoseksuelen. Jos Brink stond samen met Sandra Reemer op de omslag van het blad afgebeeld, waarin fel werd uitgehaald naar de „Sodom en Gomorra”-praktijken in Nederland.

Al eerder hekelde oud-commissaris voor de koningin in Gelderland, mr. W. Geertsema de Goerees en wenste hen zelf aids toe, nadat hij hun blad in de bus had gekregen.

Mensen die in Zwolle de naam Goeree dragen, maar geen familie zijn van de Goerees worden geregeld lastig gevallen en uitgescholden.

Bij het conciërge-echtpaar Bert en Eefke Goeree in Zwolle regent het telefoontjes van mensen die hard tegen hen willen optreden. Uitleggen dat zij niets met het evangelistenechtpaar te maken willen hebben helpt niet. Meestal krijgen zij niet eens de kans te zeggen wie ze dan wel zijn of wordt er gedacht dat ze wel familie zijn van het evangelistenechtpaar. Ook contacten met officiële instanties verlopen niet altijd gladjes. Het echtpaar zegt geen geheim telefoonnummer te kunnen nemen omdat ze als conciërges van het plaatselijk conservatorium altijd bereikbaar moeten zijn. De „echte” Goerees hebben overigens wel een geheim telefoonnummer.

Pamfletten tegen actie homo-beweging

BH 18

DEN BOSCH — „Aan alle fatsoenlijke inwoners van Den Bosch” is de aanhef van een pamflet van het „Anti-homokorps” dat deze week op ruime schaal is verspreid in Den Bosch. In het pamflet wordt met zwaar geschut stelling genomen tegen homoseksuelen. Aanleiding is de op handen zijn actie „Oog in oog met de bisschop” van de homobeweging in de St. Jan op de Eerste Paasdag.

De homoseksuelen willen tijdens de Paasmis massaal ter communie gaan bij bisschop Ter Schure, om zodoende te protesteren tegen de rooms-katholieke leer betreffende homoseksualiteit. De schrijvers van het pamflet roepen vooruitlopend op die actie de Bossche bevolking op de homoseksuelen te bestrijden en de actie in de kerk niet te tolereren. Het pamflet is blijkens de ondertekening afkomstig van een politieke groepering die zich burgerbelangen noemt. Op het in het pamflet genoemde telefoonnummer in Den Haag meldt een antwoordapparaat dat de telefoon in verband met „vele anonieme zware bedreigingen” niet wordt opgenomen.

Goerees gedagvaard wegens uitlatingen over homoseksuelen

Van onze verslaggever VK 14

AMSTERDAM — Tegen het Zwolse evangelistenechtpaar Lucas en Jenny Goeree is een kort geding aangespannen. Daarin wordt een verspreidingsverbod gevraagd van nummer 17 van het blad Evan, waarin de Goerees zich beledigend uitlaten over homoseksuelen. De eiser, die bovendien een rectificatie in drie dagbladen vraagt, is een particulier.

De Goerees worden ook — voor de tweede keer — strafrechtelijk vervolgd door de hoofdofficier van justitie in Zwolle, mr S. van Gend. Die vervolging betreft niet het voor homoseksuelen krenkende artikel „Sodom is Nederland”, maar een publikatie in Evan nummer 16 waarin de joodse bevolkingsgroep wordt beledigd.

Het strafrecht biedt nog geen mogelijkheid te vervolgen op grond van discriminatie wegens seksuele geaardheid. De wet stelt alleen belediging van mensen wegens hun ras, godsdienst of levensovertuiging strafbaar.

De Zwolse officier heeft alle politiekorpsen in Nederland gevraagd aangiften wegens belediging door de Goerees aan hem door te spelen.

Bijdrage vrouwen op homostudiedag is hard gegroeid

UN 27

(Door Anka van Voorthuysen)

UTRECHT — In hoeverre heeft het dragen van leer te maken met een gevoel van 'mannelijkheid'. Hoe handhaaft een homofiele leerkracht zich in een een klas met leerlingen die hem allemaal voor 'vrije homo' en 'vuile poot' uitschelden? Hoe zit het met het thema homoseksualiteit in de romans van Thomas Mann? En waarom hebben literatuurkritici- en wetenschappers dit aspect tot voor kort geheel verwaarloosd?

Afgelopen vrijdag werd er voor de zesde keer een jaarmarkt lesbische en homo-studies gehouden, ditmaal in Utrecht. Klaas Soesbeek en Judith Schuyf zijn verbonden aan de werkgroep homo-studies van de Utrechtse universiteit. Klaas: „Dis jaarmarkt heeft als voornaamste doel het overbrengen van kennis uit onderzoeken. Dat kunnen zowel onderzoeken zijn die aan de universiteiten worden gedaan, als onderzoeken waar studenten aan een HBO, of werkende mensen zelf mee bezig zijn geweest en die ze bekend willen maken of toe willen lichten. Zo komt het 'grijze circuit' boven water: scripties van studenten liggen er bijvoorbeeld ook. Bovendien heeft het natuurlijk een sociale functie: het is de dag waar iedereen te vinden is die zich met homofilie bezighoudt.“ Judith: „Het is nog nooit zo druk geweest als dit jaar, maar de enige norm die we stellen is dan ook dat het over onderzoek moet gaan. Zo bevordert de laagdrempeligheid natuurlijk.“

Prof. dr. Iteke Weeda opende de serie onderzoekspresentaties met een inleiding over 'Homoseksualiteit, vriendschap en intieme relaties'. „Monogamie verhoogt de kans op het krijgen van aids“, betoogde de gezinsociologe. Zij baseerde haar stelling op de opvatting dat monogamie altijd een ideaal zal blijven, en

nooit praktisch is. „Monogamie geeft mensen het idee dat ze andere relaties geheim moeten houden, mensen gaan stiekem doen en risico's worden verzwegen“, aldus Weeda. Naar haar mening moet 'vriendschapsnetwerken' een veel belangrijker plaats krijgen in onze samenleving. „Dat angste zoeken naar een exclusieve paar-relatie moet afgelopen zijn. Binnen vriendschappen zou meer ruimte moeten zijn voor erotiek en intimiteit, zonder meteen aan een geslachtsdaad te denken. Wie één partner heeft en daar van afhankelijk is, is later niet flexibel meer, dat verhoogt de eenzaamheid. Maar die nieuwe erotiek vereist wel zelfstandigheid van mensen. Ze moeten hun jaloezie binnen de perken kunnen houden en men moet eerlijk en duidelijk naar elkaar zijn over de te stellen grenzen. Met zo'n erotiek vervagen de grenzen tussen homo- en hetero-seks helemaal. In de toekomst is het misschien wel zo dat je van de verkeerde kant bent als je maar van één kant bent.“

Verandering

De inhoud van de lezingen op de jaarlijkse homo-studiedagen is nogal aan verandering onderhevig. Judith en Klaas: „De eerste jaren was er nog so weinig onderzoek, en zo weinig bekend, al die onderzoeken waren heel breed opgezet, er kwamen basisgegevens boven water. Nu worden die onderzoeken steeds gespecialiseerder. Er wordt gekeken naar homo's binnen de politie, binnen de gezondheidszorg, er wordt meer literair onderzoek gedaan.“

Vooraf het aandacht van vrouwen is hard gegroeid. In het verslag van zes jaar geleden zijn nauwelijks bijdragen te vinden van vrouwelijke sprekers. Onderwerpen van toen waren bijvoorbeeld mannelijke homoprostitutie en mannenbevrijding. Vrouwelijke homoseksualiteit was lange tijd geen voor de hand liggend studie-onderwerp, dat is pas de laatste jaren op gang gekomen.

Nu drukken de vrouwen wel hun stempel op de studie-dag. Er werden lezingen gehouden over uiteenlopende aspecten, variërend van een onderzoek

naar ongehuwde vrouwen in Friesland tot lesbisch moederschap en 'het lesbische' in Nederlandse romans tussen 1900 en 1920.

Paul van Gelder presenteerde zijn onderzoek onder de titel: mannelijkheid en de voorkeur voor leer. Een typische mannenstudie. Nog altijd een ondergeschoven kindje, volgens Paul. „Mannen vertonen opvallend weinig wetenschappelijke interesse in de vraag hoe ze zich als man gedragen en of dat zou moeten veranderen. Dat is een soort angst, ik weet niet waarom.“

Hij sprak met dertig mannen over hun voorkeur voor leer en onderzocht een honderdtal contact-advertenties waarin een duidelijke voorkeur voor leer aan de orde kwam. „In leer kom je meer uit de verf, het is stoer. Het doet je meer lijken dan je bent“, kreeg hij vaak te horen. Uniform-achtige pakken zijn nog meer in trek, omdat die de stoerheid nog meer benadrukken, volgens de geïnterviewde mannen. Over het soort leer waren de mannen het eens: kleding moet van flink stevig leer gemaakt zijn, dat slappe spul is niet opwindend. Het leeuwendel van de ondervraagden bleek een sterke voorkeur voor zwart leer te hebben.

De Amsterdamse leather-bar Argos wordt volgens de onderzoeker vooral bezocht door oudere mannen. „Leer is leeftijds-vriendelijk. Je ziet er beter verpakt in uit“, verklaarde hij dat gegeven. Bovendien moet een man wel stevig in zijn schoenen staan als hij een sterke voorkeur voor leer heeft. Paul: „Je krijgt veel opmerkingen op straat. Daar moet je tegen kunnen.“

De laatste jaren wordt er steeds meer onderzoek gedaan naar de homo-geschiedenis. Het leek een halve eeuw geleden nog so dat er nauwelijks homo's bestonden omdat maar weinig mensen openlijk voor hun seksuele geaardheid uit durfden te komen.

Pas sinds de oorlog wordt homoseksualiteit in de sociale wetenschap gezien als een bewust gekozen levenswijze, daarvoor was het toch een afwijking van de normale seksuele ontwikkeling. Ook al was dat niet algemeen bekend, er zijn natuurlijk altijd mannen geweest die van

mannen houden, en vrouwen die liever met vrouwen vrijen.

Toch is er pas sinds het begin van de jaren tachtig aan drie universiteiten in Nederland een afdeling 'homo-studies'. Daar wordt onderzoek gedaan naar de homo-geschiedenis, die altijd verborgen is gebleven. In Utrecht is er sinds 1981 officieel een werkgroep homo-studies. In dat jaar werd die officieel erkend, werden er betaalde krachten aangesteld en konden studenten zich, naast hun hoofdvak met studie naar de homo-geschiedenis bezig houden. Ook in Nijmegen en Amsterdam kunnen studenten zich daarvoor inschrijven.

De werkgroep homo-studies aan de Utrechtse universiteit heeft ieder jaar zo'n dertig studenten. Homo-studies is geen afzonderlijke afdeling. Judith: „Het zou in ieder vak geïntegreerd moeten worden. Wij willen geen doctorandussen in de homo-studies afleveren. Je kunt het als bijvak nemen of het ernaast doen. Dus colleges volgen, je aansluiten bij een groter onderzoek dat aan de universiteit wordt gedaan of zelf met een onderzoeks-idee komen.“

Hoe handhaven homo-leerkrachten die voor hun homo-zijn durven uitkomen zich in de klas? Met die vraag hield Peter

Dankmeyer zich de afgelopen jaren bezig. Een eensluidend antwoord vond hij niet. „Ik heb misschien wel met 900 verschillende mensen gesproken en daar kwamen 900 verschillende strategieën uit naar voren. Het belangrijkste resultaat van mijn onderzoek is misschien wel de conclusie dat mannen hemelsbreed van vrouwen verschillen in die situatie.“

Volgens Dankmeyer spelen mannen een spel met hun leerlingen. „Ze vinden het leuk om een leerling in de zijk te zetten. Ze trekken de aandacht naar zich toe, en via hen moet die aandacht dan weer bij de les komen. Ze gebruiken over het algemeen hun homo-zijn. Gaan heel nuchterig doen of stellen zich op als iemand die politiek bezig is met de flickerstrijd. Maar het homo-zijn komt steeds nadrukkelijker aan de orde.“

Vrouwen doen dat heel anders, ontdekte hij. Zij trekken juist geen aandacht, maar willen de sfeer ontspannen houden in de klas. „Hun lesbische identiteit staat niet centraal bij vrouwelijke leerkrachten“, aldus Dankmeyer. „Vrouwen worden in eerste instantie ook gediscrimineerd om hun vrouw- of feministisch-zijn. Mannen om hun verwijfdheid, hun nuchterheid.“

Unie zijn van wie bekend is dat ze aan aids lijden. Tweederde van de slachtoffers is buitenlander. Hoewel homoseksualiteit bij de wet verboden is, is het absoluut geen onbekend verschijnsel in de Sovjet-Unie.

In de Russische volksmond wordt een homo „goluboi“ genoemd, dat „lichtblauw“ betekent. Moskovskii Komsomoletz had hier ook een verklaring voor: „Sommige homoseksuelen beschouwen zichzelf en hun soortgenoten als vertegenwoordigers van een superieur ras, met witte botten en blauw bloed (vandaar het woord „goluboi“). Om dit te bewijzen voeren zij allerlei bekende figuren uit de kunstwereld en de cultuurgeschiedenis op, compleet met biografie.“

Moskovskii Komsomoletz komt hiertegen in het verweer: „Die bovenmenselijke natuur die sommige homoseksuelen ten toon spreiden kan genezen worden. De methoden die gebruikt worden bij de behandeling van deze pathologische syndromen komen overeen met de geneesmethoden voor alcoholisten. Zo'n vergelijking is natuurlijk niet zo leuk voor deze zogenaamde supermensen. Het maakt niet uit wat voor argumenten de homoseksueel aanvoert om zichzelf gerust te stellen, hij heeft al zoveel puur menselijke problemen in zijn leven dat hij eerder medelijden opwekt dan weezin, aldus het jongeren-Partijblad.“

MARTIN WALKER
Copyright The Guardian

Homoleed in Sovjet-Unie diep verborgen geheim

Bh 1

MOSKOU — Met het verschijnen van een paginagroot artikel over homoseksualiteit in een Russisch partijblad is één van de laatste taboes van de Sovjet-samenleving doorbroken. Het artikel stond in de Moskovskii Komsomoletz, de spreekbuis van de jongerenorganisatie van de Partij.

Het verhaal werd ingeleid door een anonieme brief van een jongen die schreef: „We zijn niet gewend het woord „homoseksueel“ in onze kran-

ten te lezen, maar dat is wel wat ik ben. En dat is de keiharde waarheid. Ik bevind mij in een afschuwelijke situatie. In het gebied waar ik woon blijven geheimen nooit lang verborgen. Al snel wist iedereen van mijn zwakte en toen begonnen de problemen. Mijn vrienden keerden mij de rug toe en sloegen me zelfs in elkaar... Ik smeek jullie mij te helpen; jullie zijn mijn laatste hoop.“

De brief was ondertekend met „een leerling van een middelbare school“ en in welke klas hij zat. Hieruit viel op te maken dat de jongen ongeveer 16

jaar oud moest zijn. Het commentaar van de krant luidde dat „dit slechts het begin is van het afschuwelijke drama dat onze held nog te wachten staat. Hij heeft voor de eerste keer ervaren wat een verschoppeling is, een sociale meelaatsie, die door iedereen gemeden wordt.“

„Zo gaat men om met een slang, een giftig insect of een ander raar beest dat gevaarlijk zou kunnen zijn. Dit zijn alleen maar vooroordelen, die voortkomen uit een mysterieuze instinctmatige angst en niet uit rationele overwegingen of een daadwerkelijk ge-

Hof van Beroep te Luik

DE NIEUWE GAZET

24 **Uitbaters homobars vrijgesproken**

De zesde kamer van het Hof van Beroep te Luik heeft Michel Vincineau (50) en Rudiger Haenen (35) vrijgesproken. De hoogleraar Internationaal Recht aan de ULB en de barman die samen de Brusselse homobar Macho 2 en de Macho 1 te Antwerpen uitbaatten, hebben dus geen ontuchthuizen voor homoseksuelen opengehouden, zoals de betichting luidde.

Het Luikse hof treedt daarmee de Brusselse correctionele rechtbank bij die het tweetal al vrijspreekte op 29 mei 1985.

Het parket tekende toen echter beroep aan. Vincineau en Haenen werden op 11 december datzelfde jaar door het Brusselse Hof van Beroep echter veroordeeld, waar men wel oordeelde dat er sprake van prostitutie was.

Vincineau kreeg 1 jaar met uitsluiting en Haenen zes maanden met uitsluiting.

Daarmee was de kous echter niet af, want het Hof van Cassatie

verbrak dit arrest. Niet over de grond van de zaak, maar wel omdat het arrest niet gemotiveerd genoeg was opgesteld. Het Hof had niet geantwoord op de besluiten van de verdediging. Een belangrijk argument van de verdediging, de „onoverwinnelijke dwaling“ werd immers niet beantwoord. Daarmee wilden de verdedigers aantonen dat Vincineau en Haenen dachten dat wat ze deden wettelijk toegelaten was. Gelijkaardige kroegen werden immers ongemoeid gelaten en toen de BRT in een uitzending de werking van twee Macho-kroegen belichtte kwam er geen reactie van het parket.

Hoe dan ook, na verbreking van het arrest werd de zaak nu opnieuw behandeld door het Hof van Beroep te Luik.

Toen Michel Vincineau zijn vrijspreek vernam, verloor hij het bewustzijn.

Homoseksualiteit wordt onderwerp in legeropleiding

LEIDEN, 2 april — Aan de opleidingsinstituten voor beroepsmilitairen en dienstplichtigen zal aandacht worden besteed aan homoseksualiteit in de krijgsmacht. Dat heeft staatssecretaris Van Houwelingen (defensie) gisteren toegezegd in een gesprek met de Stichting homoseksualiteit en krijgsmacht. Bij de staven wordt nu gestudeerd op dit onderwerp.

Van Houwelingen zei het tot zijn persoonlijke verantwoordelijkheid te rekenen dat problemen die homoseksuelen ondervinden binnen de krijgsmacht moeten worden onderzocht. Uitgangspunt voor zijn personeelsbeleid is de brief die hij op 4 november 1986 daarover heeft geschreven. Hierin staat dat iedereen binnen de krijgsmacht zo goed mogelijk moet kunnen functioneren en dat geldt dus ook voor homoseksuelen binnen de krijgsmacht.

Verder heeft de staatssecretaris op het ministerie van defensie een werkgroep in het leven geroepen, waar de Stichting homoseksualiteit en krijgsmacht haar aandachtspunten kan aankaarten. Een vertegenwoordiger van die werkgroep maakt deel uit van de interdepartementale combinatiegroep die vorm moet geven aan het emancipatie- en anti-discriminatiebeleid, dat valt onder de verantwoordelijkheid van WVC.

Ook is afgesproken dat zal worden nagegaan of de medische omschrijving homoseksualiteit in het keuringsreglement nog als afwijking staat beschreven. Als dat het geval is zal dat worden veranderd.

Ontucht DE MORGEN

Open brief aan de minister van Justitie.

Op dit ogenblik grijpt voor het Hof van Beroep in Luik het proces Haenen-Vincineau plaats. In dit proces staat de notie 'ontucht' uit het strafwetboek centraal. Zoals u wellicht weet, stelde het Hof van Beroep in Brussel op 11 december 1985 homoseksualiteit tussen wederzijds toestemmende, volwassen partners gelijk met wettelijk strafbare 'ontucht'. Nochtans blijkt uit wetenschappelijk onderzoek van prof. Vincineau zelf (in zijn boek: 'La débauche en droit et le droit à la débauche') dat de wetgever het begrip 'ontucht' steeds heeft gelijkgeschakeld met het begrip 'prostitutie'.

Deze visie werd nog eens bevestigd door de visie van de Liga voor de Mensenrechten, die in een tekst van de heren John De Wit en Dirk Neels een gelijkaardig standpunt vertolkte (Panopticon, mei-juni 1986). Op 14 januari 1986 diende volkervertegenwoordiger Olivier Deleuze het wetsvoorstel 146/1 in, tot schrapping van de term 'ontucht' uit het strafwetboek. De heer Deleuze wilde hiermee alleen de oorspronkelijke wil van de wetgever in eer herstellen, tegen de soms zeer vergaande interpretaties van bepaalde rechtbanken in. Tot op heden werd dit voorstel nog steeds niet besproken in de Kamerkommissie voor Justitie. De Homo-Aktiegroep voor de Antwerpse Regio (HAGAR) dringt er bij de minister van Justitie op aan dat het Voorstel Deleuze spoedig door het parlement zou worden gestemd.

Het kan toch niet zijn dat bepaalde rechtbanken hun morele opvattingen verwarren met wat wettelijk is bepaald. Aan de andere kant kunnen individuen ook niet het slachtoffer worden van bepaalde lacunes en onduidelijkheden in de wet.

Paul DE MOL Antwerpen

Bouw van homomonument in Amsterdam

Door onze kunstredactie NRC 25

AMSTERDAM, 25 april — Op de Westermarkt in Amsterdam wordt dinsdagsmiddag 28 april begonnen met de bouw van het monument dat herinnert aan het lot van vele homoseksuele mensen tijdens de tweede wereldoorlog en dat moet oproepen tot blijvende waakzaamheid tegen discriminatie.

Mevrouw M. Luimstra-Albeda, wethouder voor kunstzaken, zal de bouw van het eerste homomonument ter wereld officieel inleiden. Het door Karin Daan ontworpen gedenkteken zal begin september klaar zijn. Het bestaat uit drie gelijkzijdige driehoeken in het horizontale vlak. Deze figuren uit rose marmer met zijden van tien meter lang zijn opgenomen in een grotere driehoek (zijden van 36 meter) waarvan zij de punten zijn. De driehoek is als basisvorm voor het monument gekozen omdat homo's in Duitse concentratiekampen met dit teken werden gestigmatiseerd.

LUIKSE RECHTER BESLUIT SLEPEND PROCES

Homo-sauna's België geen poel van ontucht

Van onze correspondent OSCAR GARSCHAGEN VK 24

BRUSSEL — Het Hof van Beroep in Luik heeft donderdag een belangrijke uitspraak gedaan voor de Belgische homoseksuelen. Twee homoseksuele eigenaren van sauna's, onder wie de hoogleraar internationaal recht Michel Vincineau, werden vrijgesproken van „ontucht“ en „prostitutie“. De Luikse rechters voegden eraan toe dat „een seksuele relatie met een affectieve component tussen twee homo's zeker toelaatbaar“ is.

Met die uitspraak is een eind gekomen aan de zich al drie jaar voortlepende rechtszaak, die in de Belgische media werd omschreven als „het proces van de homoseksualiteit“. Vincineau, hoogleraar aan de Vrije Universiteit van Brussel, en zijn vriend Rudy Haenen waren in 1983 eigenaren van de zogeheten Macho-sauna's in Antwerpen en Brussel.

In december van dat jaar bereikte de gerechtelijke diensten van Antwerpen en Brussel een anonieme brief, waarin de sauna's omschreven werden als broeinesten van alles wat onwettig zou zijn. Handel in drugs en prostitutie met minderjarigen waren geliefde bezigheden in de Macho's, althans dat schreef anoniemus.

De Brusselse onderzoeksrechter Bellemans (bijgenaamd „De Sheriff“), de gerechtelijke politie en de zedenbrigade van de Rijkswacht togen aan het werk, maar ontdekten weinig verrassends. De Antwerpse rijkswacht gaf het dan ook op. Maar Bellemans en zijn gerechtelijke politie gingen onverdroten door. In maart 1984 troffen de speurders in een van de relax-cabines in de Brusselse sauna twee volwassen mannen vrijend aan.

Vincineau en Haenen werden aangehouden en twee maanden vastgehouden. De Macho 1 (Antwerpen) en 2 (Brussel) werden gesloten. Het kwam tot een proces voor de Correctionele Rechtbank in Brussel die hen vrijspreekte. Het Openbaar Ministerie nam dat niet en ging in beroep.

Het Hof van Beroep in Brussel verriep in opzienbarende bewoordingen het vonnis van de rechtbank. De Brusselse rechters meenden dat de sauna's geëxploiteerd werden als huizen van ontucht of prostitutie in de zin van artikel 380 van het Belgische Wetboek van Strafrecht. Vincineau en Haenen werden veroordeeld respectievelijk een jaar en zes maanden gevangenisstraf.

De Brusselse rechtbank ziet homoseksualiteit als „een zedenafwijking“, die „het menselijk ras met uitroeiing bedreigt“. Deze uitspraak lokte nationaal en internationaal protest uit. De zaak wordt onder andere gevolgd door de Nederlandse oud-minister van Justitie en ex-burgemeester van Amsterdam, dr. J. Sankalden. Als „Commissioner for Human Rights“ van de International Humanist and Ethical Union assisteerde hij het tweetal in de procesgang.

Eind vorig jaar verriep het Belgische Hof van Cassatie op procedurele gronden het Brusselse vonnis en verwees de zaak door naar het progressievere Hof van Beroep in Luik. Deze rechters gaven gisteren hun collega's in Brussel op geen enkel punt gelijk. Eigenaren van etablissementen, waar volwassenen vrijelijk seksuele betrekkingen zonder geldelijke bijbedoelingen kunnen onderhouden en waarvan de eigenaren niet streven naar winstbejag, kunnen niet vervolgd worden. Van enig gevaar voor de openbare orde of de morele regels van de samenleving was geen sprake. Eerherstel dus voor Vincineau en Haenen.

Steun Paul De Mol in zijn proces

tegen het Vlaams Blok

Op 26 maart 1985 heeft Paul De Mol aan het Onze Lieve Vrouw van Lourdeskollege te Edegem voorlichtende pamfletten over homoseksualiteit uitgedeeld. Dit was nodig gebleken omdat geen enkele Antwerpse school had gereageerd op het verzoek om in de lessen godsdienst of moraal een spreker uit te nodigen om over homoseksualiteit te praten. De enige mogelijkheid om jongeren voor te lichten was dus het uitdelen van pamfletten aan scholen.

Tijdens het uitdelen van de pamfletten arriveerden enkele mensen van het Vlaams Blok en begonnen tegen Paul De Mol te vechten, waarbij Paul verwondingen opliep. Ook namen ze hem de pamfletten af.

Paul De Mol diende klacht in en eind 86 werd de hele zaak doorverwezen naar de korrektionele rechtbank van Antwerpen omdat de propagandaverantwoordelijke van het Vlaams Blok de feiten onomwonden had toegegeven.

Dit proces is belangrijk en wel om volgende redenen:

- de vrijheid van meningsuiting staat hier op het spel, het gaat niet op dat het Vlaams Blok zomaar verbiedt dat andersdenkenden hun mening uiten
- het Vlaams Blok beweert dat de pamfletten ontuchtig waren, het is niet aan een politieke partij om te bepalen wat ontucht is
- homo's mogen bestaan, maar als je teksten van het Vlaams Blok leest, zie je dat ze vinden dat homoseksualiteit van de aardbol zou moeten verbannen worden.

Aan dit proces zijn echter veel kosten verbonden. Enkele mensen hebben het Edegemkomitee opgericht met als doel geld in te zamelen om het proces te financieren. Zij doen een oproep tot iedereen, homo én hetero, om dit proces mee te helpen betalen door geld te storten op rekeningnummer 001-1765131-01 van het Edegekomitee, 2018 Antwerpen.

De F.W.H. wil hierbij alle lezer(ers) van Homokrant oproepen een kleine financiële bijdrage te storten op het rekeningnummer van het Edegekomitee.

HOMOKRANT - 4/1987.

DE MORGEN - 24 APRIL 1987.

Hof van beroep in Luik spreekt Vincineau en Haenen vrij

LUIK (Belga) — De zesde kamer van het Hof van Beroep in Luik heeft Michel Vincineau (50), hoogleraar internationaal recht aan de VUB, en Rudiger Haenen (35), beheerder van vennootschappen, vrijgesproken. Beiden werden strafrechtelijk vervolgd wegens het openhouden van de privé-klubs Macho 1 en Macho 2, met sauna's voor homo's. De aanklacht noemde dat ontucht. Het Hof heeft Vincineau en Haenen vrij-

gesproken omdat het van mening was dat in dit geval geen sprake was van prostitutie of van ontucht met minderjarigen. Toen Vincineau de vrijspreek hoorde verloor hij het bewustzijn.

Vincineau en Haenen waren eerst vrijgesproken door de korrektionele rechtbank van Brussel op 29 mei 1985. Haenen werd echter op 11 december van datzelfde jaar door het Hof

van Beroep te Brussel veroordeeld tot zes maanden met uitsluiting voor het deel van de straf dat nog niet voorwaardelijk werd uitgezeten en kreeg bovendien nog een geldboete van 30.000 frank. Vincineau kreeg één jaar met uitsluiting voor het gedeelte dat hij voorwaardelijk niet had uitgezeten. Het Hof van Cassatie verbrak dit arrest op 7 mei 1986 en verwees de zaak naar het Hof van Beroep te Luik.

Tijdens het onderzoek bleek al gauw dat er in de sauna's Macho 1 en Macho 2 geen sprake was van prostitutie. Er werden ook nooit sporen getroffen van drugs of minderjarigen in de klubs aangetroffen. Het Hof van Beroep in Brussel interpreteerde in zijn arrest echter het begrip "ontucht" veel ruimer dan alleen maar prostitutie. In het arrest stond dat homoseksualiteit gelijkgesteld werd met

ontucht, "die ingaat tegen de doelstellingen van de seksualiteit (namelijk de voortplanting) en op termijn het menselijk ras zal uitroeien."

Tijdens de debatten voor het Hof van Beroep in Luik werd vooral geredetwist over de inhoud van het begrip ontucht. Advokaat-generaal Thilly stelde toen dat zij van de zaak niet "het proces van de homoseksualiteit wou maken" en dat

"Iedereen het recht heeft zijn afektief en aktueel leven te kiezen."

Verdediger Lallemand hamerde uitgebreid op het juridisch begrip ontucht, dat volgens hem in de vele tradities van de Belgische rechtspraak gelijkgesteld wordt met prostitutie. Op grond van die stelling eiste hij ook volledige vrijspreek. Het Hof van Beroep in Luik is hem daarin gevolgd.

ONDERZOEK NAAR DADERS ANTI-HOMOSEKSUEEL GEWELD

ALG. POLITIEBLAD
21-3

De afgelopen jaren is in toenemende mate zichtbaar geworden wat al langer gebeurde: mannen worden vanwege hun homoseksualiteit met geweld bedreigd en daadwerkelijk mishandeld. Desondanks lijkt het vaak om incidenten te gaan. Incidenten die vooral in de grote stad zouden plaatsvinden, en dan nog voornamelijk op 'de baan': de openbare plaatsen waar mannen elkaar voor seksuele contacten ontmoeten. In 'Flikkers moeten we niet¹⁾', probeer ik te laten zien dat dit beeld niet klopt. Het boek is gebaseerd op een onderzoek dat ik verrichtte in opdracht van de Schorerstichting²⁾, naar ervaringen van mannen die anti-homoseksueel geweld aan den lijve ondervonden. Ik sprak daarvoor met vijftientig slachtoffers. In het boek wordt ruim aandacht besteed aan de verschillende vormen van anti-homoseksueel geweld en de gevolgen daarvan voor slachtoffers. Dit artikel is daarop gebaseerd.

Er is mij geen systematisch onderzoek bekend naar potenrammen of potenrammers³⁾. Voor zover er publikaties over het onderwerp bestaan, zijn die doorgaans anekdotisch, speculatief of zelfs sensationeel van aard. Het gevaar voor een onjuiste beeldvorming is niet denkbeeldig.

Met name van de kant van de homo-beweging is verzet te horen tegen het zich verdiepen in de daders. Die weerzin is gebaseerd op de angst dat het verzamelen van meer kennis over de daders automatisch zal leiden tot meer begrip voor hun handelen, terwijl het toch juist de taak van de homo-beweging is om de weerbaarheid van (potentiële) slachtoffers te vergroten (Wildschut, 1983). De argumentatie van betrokkenen binnen de homo-beweging hoeft niet onjuist te zijn, maar er bestaan ook argumenten die wél voor onderzoek pleiten. Daarbij blijft de vraag open wie dat zou moeten uitvoeren. Het is niet denkbeeldig dat het bestaande beeld van 'de' potenrammer een stereotypering is. Wanneer dat het geval is, kan dat de effectiviteit van activiteiten verminderen, gericht tegen (potentiële) potenrammers en potenrammen. Bovendien blijkt ook uit gesprekken met slachtoffers van anti-homoseksueel geweld dat zij zich, nadien, bezighouden met de daders. Het is een misverstand om dat uit te leggen als begrip voor hun handelen.

Tegenstrijdig

Over daders van geweld bestaan beelden, die onderling tegenstrijdig lijken. 'De jongens hebben geen enkel toekomstperspectief. Zij gaan formeel nog wel naar school, doch besteden daar weinig tijd aan. Werk hebben ze niet en ze hebben het gevoel, dat ze dat ook niet zullen krijgen. Volgens de wijkagent zijn het aardige jongens om zo individueel mee te praten maar in groepsverband worden het "beesten"' (Poelert, 1986).

Een nagenoeg identiek beeld komt naar voren uit 'Laten zien dat we beesten zijn. Gesprekken met jongeren over geweld' (Gielissen e.a., 1985). Van de acht door hen geïnterviewde jongens hebben er vijf zich beziggehouden met potenrammen. Aan de levensverhalen van deze vijf valt op, dat allen uit milieus komen waar eerder wél dan niet sprake is van overmatig drankgebruik

en het uitoefenen van geweld. Allen hebben een justitieel verleden.

Dat beeld komt juist niet naar voren uit andere publikaties. Zo blijkt uit een artikel in de Haagse Post (Berkel e.a., 1977) dat het niet steeds om probleemjongeren gaat en dat sommigen in materiële zin in goede doen zijn. 'Een keurig verzorgde en aimabele scholier die zich bij ons aandiende als potenrammer'.⁴⁾ In een aantal gevallen blijken de daders te vinden te zijn onder jongens uit de tweede generatie migranten uit het Mediterrane gebied (Poelert, 1986). Dat zou zich laten verklaren door de in die kring bestaande traditionele opvattingen over mannelijkheid en homoseksualiteit. Het lijkt me dat voor het trekken van al te snelle conclusies voorzichtigheid geboden is. Traditionele opvattingen over mannelijkheid en homoseksualiteit bestaan op ruimere schaal binnen de Nederlandse samenleving.

Beroving

In een aantal, maar niet alle, gevallen gaat de gewelddadigheid gepaard met (een poging tot) beroving. In sommige publikaties wordt beroving voorgesteld als hét motief van anti-homoseksueel geweld. Homoseksuelen zouden gemakkelijk slachtoffers zijn, omdat ze het toch niet bij de politie aangeven. 'Want dan weet zo'n smeris meteen dat ze in het Vondelpark hebben gestaan' (Berkel e.a., 1977). Ook bestaat het vermoeden dat daders ervan uitgaan dat homoseksuelen toch niks terug durven doen. In die kring zouden homoseksuele mannen worden beschouwd als slap en onmannelijk (Wijmer, 1983).

Deze opvattingen verklaren echter maar zeer ten dele dat de berovingen samengaan met het veroorzaken van zeer ernstig lichamelijk letsel. Bovendien gaat de gebeurtenis doorgaand gepaard met felle anti-homoseksuele uitlatingen. Het lijkt eerder voor de hand te liggen dat daders van anti-homoseksueel geweld zich tegen homoseksualiteit keren en dat uiten op een fysieke, gewelddadige manier, die in een aantal gevallen samengaat met beroving. Zij gaan naar de baan, omdat ze verwachten daar homoseksuele mannen aan te treffen of ze mishandelen een voorbijganger waarvan ze vermoeden dat hij homoseksueel is.

Uitlatingen van daders, tijdens en ná de gewelddadigheid, duiden op een zekere betrokkenheid van hen bij homoseksualiteit. Soms wordt dat uitgelegd als zou er sprake zijn van het onderdrukken van hun eigen homoseksuele gevoelens door mannen te mishandelen waarvan men vermoedt, dat ze wél uiting geven aan die verlangens (Anderson, 1982; Schoffelen, 1983). Dat kan juist zijn. Hier volsta ik met op te merken dat er sprake is van een opvallende belangstelling en gevoeligheid voor intermannelijk gedrag en homoseksualiteit.⁵⁾

Dat blijkt, onder andere, uit het feit dat potenrammers alles dat op homoseksualiteit zou kunnen duiden, uitleggen als zijnde een provocatie. 'Als ik zo'n miet zie lopen, dan word ik helemaal woest. Ik heb zo'n hekel aan die mieten... Waarom? Ze horen gewoon niet thuis hier, die flikkers. Vieze mannetjes zijn het. Ze horen gewoon niet in de wereld' (Berkel e.a., 1977).

Die grenzeloze agressie tegen homoseksuelen wordt door sommige potenrammers zélf uitgelegd alsof homoseksuelen het op hen gemunt zouden hebben. 'Als ze naar me kijken of lachen of zo, dan begin ik meteen te rossen. Knal ik ze helemaal verrot' (Berkel e.a., 1977). 'Als ik ergens loop en er begint er één van "Hé, lekker kontje!" dan word ik mad. Al staan ze er met honderd man, ik pak een mes of een eind hout en begin gelijk te rammen' (Gielissen e.a., 1985). Uit verschillende publikaties blijkt dat potenrammers, nadien, geen spijt tonen van hun gedrag en niet gekweld worden door gedachten aan de gevolgen daarvan voor het slachtoffer.

Verbaasd

In een aantal gevallen blijken ze zelfs verbaasd te zijn, dat niet het slachtoffer, maar zij, door de politie zijn opgepakt (Poelert, 1986). Een onderzoeker van politie, die in zijn gemeente politie-activiteiten tegen potenrammen coördineert, vertelde me dat het hem opvalt, dat daders vaak het idee hebben dat geweld tegen homoseksuelen maatschappelijk oirbaar is. Zelfs op het moment nadat ze zijn opgepakt gedragen ze zich veelal alsof ze in de politie voor wat betreft die houding een bondgenoot verwachten aan te treffen. De betreffende onderzoeker beschouwt het dan ook

als een eerste vereiste om gearresteerde daders van anti-homoseksueel geweld duidelijk te maken dat de politie niet aan hun kant staat.

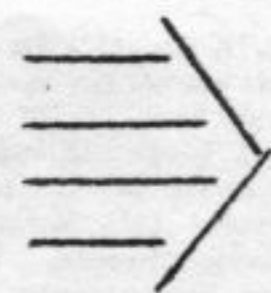
Uit de verhalen van de door mij geïnterviewde slachtoffers blijkt dat slechts in één situatie sprake is van een individuele daad van geweld. In alle andere gevallen is er sprake van groepsgeweld, waarbij de grootte van de groep varieert tussen twee en tien, maar meestal uit drie personen bestaat.

Gegevens over de groepsgrootte komen overeen met die van 'Op Je Flikker Gehad', zoals blijkt uit de meldingen gedurende 1985.⁶⁾ De daders zijn in bijna alle gevallen jongens. Bij één situatie zijn behalve jongens, ook meisjes betrokken. Van vijf situaties zijn de leeftijden van de daders bekend, omdat ze door de politie achterhaald zijn en een procesverbaal is opgemaakt. Het betreft hier drie verschillende groepen, met leeftijden van 26, 23 en 20; 23, 26 en 28; 20, 19 en 16. Van de overige daders wordt de leeftijd door de slachtoffers geschat.

Groepsverband

Daders zijn dus in diverse leeftijdsgroepen te vinden. De categorie van twintig jaar of jonger is duidelijk het grootst. Dat is niet zo verwonderlijk als we ons realiseren dat deze vorm van geweld in groepen en buitenshuis wordt uitgeoefend en dat vooral jongeren rond de twintig jaar tot de leeftijdsgroep behoren die in groepsverband op straat is aan te treffen. In alle gevallen is het initiatief tot de ontmoeting, waaruit het geweld volgt, genomen door de daders. Slechts tweemaal kennen dader en slachtoffer elkaar; dat is in de hoedanigheid van cliënt/stafmedewerker en buurman/buurman. In alle andere situaties kennen slachtoffer en dader elkaar niet voor de confrontatie.

Over de motieven van deze daders om homoseksuele mannen te bedreigen of te mishandelen kan op basis van de opmerkingen van de respondenten niets met zekerheid worden gezegd. In niet minder dan tien situaties dreigen daders naast slaan en trappen bovendien met het gebruik van één of meerdere wapens: honderiem (2), ploertendoder (2), mes/dolk (4), schroevendraaier (1) en ijzeren staaf (1). Die wapens worden bijna steeds ook daadwerkelijk gebruikt. Dit gegeven wijkt overigens opmerkelijk af van informatie die mannen gaven aan OJFG in 1985. Daar is slechts tweemaal het gebruik van een wapen geregistreerd. Terwijl alle slachtoffers uit het Schorer-onderzoek door het geweld meer of minder ernstig gewond raakten, overkwam dat maar één dader. Bij zeven van de respondenten gaan geweld en beroving samen.

Politie neemt maatregelen om overlast voor buurtbewoners en geweld tegen homo's aan te pakken

Volkspark Enschede wil geen Flikkerpark zijn

Door MARNIX DE BRUYNE

ENSCHEDA, 13 april — Het Volkspark in Enschede verdient die naam niet meer. Dat is althans de mening van exploitant Roozeboom, die daarom nu al een kleine twee weken de naam van zijn Volksparkrestaurant bedekt houdt. Het park is al jaren een ontmoetingsplaats voor homoseksuelen. Dat bederft volgens hem het beeld van het park, waardoor het „volk” zou wegblijven en zijn inkomsten derft.

Overdreven, vindt Richard Schepers, secretaris van de Werkgroep politiek en samenleving van het COC-Twente. Roozeboom heeft groot gelijk met zijn actie, vindt echter voorzitter H. van Heek van de Commissie van beheer over het Volkspark. De commissie klaagt al jaren bij politie en gemeente over overlast door de homoseksuelen.

De overlast voor de buurt is niet het enige probleem van het Volkspark. Er heeft prostitutie plaats en de homo's zelf staan bloot aan potenrammerij, beroving en chantage. Vorig jaar maart kwam het in het nieuws toen een man in de omgeving van het park werd vermoord door een groepje jongeren die een homoseksueel wilden beroven. Twee weken geleden (29 maart) is opnieuw een man in het park in elkaar geslagen. Een getuige zag het nummerbord van de daders, die — eenmaal aangehouden — hun daad bekenden. Pas na een oproep in de regionale pers meldde het slachtoffer zich, maar wilde geen aangifte doen.

Onlangs kwam een notitie van de politie uit waarin maatregelen staan aangekondigd om zowel iets aan de overlast te doen als aan het geweld tegen de homoseksuelen. „De notitie betekent een erkenning van onze klachten. Het doet het park geen goed dat er in de bossjes wordt gerotooid. Zulke zaken horen er niet thuis. Het park is er voor het hele publiek”, zegt de voorzitter van de beheerscommissie H. Van Heek. „Nu gaan we praten met de politie over verdere maatregelen. Ik denk bijvoorbeeld aan het 's nachts sluiten van het park’.”

Van Heek is familie van de industrieel die omstreeks de eeuwwisseling het park aan de gemeente heeft geschonken, onder voorwaarde dat een burgerlijke commissie het park zou beheren. In die commissie zou altijd een Van Heek moeten zitten. Niet zonder trots vertelt de huidige voorzitter dat de commissie geheel onafhankelijk is van de gemeente. Door twee keer per jaar een kermis in het park te exploiteren, betaalt de commissie het beheer.

Van Heek vindt het zeer terecht dat uitbater Roozeboom de

naam van het restaurant heeft bedekt. Deze actie vestigt de aandacht op het probleem, vindt hij. Directe aanleiding voor Roozeboom is het besluit geweest om de homomanifestatie op Roze zaterdag — 27 juni — dit jaar in het Volkspark te houden. (Het park is overigens alleen uit praktische overwegingen gekozen voor de manifestatie: het ligt centraal en kan veel mensen herbergen.) Van Heek: „Met de grootste mogelijke moeite hebben we ja gezegd tegen die manifestatie. Er is een recht tot demonstratie, en we willen niet dat een nationaal gebeuren moet lijden onder een plaatselijk. Maar gelukkig zijn we er niet mee. Het Volkspark heet in de volksmond al Flikkerpark”.

Door de voorwaarde van wijlen industrieel Van Heek zou het juridisch een harde dobber worden om tegen de wil van de commissie de Roze zaterdag erdoor te drukken, erkent hoofdcommissaris P. IJzerman. Ook een nachtelijke sluiting, zoals de commissie overweegt, zou moeilijk zijn tegen te houden. Voor zo'n daad vindt hij het nog te vroeg. „We willen eerst de effecten van de andere maatregelen afwachten.”

Die maatregelen staan in de recente notitie. De surveillance zal bijvoorbeeld worden uitgebreid. Ook komen er verkeersremmende maatregelen, zoals drempels en, om rondrijden te voorkomen, het invoeren van éénrichtingverkeer. Commissaris IJzerman: „De overlast is te vergelijken met de problematiek van de prostitutie in de grote steden: langzaam rijdende wagens, parkeeroverlast”.

Het beleid moet voorts de „slachtofferkans” — zoals hoofdcommissaris P. IJzerman het uitdrukt — verminderen van de homoseksuelen die in het park komen. IJzerman vertelt dat met het Openbaar ministerie afspraken zijn gemaakt om anoniem aangeven en getuigen door homo's makkelijker te maken. „Verder zal de randgroepjeugd, waar veel prostituanten vandaan komen, actief benaderd worden”, aldus IJzerman.

Vingertje

Richard Schepers van COC-Twente heeft gemengde gevoelens over de beleidsnotitie. „We gaan uit van de integere doelstelling van de politie. Van de notitie hebben we echter inhoudelijk afstand genomen. Kijk, we behartigen de belangen van een groep mensen waarvan sommige leden ook in het park zullen komen. Dan gaan we niet met het vingertje wijzen en zeggen: jullie mogen hier niet komen. De openbare orde en overlast zijn een zaak van de politie, daarover oordelen wij niet.” Zijn voornaamste kritiek richt zich op de vaagheid van het stuk.

Sociale klasse

Zoals blijkt uit literatuur wordt van initiatiefnemers van geweld vermoed dat ze behoren tot de categorie 'probleemjongeren', waarbij dan wordt geïmpliceerd dat die vooral zijn aan te treffen in de 'lagere' sociale klasse. Met betrekking tot sociaal milieu van de daders kunnen geen uitspraken met zekerheid worden gedaan, omdat respondenten alleen hun vermoedens uitspreken. Het is daarbij opvallend, dat zij een grote weerzin blijken te hebben om de daders in deze zin te

Het restaurant in het Volkspark. De naam aan de gevel, achter de woorden „café restaurant”, is afgedekt. (Foto Apa)

„Er staat bijvoorbeeld dat initiatieven voor alternatieve ontmoetingsplaatsen daar waar mogelijk ondersteund dienen te worden. Verder worden voorlichtingsactiviteiten genoemd over medische aspecten onder homo's en onder minderheden, waar veel van de prostituanten vandaan zouden komen. In de praktijk is dat gewoon een voortzetting van nu al gevoerd beleid”, aldus Schepers.

A. van der Heide, directeur van de Basisgezondheidsdienst in Enschede die de medische voorlichting zal uitvoeren, beaamt dat. „Al vanaf januari is een groepje actief dat zich bezig houdt met minderheden. Zij hebben nu een

tentoonstelling over seksualiteit gemaakt die door de regio reist, waarin de homoseksualiteit ook een plaats heeft. Voorlichting over geslachtsziekten onder homo's in het park voert de dienst geslachtsziekten al veel langer uit. Zo hebben we wel folders daadwerkelijk op de bomen getimmerd en uitgedeeld. Ook Duitse vertalingen, want er komen ook Duitsers naar het Volkspark.”

Van der Heide verbaast zich over de kritiek van het COC, omdat die volgens hem zelf heeft meegewerkt aan de notitie. „Als ze dat ontkennen, hebben wij er ook niet aan meegewerkt”, aldus Van der Heide. Schepers hier-

over: „In de notitie staat letterlijk dat ons slechts is gevraagd onze visie te geven, en dat we inhoudelijk geen enkele verantwoording dragen”.

Op verzoek van het COC is dat laatste toegevoegd en zijn er nog andere kleine wijzigingen aangebracht. De huidige versie ziet Schepers als „een aanknopingspunt om door te gaan met het overleg met de politie”. Maar meer ook niet. „We zullen afwachten welke concrete dingen eruit komen en daarop onze reactie geven. De notitie is volgens mij voornamelijk een gebaar om te laten zien dat ze de zaak serieus nemen.”

classificeren. Dat mag ik zo niet zeggen. Na enig aandringen blijken allen ervan overtuigd te zijn, dat daders dan in ieder geval tot een 'andere' sociale klasse behoren dan zijzelf. Zij motiveren dat door te wijzen op voorkomen, gedrag en taalgebruik. Het is overigens opvallend, dat de meeste respondenten met betrekking tot mijn vraag 'Zijn de daders homoseksueel?' zich terughoudend uitlaten in de zin van 'waarschijnlijk niet' en 'ik weet het niet'. Toch blijkt deze mogelijkheid een aantal van hen bezig te houden. Vier van hen laten zich uit in de zin van '(...) je hoort wel eens dat potenrammers ook seksueel contact zoeken, nou volgens mij zou die ene daar niet vies van zijn, zou hij daar niet meteen weerstand tegen bieden, zou hij dat niet meteen afwijzen'.

Als je de door mij verzamelde gegevens over daders en slachtoffers met elkaar vergelijkt, vallen daaraan een aantal zaken op. Zowel slachtoffers als daders zijn blank, maar behoren tot verschillende sociale klassen. Daders van geweld zijn in het algemeen een stuk jonger dan hun slachtoffers. Die laatste worden doorgaans bedreigd en mishandeld door groepen jongens, terwijl zij juist alleen zijn.

Bij beide partijen is nau-

welijks sprake van ontoerekenbaarheid door overmatig gebruik van alcohol of drugs. De daders zetten in ongeveer de helft van de gevallen hun schelden, slaan en trappen kracht bij door gebruik te maken van één of meer wapens. Dat heeft tot gevolg dat alle slachtoffers meer of minder ernstig gewond raken, terwijl dat zelden het geval is aan de kant van de initiatiefnemers van het geweld.

¹ Flikkers moeten we niet. Mannen als doelwit van antihomoseksueel geweld, verschaft binnenkort bij Uitgeverij SUA te Amsterdam.

² Jhr. Mr. J. A. Schorerstichting landelijk bureau voor homoseksualiteit, Amsterdam.

³ Ik had enkele malen de gelegenheid om potenrammers te interviewen. In 1983 sprak ik met een student van een sociale academie, die sinds kort het potenrammen had opgegeven en in 1986 sprak ik met enkele gedetineerde potenrammers in een Rijksinrichting voor Jongens. Eveneens in 1986 interviewde ik uitgebreid twee jongens in het kader van een aan hen opgelegde

⁴ Dat blijkt ook uit een vertrouwelijk rapport, betreffende een alternatieve sanctie voor zeven jongens, uitern gepubliceerd door een Paedologisch Instituut. De samenstellers concluderen dat het hier niet gaat om het gebruikelijke type probleemjongeren.

⁵ Dat blijkt ook het geval te zijn in het hiervoor genoemde vertrouwelijke rapport. Het was opvallend dat de jongens tijdens de bijeenkomsten op het Paedologisch Instituut een groot aantal grapjes maakten over homoseksualiteit. De houding van de jongens ten aanzien van homoseksualiteit bleek ingegeven door onwetendheid, taboes en vooroordelen.

Hekma (1985) wijst in navolging van Maffesoli (1984) op een ander aspect. Volgens hem is het zo dat zowel homoseksuelen als potenrammers het verleidelijke aan homoseksualiteit inzien en zich tegelijkertijd bewust zijn van de maatschappelijke veroordeling daarvan. De homo subcultuur is volgens hem een van de

HENK VAN DEN BOGAARD
MEDEWERKER
HOMOSTUDIES
KATH. UNIVERSITEIT
NIJMEGEN

laatste terreinen in onze cultuur waar plaats voor het dolle van jongens onder elkaar. Evenals homoseksuelen zelf betuudenze voor en verbeid worden door die intiem menselijke (uiters) verboden vruchten), zullen jongens in hun weg naar de ene keer actief participeren aan de schaamschuld en zich er een volgende keer fysiek tegen keren.

⁶ Op de Flikker Genid (OIFG) is een landelijk meldpunt voor agressie en geweld tegen homoseksuelen te Amsterdam.

De Franse schrijver Michel Tournier over zijn werk:

UN 17

'De waarheid ligt in de dingen zelf besloten?'

(Door Ed van Eeden)

AMSTERDAM — Michel Tournier bracht een kort bezoek aan Nederland. Hij woonde tweemaal een opvoering bij van zijn eenakter *De fetisjist*, gaf een lezing in De Balle, voor de gelegenheid totaal uitverkocht, en bezocht enkele scholen. Ondanks zijn volgeladen programma vond de schrijver, beminnelijk en ontspannen pratend in zijn Amsterdamse hotel, nog gelegenheid om enkele vragen te beantwoorden.

— In uw werk en ook in uw persoonlijk leven heeft u altijd grote belangstelling getoond voor Duitsland. U heeft eens gezegd: "Duitsland is mijn cultuur" en zelfs: "Ik hou van Pruisen".

Tournier: "Mijn ouders hebben elkaar leren kennen als studenten Duits aan de Sorbonne in Parijs, dus de Germanistiek is altijd een traditie geweest in mijn familie. Ook voor mij heeft Duitsland altijd veel betekend, vooral toen ik besloten had me in mijn studietijd te wijden aan de filosofie, omdat ik die van het grootste belang vond. In 1946 heb ik, na aanvankelijk aan de Sorbonne gestudeerd te hebben, gekozen voor Tübingen, waar ooit Hegel, Hölderlin en Schelling studeerden, en werd een Duitse student onder de anderen. Het contact met Duitsland heb ik altijd bewaard: *De elzenkoning* speelt helemaal in dat land, en de achtergrond van het boek waarmee ik nu bezig ben is *Om de Duitse taal, Vooral, Frans*. Interessant, me erg, omdat dat eens zo machtige land is verdwenen en een mythe is geworden, een ideologie, een idee voor Duitsland".

Mythen en verhalen

Michel Tournier werkt graag met mythen en verhalen als inspiratiebron voor zijn eigen werk. *Vrijdag of het andere eiland* is een 'Robinsoniade', een roman met Defoe's *Robinson Crusoe* als uitgangspunt, en in *De elzenkoning* is het Blauwbaard-motief verwerkt. In diverse introducties van en artikelen over zijn eigen werk gaat Tournier uitvoerig in op allerlei details van zijn thematiek. Zelf zegt hij, met een brede grijns, dat hij op die manier zijn 'gewone oeuvre verbuddelt', hetgeen nodig zou zijn omdat hij pas zo laat begonnen is met schrijven. Sommige verhalen vertelt hij letterlijk tweemaal: na de 'normale' publicatie laat hij er nog een kinderboekversie op volgen.

Tournier: "Ik schrijf zo goed mogelijk, en als ik niet tevreden ben, herschrijf ik mijn werk. En hoe dichter ik mijn ideaal benader, hoe leesbaarder mijn boeken zijn voor de jeugd. Dus schrijf ik in feite niet voor de jeugd, maar probeer ik zo goed te schrijven, dat zij het ook kunnen lezen. Voor mij is dat een criterium. Ik geloof dat *De gouden druppel* een roman is die gelezen kan worden door jongens en meisjes van twaalf jaar, en heb dat ook met succes uitgeprobeerd".

— In *De elzenkoning* noemt hoofdpersoon Abel Tuffauges die twaalf jaar 'de heilige leeftijd', en ook in *De gouden druppel* is een personage, de fotograaf Milan, die een vergelijkba-

re mening is toegedaan. Waar komt de voorkeur voor die leeftijd vandaan?

"Het idee dat een kind op twaalfjarige leeftijd zijn maximum aan bloei heeft bereikt, is afkomstig van Jean-Jacques Rousseau, in *Emile*, en is pas door mij weer opgepakt. De basisgedachte is dat een kind een volwassen leeftijd heeft, die juist op twaalf jaar ligt. Daarna komt de puberteit, en wordt het kind een adolescent, geen volwassen kind meer, maar een bejaard kind. Voor een kind is de veertienjarige leeftijd, het middelpunt van de puberteit, pure ouderdom".

Behoudend

— Is de voorkeur voor twaalfjarige ook een esthetisch criterium?

"Maar natuurlijk! Een kind is toch veel mooier dan een adolescent? Een kind is evenwichtig, een kind is vrolijk, zeker van zichzelf, en ook behoudend. Men heeft onderzoek gedaan naar de politieke ideeën van de jeugd, en vond dat een kind conservatief, en een puber of adolescent revolutionair is. En revolutionair zijn is een teken van onevenwichtigheid en ongeluk, niet?"

— Is uw voorliefde voor kinderen er de reden van dat u bij dit korte verblijf in Nederland wel tijd heeft uitgetrokken om op Nederlandse scholen voor te lezen?

"Inderdaad. Gisteren las ik op een Franstalig lyceum, en eergisteren op een Nederlandse school. Het is belangrijk voor me dat de jeugd me leest. Ze hebben me vragen gesteld en wilden me zien, en dat interesseert me.

Kinderen zeggen vaak de meest treffende dingen, veel meer dan adolescenten. Echt waar, die zijn geïntimideerd, teruggetrokken, zelfs wat kunstmatig tegenover volwassenen. Terwijl een kind met een volwassene op gelijke voet staat en zich goed met hem verhoudt. Met een kind kun je gaan wandelen, spelletjes doen, naar de dierentuin, daisend van die dingen! Dat alles interesseert een adolescent niet, die voelt zich daar te groot voor".

— Het feit dat u vindt dat uw werk ook door kinderen gelezen moet kunnen worden, staat niet in de weg dat u veel van uw filosofische achtergrond in uw boeken hebt laten meespelen. U heeft zelfs geschreven dat alles wat u gepubliceerd heeft in het verborgene en indirect gezien, terugvoert op Plato, Aristoteles, Spinoza, Leibniz en enkele anderen. Hoe is dat te combineren?

"Een van mijn verhalen die gelezen kunnen worden door de jongste kinderen heet *Amandine of de twee tuinen*. Het gaat over een beschermd opgevoed meisje dat vanuit haar eigen, prachtig gecultiveerde tuin, over de muur klimt naar de tuin ernaast, en daar een onverzorgde chaos aan stinkende en prikkende planten vindt, met te midden daarvan een Cupido-beeldje dat een wrange glimlach heeft. Als ze in haar eigen tuin terugkomt, is daar weliswaar niets veranderd, maar is toch alles voor haar anders geworden. In de spiegel ziet ze bij zichzelf dezelfde trieste glimlach als Cupido had".

Over de tuinmuur

"Kinderen vinden dat prachtig, ze zijn bij mij geweest om met klassen tegelijk, na vieren,

over de tuinmuur te klimmen om Amandine's tuin te zien. En wat valt er over het verhaal te zeggen? Allereerst geven veel critici een psycho-analytische interpretatie: het meisje ontdekt de wereld van de seksualiteit en de schuld, de tweede wereld die tegengesteld is aan het kinderleven. Voor mij is het iets anders. Ik zie het verhaal als het symbool van de metafysica, want dat begrip wil niets meer zeggen dan meta- (kijken over) fysica (de muur), begrijpt u? De metafysicus wil aan de andere kant van de muur kijken, komt dan weer terug bij de mensen en weet dat het allemaal niet waar is: dat er ook andere dingen zijn.

Dat bedoel ik ook met die uitspraak over de filosofie in mijn werk: indirect neem je altijd de grote thema's mee van de werelddenkers".

— Op die manier is metafysica dus juist nauw betrokken bij het concrete?

"Ja, want ik geloof niet dat metafysica een vlucht uit de realiteit is, of iets abstracts. De waarheid ligt in de dingen zelf, niet in de hemel of iets buiten onze leefwereld. Je moet uitgaan van de werkelijkheid, de kadavers, de smerigheid en de gewone dingen".

— Met *Le vent paraquet*, dat nog niet vertaald is, heeft u een intellectuele autobiografie geschreven die doet denken aan De woorden van Jean-Paul Sartre.

"Ik ben erg geïnteresseerd door de vergelijking. Echter, De woorden is geen opbouwend boek, het is integendeel erg negatief, en *Le vent paraquet* is ondanks alles positief. Ik onderscheid principieel twee soorten schrijvers. Ten eerste zijn er zij die van het leven houden, en wier werk een lofzang op het leven is, in Frankrijk bijvoorbeeld Giono en Colette. Ongelukkigwijze zijn dat allemaal schrijvers van het tweede plan, die echter toch mijn schrijversfamilie vormen. Daarnaast zijn er schrijvers die een hekel hebben aan het leven, en wier werk een beschuldiging en een belastering is van het leven, bijvoorbeeld Proust, Oéline en Sartre. Die houding vind je ook terug in De woorden, een negatief beeld van een jeugd. Ik behoor bewust bij de schrijvers die van het leven houden. Op mijn grafsteen zal komen te staan: Merçi la vie! (= bedankt, leven!)"

Vlees en bloed

— Ondanks die grote verschillen heeft u toch geschreven: 'Sartre, dat is mijn vlees en bloed'.

"Dat komt omdat ik enorm door hem ben beïnvloed. Ik kan zeggen dat *De walging* voor mij een modelroman was. Het is in feite één lange overpeinzing over metafysica, zonder dat er een enkel abstract of filosofisch woord in voorkomt. Onvergetelijk! Ik studeerde nog filosofie in Parijs toen zijn andere hoofdwerk, *L'Étre et le Néant* (= Het zijn en het niets) verscheen, en dat was een geweldige schok voor me, die heel mijn denken heeft veranderd. Bij ons allemaal trouwens; ik studeerde met Michel Foucault, Michel Butor, François Chapelain en Gilles Deleuze, we vormden een groepje dat die schok tegelijkertijd verwerkt heeft. Na Sartre kun je zeggen dat het materialistische denken van Gaston Bachelard en de volkskundige leer van Claude Lévi-Strauss me het meest heeft

zelf besloten?'

beïnvloed. Die drie zijn mijn leermeesters".

— Sartre had nogal uitgesproken meningen over de positie van de schrijver in de maatschappij, het engagement in de literatuur en de functie van het schrijven. Hoe staat u tegenover die thema's?

Op docerende toon: "Als ik literatuur zeg, denk ik aan fictie, niet aan *Sachliteratuur*. Dat laatste kan geëngageerd zijn, en het is zelfs haast onmogelijk om daarin niet geëngageerd te zijn, omdat je schrijft over de actuele wereld. Maar in fictie moet geen engagement zijn, een roman mag geen tendensroman zijn, want het is niet de auteur die een idee in een roman legt: dat doet de lezer. Ik kan nu de *Ilias* van Homerus lezen en er duizend verschillende ideeën uit halen, maar dan ben ik het die dat doet. Marx las *Robinson Crusoe*

en gaf er een marxistische interpretatie aan. Dat was zijn goed recht, maar het was niet Daniël Defoe die zulke ideeën erin had gelegd. Daar ligt het verschil".

— Maar kan men niet zeggen dat wat de lezer aan ideeën uit een boek haalt, eigenlijk is voorbereid door de schrijver?

Aarzeland: "Nee, dat geloof ik niet. Naar mijn oordeel maakt de auteur van fictie niet meer dan de helft van het boek, de lezer schrijft de andere helft van zijn eigen tekst. Het gehele deel dat een boodschap, engagement en theorie bevat, is voor rekening van de lezer. Als de schrijver vindt dat hij zich daarin moet mengen, vergist hij zich en levert hij slecht werk. De meest geëngageerde schrijver die ooit in Frankrijk geleefd heeft, was André Gide. In essays en artikelen heeft hij zich steeds vierkant

achter zijn overtuigingen geplaatst. Maar dat deed hij slechts in non-fictie, want zijn romans zijn totaal niet geëngageerd".

— Dus *De gouden druppel* is ook geen geëngageerd boek?

"Ik begrijp waar u heen wilt, maar het antwoord is nee. Toen het uitkwam, zag men er een veroordeling in van het racisme, een verdediging van de Afrikaanse gastarbeiders. Er ligt geen spoor daarvan in mijn boek. Mijn held komt in Frankrijk geen aanzetbaar racisme tegen, hooguit een beetje in Algerije. De enige die in mijn boek met racisme te maken heeft is Roodbaard, in een van de ingelaaste vertellingen: hij heeft te lijden vanwege het vooroordeel tegen roodharigen. Islamieten geloven namelijk dat die gedurende de menstruatieperiode van de moeder zijn verwekt. Hetzelfde geldt in mindere mate voor de Blonde Koningin in een van de andere vertellingen: van blondharigen wordt gezegd dat ze bij daglicht, in de zon zijn verwekt".

— U stelt dat tendensromans uit den boes zijn. Kan men dan niet van *De gouden druppel* zeggen dat u daarbij rijk tegenover arm of het Westen tegenover de Derde Wereld zet?

"Met opzet voer ik in mijn boek zowel rijke als arme Arabieren op. Laat mij u duidelijk maken hoe ik werk. Ik ben in Abu Dhabi geweest, een van de olie-emiraten aan de Perzische Golf. Negentig procent van de inwoners daar zijn buitenlandse werknemers: er zijn maar 15.000 Aboe Dahbiërs op 150.000 inwoners. Ik was er in juli, toen het er op zijn warmst was, vijftig graden, onverdraaglijk heet. En juist in die tijd hielden de grote families van de emirs er bontparties! Ze zijn gek op bont, ze laten uit New York, Londen en Parijs bever-, hermelijn- en neertsmantels komen. De parties organiseren ze in een hotel, waarin een hele étage al drie dagen van tevoren gekoeld wordt, zodat er op de dag van de party een temperatuur van tien graden heerst. Dan komen ze allemaal in hun bontjassen en vermaken zich kostelijk. Daar houd ik nu van: ik ben gek op dat soort idioterieën, ook in mijn boeken. Daarmee werk ik ook, veel meer dan met ideeënconstructies".

Beeldenvloed

De gouden druppel is, naast veel andere dingen, ook een stukje fenomenologie, een inventarisatie van de wesenskenmerken, "à la Roland Barthes, van de problematiek van beeld en teken, die kenmerkend zou zijn voor de Westerse maatschappij. De gouden druppel zelf, het sieraad, wordt beschreven als 'puur teken, dat naar niets verwijst dan zichzelf', en moet Idris beschermen tegen de beeldenvloed in zijn nieuwe omgeving. Uiteindelijk komt via een tussenverhaal de calligrafie, de Arabische schoonschrijfkunst, naar voren als middel om de verwarmde opeenstapeling van beelden te onttraadselen.

Tournier: "We leven in een wereld waarin de tekens en de beelden vermengd zijn. Het is te simpel om te zeggen dat de Islam staat voor 'de tekens' en het Westen voor 'de beelden', want ook de Islam is vervuld van beelden". Tournier wijst op een grote staande klok: "Als je naar die klok kijkt, zie je daar beelden rond de wijzerplaat, plaatjes van de zon, de maan en de sterren. Maar de wijzerplaat zelf en de cijfers daarop, dat zijn tekens: zij staan voor het benoemen van een verschuivend punt in de tijd. Zo is het overal, in verschillende mengvormen. Er is geen reden tot ongerustheid, want de tekens weerstaan de vloedgolf van beelden goed".

Ziek

"Neem bijvoorbeeld de film, toch dé grote leverancier van beelden. De film is ziek sinds de invoering van de sprekende film. Daarmee werd het woord binnengehaald, het teken, op dat moment houdt het beeld op beeld te zijn. Jacques Tati heeft geprobeerd de stomme film opnieuw in te voeren, want hij zag het gevaar, maar het is hem niet gelukt. Met de tv is het niet anders: alles wordt becommenta-

SIMONE SCHELL SCHRIJFT OVER MEISJE IN 1908:

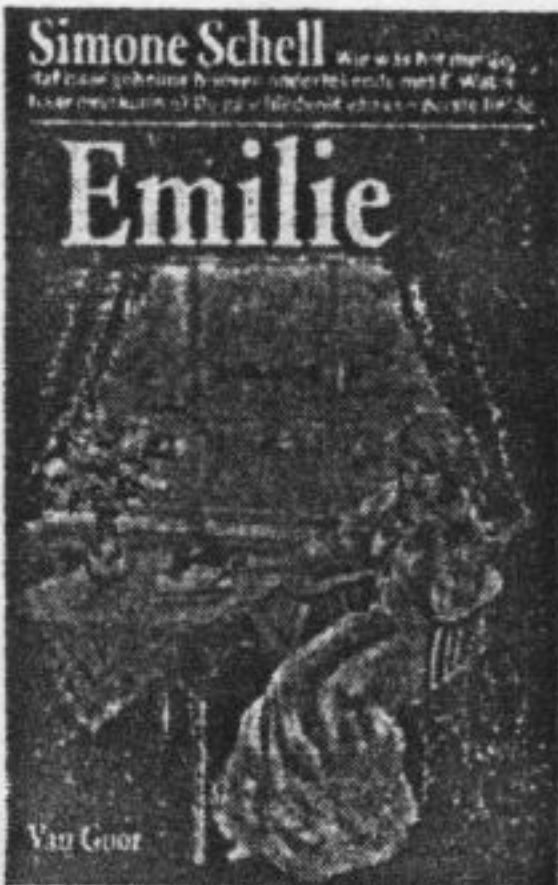
Liefde en fatsoen in Bloemendaal

Waarschijnlijk weet jij al jaren wat je moeder pas wist toen ze zettien was, je oma pas wist toen ze zich verloofde, je overgrootmoeder pas wist toen ze trouwde. Ik heb het over sex.

In de zomer van 1908 was Emilie 16 jaar, een tijdgenote van jouw oma. Emilie weet niks van sex.

Emilie, een wereldvreemd meisje uit 'betere kringen', is de hoofdpersoon van het nieuwe boek van Simone Schell. Simone Schell vertelt haar kleine geschiedenis over liefde en fatsoen aardig en in stijl, met veel informatie over toen. In het romantische Bloemendaal, op het hoogste duin, in het diepste van het bos, beleeft Emilie haar eerste liefde en vindt ze zichzelf. Het ajteke hotel vol roddelende dames met spinne-ogen en een overbezorgde moeder vormen de rest van het decor. In haar hotelkamer, aan het tafeltje voor het raam, met uitzicht op het meertje, schrijft Emilie in geheime brieven wat haar overkomt.

'Ik ben heel gelukkig en diep ongelukkig tegelijkertijd. Ik zie alles om me heen anders. Alsof ik nog maar net op de wereld ben komen kijken. Alsof ik met een schok ben wakker geworden in dit hotel Duin en Daal waar wij nu logeren voor de zomer. Ik zie de luchtspiegelingen in het water van het meertje, de kleuren van de zomer zo scherp. Komt het omdat ik aan die ogen denk? Hij keek niet op, toen ik langs het hek liep. Als hij mij zou hebben aangesproken, zou ik geen woord hebben kunnen uitspreken. Ik begrijp mijzelf niet. Waarom ben ik nu zo zenuwachtig? Waarom is alles zo an-

ders, nu ik steeds aan die ogen denk? Ik moet het toch goed gezien hebben? Het lijkt wel of mijn wanggen in vlam staan. Steeds kijk ik even in de spiegel en denk: ben ik dat?'

Emilie weet niets van liefde, laat staan van sex. Van het dienstmeisje heeft ze gehoord dat vrouwen hun lichaam aan mannen geven om "iets vulgairs mee te doen". Als ze verliefd wordt, kan ze zich niet voorstellen dat zo iets goeds verkeerd kan zijn. 's Morgens staat ze voor dag en dauw op voor haar eenzame ochtendwandeling en haar geheime ontmoeting met hem. Ze weet niets van hem. Hij is ouder, dandy-achtig gekleed, een

jonkheer. Hij leest haar gedichten van De Genestet voor: 'Liefste laten wij de lente vieren / op het allerhoogste duin'. Hij vertelt over Madame Bovary, Jane Eyre en Alice in Wonderland. Hij zegt haar dat ze dat allemaal moet lezen om veel over het leven te leren. Hij kent de namen van de planten en vertelt haar dat hij ooit voorgoed afscheid van haar moet nemen. Hij leert haar zoenen en strelen. Emilie is volslagen argeloos. Zij houdt geen rekening met de gevaren van een onbekende minnaar. Ze merkt niets van de roddel. Ze wordt mooier, elke dag schaamteloos mooier. Op een morgen is de heer met de valse naam, zonder zijn rekening te betalen, vertrokken.

"Het kind Besoet de Bie is vermoedelijk geschaakt," gaat als een lopend vuurtje over het terras. "Dat jonge meisje?"

Als de berichten elkaar tegenspreken en de een haar heeft zien gaan, terwijl de ander toch net gehoord heeft dat zij heus is geschaakt, mag mevrouw De Bardes het verlossende woord spreken. Uren zijn voorbij gegaan maar het meisje is in veiligheid gebracht.

"Ongedeerd," vragen de dames. "Dat weet je nooit..." orakelt mevrouw De Bardes.

"Is se..."
"Een dokter is bij haar."
"Mijn god, wie weet heeft hij haar onteerd," prevelen de dames achter hun handen.
"Wat je toch meemaakt vandaag aan de dag. Hier, in dit rustige hotel."

"Het is net een romannetje maar de werkelijkheid is altijd erger."

Het lukt Simone Schell de schijnheilige werkelijkheid van de betere stand van tachtig jaar geleden op te roepen. Het verhaal, doorspekt met Emilie's lieve, ietwat onbeholpen brieven, leest vlot. Maar de aanleiding tot het verhaal doet nogal geforceerd en clichématig aan.

In het begin van het boek vertelt Simone Schell dat zij in Bloemendaal woont. Vlakbij het oude hotel Duin en Daal, dat nu een bouwval is, gedoemd gesloopt te worden. Het is mooi verdwijnende werkelijkheid te gebruiken voor een historisch verhaal. Maar het idee van geheime brieven, gevonden in een vloerspleet, wordt nogal gewrongen opgediend. De brieven vormen een "spannende legpuzzel" die de schrijfster moet zien op te lossen. In het verhaal is van gepuzzel niets merkbaar. Op die rammellende aanloop komt ze, afgezien van een enkele vage vertellersverwijzing, niet meer terug. Emilie's verhaal is een betere inleiding waard.

als...
wekken dat...
uit zulke anecdotes zou...
staan. Er zitten ook andere verhalen in, zoals het weemoedige en wat bittere verhaal over Wim Kan, en hoe die een tijd lang zeer depressief werd omdat er over hem een smerige roddel de ronde deed: hij zou zich seksueel misgrepen hebben aan een klein jongetje. Dat verhaal was volkomen uit de lucht gegrepen, maar het werd gretig voortverteld, en Kan had er geen verweer tegen. Het maakte dat hij liefst zo ver mogelijk wegvlochtte na elke voorstelling. Hij was zeer gelukkig als ze, «in hun Zwitserse chalet ingesneeuwd waren. Dat onderging hij als de totale veiligheid. Hij boeft het me vaak verteld. Ik kon het wel begrijpen. Publiek is poes-lief en tijger-gevaarlijk.»

het slot van het boekje drie door Peter...
brieven ver-

DE BOND
24 APRIL 1987

Je man of je minnaar kunnen je met woorden meer pijn doen dan een vreemde ooit kan »

HUMO: Als ik een mishandeld kind was, zou ik u graag als advocaat hebben.

Vachas: «Daar hebt u gelijk in, want veel mensen die kinderen vertegenwoordigen hebben geen idee van wat ze doen. Het is een specialiteit, het duurt jaren voor je er goed in bent. En als je je niet meer kwaad maakt, is het geen werk voor je. Het is geen baan die je met afstandelijkheid kan uitoefenen zoals een chirurg die kanker wegijdt. Als je niet kwaad meer bent, ben je niet effectief meer. Een boek schrijven is ook een manier om mijn woede te uiten. Bovendien kan ik op die manier veel meer mensen vertellen dat ik kwaad ben. Het boek heeft al veel bewerkstelligd: een goed voorbeeld ervan is, dat wij hier nu samen zitten. Je zou mij nooit gelustarviewd hebben als ik dat verdomde boek niet geschreven had.»

Hij loopt mee naar de lift, voor hem is het ook tijd om te gaan. «Goed je ontmoet te hebben», grijnst hij en geeft een stevige hand. Een week later stuurt hij mij een boek met opdracht. Omdat ik weet dat "de kwade bloem" in leders bodem tot bloei kan komen.

Ineke van den Bergen. ■

(Andrew H. Yachas: "Flood", importeur Van Ditzmar. In het Nederlands: "Burke's Manhattan", Luttingh.)

kind dan heeft dat zo'n diepgaand effect op het leven van dat kind dat het nooit meer hetzelfde zal zijn, nooit meer. Ik heb geen enkel begrip voor zulke mensen, omdat het niets anders dan geperverteerden zijn. Het zijn geen mensen die begrip verdienen. Ik begrijp pedofielen wel, maar begrip is geen sympathie voor excuus. »

HUMO: Toch worden ze onder de noemer van vrije, tolerante seksuele opvattingen geplaatst.

Vachas: «Wie doet dat? U zegt dat, maar ik weet niet of het waar is. Misschien zouden ze het willen, dat is iets anders.»

» Er is een groot verschil tussen een man die sex wil met drie volwassen vrouwen tegelijk — en god zegene hem als hij de kracht ervoor heeft — en een man die sex wil met een jongen van zes jaar. Hoe kan je die in dezelfde ruimte plaatsen? Ze horen niet eens op dezelfde planeet thuis. Het maakt een groot verschil of je iemand tot prooi maakt of dat je een activiteit met hem onderneemt. Een wolf stort zich op een schaap, een wolf bedrijft geen liefde met het schaap. Hij geeft niet om het schaap. Hij neemt wat hij wil, ook al gaat het schaap er kapot aan.

» Men moet begrijpen dat kindermisbruik de enige misdaad is waarbij de misdadiger zijn eigen slachtoffer kweekt. Het is een misdaad die het slachtoffer en de dader in zo'n samenhangende eenheid met elkaar verbindt dat het therapeuten jaren kost om de tentakels te scheiden. Daarom is het zo'n afschuwelijke misdaad. Een kind dat door zijn vader is misbruikt heeft veel meer tijd nodig om te herstellen dan een kind dat is aangerand door een vreemde, omdat het een verraad van vrouwen is. Als je ouders je niet kunnen beschermen, wie kan het dan wel in deze ellendige wereld? Dus al je ouders je gebruiken voor hun eigen seksuele bevrediging, kweken ze de psychopaat van morgen die zegt: "Ik geef geen bal om welk levend wezen dan ook. Want wie gaf er om mij? Mijn ouders misbruikten mij en de overheid negeert mijn pijn of lecht erom." En denk je dat zo iemand een goed burger wordt? Vergeet het maar.

» Er zijn drie soorten kindermishandeling. Er zijn mensen die niet in staat zijn hun kinderen op te voden. Dat moeten ze leren. Het zijn niet degenen die hun kinderen

seksueel misbruiken. Het zijn mensen die hun kinderen niet goed te eten geven, die hun kinderen verwaarlozen, die geloven dat discipline bestaat uit het rot slaan van hun kinderen. Maar er kan hun iets bijgebracht worden.

» Dan zijn er mensen, en dat is een hele kleine minderheid, die gek zijn: het zijn gewoon idioten. Ze horen stammen van god, van de maan, of de megatronoven praat tegen hen. Het zijn gekken.

» En dan zijn er mensen die slecht zijn. Ze zijn gewoon slecht. En als je te maken krijgt met iemand die slecht is, kan je er alle tijd voor nemen om uit te vinden waarom hij slecht is. Maar terwijl je dat doet, gaan ze er mee door anderen te vernietigen. Daarom zeg ik: schakel hen eerst uit en denk er dan over na zoveel je maar wilt. »

HUMO: Wat kunt u doen voor kinderen met wie u in aanraking komt?

Vachas: «Dat hangt ervan af. Ik heb kinderen vertegenwoordigd die nog niet eens geboren zijn. Dan procedeer ik tegen de moeder opdat de staat de voogdij over het kind krijgt zodra het haar schoot verlaten heeft. Ik heb ook kinderen vertegenwoordigd die vier dagen oud waren en die al gebroken botten en hersenbeschadigingen hadden.

» Ik heb kinderen vertegenwoordigd die mishandeld waren op een manier waarbij oorlogsslachtoffers in het niet vallen: ze waren geslagen met kettingen en in hun wonden waren wasmiddelen gegoten. Kinderen wier handen in het vuur waren gehouden, kinderen wier genitaliën opengereten waren, kinderen wier tanden uitgeslagen waren zodat ze beter konden pijpen, kinderen bij wie leder bot in het lichaam gebroken was, kinderen die seksueel misbruikt waren voor het plezier van anderen, kinderen die daarbij gefotografeerd en op video gezet waren.

» Mannen en vrouwen mishandelen kinderen: zwarte, witte, rode, gele mensen, intelligenten of domme mensen, het maakt allemaal niets uit. Mensen beschadigen hun kinderen omdat ze niet beter weten, omdat ze gek zijn of omdat ze slecht zijn. Er zijn gezinnen waar inoest hand in hand gaat met wrede, fysieke mishandeling.

» Ik heb kinderen vertegenwoordigd die zelf crimineel waren. Een van hen, een negenjarige jongen, was seksueel crimineel. Hij greep drie en vier jaar oude kinderen.

» Ik vertegenwoordigde kleine meisjes die geen jeugd hadden. Die als achtjarige op seksueel gebied al meer hadden meegemaakt dan welke proestuee ook. Die kinderen vertegenwoordigd ik het meest: degenen die nooit een kans hadden kind te zijn. Hoe eerder wij die kinderen bij de ouders weg kunnen

babies sfgenomen kunnen worden, dan heb ik niets gedaan voor de dode baby maar wel iets voor de levende.

» De meeste van mijn dossiers staan vol van het ergste soort menselijke verwording. En ik ben niet van plan één zaak te verliezen. Wij winnen ze, vroeg of laat, allemaal. Op welke manier ook. Ik kan je een eindeloze rij voorbeelden geven. Wij hebben geprocedeerd tegen zwangers vrouwen die aan heroïne verslaafd zijn en die babies ter wereld brengen die verslaafd geboren worden. Ik heb geprocedeerd tegen een vrouw die al haar vorige kinderen zo mishandeld had, dat wij vonden dat ze deze baby onmiddellijk na de geboorte moest afstaan. Ik heb kinderen vertegenwoordigd die vier dagen oud waren en die al gebroken botten en hersenbeschadigingen hadden.

» Ik heb kinderen vertegenwoordigd die mishandeld waren op een manier waarbij oorlogsslachtoffers in het niet vallen: ze waren geslagen met kettingen en in hun wonden waren wasmiddelen gegoten. Kinderen wier handen in het vuur waren gehouden, kinderen wier genitaliën opengereten waren, kinderen wier tanden uitgeslagen waren zodat ze beter konden pijpen, kinderen bij wie leder bot in het lichaam gebroken was, kinderen die seksueel misbruikt waren voor het plezier van anderen, kinderen die daarbij gefotografeerd en op video gezet waren.

» Mannen en vrouwen mishandelen kinderen: zwarte, witte, rode, gele mensen, intelligenten of domme mensen, het maakt allemaal niets uit. Mensen beschadigen hun kinderen omdat ze niet beter weten, omdat ze gek zijn of omdat ze slecht zijn. Er zijn gezinnen waar inoest hand in hand gaat met wrede, fysieke mishandeling.

» Ik heb kinderen vertegenwoordigd die zelf crimineel waren. Een van hen, een negenjarige jongen, was seksueel crimineel. Hij greep drie en vier jaar oude kinderen.

» Ik vertegenwoordigde kleine meisjes die geen jeugd hadden. Die als achtjarige op seksueel gebied al meer hadden meegemaakt dan welke proestuee ook. Die kinderen vertegenwoordigd ik het meest: degenen die nooit een kans hadden kind te zijn. Hoe eerder wij die kinderen bij de ouders weg kunnen

Leidsebuurt opgelucht na uitspraak kort geding

Moeder vindt vonnis tegen pedofiel 'uniek'

HAARLEM. — „Het is uniek dat die man zo in zijn vrijheid wordt beperkt, terwijl hij nog niet veroordeeld is in de zaken, die nog bij de officier van justitie liggen". Een tevreden reactie van een van de acht moeders uit de Leidsebuurt, die onlangs een kort geding aanspanden tegen een Haarlemse pedofiel. De man moet, zo bepaalde rechter mr. Terwee van Hilten vrijdag, binnen drie weken verhuizen omdat hij te dicht in de buurt van de Leidsebuurt woont.

De ouders zijn blij met het vonnis van vrijdag. Niet alleen om de opgelegde verhuizingsplicht, maar ook omdat de man zich een jaar lang op vele plaatsen in Haarlem niet mag vertonen. De problemen met hem dateren van vorig voorjaar. De toen 44-jarige verdachte had een snoepwinkelje in de Leidsebuurt, waar de kinderen vaak kwamen. De moeders verdenken de verdachte van ontucht met hun kinderen. Hij zou zelfs bemiddeld hebben om de kinderen met andere volwassenen ontucht te laten bedrijven.

In één geval is de ontucht bewezen. Om die reden werd verdachte vorig jaar tot vier maanden celstraf veroordeeld. Na zijn vrijlating ging hij in de Kleverparkbuurt wonen, volgens de ouders veel te dichtbij. Inmiddels had de politie een onderzoek gedaan naar de andere vermeende gevallen van ontucht. Het gaat om negen andere kinderen uit de Leidsebuurt. De verhalen van de kinderen stemmen redelijk met elkaar overeen. Technische bewijzen zijn echter niet voorhanden, zoals bij de eerstgenoemde zaak wel het geval was.

Het openbaar ministerie heeft lang kunnen nadenken over de zaak. Officier Bot verklaarde in de krant van zaterdag, dat gewacht is op het vonnis in kort geding. Hij beloofde echter dat nu binnen een maand een besluit wordt genomen of verdachte ook voor die andere negen gevallen van vermeende ontucht zal worden vervolgd. Los daarvan wilden de ouders dat hun kinderen op straat niet geconfronteerd zul-

len worden met de verdachte wegens psychische schade voor de kinderen.

De woordvoester van de ouders, die liever anoniem blijft, vindt het fijn dat de kinderen nu een jaar lang minder risico lopen de verdachte tegen te komen. „Ik ben blij dat rechter Terwee duidelijk is over de zaak", zegt de moeder. „Zo is er tenminste een kans dat de man ook vervolgd wordt voor die andere ontuchtzaken en kan de officier van justitie de zaak niet in de doofpot stoppen. Want daar waren we het meest bang voor. De verdachte is tenslotte ook een gevaar voor andere kinderen".

Volgens de moeder is het vonnis van vrijdag een hart onder de riem van ouders, die ooit in dezelfde omstandigheden hebben verkeerd als de acht ouderparen uit de Leidsebuurt die het kort geding aanspanden. „Mijn man en ik zijn in de buurt op zoek gegaan naar kinderen waarmee ook ontucht was gepleegd. Alleen maar omdat de recherche er niet voldoende mankracht in kon stoppen. Dit vonnis is een stimulans voor ouders om niet bij de pakken neer te gaan zitten en altijd door te knokken".

Vonnis: waar moet dat heen?

DE TIJD 17

In Haarlem loopt een meneer met een ingewikkeld lijstje op zak. Een soort dienstregeling plus stratenregister. De dienstregeling: maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag van 16.00 tot 18.00 uur; woensdag van 13.00 tot 18.00 uur; zaterdag van 09.00 tot 17.00 uur. Het register vermeldt een aantal straten in Haarlem en Bloemendaal die de begrenzing vormen van enkele wijken.

In die wijken mag deze man zich een jaar lang niet vertonen. En de dienstregeling vermeldt de tijdstippen waarop het hem verboden is een aantal (winkel)straten in en bij het centrum van Haarlem te frequenten. Voor zwembaden, speeltuinen, hertenkampen, kinderboerderijen en maneges gelden geen bijzondere tijden — hij moet er gewoon wegblijven. Bovendien moet hij verhuizen naar een andere wijk.

Van wie moet dat? Van de Haarlemse rechter mr. C.A. Terwee-Van Hilten. Zij deed onlangs uitspraak in een kort geding dat een aantal ouders tegen de Haarlemmer had aangespannen. Vorig jaar kreeg de man vier maanden gevangenisstraf wegens het plegen van ontucht met een 4-jarig meisje. Later werd hij, aldus een woordvoester van de rechtbank, opnieuw in bepaalde buurten 'geïdentificeerd'. De ouders vreesden dat de man misschien weer iets met de kinderen zou willen, en eisten dat het hem zou worden verboden zich waar dan ook in de gemeente Haarlem op te houden.

Dat laatste ging de rechter te ver, en zij

deed bovenstaande uitspraak. Enig gepins is daaraan wel voorafgegaan, begrijpen we van de woordvoester, omdat er nogal wat enerzijds en anderzijds aan de uitspraak kleefte. Enerzijds de begrijpelijke wens van de betrokken ouders dat hun kinderen worden beschermd. Anderzijds de vraag of een dergelijk verbod niet te ver gaat, en hoe effectief het eigenlijk is.

Als iemand in een relatie zijn of haar partner mishandelt, kan het effectief zijn als de dader wordt verboden nog in de buurt van het slachtoffer te komen. Deze Haarlemmer is echter reeds gestraft voor het begane misdrijf; het verbod dat de rechter hem nu heeft opgelegd dient niet alleen om hem weg te houden van dat ene kind maar ook van vele andere.

De betrokken ouders zullen tevreden zijn, maar alle andere ouders niet. Er zijn immers nog vele wijken waar de man wel mag komen en waar ook kinderen wonen. Er zijn vele steden waar de man zich kan vestigen, en waar veel kinderen wonen. Waarom moeten al die kinderen niet worden beschermd? Bovendien zijn er nog veel meer mensen met een specifieke belangstelling voor kinderen; wellicht zijn zij niet nú van plan op kwaadaardige wijze uiting te geven aan die gevoelens, maar wel volgende week en dus lijkt het verstandig al die mensen te vragen zich bij de politie te melden zodat ze kunnen worden ondergebracht in bejaardenoorden.

Of is de Haarlemmer een uitzondering omdat hij al eens over de schreef is gegaan — eens een dief... Over dieven gesproken: als in onze straat iemand woont die ooit is veroordeeld wegens inbraak, kunnen wij dan van de rechter verlangen dat hij deze mens verplicht te verhuizen? Maar dat helpt niet echt, want eigenlijk kan iedereen ooit een dief worden en anders wel een alcoholist die in zijn auto een levensgevaarlijke bedreiging is voor medeweggebruikers.

Eigenlijk moet iedereen maar weg. (js)

NJCM - Bulletin april/mei '81

VERBODEN TERREIN

Recente jurisprudentie met betrekking tot "straat"verboden

Het wordt tijd de term straatverbod te vervangen door een ander woord. Het gaat immers lang niet altijd alleen om een verbod om zich in een bepaalde straat te bevinden. Plaatsverboden zijn meermalen opgelegd. In enkele recente uitspraken die het onderwerp van dit stuk vormen, is sprake van een museumverbod, een verbod om een universitair instituut te betreden en een woonverbod. Met deze ontwikkelingen doemen nieuwe problemen op. Niet alleen gaan andere aspecten van de bewegingsvrijheid een rol spelen, ook andere grondrechten dienen meegewogen te worden.

Museumverbod

In maart 1986 werd kunstminnend Nederland opgeschrikt door het bericht dat het schilderij 'Who is afraid of red, yellow and blue' van Barnett Newman was vernield. De dader bracht hiermee mede zijn woede over het expositiebeleid van het Stedelijk Museum tot uitdrukking. Enkele kunstenaars die eveneens in dit museum werk plegen te exposeren vreesden een herhaling en vroegen in kort geding om de vernielzuchtige een verbod op te leggen het Stedelijk Museum te bezoeken, totdat hij bij onherroepelijk strafvonnis veroordeeld zou zijn voor de vernieling. De Amsterdamse president had er weinig moeite mee de eis in te willigen. (1) Al voerde gedaagde aan dat het volgens hem om een eenmalige emotionele uitbarsting ging die zich speciaal heeft gericht op het genoemde schilderij, dit was onvoldoende om ervan uit te kunnen gaan dat hij niet opnieuw toe zou slaan. Als ordemaatregel wordt gedaagde vervolgens een verbod opgelegd "om terstond na de betekening van dit vonnis tot in de ten processe bedoelde strafzaak tegen hem bij onherroepelijk vonnis zal zijn beslist, echter maximaal voor de duur van zes maanden, het Stedelijk Museum te Amsterdam te betreden, op verbeurte van een dwangsom van fl. 5.000,- voor iedere overtreding". De vice-president meent, anders dan gedaagde, dat hiermee in geen enkel opzicht op de uitslag van de strafzaak wordt vooruitgelopen. De door E.A. Alkema in zijn noot bij de zaak van de aanrander-met-de hand geconstateerde merkwaardigheid, dat een civielrechtelijke sanctie wordt opgelegd nog voor de strafrechter heeft geoordeeld, doet zich hier wel duidelijk voor (noot bij HR 24-5-1985, NJ 1987, 1). Zoals ook F. Kuitenbrouwer in zijn (instemmend) commentaar op de uitspraak (NRC, 8 april 1986), stelt, is het niet zeker dat er een strafzaak van komt. Het gebruik van dergelijke verboden als ordemaatregelen verruimt de toepassingsmogelijkheden (soortgelijke voorbeelden zijn stadionverboden voor voetbalvandalen). Het gewiste verwijdingsgedrag betreft niet meer alleen het slachtoffer van eerder gedrag, maar is gericht op herstel van de verstoorte gemeedrust. Kuitenbrouwer meent dat dit een grond kan zijn voor een beperking van de bewegingsvrijheid. Hiermee kan ik op zich instemmen zolang het gaat om de gemeedrust van slachtoffers, maar de vraag is evenwel of het opleggen van ordemaatregelen tot herstel van de (algemene)

ARNO VAN BUREN

gemoedsrust het werktarrein van de civiele rechter niet te buiten gaat. Bovendien lijkt het mij een gevaarlijke tendens als herstel van de gemoedsrust van derden een reden wordt voor beperkingen van grondrechten. De Amsterdamse president mr B.J. Aascher noemt in een interview straatverboden een echte ordemaatregel. Hij relateert dit echter vooral aan het belang van een slachtoffer.⁽²⁾ De vice-president vindt de rechtsgrond, mijns inziens terecht, uitsluitend in het voorkómen van verdere schade gebaseerd op het aanwezig geachte gevaar voor herhaling.

Universiteitsverbod

Een andere zaak die de pers haalde was het verbod aan X om zich te bevinden in de omgeving van de woning van zijn ex-vriendin, gecombineerd met een verbod om het Instituut voor Wetenschap der Andragologie (IWA) van de Universiteit van Amsterdam te betreden. Dit verbod werd in kort geding gevraagd en toegewezen na afloop van 10 maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf, waartoe X terzake van mishandeling en verkrachting van de eiseres was veroordeeld.

De president acht de traumatische ervaringen van eiseres een rechtvaardiging voor het opleggen van vermijdingsgedrag aan gedaagde. Hier is dus ook sprake van herstel van de gemoedsrust, maar dan uitsluitend de gemoedsrust van het slachtoffer.

Dat gedaagde inmiddels zijn straf heeft uitgezeten, verandert niets aan zijn verplichtingen ten opzichte van haar, aldus de president. De haar toegebrachte schade en het belang om geruime tijd niet met gedaagde te worden geconfronteerd wegen zo zwaar dat ook het belang van gedaagde om verder te studeren aan het IWA daarvoor moet wijken, nu het als onmogelijk moet worden beschouwd dat ze alle twee daar hun studie kunnen vervolgen.

Het verbod wordt voor een jaar opgelegd op verbeurte van een dwangsom van fl. 500,- voor iedere overtreding. Dit vonnis wordt bekrachtigd door het Hof.⁽⁴⁾ Evenmin als de president ziet het Hof aanleiding om gedaagde ook een verbod op te leggen zich te bevinden in de omgeving van de woning van Y met wie hij twee jaar tevoren tegen haar wil gemeenschap had gehad, zonder hierbij gebruik te maken van geweld of bedreigingen. Het opmerkelijke van deze zaak zit in het verbod het IWA te betreden. Het Hof meent dat de gedaagde hierdoor niet onevenredig in zijn belangen wordt geschaad omdat "hij ter afronding van zijn kandidaatstudie nog slechts twee tentamens (...) hoeft te doen, waarvoor hij niet noodzakelijkerwijs colleges en/of werkgroepen behoeft te volgen. Bovendien behoeven die tentamens niet op het IWA te worden afgelegd". De vrijheid van onderwijs van gedaagde wordt niet in de overwegingen betrokken. De vraag is, of de beperking van deze vrijheid in overeenstemming is met artikel 2 van het Eerste Protocol bij het Europees Verdrag ter bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Dit artikel bevat geen beperkingsgronden. Ook aan gedetineerden kost zo veel mogelijk het recht toegebruikt te worden van bestaande onderwijsfaciliteiten.⁽⁵⁾ Het "zoveel mogelijk" slaat op hun detentietoestand. In casu wordt gedaagde ook via zijn detentie beperkt in zijn mogelijkheden. Het Hof had mijns inziens wel aandacht aan dit aspect behoren te besteden. De uitkomst was dan misschien niet anders uitgevallen omdat in feite het recht op onderwijs van mevrouw Y (die haar studie niet zou kunnen vervolgen als zij het risico liep gedaagde tegen het lijf te lopen) tegen dat van gedaagde moest worden afgewogen. Zeker nu gedaagde wel een beperking in zijn recht wordt opgelegd, maar het hem niet onmogelijk wordt gemaakt zijn studie voort te zetten, lijkt mij de uitkomst althans redelijk.

Verhuisgebod

Verstrengeling van civielrecht en strafrecht kwam ook aan de orde in een ander kort geding waarbij het gevraagde vermijdingsgedrag een verhuisgebod impliceerde.⁽⁶⁾

Z had als oppas ontucht gepleegd met de minderjarige Y, die drie huizen van hem vandaan woonde. Na zijn bekentenis was de voorlopige hechtenis van Z geschorst onder voorwaarde dat hij contact met Y en haar moeder X zou mijden en alleen via een bepaalde route de straat waarin X, Y en Z woonden zou betreden om zijn woning te bereiken. Aanvankelijk was Z een verbod opgelegd zich in de desbetreffende straat te bevinden, maar deze voorwaarde was enige tijd later in bovengenoemde zin gewijzigd (zonder dat X of Y daarbij gehoord werden). X vordert nu een straatverbod, waarbij Z zich gedurende twee jaar niet in de omgeving van haar woning mag bevinden, inclusief zijn eigen woning. Z bewoont deze weer sinds de wijziging van de schorsingsvoorwaarden, maar de huur is hem inmiddels met ingang van 1 december 1986 opgezegd (de reden van deze opzegging wordt niet vermeld).

De president acht overtreding van de schorsingsvoorwaarden aannemelijk en vervolgt "Doch zelfs los daarvan heeft X onder de gegeven omstandigheden een genoegzaam belang bij een in kort geding op te leggen straatverbod, omdat dit voor haar een verdergaande bescherming biedt dan de voorwaarden die Z in het kader van de schorsing uit de voorlopige hechtenis zijn opgelegd. De handhaving van het straatverbod kan zij immers door middel van de daaraan gekoppelde dwangmiddelen in eigen handen houden, terwijl die dwangmiddelen door een combinatie van politiehulp en dwangsommen ook ruimer zijn, met als gevolg een grotere preventieve werking van zo'n verbod".

De ernst van het gepleegde delict legt Z een plicht tot vermijdingsgedrag op, implicerend dat hij zijn woning zal moeten verlaten. Hierbij speelt een rol dat Z zelf de situatie ook onhoudbaar vindt en dat hem de huur is opgezegd. Hij krijgt één maand tijd om zijn verhuizing voor te bereiden en te verwezenlijken.

Ik denk dat Alkema in dit geval veel vraagtekens zal zetten bij de vraag of het wenselijk is in dit geval een civielrechtelijke sanctie op te leggen. Ook bij een strafrechtelijk straatverbod, opgelegd als schorsingsvoorwaarde bij voorlopige hechtenis kan toch politiehulp ingeroepen worden? En waarom zou een dwangsom een beter dwangmiddel zijn dan dreigende hechtenis door verval van de schorsing? Ik kan deze redenering van de president niet geheel volgen. Het lijkt wel of hij zijn collega-strafrechter op de vingers wil tikken wegens het veronachtzamen van het belang van het

slachtoffer door zonder deze te horen de voorwaarden te verlichten. Blijkens het in noot 2 genoemde interview is Mr Aascher een groot voorstander van het geven van meer invloed aan het slachtoffer op het verloop van een strafprocedure in de voorfase. Hij suggereert dat via een kort geding een vorm van genoegdoening gegeven zou kunnen worden aan het slachtoffer, waarmee een strafproces achterwege zou kunnen blijven. Maar het strafrecht beoogt toch iets anders dan genoegdoening voor het slachtoffer?

In de onderhavige zaak wordt aan de grondrechten van de gedaagde geen aandacht besteed. Ik denk daarbij aan zijn recht om zich ergens metterwoon te vestigen. Dit recht is bij de grondwetsherziening als bijzonder aspect van de bewegingsvrijheid aan de orde geweest.⁽⁷⁾ Er wordt verwezen naar artikel 2 van het Vierde Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (bewegingsvrijheid) en artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten. Geen van beide bepalingen kent een onbeperkt recht toe, en in dit geval kan de opgelegde beperking als nodig ter bescherming van de rechten en vrijheden van anderen beschouwd worden. Zou dit anders zijn als Z het huis niet als huurder, maar als eigenaar had bewoond? Dan was ook artikel 1 van het Eerste Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (het recht op ongestoord genot van de eigendom) in het geding geweest en artikel 14 Grondwet. Op grond van lid 3 van het laatste artikel moet schadevergoeding betaald worden als in het algemeen belang de uitoefening van het eigendomsrecht wordt beperkt.

Het betalen van schadevergoeding aan een eigenaar-bewoner maar niet aan een huurder die een gebod tot verhuizing krijgt opgelegd roept ook bedenkingen op. Zelden zullen immers schade lijden, welke schade althans ten dele gelijksoortig is.

Omgangsverbod

In de laatste zaak die ik onder de loupe wil nemen speelt niet het strafrecht, maar het familierecht een rol. Na het stopzetten van de omgangsregeling blijft een gescheiden vader contact zoeken met zijn kinderen rond de woning waar zij met hun moeder wonen en bij het zwembad waar deze regelmatig met haar kinderen naar toe gaat. De moeder vraagt daarom in kort geding om een straatverbod. De vader beroept zich op zijn bewegingsvrijheid (artikel 2 van het Vierde Protocol van het Europees Verdrag). Bovendien voert hij aan, dat hij door zijn psychische gesteldheid (hij is onder behandeling) geen weerstand kan bieden aan een intense drang om zijn kinderen te bezoeken. Daarop zou subjectieve schuld hem ontbreken.

De Middelburgse president gaf hem echter ongelijk. De beperking van de bewegingsvrijheid werd gerechtvaardigd door het feit dat het in strijd is met de wet en strafbaar om een ander in zijn vrijheid van beweging te belemmeren of zich op te dringen, of op hinderlijke wijze te volgen. Hierdoor was de beperking bij de wet voorzien. Ook het beroep op afwezigheid van subjectieve schuld mag hem niet baten. "Het verbod is bedoeld om met de wet strijdige handelingen als gasteld te voorkomen ... Eerst bij een eventueel executiegeschil zou kunnen blijken, of schuld aan overtreding van het verbod zou ontbreken en of dit doorslaand zou zijn", aldus de president. Bovendien vergt het levenspatroon van de vrouw en van de kinderen over wie zij de voogdij uitoefent, bescherming van haar rechten en vrijheden in haar woonomgeving. Een straatverbod voor de wijk waarin de vrouw woont werd vervolgens opgelegd voor een periode van zes maanden, inclusief dwangsom. De laatste overweging erkent het recht van de vrouw om na scheiding in rust een eigen leven op te bouwen. Het beroep op (gedeeltelijke) ontoerekeningsvatbaarheid kan pas bij een executiegeschil bekeken worden. Ontoerekeningsvatbaarheid kan een beletsel zijn voor het aannemen van schuld en dus de aansprakelijkheid voor de begane onrechtmatige daad uitsluiten.⁽⁸⁾ Dit hoeft evenwel niet en de schuldvraag moet van geval tot geval worden beoordeeld.

Deze uitspraak lijkt mij van belang voor gescheiden vrouwen die soortgelijke problemen hebben in verband met de omgang van hun ex-man met de kinderen en ook voor degenen die zich bespied voelen door hun ex-man op wie bijstand verhaald wordt. Vaak wordt (onevenredig grote) nadruk gelegd op het recht van vaders op hun "family life" en het daaruit afgeleide recht op omgang met hun kinderen. Artikel 8 van het Europees Verdrag eist mijns inziens ook bescherming van het gezinsleven van gescheiden vrouwen.

Het straatverbod blijft een van de middelen waarmee snel opgetreden kan worden in een breed scala van gevallen. Meestal gebeurt dit ter bescherming van partijen die zich in een vrij machteloze positie bevinden ten opzichte van de andere partij. Een straatverbod kan bijdragen tot herstel van het evenwicht. De kort geding-rechters gaan daar heel ver in. Daarbij wordt soms makkelijk over andere belangen heen gestapt. Van de door Alkema gevraagde omzichtigheid van de civiele rechter bij het beschermen van slachtoffers in een strafproces is geen sprake. Het door de rechter herstelde evenwicht kan hierdoor weer wankel worden.

Jenny E. Goldschmidt**

NOTEN

- * Deze bijdrage werd afgesloten op 21 december 1986. Aan het recentelijk verschenen boek "Blijf uit mijn buurt" (K. van Ringen en J. Hoe) kon nog geen aandacht besteed worden.
- ** Universitair hoofddocent staats- en bestuurrecht RUL, lid Emancipatierraad.
1. Proc. Rb. Amsterdam, 7 april 1986, vol. nr. KG 86/392K.
2. H. Verrijn Stuart, Argumenten of stenen, interview met Mr B.J. Aascher, *Nemesis* 1986, nr. 6, p. 245.
3. Proc. Rb. Amsterdam, 23 januari 1986, vol. nr. 86/56G.
4. Hof Amsterdam, 15 mei 1986, vol. nr. 109/86 SKG.
5. P. van Dijk en G.J.N. van Hoof, *De Europese conventie in theorie en praktijk*, Mijmegen 1981, p. 408.
6. Proc. Rb. Amsterdam, 6 juni 1986, KG 1986, 308.
7. Nota Bewegingsvrijheid, TK 15 474, nr. 1, p. 15-17.
8. Proc. Rb. Middelburg, 6 augustus 1986, KG 1986, 301.
9. Onrechtmatige Daad, Deel I G (Van Maanen/Jansen), no. 246-247.

Pedofiel moet van rechter verhuizen en uit buurt van kinderen blijven

HAARLEM, 4 april — Een 45-jarige pedofiel uit Haarlem moet binnen drie weken andere woonruimte zoeken en uit de buurt blijven van zwembaden, speeltuinen, kinderboerderijen en maneges. Op overtreding van dit verbod staat een dwangsom van 500 gulden.

Dat heeft de Haarlemse rechter mr. C.A. Terwee-Van Hilten gisteren bepaald in een kort geding dat zeven ouders uit de Leidsebuurt in Haarlem tegen de man hadden aangespannen.

De man werd vorig jaar tot vier maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens ontucht met een 4-jarige dochter van een der ouders. Volgens de eisers lopen de acht betrokken kinderen uit de Leidsebuurt, die tussen de drie en acht jaar oud zijn, de kans de man opnieuw tegen het lijf te lopen als hij op zijn huidige adres blijft wonen. De kinderen zouden vorig jaar seksueel zijn misbruikt in ruil voor geld en snoep.

De rechter heeft bepaald dat de pedofiel een jaar lang niet in de Leidsebuurt mag komen en uit zijn eigen woonwijk moet verhuizen. Bovendien mag hij zich op gezette tijden, als de kinderen vrij zijn van school, niet in de binnenstad vertonen.

De zeven ouderparen hadden de rechter gevraagd de man de toegang tot de gehele gemeente Haarlem te verbieden. Zij vond dat verbod echter te ver gaan. (ANP)

Bewegingsvrijheid verdachte fors beperkt

Ouders krijgen hun zin in geding tegen pedofiel

HAARLEM (Vervolg voorpagina). — De ouders, die vorige week in kort geding vroegen een 45-jarige pedofiel een stadverbod te geven, hebben gisteren grotendeels hun zin gekregen. Rechter mr. Terwee veroordeelde de man tot verhuizing naar elders in Haarlem en ook mag de man zich een jaar lang op vele plaatsen in de stad niet vertonen.

De zaak kwam aan het rollen, toen de verdachte vorig jaar werd gearresteerd naar aanleiding van het vermoeden dat hij wellicht ontucht had gepleegd met een toen 3-jarig meisje uit de Leidsebuurt. Door de rechter werd hij tot vier maanden cel veroordeeld. Daarnaast bleek al snel dat meerdere kinderen contacten hadden gehad met de man, die op dat moment een snoepwinkel dreef in de wijk.

Uit intensief recherchewerk, waar ook de ouders van het slachtoffer aan meegehielpen, bleek dat in totaal tien kinderen in de leeftijd van drie tot

zeven jaar met de man in meer of mindere mate te maken hebben gehad. Het openbaar ministerie heeft inmiddels alle processen verbaal toegestuurd gekregen.

Een beslissing tot vervolging is nog steeds niet genomen, omdat de officier van justitie aarzelt of het bewijsmateriaal sterk genoeg is voor een vonnis. Persoonlijk van justitie mr. Bot meldde gistermiddag dat ook gewacht is op de uitspraak in dit kort geding, omdat daaruit mogelijk aanknopingspunten zitten. Mr. Bot verwacht nu binnen een maand een besluit of er opnieuw vervolging zal worden ingesteld.

De schriftelijke verantwoording van het vonnis van rechter mr. Terwee is bepaald belastend voor verdachte. Ze vindt het bijvoorbeeld 'aannemelijk' dat de acht ouderparen 'gegronde redenen' hebben om aan te nemen dat de pedofiel inderdaad ontucht heeft bedreven met hun kinderen. Ook zegt ze dat de ouders een 'gerechtvaardigde vrees' hebben voor een hernieuwde confrontatie van hun kinderen met de man. Mevrouw mr. Terwee is ervan

overtuigd dat confrontatie van de kinderen met de man 'psychische schade' kan veroorzaken en daarom ongewenst is.

Een stadverbod vindt zij te ver gaan, maar het vonnis laat de man toch niet veel bewegingsruimte. Zo is de hele Leidsebuurt een jaar lang (in ruime zin) verboden gebied. Verder mag de man niet in de nabijheid van Stoop's Bad komen in Overveen, aangezien een slachtoffer daar vaak op bezoek is bij een vriendinnetje. Verder mag hij op bepaalde tijden niet in de binnenstad komen.

Verder mag hij een jaar lang niet komen in een straal van honderd meter van alle Haarlemse zwembaden, speeltuinen, kinderboerderijen, hertekampen en maneges. Ook moet hij verhuizen omdat hij te dicht in de buurt van de kinderen woont. Aangezien de man in een pension woont en niet in een permanente behuizing, vindt de rechter dat de belangen van de kinderen groter zijn.

De ouders zijn blij met de uitspraak. De kinderen lopen nu een jaar lang minder risico de verdachte tegen te komen.

Pedofiel moet verhuizen uit Leidsebuurt

HAARLEM. — Een 45-jarige Haarlemse pedofiel moet binnen drie weken verhuizen.

Rechter Terwee-van Hilten vindt dat de man, die vorig jaar wegens ontucht met een 3-jarig meisje tot vier maanden cel is veroordeeld en inmiddels weer is vrijgelaten, te dicht in de buurt woont van het slachtoffer. Hij woont ook te dicht bij negen vriendjes en vriendinnetjes van het slachtoffer in de Leidsebuurt.

De verdachte mag zich op straffe van een dwangsom van 500 gulden niet vertonen op tal van plaatsen in Haarlem. De acht ouderparen van kinderen uit de Leidsebuurt, die de man verdenken van ontuchtige handelingen met hun kinderen, eisten anderhalve week geleden in kort geding dat de man de toegang tot de stad volledig zou worden ontzegd. Dat ging de rechter echter te ver. De verdachte verscheen gisteren niet op de rechtbank om het vonnis te horen.

Pedofiel moet van rechter verhuizen

(Van onze correspondent)
HAARLEM — Een wegens pedofiele veroordeelde, maar inmiddels weer vrije Haarlemmer moet binnen drie weken verhuizen naar een andere wijk in de Spaarnestad. Naar de mening van de rechtbank in Haarlem woont hij te dicht in de buurt van zijn driejarige slachtoffer en een groep van nog negen vriendjes en vriendinnetjes. Op last van rechter Terwee-Van Hilten mag de 45-jarige man zich niet vertonen op tal van plaatsen in Haarlem op straffe van een dwangsom van 500 gulden. Een tweede rechtzaak, eveneens wegens pedofiele, tegen de man is in voorbereiding.

Acht ouderparen uit de Leidsebuurt die de man verdenken van ontuchtige handelingen met hun tien jonge kinderen, hadden anderhalve week geleden in kort geding een compleet stadverbod geëist. Dat vond rechter Terwee-Van Hilten, die vrijdag vonnis wees, te ver gaan. Temeer daar de man al heel lang in Haarlem woont. De verdachte was niet op de rechtbank om het vonnis aan te horen.

Rechter: pedofiel moet verhuizen

HAARLEM (ANP) — Een 45-jarige pedofiel uit Haarlem moet binnen drie weken andere woonruimte zoeken. Dat heeft de Haarlemse rechter mr. C.A. Terwee-Van Hilten gisteren bepaald in een kort geding dat zeven ouders uit de Leidsebuurt in Haarlem tegen de pedofiel hadden aangespannen.

De man werd vorig jaar tot vier maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens ontucht met de 4-jarige dochter van één der ouders. Volgens de eisers lopen de acht betrok-

ken kinderen uit de Leidsebuurt die tussen de drie en acht jaar oud zijn — de kans de man opnieuw tegen het lijf te lopen als hij op zijn huidige adres blijft wonen. De kinderen zouden vorig jaar seksueel zijn misbruikt in ruil voor geld en snoep. De rechter heeft bepaald dat de pedofiel een jaar lang niet in de Leidsebuurt mag komen en uit zijn eigen woonwijk moet verhuizen. Bovendien mag hij zich op gezette tijden, als de kinderen vrij zijn van school, niet in de binnenstad vertonen.

Van onze verslaggeefster

UTRECHT — Er moet een gedragscode komen voor artsen en hulpverleners, waarin seksuele contacten met patiënten worden verboden. Hulpverleners die zich hieraan schuldig maken, moeten door een tuchtcommissie worden veroordeeld. De tuchtcommissie moet het recht krijgen als het nodig is de hulpverlener te ontslaan.

Deze aanbevelingen staan in het rapport „Seksueel contact binnen de hulpverlening”, dat eind deze week verschijnt. Het rapport is opgesteld door een werkgroep onder leiding van W. Bezemer, psychologe/seksuologe; W. Gianotten, arts/seksuoloog en C. van Lichtenburcht, maatschappelijk werkster en incestdeskundige bij de Utrechtse politie.

In de werkgroep zaten vertegenwoordigers van verschillende organisaties van artsen, psychologen, psychiaters en welzijnswerkers en van de inspectie van de geestelijke volksgezondheid van het ministerie van WVC. De aanbevelingen zijn overgenomen door de besturen van de beroepsorganisaties.

Het is de bedoeling dat de organisaties de gedragscode opnemen in hun regle-

Gedragscode met sancties moet ^{VK G} eind maken aan sex met patiënt

menten. Nu heeft alleen de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie zo'n code. Daarin wordt gesteld dat, ook al nodigt de cliënt uit tot seksueel contact, het de hulpverlener te allen tijde verboden is daarop in te gaan.

De werkgroep vindt dat alle mogelijke vormen van seksueel contact tussen hulpverlener en patiënt taboe zijn. Het gaat niet alleen om verkrachtingen of contacten die tegen de wil van de vrouw tot stand zijn gekomen. De werkgroep is ook tegen een seksueel getinte manier van kijken, en tegen aanraken of strelen, ook als de cliënt erom vraagt. De verhouding patiënt-hulpverlener is ongelijkwaardig en daarom moet elke vorm van sex worden verboden.

Uit het weinige onderzoek dat op dit gebied is gedaan, blijkt dat 8 procent van de patiënten of cliënten seksueel wordt benaderd door arts of hulpverlener. Bij

incest-slachtoffers die hulp zoeken is dat percentage 11.

Veel hulpverleners die seksuele toenadering zoeken bij hun cliënte hebben relatieproblemen, een slecht huwelijk, voelen zich eenzaam of hebben behoefte aan aandacht en liefde. Vaak zeggen hulpverleners dat de vrouw behoefte had aan troost of wilde vrijen, omdat ze alle gevoel in haar lichaam kwijt was. Of ze gingen met de vrouw naar bed omdat zij alleen op die manier haar trauma of seksuele problemen kon verwerken. Soms gaan therapeuten met hun cliënte naar bed als de therapie vastloopt.

Sommige hulpverleners beweren dat sex bij de therapie hoort. Een yogaleraar masseerde de vagina's van vrouwen om ze van hun hoofdpijn af te helpen. Een psycholoog die vrouwen met seksuele problemen in therapie had, leerde ze in

de praktijk hoe ze konden vrijen.

Vrouwen die tijdens een therapie met hun hulpverlener naar bed zijn geweest, krijgen daar later vaak last van. Ze worden depressief, krijgen emotionele problemen of raken aan de drank. Ze voelen zich allemaal schuldig, omdat de hulpverlener hen toch heeft geholpen, omdat ze verliefd op hem waren geworden of omdat ze het gewoon lekker vonden.

Gebruikelijk

Dat patiënten verliefd worden op hun hulpverlener is volgens de werkgroep heel gebruikelijk. Het gaat dan niet zozeer om de man of vrouw zelf, als wel om het feit dat er eindelijk iemand is die aandacht voor ze heeft. Een hulpverlener mag echter daarop niet ingaan, vindt de werkgroep.

Een vrouw die naar de keuringsarts moet voor een uitkering zal niet snel protesteren als zij zich daar moet uitkleeden, moet bukken en springen, zogenaamd om te bekijken of haar rug recht is. Zo'n vrouw zal haar mond houden uit angst dat ze anders geen uitkering krijgt.

Een klacht indienen tegen een hulpverlener die te ver is gegaan, is vaak een martelgang vanwege de doolhof aan regels. Een aanklacht bij de politie kan vaak niet, omdat meestal geen geweld is gebruikt. Omdat de beroepsorganisaties op dit punt geen code hebben, vallen artsen en hulpverleners ook niet op die manier aan te pakken.

De werkgroep vindt dat er een onafhankelijke vertrouwensfiguur moet komen, waar zowel patiënten als hulpverleners terecht kunnen; patiënten om hun relaas te doen en te horen hoe ze een klacht kunnen indienen, hulpverleners als zij omhoog zitten met hun eigen gevoelens of die van hun cliënt. Het komt voor dat patiënten verliefd raken op een hulpverlener en hem uitnodigen met haar naar bed te gaan. Het is goed als een hulpverlener daarover anoniem te rade kan gaan, aldus de werkgroep.

‘Seksueel contact hulpverlener met cliënt duidelijk verbieden’

Door MARNIX DE BRUYNE

NRC 21

UTRECHT, 21 april — Seksueel contact tussen hulpverleners en cliënten tijdens een behandeling moet in beroepsregels expliciet verboden worden. Soepele regelingen voor het klagen hierover bij de beroepsverenigingen zijn nodig. Hiervoor moeten vertrouwenspersonen aangesteld worden, met wie ook hulpverleners kunnen praten over hun seksuele gedrag of gevoelens tegenover cliënten. Deze aanbevelingen doet de Overleggroep seksueel misbruik binnen de hulpverlening in een onlangs verschenen nota.

Volgens de in de nota genoemde — meest buitenlandse — onderzoeken komt seksueel contact door hulpverleners geleed tijdens behandelingen voor bij vijf tot dertien procent van contacten tussen therapeuten en cliënten. Volgens een vier jaar oud, niet-representatief onderzoek geldt voor Nederland een percentage van acht procent. Achteraf beschouwt negentig procent van de betrokken cliënten de ervaring als negatief. Moeilijk iemand kunnen vertrouwen of hulp vragen is vaak het gevolg.

„Ik denk dat het getal voor Nederland hoger ligt dan acht procent”, zegt Carla van Lichtenburcht, een van de drie oprichters van de overleggroep. Zij is maatschappelijk werkster bij de Utrechtse politie, speciaal aangesteld voor incestproblematiek. „De laatste anderhalf jaar ben ik acht gevallen tegengekomen, terwijl dat me jaren daarvoor nooit overkwam. Een onderzoeker zegt, en dat merk ik ook in de praktijk, dat slachtoffers van incest sneller opnieuw seksueel misbruikt worden door hulpverleners”.

Maar het is moeilijk precieze cijfers te geven. „In Amerika is het veel duidelijker. Er zijn daar instituten waarbij ze de gesprekken opnemen op de video. Dan heb je natuurlijk een gigantische mogelijkheid tot controle. Daar is ook veel meer onderzoek gedaan, hier begint het pas.”

Handoplegging

De zorg over seksueel misbruik door hulpverleners is niet nieuw. „Freud waarschuwde al tegen seksueel contact met cliënten. Hij bracht patiënten altijd met handoplegging onder hypnose. Daar is hij mee gestopt toen een cliënte op hem verliefd werd en hem om de hals vloog. Vanaf die tijd is hij

achter cliënten gaan zitten, zodat hij ze maar niet zag. Die man is ontzettend geschrokken”, lacht Van Lichtenburcht.

„Het kan natuurlijk heel goed voorkomen dat vrouwen verliefd worden op een therapeut. Voor velen is het zo bijzonder als iemand tijd en aandacht heeft, dat het eigenlijk logisch is dat zoiets gebeurt. Als het echter wederzijds is moet de hulpverlener de therapie maar stopzetten”.

De omschrijvingen van wat precies seksueel misbruik genoemd kan worden, lopen nogal uiteen, een verklaring voor de verschillende cijfers waar de onderzoekers mee komen. Van Lichtenburcht: „Een onderzoeker had een hele leuke definitie: iedere handeling bij een cliënt die je niet durft te doen als er iemand anders bij is. Wij zelf beschouwen iedere seksueel gerichte handeling als ontoelaatbaar tijdens een therapie.”

Moeiteloos geeft ze hier recente voorbeelden van. Zo kreeg ze in haar praktijk te maken met een yoga-leraar die met tekeningen verklaarde waarom hij bij vrouwen de vagina masseerde als ze hoofdpijn hadden. Een andere therapeut hield bij hoog en bij laag vol dat hij alleen met zijn cliënte naar bed ging voor haar bestwil. „Ik vroeg hem hoe hij dan in godsnaam een erectie kon krijgen, als hij het aléén maar voor haar deed. ‘Mevrouw, ik vind u bot’, antwoordde hij. Ze gebruiken een soort rationalisaties en excuses!”, zegt ze met verontwaardiging.

Beroepscode

Omdat er vaak geen geweld aan te pas komt, kan er juridisch nauwelijks iets tegen zulke gevallen gedaan worden. Reden waarom de overleggroep pleit voor uitbreiding van het Wetboek van strafrecht. Ook bij de beroepsregels zijn er volgens de werkgroep geen goede mogelijkheden om klachten in te dienen. De meeste beroepsverenigingen voor hulpverleners zijn overigens vertegenwoordigd in de groep, die een jaar geleden is opgericht door Van Lichtenburcht samen met seksuoloog W. Gianotten en psycholoog W. Bezemer.

„Alleen de Nederlandse vereniging voor psychotherapie (NVP) heeft een hele goede beroepscode”, vertelt ze. „Een cliënt van mij heeft bij de NVP een klacht ingediend, en dat werd heel seri-

eus genomen. De hulpverlener gaf het toe, zei dat het seksuele contact een onderdeel van de therapie was. Zonder beroepsmogelijkheid werd de man geroyeerd. Er werd niet over gediscussieerd.

„Bij het Nederlands instituut voor psychologen zijn er wel uitgebreide beroepsregels, er staat echter alleen in dat je niet onethisch mag handelen. Maar wat houdt dat precies in? Als je een klacht wilt indienen moet je zoeken in het spoorboekje van die codes, tegen welk statuut, of welk reglement je dat wilt doen. Dat vind ik heel triest en ik denk dat het NIP dat moet veranderen.”

De besturen van de verenigingen onderstrepen het belang van goede klachtenprocedures, maar daar is nog niet mee gezegd dat ze die codes gaan invoeren, denkt Van Lichtenburcht. „Er is natuurlijk weerstand van mensen die vinden dat we overdrijven. Dat zijn toch de vrij behoudende hulpverleners die het idee hebben dat het allemaal prima gaat. Maar ze kunnen er inmiddels niet meer om heen”.

‘In gezondheidszorg ^{UN14} beroepscode sex nodig’

UTRECHT (ANP) — In de beroepsregels en reglementen van hulpverleners in de (geestelijke) gezondheidszorg moet duidelijk worden vermeld dat seksueel contact in een hulpverleningsrelatie niet is toegestaan. Dat is een van de aanbevelingen in een nota van een informele werkgroep waarin afgevaardigden zaten van de hoofdinspectie voor de geestelijke

volksgezondheid, de organisaties van artsen, psychologen, psychotherapeuten en psychiaters, het Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologische Onderzoek, de Rutgers Stichting en de Vereniging voor Seksuologie.

Seksuele contacten met patiënten en cliënten blijken veel vaker voor te komen dan lang is gedacht. Onderzoeken in binnen- en buitenland geven aan, dat vijf tot twintig procent van de hulpverleners wel eens dergelijke contacten heeft. Vaak wordt als excuus aangevoerd dat seks een therapeutisch hulpmiddel kan zijn of dat de patiënte er zelf om vroeg. Soms geven de hulpverleners toe, zelf behoefte aan seksueel contact te hebben.

Andere onderzoeken wijzen uit, dat 90 procent van de betrokken patiënten en cliënten het seksueel contact (achteraf) negatief ervaart en er ook negatieve gevolgen van ondervindt. Volgens de werkgroep is er dan ook sprake van seksueel misbruik.

Vernieuwing, jaargang 46, nummer 4, april 1987

ongewenste intimiteiten in het onderwijs

Handen thuis op school

Japke Schonewille

Ongewenste intimiteiten in het onderwijs: een problematiek die veel vrouwen herkennen, uit eigen ervaring of door wat ze met andere vrouwen hebben zien gebeuren. Vanuit het onderwijs wordt tot nu toe echter nauwelijks gereageerd op de recente aandacht voor dit probleem. Er wordt vooral een afwachtende en soms zelfs afwerende houding aangenomen. Reden genoeg voor de *Stichting Handen Thuis* om een bijeenkomst voor de onderwijssector te organiseren om ongewenste intimiteiten in het onderwijs meer in de openbaarheid te brengen. Else de Wit, coördinator van *Handen Thuis*, benadrukte in haar openingstoespraak dat het er daarbij in eerste instantie vooral om gaat meer herkenning en erkenning van deze problematiek in het onderwijs te krijgen. *Vernieuwing* heeft enige tijd terug met het themanummer *Blikken en blozen* een aanzet gegeven tot een discussie over het schemergebied van erotiek en seksualiteit in het onderwijs. *Handen Thuis*, met haar klachtenbureau voor vrouwen die met ongewenste intimiteiten te maken hebben (gehad), behandelt de problematiek in een aantal opzichten vanuit een andere invalshoek. In de hoop hierover een gedachtenwisseling op gang te brengen, vroeg *Vernieuwing* Japke Schonewille een verslag te maken van wat er aan de orde werd gesteld op de studiedag van *Handen Thuis*. Zij leidt dit in met een korte schets van de recente ontwikkelingen rond 'ongewenste intimiteiten'.

In de discussie over ongewenste intimiteiten is in eerste instantie de meeste aandacht uitgegaan naar de positie van vrouwen in werksituaties. Zo is onderzoek verricht naar het voorkomen van ongewenste intimiteiten op werkplekken en zijn er juridische procedures aangespannen. Ook zijn in een aantal bedrijven vertrouwenspersonen aangesteld, klachtenprocedures ontwikkeld en klachtencommissies geïnstalleerd. De stand van zaken in het onderwijs steekt hier nog mager bij af. In de overheidsnota over seksueel geweld wordt het onderwijs alleen maar even aangestipt als plek waar zich ongewenste intimiteiten kunnen voordoen. In andere nota's wordt vooral de voorlichtende taak van het onderwijs benadrukt. Het onderwijs krijgt een preventieve rol op het gebied van ongewenste intimi-

teiten toebedeeld. Daarbij ligt de nadruk op het weerbaar maken van meisjes. Deze benadering laat echter buiten beschouwing dat ook in het onderwijs zelf ongewenste intimiteiten kunnen voorkomen. *Stichting Handen Thuis* meldde dat het bij één van de zeven klachten die bij het landelijk klachtenbureau binnenkwamen, ging om scholieren en studentes. Deze gegevens worden ondersteund door de uitkomsten van enkele kleine onderzoeken in het voortgezet onderwijs.² Daarnaast heeft de problematiek van ongewenste intimiteiten ook meer aandacht gekregen door de discussie over erotiek en seksualiteit in het onderwijs, zoals die onder andere naar aanleiding van publicaties

2. Trudi Vogel: *Handen thuis, meneer! Een onderzoek naar ongewenste intimiteiten in de schoolsituatie*; juli 1985.
Marianne Boon/ Hans Bouwer/ Ton Viersma: *Zonder 'kleerscheuren' de stage door, een onderzoek naar ongewenste intimiteiten op de stageplaats*; juli 1986.
Japke Schonewille/ Yolanda Wielhouwer: *Hé, d'r zitten hier ook meisjes op school! Een onderzoek op een lbo-school naar de richting- en beroepskeuze van meisjes in de 2e klas en naar de positie van meisjes uit de 3e klas in technische en konsumptieve richtingen*; maart 1987.

Ongewenste intimiteiten op scholen worden aangepakt

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Minister Deetman van Onderwijs zal een of meer onderwijsinspecteurs belasten met onderzoek naar klachten over ongewenste intimiteiten op scholen. Ook zal er een brochure verschijnen waarin leerlingen erop wordt gewezen waar zij met klachten terecht kunnen.

De minister heeft dit zaterdag aangekondigd voor de KRO-televisie. Deetman noemde het plegen van ongewenste intimiteiten door leerkrachten „schokkend, niet alleen vanwege het feit op zich maar ook vanwege het feit dat een docent misbruik maakt van zijn positie”. Hij reageerde op een reportage waarin scholieren vertelden van hun ervaringen met ongewenste intimiteiten. Scholieren vinden, blijkens deze reportage, in de praktijk bijna nergens gehoor voor eventuele klachten, omdat schoolbesturen dergelijke zaken liever doodzwijgen of een docent eerder geloven dan een leerling.

Stichting Handen Thuis

Stichting Handen Thuis is een landelijke organisatie die tot doel heeft ongewenste intimiteiten op het werk en op school te bestrijden. Zij tracht haar doel te bereiken door:

- de problematiek rond ongewenste intimiteiten zichtbaar te maken.
  - hulp te bieden aan vrouwen die worden lastiggevallen, hen van informatie te voorzien en te adviseren over mogelijke stappen.
  - regionale opvang en hulpverlening te bevorderen.
  - structurele veranderingen op het terrein van ongewenste intimiteiten te stimuleren. Het klachtenbureau *Handen Thuis* houdt telefonische gesprekken op drie middagen (maandag, woensdag en donderdag van 13 tot 15 uur) en één avond (dinsdag van 19 tot 21 uur). Vrouwen kunnen dan bellen als ze:
    - advies willen over hoe te handelen in hun werk- of schoolsituatie.
    - informatie willen over hun rechten als werknemster.
    - willen weten waar in hun omgeving vrouwen zijn die zich met het onderwerp ongewenste intimiteiten bezig houden en die hen mogelijk verder kunnen helpen.
    - willen weten welke geschikte advocaten ze kunnen benaderen om de mogelijkheid van een juridische procedure te bespreken.
    - gewoon hun verhaal kwijt willen.
- Kort geleden is de brochure 'Gezien de feiten' verschenen, waarin verslag wordt gedaan van het eerste jaar van het klachtenbureau. Deze is te bestellen bij *Handen Thuis* (gratis).

De stichting is in 1985 opgericht op initiatief van de Landelijke Stichting Ombudsvrouw, het RNV-secrètaariaat vrouwelijke werknemers en de Jongerenbeweging verbonden met de RNV. Het is een onafhankelijke organisatie, die tijdelijk wordt gesubsidieerd door de overheid. Adres: Stichting Handen Thuis, Postbus 2122, 3500 GC Utrecht, telefoonnummer 030-322734.

in *Vernieuwing* en *Het Schoolblad* (van de AOP) is losgekomen. De kritiek op deze discussie betreft twee aspecten: ten eerste dat 'erotiek' niet losgekoppeld kan worden van de machtsrelatie die tussen leerkrachten en leerlingen bestaat, en ten tweede wordt benadrukt dat lichamelijke aandacht - als vorm van communicatie - niet met seksueel geladen aandacht verward moet worden.

Vanuit het onderwijs zijn tot nu toe weinig reacties gekomen op de recente ontwikkelingen en gegevens rond ongewenste intimiteiten. Dit kan onder meer verklaard worden uit het feit dat veel scholen zich niet bewust (willen) zijn van het bestaan van ongewenste intimiteiten in de eigen school. Daarbij speelt zeker een rol dat scholen vaak niet weten wat men zich precies bij 'ongewenste intimiteiten' moet voorstellen. Men besluit dan liever om niets te doen dan achteraf tot de ontdekking te moeten komen dat het probleem verkeerd is aangepakt. Daarnaast lijkt het onbespreekbaar

blijven van deze problematiek ook te maken te hebben met de angst dat de goede naam wordt aangetast als bekend wordt dat ongewenste intimiteiten op een school voorkomen. De studiedag van *Handen Thuis* had een inleidend en oriënterend karakter. Het ochtendprogramma bestond uit drie lezingen. Ton Viersma (docent en dekaan van een scholengemeenschap voor mbo en Leerlingwezen) ging in op het voorkomen van ongewenste intimiteiten op de stageplaats en de verantwoordelijkheid van scholen om daar iets aan te doen. Pedagoge Trudy Vogel besprak in een inleiding welke rol de machtsrelatie tussen docenten en leerlingen speelt bij ongewenste intimiteiten, en ging kort in op de mogelijkheid om een beroepskode voor leraren te ontwikkelen. Alie Kuiper, medewerkster deskundigheidsbevordering van *Handen Thuis*, gaf tenslotte aan welke factoren binnen het onderwijs ertoe leiden dat ongewenste intimiteiten worden verzwegen of genegeerd. Op basis daarvan deed zij voorstellen tot het ontwikkelen van beleid tegen ongewenste intimiteiten in het onderwijs.

's Middags werden in vier workshops de volgende onderwerpen meer uitgediept: het ontwikkelen van beleid, klachtenprocedures e.d.; het ontwikkelen van lesmateriaal; beroepskode ja of nee; en methodieken van hulpverlening.

Ik zal hieronder een samenvatting geven van een aantal thema's zoals die op de studiedag besproken werden.

het begrip ongewenste intimiteiten

Stichting Handen Thuis omschrijft ongewenste intimiteiten als ongewenste, seksueel getinte aandacht. Voor het onderwijs gaat het dan om seksueel getinte aandacht van de kant van leerkrachten, leerlingen of andere direkt betrokkenen, die door een meisje als negatief of als dwang wordt ervaren. Er zijn vele uitingsvormen van ongewenst intiem gedrag. Om te illustreren waar het bijvoorbeeld om gaat, volgen hier een paar citaten:³

'De jongens in mijn klas zitten over van alles te praten, over neuken enzo en of ik het wel eens gedaan heb. Dat vragen ze echt. Nou, meestal baal ik ervan, word ik echt sjaggerij-nig.'

'Meestal zit-ie me ook helemaal na te kijken als ik bijvoorbeeld een strakke broek aan heb, zo'n skibroek. Dan zit-ie me aldoor na te kijken, en dan zeggen de jongens: nou meester, pas maar op dat uw ogen er niet uitvallen!'

'Bij een meisje uit de vierde, daar zat ik mee te praten en toen hoorde ik dat hij aan haar kont zat enzo. En toen dezelfde dag zat-ie bij mij over mijn hoofd te aaien. Maar ik rook dat-ie gedronken had, dus misschien kwam het daar wel door.'

Uitgangspunt bij het benoemen van bepaald gedrag als 'ongewenste intimiteit' is de beleving van het meisje. Zij bepaalt waar en wanneer zij een grens stelt. Dit betekent ook dat er geen eenduidige gedragsregels zijn: een meisje kan hetzelfde gedrag van de ene leerkracht wel accepteren en van de andere leerkracht niet. Bijvoorbeeld omdat ze voelt dat de intentie achter het gedrag van de ene leerkracht anders is dan

van de andere. Voorts kunnen bepaalde gedragingen juist door de mate waarin ze zich voordoen op den duur als ongewenst worden ervaren. Ook heeft de situatie waarin bepaald gedrag voorkomt invloed op de beleving van het gedrag. Als een meisje bijvoorbeeld in haar eentje tussen allemaal jongens in de klas zit, is het voor haar veel moeilijker om ertegen te protesteren, wat dan op den duur tot een onhoudbare situatie kan leiden.

Het gaat bij 'ongewenste intimiteiten' nadrukkelijk om situaties waarin macht een belangrijke rol speelt.

'Er is toch angst om dat te vertellen hoor, want dan krijg je last met zo'n leraar. Niet alleen met cijfers terugpakken, maar ik weet niet, ook dat ze hem ontslaan misschien. Niet dat dat zal voorkomen, maar dat zou ik dan wel erg vinden.'

Er is op verschillende manieren sprake van een machtsverwicht van mannelijke leerkrachten ten opzichte van meisjesleerlingen. Allereerst is er het machtsverschil door de sekse van de leerkracht. Mannen nemen in onze samenleving een dominante positie in ten opzichte van vrouwen. Dit beïnvloedt ook de relatie tussen leraar en leerlinge. Daarnaast is de leraar ouder. Zijn leeftijd geeft hem overwicht op de jongere leerlinge. Die autoriteit wordt in een pedagogische relatie nog extra benadrukt: de leraar moet waarden, kennis en vaardigheden overdragen aan jongeren. Ten derde heeft een leerkracht nog het gewicht van zijn pedagogische status. Hij heeft daardoor deskundigheidsmacht (hij weet meer), beloningsmacht, strafmacht. En vooral is van belang dat leerlingen zijn macht beschouwen als legitieme macht. Ze zijn van mening dat ze behoren te doen wat de leraar zegt. Al deze machtsaspecten plaatsen een leerlinge in een afhankelijke positie ten opzichte van een leraar, wat extra problematisch wordt als er sprake is van ongewenste intimiteiten.

3. Afkomstig uit: Soms heb ik de hele dag ruzie met jongens in mijn klas, door Japke Schonewille en Yolanda Wielhouwer; *Tijdschrift voor Vrouwenstudies* 26, jrg. 7, 1986.

krachten. Daarbij moeten de belangen en gevoelens van meisjes voorop staan en niet wat een leerkracht als 'normaal' en 'wenselijk' ziet.

Een beroepskode kan men opvatten als een norm waar leerkrachten naar moeten handelen en waar zij op aangesproken kunnen worden door medeleerkrachten.

De discussie over welke omgangsvormen tussen leerlingen onderling en tussen leerkrachten en leerlingen als ongewenst moeten worden beschouwd, kan op verschillende nivo's worden gevoerd. Bijvoorbeeld binnen schoolteams, waarbij ook nagedacht moet worden over sancties bij overtreding van de norm. Sancties die er genuanceerder uit kunnen zien dan de twee uitersten die nu nog vaak bestaan: niks doen of op staande voet worden ontslagen.

beleid

Daarnaast hebben onderwijsorganisaties zeker mogelijkheden om zich in deze discussie te mengen en misschien zouden ze wel het voortouw moeten nemen zolang ongewenste intimiteiten binnen scholen nog vooral onbespreekbaar zijn.

Voorwaarde voor het ontwikkelen van beleid is dat ongewenste intimiteiten als algemeen probleem worden onderkend. Als dat meer het geval zou zijn, zouden scholen die beleid op dit punt willen ontwikkelen, ook niet langer in de positie komen dat mensen van buiten menen dat het dus alleen op die school een probleem is.

Handen Thuis denkt, behalve aan het op gang brengen van een discussie over een beroepskode rond ongewenste intimiteiten, aan het stimuleren van beleid inzake voorlichting en preventie, klachtenprocedures en sancties. Aan leerlingen moet duidelijk worden gemaakt dat ongewenste intimiteiten binnen de school niet worden geaccepteerd. Dit kan bijvoorbeeld door middel van lessenseries aan de orde gesteld worden. Daarnaast zouden vrouwelijke leerkrachten en leerlingen in de gelegenheid gesteld moeten worden om hun fysieke en verbale weerbaarheid te trainen.

Wat betreft klachtenprocedures en sancties zou op scholen in ieder geval een duidelijke regeling moeten komen voor het indienen en afhandelen van klachten. Daarbij zou als belangrijk uitgangspunt gehanteerd moeten worden dat, als de klacht gegrond wordt verklaard, dit gevolgen moet hebben voor de veroorzaker van ongewenste intimiteiten en niet voor het meisje. Als

dit de regel wordt, zullen meer meisjes met klachten durven komen.

Als scholen met ongewenste intimiteiten aan de slag gaan, moet er eerst beleid en deskundigheid worden ontwikkeld, voordat er maatregelen worden getroffen. Uit gegevens in bedrijven is bijvoorbeeld duidelijk geworden dat bij het bestrijden van ongewenste intimiteiten vaak als eerste stap een vertrouwensvrouw (of -man) wordt aangesteld. Maar omdat deze persoon niet in een totaalbeleid kan opereren, zijn haar bevoegdheden en mogelijkheden beperkt. Wat moet ze bijvoorbeeld doen met de klachten die bij haar binnenkomen? Welke stappen kan ze nemen bij het behandelen van klachten? Vaak heeft de vertrouwenspersoon geen duidelijke taakomschrijving en is er geen kader waarop ze kan terugvallen (bijvoorbeeld klachtenprocedures). Het gevolg hiervan kan zijn dat er weinig klachten binnenkomen, wat mede wordt veroorzaakt door het feit dat vrouwen/meisjes vaak niet weten waar ze met hun klachten terecht kunnen.

Vanzelfsprekend valt er nog veel meer te zeggen over het ontwikkelen van een beleid tegen ongewenste intimiteiten op scholen en de rol die bijvoorbeeld de overheid en onderwijsinspectie hierin kunnen spelen. Maar beleidsontwikkeling is voor veel scholen op dit moment niet direkt aan de orde, omdat er nog geen aandacht is voor het probleem. Een probleem waar meisjes last van ondervinden, dat gevolgen kan hebben voor het plezier waarmee ze naar school gaan en eventueel ook voor het afronden van hun schoolopleiding.

Hoe krijg je mensen zo ver dat ze ongewenste intimiteiten als serieus probleem gaan zien? Bij het ontwikkelen van strategieën zal daar meer aandacht aan geschonken moeten worden. Ook zou meer nagedacht moeten worden over de manier waarop individuele docenten het onderwerp aan de orde kunnen stellen binnen scholen waar de problematiek nog ontkend wordt. Die mensen staan er vaak zeer eenzaam voor en hebben veel twijfels over hoe de zaak aan te pakken, met als gevolg dat zijzelf binnen de school in een moeilijke positie komen of dat meisjesleerlingen er de dupe van worden.

Het lijkt mij zinnig om, afhankelijk van de beginsituatie met betrekking tot het denken over ongewenste intimiteiten op scholen, verschillende strategieën te ontwikkelen. *Stichting Handen Thuis* kan hierin een voortrekkers- en ondersteunende rol vervullen. Maar het onderwijs zal de problematiek moeten oppakken en aanpakken.

De scheve machtsverhouding tussen meisjesleerlingen en mannelijke leerkrachten zorgt er ook voor dat het onderwerp 'ongewenste intimiteiten' in de schoolsituatie nog vaak zo onbespreekbaar is. Meisjes voelen vaak haarscherp aan dat ze ten opzichte van leraren in een nadelige positie staan. Dit maakt het voor hen heel moeilijk om tegen een leraar te zeggen dat ze niet gediend zijn van zijn gedrag. Het probleem bespreken met andere docenten blijkt voor veel meisjes evenmin haalbaar. Ze zijn bang om niet geloofd te worden of om ontkenkende en bagatelliserende reacties te

krijgen. Ook realiseren meisjes zich dat het aantekenen van het gedrag gevolgen kan hebben voor hun positie in de klas en op school. Ze vrezen bijvoorbeeld represaillemaatregelen van de betreffende leraar. Daarnaast speelt dan nog het probleem dat veel meisjes zich schamen over hetgeen is voorgevallen, zich afvragen of het misschien hun eigen schuld is en zich verantwoordelijk voelen voor de leerkracht: als ze een klacht indienen dan zou hij wel eens bestraft of ontslagen kunnen worden. Omdat er binnen scholen geen structuur is voor de bestrijding van ongewenste intimiteiten, ontbreekt voor meisjes een minimum aan veiligheid en vertrouwen en problemen op dit gebied aan te kaarten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel meisjes hun mond houden.

pedagogische status en verantwoordelijkheden

Ook docenten die ongewenste intimiteiten opmerken, houden vaak hun mond. Het is in dit verband overigens belangrijk om een onderscheid te maken in ongewenste intimiteiten tussen leerlingen onderling en tussen leraar en leerlinge. Over ongewenste intimiteiten tussen leerlingen onderling wordt door docenten namelijk wel gesproken. Veel leerkrachten zien het stoere gedrag van jongens naar meisjes toe wel degelijk, en ook de handtastelijkheden en pestrijen. Maar ze doen er niets aan, het wordt genegeerd. En over ongewenste intimiteiten door leerkrachten wordt gezwegen.

Verschillende factoren binnen het onderwijs spelen een rol bij dit verzwijgen en negeren van het probleem.

Ten eerste de onderwijsdoelstellingen en het docentengedrag.

Binnen het onderwijs worden, naast kennis, ook normen en waarden overgedragen. Leerlingen leren wat passend gedrag is en wat niet, aan welke regels ze zich hebben te houden, aan welke verwachtingen ze moeten beantwoorden, etc. Daarbij valt op dat leerkrachten meisjes en jongens verschillend benaderen. Ze stellen andere eisen aan meisjes en jongens, hebben andere verwachtingen en behandelen meisjes en jongens verschillend. Inzake ongewenste intimiteiten krijgen meisjes bijvoorbeeld te horen dat ze maar van zich af moeten bijten. Of erger: dat ze zielig zijn, want ze worden door een leerkracht in bescherming genomen. Of dat ze zich niet aan moeten stellen, want het is toch gewoon leuk en normaal wat er gebeurt. Jongens daarentegen krijgen de hoedschap mee dat er niets aan de

hand is met hun gedrag. Of, als een leerkracht weer zo'n 'zielig' meisje in bescherming neemt, dat hun gedrag lekker angst-aanjagend is. In elk geval wordt zelden het gedrag van de jongens ter discussie gesteld. Op deze manier wordt de verantwoordelijkheid voor ongewenste intimiteiten bij meisjes gelegd: zij hebben immers een probleem.

Ten tweede bemoeilijken de informele machtsverhoudingen tussen leerkrachten onderling ook het bespreekbaar maken van ongewenste intimiteiten. De ene leerkracht heeft op school veel meer gezag, veel meer te vertellen dan de andere. De status van leerkrachten is bijvoorbeeld afhankelijk van het aantal uren dat zij aan een school verbonden zijn, de nevenactiviteiten die zij daar verrichten, hun sekse, de manier waarop ze bij leerlingen en collega's staan aangeschreven. Welke gevolgen kan deze machtsstructuur hebben voor het aan de kaak stellen van ongewenste intimiteiten? Een voorbeeld:

Een vrouwelijke leerkracht belde naar het klachtenbureau van *Handen Thuis* omdat ze merkte dat een collega een meisje lastig viel. In het telefoongesprek bleek dat die collega op school zo goed aangeschreven stond, dat de lerares zware sancties kon verwachten als ze niet hard genoeg kon bewijzen dat haar collega zich inderdaad ongewenst intiem gedrag permitteerde. Overigens heeft ze zich uiteindelijk - om het verhaal af te maken - hierdoor toch niet laten weerhouden om de zaak met de directie te bespreken.

Een derde aspect is de *beroepskultuur* in het onderwijs. Daarbij gaat het om de manier waarop leerkrachten in het onderwijs met elkaar omgaan. Het is in het onderwijs niet gebruikelijk dat leerkrachten kritiek hebben op wat een collega binnen de muren van zijn eigen klas doet. Er wordt integendeel een grote loyaliteit geëist: leerkrachten zullen elkaar zelden afvallen tegenover leerlingen. Dit betekent natuurlijk niet dat leerkrachten gedrag van elkaar niet zien. Maar kritiek geven is geen gemeengoed en vooral voorbehouden aan docenten met een sterke informele positie en een goede populariteit. Alle anderen lopen risico's.

Alle bovengenoemde factoren maken het moeilijk om ongewenste intimiteiten aan te kaarten, zeker als het gaat om kollegadocenten. Het bespreken van ongewenste intimiteiten binnen een schoolteam kan veel weerstanden oproepen. Reacties op dit onderwerp zijn vaak defensief, afwerend en ontkenkend. Veel (mannelijke) leerkrachten vinden het bedreigend als ze op hun pedagogische status en verantwoordelijkheden in dezen worden aangesproken.

Daarnaast speelt ook voor leerkrachten het probleem dat er binnen scholen geen structuur bestaat om ongewenste intimiteiten te bestrijden. Mensen voelen zich daarom heel onzeker over welke weg ze moeten bewandelen, en houden dan eerder hun mond.

beroepskode

Vanuit de Stichting *Handen Thuis* vraagt men zich af of een beroepskode voor leerkrachten een gunstig effect zou kunnen hebben. Een probleem daarbij is dat een officiële beroepskode, zoals bijvoorbeeld psychologen, advocaten en medici hebben, in het onderwijs niet mogelijk is. Onderwijzend personeel heeft geen vereniging waarbij men verplicht moet zijn aangesloten en die sancties kan opleggen.

Het is ook niet duidelijk wat de inhoud van zo'n beroepskode zou moeten zijn. Sommig gedrag is vanzelfsprekend taboe - zoals aanranding, verkrachting, handtastelijkheden, verbale seksuele intimidatie - maar er is een groot scala aan gedragingen dat binnen de dominante gedragskodes als 'normaal' wordt gezien, maar door vrouwen als ongewenst wordt ervaren.

de vraag die dan vaak gesteld wordt is of alle vormen van lichamelijk contact verboden moeten worden. In deze discussie is van belang dat niet alleen de verschijningsvorm van bepaald gedrag maar ook de intentie achter het gedrag een grote rol speelt in het als ongewenst ervaren hiervan. Meisjes voelen bijvoorbeeld vaak bijzonder goed aan of een arm met of zonder bijbedoelingen om hen heen wordt geslagen. Ter illustratie een citaat:

'Die andere leraar praatte echt op een positieve manier. Hij gaf je écht een schouderklopje, die zou niet aan me hebben gezeten. Hij deed dat bij alle leerlingen, ook bij de jongens.'

Die leerkracht ging ook zo om met jongens... Meisjes realiseren zich blijkbaar goed dat leerkrachten vaak anders omgaan met jongens als met meisjes. Dit kan een graadmeter zijn bij het interpreteren van het gedrag van een leerkracht. Daarnaast moeten leerkrachten meer bedenken dat lichamelijk gedrag, in welke vorm dan ook, voor meisjes - zeker in de puberteit - problemen op kan leveren, ook al is het ondersteunend en vriendschappelijk bedoeld. Het ontwikkelen van een gevoeligheid voor het probleem van ongewenste intimiteiten is daarom een eerste vereiste voor leer-

5. Afkomstig uit: *Handen thuis, meneer! door Trudi Vogel.*

krachten. Daarbij moeten de belangen en gevoelens van meisjes voorop staan en niet wat een leerkracht als 'normaal' en 'wenselijk' ziet.

Een beroepskode kan men opvatten als een norm waar leerkrachten naar moeten handelen en waar zij op aangesproken kunnen worden door medeleerkrachten.

De discussie over welke omgangsvormen tussen leerlingen onderling en tussen leerkrachten en leerlingen als ongewenst moeten worden beschouwd, kan op verschillende niveaus worden gevoerd. Bijvoorbeeld binnen schoolteams, waarbij ook nagedacht moet worden over sancties bij overtreding van de norm. Sancties die er nuanceerder uit kunnen zien dan de twee uitersten die nu nog vaak bestaan: niks doen of op staande voet worden ontslagen.

beleid

VERVOLG
P 25

Daarnaast hebben onderwijsvakorganisaties zeker mogelijkheden om zich in deze discussie te mengen en misschien zouden ze wel het voortouw moeten nemen zolang ongewenste intimiteiten binnen scholen nog vooral onbespreekbaar zijn.

Voorwaarde voor het ontwikkelen van beleid is dat ongewenste intimiteiten als algemeen probleem worden onderkend. Als dat meer het geval zou zijn, zouden scholen die beleid op dit punt willen ontwikkelen, ook niet langer in de positie komen dat mensen van buiten menen dat het dus alleen op die school een probleem is.

Handen Thuis denkt, behalve aan het op gang brengen van een discussie over een beroepskode rond ongewenste intimiteiten, aan het stimuleren van beleid inzake voorlichting en preventie, klachtenprocedures en sancties. Aan leerlingen moet duidelijk worden gemaakt dat ongewenste intimiteiten binnen de school niet worden geaccepteerd. Dit kan bijvoorbeeld door middel van lessenseries aan de orde gesteld worden. Daarnaast zouden vrouwelijke leerkrachten en leerlingen in de gelegenheid gesteld moeten worden om hun fysieke en verbale weerbaarheid te trainen.

Wat betreft klachtenprocedures en sancties zou op scholen in ieder geval een duidelijke regeling moeten komen voor het indienen en afhandelen van klachten. Daarbij zou als belangrijk uitgangspunt gehanteerd moeten worden dat, als de klacht gegrond wordt verklaard, dit gevolgen moet hebben voor de veroorzaker van ongewenste intimiteiten en niet voor het meisje. Als

dit de regel wordt, zullen meer meisjes met klachten durven komen.

Als scholen met ongewenste intimiteiten aan de slag gaan, moet er eerst beleid en deskundigheid worden ontwikkeld, voordat er maatregelen worden getroffen. Uit gegevens in bedrijven is bijvoorbeeld duidelijk geworden dat bij het bestrijden van ongewenste intimiteiten vaak als eerste stap een vertrouwensvrouw (of -man) wordt aangesteld. Maar omdat deze persoon niet in een totaalbeleid kan opereren, zijn haar bevoegdheden en mogelijkheden beperkt. Wat moet ze bijvoorbeeld doen met de klachten die bij haar binnenkomen? Welke stappen kan ze nemen bij het behandelen van klachten? Vaak heeft de vertrouwenspersoon geen duidelijke taakomschrijving en is er geen kader waarop ze kan terugvallen (bijvoorbeeld klachtenprocedures). Het gevolg hiervan kan zijn dat er weinig klachten binnenkomen, wat mede wordt veroorzaakt door het feit dat vrouwen/meisjes vaak niet weten waar ze met hun klachten terecht kunnen.

Vanzelfsprekend valt er nog veel meer te zeggen over het ontwikkelen van een beleid tegen ongewenste intimiteiten op scholen en de rol die bijvoorbeeld de overheid en onderwijsinspectie hierin kunnen spelen. Maar beleidsontwikkeling is voor veel scholen op dit moment niet direct aan de orde, omdat er nog geen aandacht is voor het probleem. Een probleem waar meisjes last van ondervinden, dat gevolgen kan hebben voor het plezier waarmee ze naar school gaan en eventueel ook voor het afronden van hun schoolopleiding.

Hoe krijg je mensen zo ver dat ze ongewenste intimiteiten als serieus probleem gaan zien? Bij het ontwikkelen van strategieën zal daar meer aandacht aan geschonken moeten worden. Ook zou meer nagedacht moeten worden over de manier waarop individuele docenten het onderwerp aan de orde kunnen stellen binnen scholen waar de problematiek nog ontkend wordt. Die mensen staan er vaak zeer eenzaam voor en hebben veel twijfels over hoe de zaak aan te pakken, met als gevolg dat zijzelf binnen de school in een moeilijke positie komen of dat meisjesleerlingen er de dupe van worden.

Het lijkt mij zinnig om, afhankelijk van de beginsituatie met betrekking tot het denken over ongewenste intimiteiten op scholen, verschillende strategieën te ontwikkelen. *Stichting Handen Thuis* kan hierin een voortrekkers- en ondersteunende rol vervullen. Maar het onderwijs zal de problematiek moeten oppakken en aanpakken.

De scheve machtsverhouding tussen meisjesleerlingen en mannelijke leerkrachten zorgt er ook voor dat het onderwerp 'ongewenste intimiteiten' in de schoolsituatie nog vaak zo onbespreekbaar is. Meisjes voelen vaak haarscherp aan dat ze ten opzichte van leraren in een nadelige positie staan. Dit maakt het voor hen heel moeilijk om tegen een leraar te zeggen dat ze niet geduld zijn van zijn gedrag. Het probleem bespreken met andere docenten blijkt voor veel meisjes evenmin haalbaar. Ze zijn bang om niet geïgnoreerd te worden of om ontkennende en bagatelliserende reacties te krijgen. Ook realiseren meisjes zich dat het aanpakken van het gedrag gevolgen kan hebben voor hun positie in de klas en op school. Ze vrezen bijvoorbeeld represaillemaatregelen van de betreffende leraar. Daarnaast speelt dan nog het probleem dat veel meisjes zich schamen over hetgeen is voorgevallen, zich afvragen of het misschien hun eigen schuld is en zich verantwoordelijk voelen voor de leerkracht: als ze een klacht indienen dan zou hij wel eens bestraft of ontslagen kunnen worden. Omdat er binnen scholen geen structuur is voor de bestrijding van ongewenste intimiteiten, ontbreekt voor meisjes een minimum aan veiligheid en vertrouwen en problemen op dit gebied aan te kaarten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel meisjes hun mond houden.

pedagogische status en verantwoordelijkheden

Ook docenten die ongewenste intimiteiten opmerken, houden vaak hun mond. Het is in dit verband overigens belangrijk om een onderscheid te maken in ongewenste intimiteiten tussen leerlingen onderling en tussen leraar en leerlinge. Over ongewenste intimiteiten tussen leerlingen onderling wordt door docenten namelijk wel gesproken. Veel leerkrachten zien het stoere gedrag van jongens naar meisjes toe wel degelijk, en ook de handtastelijkheden en pestrijen. Maar ze doen er niets aan, het wordt genegeerd. En over ongewenste intimiteiten door leerkrachten wordt gezwegen.

Verscheidene factoren binnen het onderwijs spelen een rol bij dit verzwijgen en negeren van het probleem.

Ten eerste de onderwijsdoelstellingen en het docentengedrag.

Binnen het onderwijs worden, naast kennis, ook normen en waarden overgedragen. Leerlingen leren wat passend gedrag is en wat niet, aan welke regels ze zich hebben te houden, aan welke verwachtingen ze moeten beantwoorden, etc. Daarbij valt op dat leerkrachten meisjes en jongens verschillend benaderen. Ze stellen andere eisen aan meisjes en jongens, hebben andere verwachtingen en behandelen meisjes en jongens verschillend. Inzake ongewenste intimiteiten krijgen meisjes bijvoorbeeld te horen dat ze maar van zich af moeten bijten. Of erger: dat ze zielig zijn, want ze worden door een leerkracht in bescherming genomen. Of dat ze zich niet aan moeten stellen, want het is toch gewoon leuk en normaal wat er gebeurt. Jongens daarentegen krijgen de boodschap mee dat er niets aan de

hand is met hun gedrag. Of, als een leerkracht weer zo'n 'zielig' meisje in bescherming neemt, dat hun gedrag lekker angst-aanjagend is. In elk geval wordt zelden het gedrag van de jongens ter discussie gesteld. Op deze manier wordt de verantwoordelijkheid voor ongewenste intimiteiten bij meisjes gelegd: zij hebben immers een probleem.

Ten tweede bemoeilijken de informele machtsverhoudingen tussen leerkrachten onderling ook het bespreekbaar maken van ongewenste intimiteiten. De ene leerkracht heeft op school veel meer gezag, veel meer te vertellen dan de andere. De status van leerkrachten is bijvoorbeeld afhankelijk van het aantal uren dat zij aan een school verbonden zijn, de nevenactiviteiten die zij daar verrichten, hun sekse, de manier waarop ze bij leerlingen en collega's staan aangeschreven. Welke gevolgen kan deze machtsstructuur hebben voor het aan de kaak stellen van ongewenste intimiteiten? Een voorbeeld:

Een vrouwelijke leerkracht belde naar het klachtenbureau van *Handen Thuis* omdat ze merkte dat een collega een meisje lastig viel. In het telefoongesprek bleek dat die collega op school zo goed aangeschreven stond, dat de lerares zware sancties kon verwachten als ze niet hard genoeg kon bewijzen dat haar collega zich inderdaad ongewenst intiem gedrag permitteerde. Overigens heeft ze zich uiteindelijk - om het verhaal af te maken - hierdoor toch niet laten weerhouden om de zaak met de directie te bespreken.

Een derde aspect is de *beroepskultuur* in het onderwijs. Daarbij gaat het om de manier waarop leerkrachten in het onderwijs met elkaar omgaan. Het is in het onderwijs niet gebruikelijk dat leerkrachten kritiek hebben op wat een collega binnen de muren van zijn eigen klas doet. Er wordt integendeel een grote loyaliteit geëist: leerkrachten zullen elkaar zelden afvallen tegenover leerlingen. Dit betekent natuurlijk niet dat leerkrachten gedrag van elkaar niet zien. Maar kritiek geven is geen gemeengoed en vooral voorbehouden aan docenten met een sterke informele positie en een goede populariteit. Alle anderen lopen risico's.

Alle bovengenoemde factoren maken het moeilijk om ongewenste intimiteiten aan te kaarten, zeker als het gaat om collegado-centen. Het bespreken van ongewenste intimiteiten binnen een schoolteam kan veel weerstanden oproepen. Reacties op dit onderwerp zijn vaak defensief, afwerend en ontkennend. Veel (mannelijke) leerkrachten vinden het bedreigend als ze op hun pedagogische status en verantwoordelijkheden in dezen worden aangesproken.

Daarnaast speelt ook voor leerkrachten het probleem dat er binnen scholen geen structuur bestaat om ongewenste intimiteiten te bestrijden. Mensen voelen zich daarom heel onzeker over welke weg ze moeten bewandelen, en houden dan eerder hun mond.

beroepskode

Vanuit de *Stichting Handen Thuis* vraagt men zich af of een beroepskode voor leerkrachten een gunstig effect zou kunnen hebben. Een probleem daarbij is dat een officiële beroepskode, zoals bijvoorbeeld psychologen, advocaten en medici hebben, in het onderwijs niet mogelijk is. Onderwijzend personeel heeft geen vereniging waarbij men verplicht moet zijn aangesloten en die sancties kan opleggen.

Het is ook niet duidelijk wat de inhoud van zo'n beroepskode zou moeten zijn. Sommig gedrag is vanzelfsprekend taboe - zoals aanranding, verkrachting, handtastelijkheden, verbale seksuele intimidatie - maar er is een groot scala aan gedragingen dat binnen de dominante gedragskodes als 'normaal' wordt gezien, maar door vrouwen als ongewenst wordt ervaren.

de vraag die dan vaak gesteld wordt is of alle vormen van lichamelijk contact verboden moeten worden. In deze discussie is van belang dat niet alleen de verschijningsvorm van bepaald gedrag maar ook de intentie achter het gedrag een grote rol speelt in het als ongewenst ervaren hiervan. Meisjes voelen bijvoorbeeld vaak bijzonder goed aan of een arm met of zonder bijbedoelingen om hen heen wordt geslagen. Ter illustratie een citaat:

'Die andere leraar praatte echt op een positieve manier. Hij gaf je echt een schouderklopje, die zou niet aan me hebben gezeten. Hij deed dat bij alle leerlingen, ook bij de jongens.'

Die leerkracht ging ook zo om met jongens... Meisjes realiseren zich blijkbaar goed dat leerkrachten vaak anders omgaan met jongens als met meisjes. Dit kan een graadmeter zijn bij het interpreteren van het gedrag van een leerkracht. Daarnaast moeten leerkrachten meer bedenken dat lichamelijk gedrag, in welke vorm dan ook, voor meisjes - zeker in de puberteit - problemen op kan leveren, ook al is het ondersteunend en vriendschappelijk bedoeld. Het ontwikkelen van een gevoeligheid voor het probleem van ongewenste intimiteiten is daarom een eerste vereiste voor leer-

5. Afkomstig uit *Handen thuis, meeneer' door Trudi Vogel*

**Achttien maanden
cel voor Winschoter
wegens incest** ^{Nr 4 N} ₂₄

Van onze Justitieverlaggever
GRONINGEN — De rechtbank in Groningen heeft gisteren de 54-jarige Ernst S. uit Winschoten veroordeeld tot een gevangenisstraf van 18 maanden wegens ontucht met zijn dochters en het mishandelen van een huisarts. De officier van Justitie had twee weken geleden een gevangenisstraf van twee jaar geëist.

De man heeft een van zijn dochters gedurende een periode van tien jaar seksueel misbruikt. Tot een verkrachting is het nooit gekomen, wel heeft het meisje verklaard dat haar vader vele malen probeerde om gemeenschap met haar te hebben.

Een van de twee mishandelingen betrof een ruzie met een huisarts die naar de mening van S. niet snel genoeg naar een kleinkind van hem wilde kijken. S. ging daarop naar de woning van de arts, waarbij hij deze met een clomp in het gezicht sloeg.

Verkrachting ^{VK} ₂₅

Recent Amerikaans onderzoek wijst uit dat verkrachting in de VS tien tot vijftien keer zo vaak voorkomt als op grond van overheidsgegevens werd aangenomen. De studie onder vrouwelijke middelbare scholieren bracht aan het licht dat 38 op de duizend vrouwen in de zes maanden voorafgaande aan het onderzoek, waren verkracht. Gegevens van het Amerikaanse Nationaal Misdaad Onderzoeksbureau houden het aantal verkrachtingsgevallen op twee tot vier promille. Het onderzoek, onder leiding van psychologe Mary Koss van de Kent State University, is gehouden onder 6159 leerlingen aan 32 Amerikaanse middelbare scholen. Het onderzoek van Koss is gepubliceerd in het laatste nummer van het *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Het werd uitgevoerd om het vermoeden

van sommige onderzoekers te bevestigen dat de officiële gegevens een vertekening van de werkelijkheid te zien geven. Koss concludeert op grond van haar onderzoek dat die overheidsgegevens inderdaad de omvang van seksueel geweld tegen vrouwen onderschatten.

Uit haar onderzoek blijkt dat 27,5 procent van de vrouwelijke middelbare scholieren vermeldt sinds het veertiende jaar te zijn verkracht. Acht procent van de mannelijke middelbare scholieren erkent wel eens een vrouw te hebben gedwongen tot geslachtsgemeenschap.

Wim en Jan

Voor de tweede keer grijp ik naar de pen voor de zaak "Wim en Jan geval". Onbegrijpelijk... onvoorstelbaar... afschuwelijk!

Wat moeten kinderen, slechtorsers van incest nu voelen... na de "vrijspraak" van "notaris X"? Mechtsloosheid. Eenzaamer dan ooit tevoren? Maar... wat zullen de honderden (?) incestplegers denken? "Als men de notaris dat mag...!" "Homaar, gewone man, homaar! Hebt u veel geld, veel relaties...?" Ik vind het afschuwelijk dat men in ons papersamenland geen rekening houdt met de kundige rapporten van medici. A.D.B., J.V.V., Zomergem.

**Soestenaar al snel op vrije voeten
Voor ontucht
met kind (3) ^{UN 8}
eis 18 maanden**

(Van een onzer verslaggevers)
UTRECHT — De Utrechtse officier van justitie mr. P. Bender heeft dinsdag tegen een 39-jarige inwoner van Soest een gevangenisstraf van achttien maanden geëist wegens een poging tot verkrachting van een driejarig meisje en het plegen van ontuchtige handelingen met haar.

In oktober 1986 stond de zaak nogal in de publieke belangstelling, doordat de verdachte, die in voorlopige hechtenis zat, op vrije voeten werd gesteld. Dit op voorwaarde dat hij zich onder andere niet meer in zijn woonplaats zou vertonen en zou meewerken aan een psychiatrisch onderzoek.

Op 13 september was het meisje bij de man thuis geweest. Aanvankelijk vertelde zij hier thuis niets over. Alleen werd zij de daaropvolgende nachten angstig wakker en had, tegen haar gewoonte in, in bed geplaat. Toen haar moeder dit aan een vriendin vertelde, kwam de zaak aan het rollen. De vriendin had al eens eerder een verkrachtingszaak van dichtbij meemaakt en begon het meisje te ondervragen. Hortend en stotend kwam het verhaal. Zij had het over 'su gedaan' aan haar biljetjes en over foto's maken.

Tijdens de zitting ontkende de man dat er iets was gebeurd. Volgens zijn zeggen was het meisje op 13 september 1986 bij hem thuis geweest, nadat zij hem had aangesproken toen hij met zijn hond aan het wandelen was. Thuis had de man een plaatje opgezet, waarop het meisje begon te dansen. Op een gegeven moment moest zij naar de w.c. "Ik heb haar toen opgepakt en op de w.c. gezet", vertelde de man. "Kort daarna hoorde ik haar moeder roepen en toen heb ik haar gezegd dat ze moest gaan".

De voorzitter van de rechtbank, mr. P.W. van Schendel, attendeerde de Soestenaar erop, dat hij bij de politie een geheel andere verklaring had afgelegd. "Ik begon me in te beelden, dat ik het gedaan had", verklaarde de man. Maar hij had bij de politie zelf schriftelijk verklaard: "Ik heb het niet gewild, het was niet mijn bedoeling het leven van het meisje te vernielen. Ik heb berouw".

Volgens het psychiatrisch rapport is er wel degelijk iets be-

tends of traumatiserends met het meisje gebeurd. Mogelijk seksueel misbruik. Er is geen sprake van dat zij het gebeurde gefantaseerd heeft, want kinderen van haar leeftijd zijn niet in staat deze ervaringen te bedenken. De details zijn helder en uitgebreid.

In het psychiatrisch rapport van de man staat dat hij 'het slachtoffer-type' is, wat inhoudt dat hij, zelfs wanneer hij onschuldig is, bereid zou kunnen zijn de schuld op zich te nemen. Maar de officier van justitie, mr. P. Bender, wees erop dat de man vrijwillig een volledige bekentenis had opgeschreven. Hij achtte het ten laste gelegde dan ook volledig bewezen. Volgens hem zal het slachtoffer haar hele leven de gevolgen van het gebeurde ondervinden. Advocaat mr. P.J. Bauw, pleitte voor vrijspraak. Volgens hem waren suggestieve vragen aan het kind gesteld, waarbij 'over het kind was heengelopen'.

**Ontucht met
jong meisje:
10 maanden** ^{UN 4}

UTRECHT — De Utrechtse rechtbank veroordeelde de 50-jarige P.B. uit Utrecht tot een gevangenisstraf van tien maanden, waarvan zes voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar wegens het plegen van ontuchtige handelingen met een meisje beneden de zestien jaar. Een poging tot verkrachting werd niet ontvankelijk verklaard. De officier van justitie mr. J. Spee had een gevangenisstraf van twaalf maanden geëist waarvan vier voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar. De medeplichtigheid die de moeder van het meisje, de 46-jarige E.L. uit Oosterend, ten laste was gelegd werd ook niet ontvankelijk verklaard. Tegen haar had de officier een gevangenisstraf van zes maanden geëist, waarvan drie voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar.

In 1986 tijdens een partnerruil werd de dochter van E.L. onvrijwillig betrokken bij het liefdespel tussen B. en L. P.B. pleegde in die tijd meerdere malen ontuchtige handelingen met het meisje. "Ik dacht dat zij het ook wel leuk vond", motiveerde hij op de zitting zijn handelen.

Volgens de voorzitter van de rechtbank, mr. P.W. van Schendel, had B. niet bij de nadelige gevolgen stilgestaan, die het slachtoffer nu ondervindt. Bij de bepaling van de straf had de rechtbank er rekening mee gehouden dat de moeder er ook bij was en had meegewerkt, waardoor zij haar dochter in de steek liet.

De poging tot verkrachting, die B. ten laste was gelegd, werd niet ontvankelijk verklaard, omdat niet was gebleken dat er een klacht was gedeponneerd. Voor de niet-ontvankelijkheidsverklaring van de medeplichtigheid van L. gaf de rechtbank dezelfde motivering.

Officier eist 2,5 jaar voor incest met kleindochter ^{VK}

ALMELO (ANP) — Wegens het plegen van incest met zijn zesjarige kleindochter is dinsdag tweeneenhalf jaar gevangenisstraf geëist tegen een vijftigjarige inwoner van Enschede. Van de eis is een half jaar voorwaardelijk.

Het kind logeerde in de nacht van 1 op 2 januari bij haar opa, die gedurende de hele nacht ontucht met haar heeft gepleegd, zoals enkele dagen later kwam vast te staan. Officier mr Lunenburg achtte bewezen dat ook gemeenschap heeft plaatsgevonden. Hij noemde

hetgeen de man heeft gedaan afschuwelijk en uitermate pervers.

Na de gebeurtenis heeft een 24-jarige dochter van de man ook aangifte gedaan. Zij heeft verteld dat haar vader haar heeft misbruikt tussen haar tiende en dertiende jaar. In 1980 zou hij voorts zijn schoondochter hebben verkracht, nadat hij 's morgens om vijf uur haar slaapkamer was binnengedrongen terwijl zijn zoon afwezig was.

Uitspraak 7 april.

HUMO - 9 APRIL 1987

Tweede Kamer haalt verbod uit Wetboek van Strafrecht

UN 3

Gemeenten mogen zelf regels sexhuizen en prostitutie bepalen

DEN HAAG/UTRECHT — Met het schrappen van het bordeelverbod uit het Wetboek van Strafrecht wordt de 'oudste bedrijfstak' - geschatte jaaromzet 1 miljard gulden - enigszins gelegaliseerd. Een meerderheid van de Tweede Kamer zal zich, zo bleek gisteren, niet verzetten tegen de daartoe nodige wijziging van het Wetboek van Strafrecht.

Voortaan kunnen gemeenten een prostitutiebeleid voeren door het verlenen van vergunningen voor het exploiteren van sexhuizen en dergelijke en het stellen van voorwaarden aan werkomstandigheden, hygiëne en aan de vrijwillige werkzaam-

heid van de prostituees. De souteneur die door geweld of bedreiging daarmee een ander beweegt prostitutie te bedrijven maakt zich voortaan schuldig aan een misdrijf. Hij riskeert een gevangenisstraf van 18 maanden of een geldboete van 25.000 gulden.

Opvallend was de uitspraak van de minister dat de mogelijkheid aanwezig blijft dat een gemeente in haar politieverordening alsnog een bordeelverbod opneemt. Ook hier laat de minister de formulering aan de gemeenten over.

Nuttig

Eén woordvoerder van de gemeente Utrecht vindt afschaffing van het bordeelverbod „heel nuttig”. De grote steden hebben al eerder om een dergelijk besluit gevraagd omdat zij dan de mogelijkheid krijgen regulerend op te treden en de bordeels enigszins in de hand te houden.

De woordvoersters van PvdA en VVD, Jabaaij en Rempt, stelden vast dat met het schrappen van het bordeelverbod de prostitutie voortaan vrij zal zijn haar beroep uit te oefenen en daardoor uit de criminele sfeer zal treden. Maar voorkomen moet worden dat de gemeenten uitsluitend onderhandelen met de grote seksbazen. Minister Korthals Altes (Justitie) beloofde er via de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) er bij de gemeenten op aan te dringen prostituties en hun belangenorganisaties niet buiten spel te laten staan.

Minister Korthals Altes zei de formulering van het nieuwe beleid over te laten aan de lokale overheden. Hij gaf de kamer toe dat bij de vaststelling van een misdrijf, gepleegd door een souteneur, de bewijsvoering een probleem vormt. Eén getuige zal meestal onvoldoende zijn. Aangifte van de overtreder vergt

ook een ander bewijs dan de verklaring van de aangeefster. Vandaar dat hij veel waarde hecht aan een goede gespreksrelatie tussen aangeefster en politie. Zij moet het vertrouwen hebben veel te kunnen meedelen.

Voorts zal het mogelijk zijn als aangeefster anoniem te blijven. Als getuige zal dat veel moeilijker zijn. In een open proces is weinig plaats voor een anonieme getuige, aldus de minister.

Minister en Kamer legden een overduidelijk verband tussen de de prostitutie en de vrouwenhandel, die een steeds grotere omvang aanneemt. Hier doet zich het probleem voor dat een aangeefster met een buitenlandse nationaliteit, maar gehuwd met een Nederlander, het risico loopt zonder pardon het land te worden uitgezet. Gedacht wordt aan het verstrekken van een voorlopige verblijfsvergunning hangende het onderzoek.

vrijdag 3 april 1987 NRC

Prostitutie gelegaliseerd Kamer achter schrappen van bordeelverbod

DEN HAAG, 3 april — Een meerderheid van de Tweede Kamer zal zich, zo bleek gisteren, niet verzetten tegen het schrappen van het bordeelverbod uit het Wetboek van Strafrecht. Na de daartoe nodige wijziging van artikel 250bis van het Wetboek van Strafrecht wordt de „oudste bedrijfstak” — geschatte jaaromzet 1 miljard gulden — enigszins gelegaliseerd.

Voortaan kunnen gemeenten een prostitutiebeleid voeren door het verlenen van vergunningen voor het exploiteren van sexhuizen en dergelijke en het stellen van voorwaarden aan werkomstandigheden, hygiëne en aan de vrijwillige werkzaamheid van de prostituees. De souteneur die door geweld of bedreiging daarmee een ander beweegt prostitutie te bedrijven, maakt zich voortaan schuldig aan een misdrijf. Hij riskeert een gevangenisstraf van 18 maanden of een geldboete van 25.000 gulden.

De woordvoerders van PvdA en VVD, Jabaaij en Rempt, stelden gisteren in de Tweede Kamer vast dat met het schrappen van het bordeelverbod de prostitutie voortaan vrij zal zijn haar beroep uit te oefenen en daardoor uit de criminele sfeer zal treden. Maar voorkomen moet worden dat de gemeenten uitsluitend onderhandelen met de grote seksbazen, zonder dat de prostituees en hun organisaties — zoals VIP en Rode Draad — daarbij worden betrokken, aldus een Kamermeerderheid.

De woordvoerders van de kleine christelijke partijen SGP, GVP en RPF kondigden aan tegen het wetsvoorstel te zullen stemmen, omdat zij in de erkenning van de prostitutie een schennis van de openbare eerbare, een huwelijks- en gezinsondermijnde activiteit en een principieel onjuiste benadering zien. Minister Korthals Altes zei de formulering

van het nieuwe beleid over te laten aan de lokale overheden. Hij gaf toe dat bij de vaststelling van een misdrijf, gepleegd door een souteneur, de bewijsvoering een probleem vormt. Eén getuige zal meestal onvoldoende zijn. Aangifte van de overtreder vergt ook een ander bewijs dan de verklaring van de aangeefster. Vandaar dat hij veel waarde hecht aan een goede gespreksrelatie tussen aangeefster en politie. Voorts zal het mogelijk zijn als aangeefster anoniem te blijven. Als getuige zal dat veel moeilijker zijn. In een open proces is weinig plaats voor een anonieme getuige, aldus de minister.

Voor de suggestie van D66-woordvoerder Wolffensperger om niet alleen het bordeelverbod op te heffen maar tegelijk ook de arbeidsomstandigheden, het horecagebeuren en dergelijke wettelijk te regelen, voelt de minister niets. „We moeten niet proberen alles van A tot Z te regelen in alomvattende regels”.

Opvallend was de uitspraak van de minister dat de mogelijkheid aanwezig blijft dat een gemeente in haar politieverordening alsnog een bordeelverbod opneemt. Er zijn plaatsen waar dringend behoefte is aan een bordeelverbod, maar er zijn ook plaatsen waar het probleem in het geheel niet speelt. Dat hangt af van de plaatselijke omstandigheden. Ook hier laat de minister de formulering aan de gemeenten over (ANP).

Prostitutiebeleid door gemeenten mogelijk na opheffen bordeelverbod

Van onze verslaggever **VK 3**

DEN HAAG — Prostituees moeten invloed krijgen op de vergunningen die gemeenten kunnen gaan afgeven voor het drijven een bordelen. Een ruime kamermeerderheid vindt dat de gemeenten belangenorganisaties van hoeren, zoals de Rode Draad, moeten betrekken bij het prostitutiebeleid. De overgrote meerderheid van de Tweede Kamer stemt in met het schrappen van het bordeelverbod uit het Wetboek van Strafrecht.

De gemeenten krijgen daardoor de mogelijkheid een prostitutiebeleid te ontwikkelen waarin de vaak uitermate slechte rechtspositie van prostituées kan worden verbeterd. Alleen de drie kleine christelijke partijen zijn mordicus tegen deze wetswijziging. Zij vinden dat de overheid een heilloze weg bewandelt.

D66-kamerlid Wolffensperger noemt de opheffing van het bordeelverbod een belangrijke stap in de richting van meer maatschappelijke erkenning en zekerheid voor diegenen die in de prostitutie werken. Jabaay (PvdA) vond ook dat het hoog tijd werd de rechten van hoeren te erkennen.

Gemeentevergunningen mogen er echter volgens Jabaay niet toe leiden dat de prostitutie naar buitenwijken en industrieterreinen wordt verbannen. „Het veilig stellen van lijf en leden van hoeren, dat is wat er wordt geeist”, aldus Jabaay.

Ook Rempt (VVD) en Van Es (PSP) juichten de poging toe de prostitutie uit de criminele sfeer te halen. Ze vonden beiden dat er te weinig wordt gedaan aan de maatschappelijke aanvaarding van prostitutie. Van Es meent dat de positie van prostituées tegenover de seksbazen zo sterk mogelijk moet worden gemaakt. Want vrouwen die zich beschermd weten door erkenning van hun beroep, zullen minder snel hoeven zwichten voor geweld, dwang en misleiding. CDA'er De Hoop-Scheffer vindt dat gemeentelijke vergunningen in elk geval niet mogen leiden tot uitbreiding van de prostitutie. Het gemeentelijk beleid zal daarom regelmatig dienen te worden getoetst, vond hij.

Minister Korthals Altes waarschuwde

voor te hoog gespannen verwachtingen van de wetswijziging. Volgens hem kan niet in een klap een allesomvattend beleid worden opgezet. Hij ziet de wijziging als een stap in een geleidelijke ontwikkeling, waarbij niet alleen justitie maar ook andere departementen zijn betrokken.

Het verdwijnen van het bordeelverbod is een gevolg van de wijziging in de strafbaarstelling van het souteneurschap. Op zichzelf is dat volgens het wetsvoorstel niet meer strafbaar. Alleen als de souteneur een ander met geweld, misbruik van omstandigheden of misleiding tot prostitutie dwingt, kan met het strafrecht worden ingegrepen.

De strafbepaling geldt ook voor het vervaardigen van porno. In de nieuwe wetsbepaling is het een misdrijf om iemand te dwingen tot seksuele handelingen om daaruit financieel voordeel te behalen. Daarvoor kan maximaal achttien maanden gevangenisstraf worden opgelegd of een geldboete van 25 duizend gulden.

VVD-kamerlid Rempt bleek weinig heil te verwachten van de nieuwe strafbepaling voor vrouwen in de moeilijkste posities, zoals heroinehoeren en vrouwen die illegaal in Nederland verblijven. Zij zullen gezien hun afhankelijkheid afzien van aangifte, meent Rempt.

Zij vroeg de minister van Justitie om extra maatregelen ter bestrijding van de vrouwenhandel. De bewindsman beloofde de Kamer dat het kabinet voor het zomerreces een standpunt over dit probleem zal meedelen aan de Kamer.

Bijna zonder discussie ging de Kamer akkoord met andere onderdelen van het wetsvoorstel. Daardoor verdwijnt plaatsing in een rijkswerkinrichting voor zogenoemde arbeidsschuwen. Bedelarij, landloperij en openbare dronkenschap worden uit het Wetboek van Strafrecht geschrapt in de overtuiging dat hulpverlening een betere reactie is dan straf.

Rotterdam wil pand kopen voor prostitutie

ROTTERDAM (ANP) — De gemeente Rotterdam wil zelf eigenaar worden van een voormalig fabriekspand aan de Kelleweg om daar een prostitutiecentrum te kunnen onderbrengen. Wethouder Henderson zal daarom in onderhandeling treden met de huidige eigenaar van het pand, waarin in het verleden de papierfabriek Inverpak was gevestigd, om tot overeenstemming te komen over de koop-som.

Rotterdam is tot deze stap overgegaan omdat het ernaar uitzielt dat het parlement zal instemmen met de verwijdering van het bordeelverbod uit het wetboek van strafrecht. Hierdoor krijgen gemeenten de gelegenheid zelf een prostitutiebeleid te voeren. In Rotterdam kan daardoor een uitweg gevonden worden uit de impasse waarin het prostitutiebeleid zich al enige jaren bevindt.

Opheffen verbod basis voor prostitutiebeleid

Door onze redacteur **EELCO MEULEMAN**

ROTTERDAM, 4 april — Met de uitspraak van een ruime Kamermeerderheid dat artikel 250bis mag worden geschrapt uit het Wetboek van Strafrecht, is een eind gekomen aan de jarenlange lobby van enkele grote gemeenten voor afschaffing van dit zogeheten bordeelverbod. Het artikel zat vooral Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht dwars bij het ontwikkelen van een gemeentelijk prostitutiebeleid. Precies twee jaar geleden slaak-

Nieuwsanalyse

ten de vier grote steden een noodkreet: het kabinet moest zo spoedig mogelijk het bordeelverbod afschaffen, opdat de prostitutie uit de criminele sfeer kon worden gehaald. Bijna elke poging tot het reguleren van wat zich in de sekshuizen afspeelde, liep mank op het bewuste artikel uit 1911: *Hij die van het opzettelijk teweegbrengen of bevorderen van onthucht door anderen met derden een beroep of gewoonte maakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste tweeduizend gulden.*

Officieel maakte een bordeelhouders zich schuldig aan een strafbaar feit, maar in de praktijk werd de ene seksclub na de andere geopend zonder dat een gemeente daartegen iets wilde ondernemen. Prostitutie werd en wordt immers beschouwd als een noodzakelijk kwaad. De huisvesting van de seksindustrie werd per gemeente verschillend, vaak „stiekem” geregeld. Amsterdam, in dit verband een toonaangevende stad, liet in bestemmingsplannen de bepaling opnemen dat „overige bedrijven” zich in een bepaald gebied konden vestigen. Daaronder werden ook de sekshuizen verstaan.

Met de vestiging van bordelen binnen hun grenzen kwamen de gemeenten pas goed in de problemen. Ze waren er wel, maar bestonden officieel niet; dus van enige regelgeving door B en W kon geen sprake zijn. De gemeente Rotterdam probeert nu al meer dan tien jaar de prostitutie te concentreren in een sekscentrum. Dat werd keer op keer door Raad

van State of rechtbank verboden waarbij artikel 250bis vaak een doorslaggevende rol speelde. De laatste jaren werd overigens steeds vaker de van een sekscentrum te verwachten overlast genoemd als reden voor een verbod. Rotterdam heeft nu, onder meer vooruitlopend op het schrappen van dat artikel, besloten een oud fabriekspand aan de Keileweg te kopen om er een eroscentrum in te kunnen vestigen.

Al direct na het Kamerdebat over het wetsvoorstel van minister Korthals Altes tot schrappen van het bordeelverbod, afgelopen donderdag, werd door verschillende partijen terecht gewaarschuwd voor te veel optimisme. Weliswaar zal een rechter zich in de toekomst niet meer kunnen beroepen op artikel 250bis, maar dat wil nog niet zeggen dat gemeenten dan de vestiging van bordelen geheel naar eigen wens kunnen gaan regelen. Er is ook nog zoiets als een bestemmingsplan, waarin straks met zoveel woorden melding kan en moet worden gemaakt van het voornemen ergens een seksclub te vestigen en waartegen burgers in een langdurige procedure bezwaar kunnen maken.

Ook de gevolgen van het wetsvoorstel voor de criminaliteit, veiligheid en hygiëne moeten niet worden overschat. Bordeelhouders hebben in het verleden bewezen nogal vindingrijk te zijn in het ontduiken van regels. Belangrijker is het gebrek aan mankracht bij de gemeenten om adequaat controle te kunnen uitoefenen op de te stellen regels. Niet voor niets was burgemeester Van Thijn van Amsterdam enige tijd (hij veranderde van standpunt) tegenstander van een vergunningstelsel voor bordelen; de zedenpolitie zou er te zwaar door worden belast.

Zeker is het wetsvoorstel een „stap op de goede weg”, zoals een Kamerlid het noemde. Veel hangt af van de manier waarop de gemeenten de opheffing van het bordeelverbod zullen hanteren. Zij krijgen van minister Korthals alle vrijheid — maar vooralsnog geen extra geld. Dat gaat — als alles volgens de nieuwe regels verloopt — naar minister Ruding van financiën. Volgens deskundigen ontdoken de Nederlandse mannelijke en vrouwelijke prostituées en de souteneurs jaarlijks namelijk voor 250 miljoen gulden de belasting.

VERTROUWENSVROUW BIJ HAAGSE POLITIE:

„Zonder meer afschaffen bordeelverbod riskant”

DEN HAAG — Hoewel ze het een goede zaak zou vinden als de prostitutie uit het burgerlijk wetboek zou worden geschrapt, vindt ze toch dat het zonder meer afschaffen van het bordeelverbod tot ongewenste excessen zou kunnen leiden.

Aan het woord Ceciel Brand, staffunctionaris prostitutie-zaken, die een vertrouwenspositie in Den Haag vervult, zowel bij de Haagse lichte vrouwen als bij de zedenpolitie. Informatie die zij van vrouwen „uit het vak” op haar spreekuur in het politiebureau aan de Burgemeester Patijnlaan te horen krijgt, gaat niet verder het korps door. „Wanneer dat wel zou gebeuren kon ik wel met mijn werk stoppen”, zegt de 35-jarige maatschappelijk werkster. Begin deze maand verscheen van haar hand de notitie „Hulpverlening door en voor (ex)-prostituées”. Hierin pleit zij voor meer middelen, geld dus, om ex-prostituées beter in de „normale” maatschappij op te vangen. Het project zou een organisatie moeten omvatten waarin ex-prostituées elkaar steunen en professioneel begeleid worden in het zoeken naar nieuwe huisvesting en werk. Tweeduizend

prostituées telt de Hofstad. Tenminste als we de Haagse politie mogen geloven. Die heeft een zeer grove schatting gemaakt, gebaseerd op advertenties in kranten en bladen en de registratie van het prostitutieteam van de Haagse politie.

Ceciel Brand: „Het nut van registratie wordt hoe langer hoe meer betwijfeld. Het systeem werkt niet goed. Agenten vragen aan de prostituée of zij haar naam wil noemen en of ze een foto van zichzelf wil afgeven. Aan die registratie ontbreekt echter elke juridische basis. Het gebeurt in principe uit vrije wil. Maar dat wordt niet altijd even goed uitgelegd. En vrouwen die dit wel door hebben, zijn vaak niet zo bereidwillig om mee te werken”.

Gissen

Vrouwen in de prostitutie. Hoeveel er uit vrije wil voor dit beroep kiezen en hoeveel er worden gedwongen om als lichte vrouw hun brood en, meestal ook voor dat van hun „vriend”, te verdienen, blijft gissen. In alle werkkringen, zoals clubs, bordelen of bij raamprostitutie en telefoonsex, komen beide groepen voor.

Ceciel Brand: „Ik heb geen zicht op de juiste aantallen. Ik denk ook niet dat er iemand is die dat wel heeft. Maar ik

Het prostitutiebeleid gaat veranderen. Minister Korthals Altes (justitie) heeft aangekondigd het bordeelverbod uit het wetboek van strafrecht te schrappen. De Haagse gemeenteraad debatteert vanavond over nieuwe vormen van hulpverlening aan vrouwen die uit de prostitutie willen stappen en het nut van de registratie van prostituées door het team van de Haagse politie staat ter discussie.

weet dat gedwongen prostitutie heel veel en in groten getale voorkomt. Die dwang gebeurt meestal niet door een pistool in de nek te leggen. Het is vaak uitoefenen van geestelijke druk: dreigen en afhankelijk maken. De laatste tijd blijkt bijvoorbeeld dat veel slachtoffers van incest in de prostitutie belanden. Deze vrouwen zijn vaak kwetsbaarder. Hun gevoel voor eigenwaarde heeft in het verleden een tik opgelopen. En zij zijn daardoor bevattelijker voor „vriendjes”. Dat wil zeggen mannen die in eerste instantie aardig voor hen zijn, maar zich uiteindelijk als pure souteneurs ontpoppen”. Bepaalde straten, de Poeldijk-

sestraat, de Geleenstraat en de Doubletstraat zijn in Den Haag ingericht voor raamprostitutie. Verder lopen er in de Hofstad nog circa 150 aan heroïne verslaafde prostituées rond. Met name in de Waldorpstraat. Een gebied dat door de gemeente officieel als tippelzone is aangewezen. Op deze groep van heroïneverslaafden, die veel van samenstelling wisselt, heeft de Haagse politie nog de meeste greep. De rechercheurs van de zedenpolitie kennen de meesten van hen persoonlijk.

Vrouwenhandel

„Heroïnehoertjes tippelen. Negentig procent van de meisjes die op straat werken is verslaafd. De groep bestaat bijna louter uit Nederlandse meisjes. Een enkeling is van Surinaamse afkomst”, aldus Ceciel Brand.

Die overwegend Nederlandse samenstelling is opmerkelijk. Want bijna de helft van alle Haagse prostituées komt uit het buitenland. De politie heeft er onlangs in Den Haag rond de 800 geteld. Zij blijken afkomstig te zijn uit 53 verschillende landen. In deze groep tieren de vrouwenhandel en de gedwongen prostitutie welig. Toch is niet iedere buitenlandse prostituée slachtoffer van het criminele circuit. Ceciel Brand: „Er zijn ook

vrouwen die in Zuid-Amerika al aan prostitutie deden. Vervolgens een schijnhuwelijk aangingen met een Nederlander, om in dit land met de prostitutie rijk te worden. Want hier valt natuurlijk veel meer te verdienen dan in bijvoorbeeld Columbia. Zeker wanneer je zelfstandig kunt werken”.

Voor de zelfstandige prostituée legt dit vak bepaald geen windeieren. In welke andere branche verdient je zo'n duizend gulden per avond? Daarom moeten volgens Ceciel Brand vrouwen het recht blijven houden om in de prostitutie te kunnen gaan.

Ceciel: „Afschaffing van het bordeelverbod moet wel op een voorzichtige manier gebeuren. Vrije prostitutie kan alleen samengaan met een vergunningstelsel dat bescherming biedt aan de tegemoet komt aan de wensen van prostituées. Er moeten regels zijn over pensioen, verlof en werktijden. De bordelen en clubs moeten aan voorwaarden voldoen. Goed sanitair, veilig en met een alarmsysteem in elke kamer. Afspraken over arbeidsomstandigheden zijn noodzakelijk”.

Ze pleit zelfs voor een echte CAO tussen exploitanten van sexhuizen en vrouwen „die voor hen werken”.
FRANS BOTHOF

SCHRAPPEN BORDEELVERBOD MAAKT CONCENTRATIE PROSTITUTIE

MAKKELIJKER

Rotterdam zal eroscentrum desnoods zelf leiden

Van onze verslaggever
GERT RIPHAGEN VK &
ROTTERDAM — De gemeente Rotterdam gaat desnoods zelf een eroscentrum exploiteren wanneer ze niet tot bevredigende afspraken kan komen met bordeelhouders voor het nieuw op te richten centrum aan de Keileweg. Dit zegt wethouder J. Henderson naar aanleiding van het recente besluit van Rotterdam om in principe een fabriek aan de Keileweg voor dat doel aan te kopen.

Rotterdam wil afspraken over orde, gezondheid en veiligheid, en bovendien de grote, in prostitutie geïnteresseerde gokbazen weren. Een dergelijke, voor Nederland unieke situatie is niet langer uitgesloten wanneer binnenkort het bordeelverbod — artikel 250bis in het Wetboek van Strafrecht — wordt geschrapt, en als gevolg daarvan de gemeenten hun eigen

prostitutiebeleid mogen voeren.

De Tweede Kamer is daar voorstander van, zo bleek vorige week. De gemeente Rotterdam is de afgelopen tien jaar voortdurend over dat verbod gestruikeld in een poging met name de overlast gevende prostitutie aan banden te leggen door ze op één plek te concentreren.

Daarbij heeft de gemeente ook gesprekken met de in prostitutie geïnteresseerde grote gokbazen niet geschuwd. Henderson wil daarvan voor goed afstand nemen. Zij komen niet aan bod aan de Keileweg; in eerste instantie krijgen kleine bordeelhouders die uit Katendrecht moeten vertrekken de kans daar te zijner tijd ruimte van de gemeente te huren.

„Ik wil van het gezeur af met die participanten uit de gokwereld, die de gemeente in een kwaad daglicht stellen. De gemeente wil die fabriek kopen, er plannen voor ontwikkelen en later kijken wie de exploitatie gaat doen: wij of iemand anders”, aldus Henderson. De geïnteresseerde gok-

bazen zijn Ger Van Driel-Vis en Henk Smol. Tegen Van Driel-Vis loopt een gerechtelijk vooronderzoek vanwege grootschalige illegale gok-activiteiten. Rotterdam verwacht straks op basis van het verlenen van vergunningen voldoende juridisch houvast te hebben om de gokbazen te weren. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van het bestemmingsplan, de overlastvergunning en met individuele bordeelhouders af te sluiten samenwerkingscontracten.

In de jaren zeventig hadden de gokbazen zelf een stichting, die onder meer voor seksboten met klinkende plannen kwam waarin zelfs de artsenhulp niet ontbrak. Kun je een soortgelijk initiatief als eigenaar van het centrum straks met goede redenen omkleed weren? „U weet dat ik ze buiten de deur wil houden”, zegt Henderson. „Ik ga pas met mensen in zee van wie ik absoluut, nou ja, relatief absoluut, zeker weet dat ik met hen verder kan; en anders doen we het zelf op de een of andere manier.”

Henderson waarschuwt voor overdreven verwachtingen na het verdwijnen van het bordeelverbod. „We mogen dan wat meer regelen gaan optreden, maar het algemeen beheersen van prostitutie zien we niet zitten. We zullen hooguit trachten seksclubs wat te concentreren.”

Het kamerdebat over het bordeelverbod heeft Henderson soms verbaasd doen staan. Met name hoogdravende uitspraken over emancipatie van de prostituée en het terugbrengen van de prostitutie in de wijken (Jabaij, PvdA) getuigen naar zijn mening van weinig realiteitszin.

„Ik vind dat er in de Kamer redelijk academisch over wordt gepraat. Dat mag van mij wel, maar als ze pleiten voor heroïneverstrekking aan verslaafde prostituées en aan de rest van de wereld niet, kom me dan effe uitleggen hoe ik dat moet doen. Dat geldt ook voor emancipatorisch beleid ten aanzien van de prostituée: je kan wel stimuleren, maar niet organiseren.”

De gemeente Rotterdam wil het

contact met de organisatie van prostituées De Rode Draad (nu een à twee keer per jaar) de komende tijd intensiveren. Henderson wil de organisatie ook betrekken bij de ontwikkeling van de plannen voor het nieuwe eroscentrum. Veel verder kan de overheid volgens hem niet gaan. Aanpassing van de wanverhouding tussen prostituée en souteneur op het gebied van de verdiensten ziet hij dan ook als een schone droom.

Het Keileweg-centrum moet, als het aan de gemeente ligt, over drie jaar open zijn. Beperking van overlast staat bij de gemeente centraal. „De enige harde voorwaarde die ik stel is dat het centrum pas na zessen opengaat”.

De bordelen in Katendrecht mogen tot die tijd op beperkte schaal blijven bestaan. Daarna worden ze opgeruimd ten behoeve van de stadsvernieuwing en wordt De Kaap, waar nu nog zo'n zestig prostituées werken, voorgoed prostitutievrij. Een omstrede belofte uit het begin van de jaren zeventig wordt dan definitief ingelost.

Experts: 'aids' is minstens eeuw oud

1981/16

(Van onze redactie buitenland)
AMSTERDAM - De nu epidemische immuuniteits-storing aids bestaat misschien al langer dan honderd jaar.

Er is een groot verschil tussen de Westafrikaanse versie van het aids-virus (HIV-2) en de hier aangetroffen ziekteverwekker (HIV-1). Experimenten tonen aan dat het tijdens een soms jarenlange incubatietijd 'sluimerende' virus door een soort chemische schakelaar in actie komt.

Dit zijn de laatste drie ontdekkingen van geleerden die de gehelmen van aids proberen te ontrafelen. Een verslag daarvan wordt vandaag gepubliceerd in het Britse medische tijdschrift *Nature*.

Volgens professor Montagnier van het 'Institut Pasteur' in Parijs is HIV-2 waarschijnlijk afkomstig van een nu vrijwel uitgestorven Afrikaanse apesoort. De ziekte heerst daar allang, maar bleef onontdekt door gebrekkige medische voorzieningen ter plaatse en verwarring met andere ziektes. HIV-2 verschilt in zeker 42 % van zijn genetische samenstelling van HIV-1. Mogelijk zijn er meer virus-varianten. Geleerden zoeken naarstig naar een bloedtest die de verschillende varianten kan onderscheiden om het aantal fout-uitkomsten van de tests te beperken.

Onderzoekers wisten al dat het aids-virus zich vaak lang 'werkeloos' in witte bloedcellen (T-cellen) verschuilt voor het deze cellen - en daarmee het afweersysteem - massaal van binnenuit vernietigt. Uit laboratoriumwaarnemingen is nu vast komen te staan dat deze virus-'oorlog' in gang wordt gezet door een 'genetische schakelaar' in de vorm van een bepaald eiwit dat zich aan de virus-mantel hecht. De ontdekking maakt de weg vrij voor medische beïnvloeding (vertraging) van dat proces. Het virus kan volgens sommige deskundigen wel 'een half leven' (plm. 40 jaar) in een mens sluimeren alvorens het de afweer vernietigt.

Aids wordt steeds meer een politiek probleem in de VS

Door onze correspondent
H.M. VAN DEN BRINK

WASHINGTON, 4 april — Geen seks voor het huwelijk is de beste manier om aids te bestrijden, zo vertelde president Reagan deze week een groep schoolkinderen in de stad Philadelphia. Als het gaat om het voorkomen van besmetting met het levensgevaarlijke virus wijzen medische wetenschap en traditionele moraal immers in dezelfde richting. Informatie over aids kan daarom volgens de Amerikaanse president niet op een waardevrije manier worden verstrekt.

Met zijn toespraak onderstreepte hij nog eens wat de laatste maanden steeds duidelijker begint te worden: aids is niet alleen een medisch maar ook een politiek probleem aan het worden. Volgens een recente analyse in *The New York Times* zou het wel eens een van de belangrijkste thema's in de verkiezingscampagne van 1988 kunnen worden.

Zolang er geen geneesmiddel voor de ziekte is zal een groot deel van de overheidsinspanningen gericht moeten zijn op voorlichting en preventie. Op dat punt raakt men echter onvermijdelijk aan de traditionele waarden die door president Reagans conservatieve achterban worden hooggehouden. Toen dr. Everett Koop, de hoogste geneesheer van het land, onlangs pleitte voor onduidelijke voorlichting op scholen over het gebruik van condooms, stak er een storm van protest op. De *surgeon general*, zelf een door Reagan benoemde solide conservatief, had een te grote mate van realiteitszin getoond door er van uit te gaan dat promiscuïteit en seks voor het huwelijk toch niet uit te bannen zijn.

Phyllis Schlafly, de belangrijkste vrouwelijke woordvoerder van nieuw-rechts, en Howard Phillips, de voorzitter van de Conservatieve Caucus, behoorden tot de gangmakers van de verontwaardig-

ging. „Het Amerikaanse volk zal niet toestaan dat in onze klaslokalen veilige sodomie wordt onderwezen," zei Schlafly onlangs. „Amerikaanse scholen hebben volgens de wet en de grondwet niet het recht kinderen iets anders te leren dan onthouding tot het huwelijk."

Reagan zei in Philadelphia dat hij niet wil „kibbelen" over Koops standpunt, maar voegde daaraan toe dat ook naar zijn mening „onthouding niet genoeg benadrukt is in ons onderwijs." Hij zei dat hij het eens was met zijn minister van onderwijs William Bennett, die Koops aanbevelingen tot dusver niet heeft willen overnemen. De president noemde aids verder „onze grootste vijand op het gebied van de volksgezondheid" en zei „vastbesloten" te zijn een geneeswijze voor de ziekte te vinden.

De Amerikaanse regering heeft voor de bestrijding van aids in 1986 een bedrag van 233 miljoen dollar uitgegeven, in 1987 is dit bijna verdubbeld tot 417 miljoen en voor volgend jaar is van het Congres 534 miljoen gevraagd.

Verscheidene parlementariërs vinden dat de inspanningen van de overheid nog niet genoeg zijn. De verwachting is dan ook, dat het Congres voor volgend jaar meer aan aids zal willen uitgeven dan de president heeft gevraagd. Robert Dole, leider van de Republikeinen in de Senaat, is zelfs van mening dat de overheid ernstig moet overwegen „enige miljarden" uit te trekken voor de oplossing van het probleem. Vanuit de medische wereld worden dergelijke ideeën uiteraard niet ontmoedigd, maar tegelijkertijd wijst men er op dat op korte termijn nog geen resultaten mogen worden verwacht.

Volgens officiële schattingen lijden zo'n 35.000 Amerikanen op dit moment aan aids en uit opiniepeilingen blijkt dat de bevolking zich grote zorgen maakt over het

NRC 4

besmettingsgevaar. Gematigde politici hebben tot nu toe zeer omzichtig gereageerd op voorstellen voor verplichte testen en quarantaine, zoals onder andere gelanceerd door de Republikeinse afgevaardigde William Dannemeyer uit Californië. Dannemeyer wil een aidstest verplicht stellen voor gevangenen, immigranten, paren die een huwelijk willen sluiten, mensen die gearresteerd worden wegens prostitutie of druggebruik, bepaalde werkers in de gezondheidszorg en alle patiënten die in een ziekenhuis worden opgenomen. Volgens medische deskundigen gaan deze plannen veel te ver en bevorderen ze slechts een aids-hysterie. Maar senatoren en afgevaardigden zijn anderzijds enigszins beducht er straks van beschuldigd te kunnen worden niet genoeg tegen het aids-gevaar te hebben gedaan.

In een vooruitblik op de komende presidentscampagne noemde een adviseur van de Democratische kandidaat Gary Hart aids onlangs een van de belangrijkste politieke thema's van het decennium, „omdat het de lakmoes-test is voor ons mededogen." Hij voegde daar aan toe dat het ook een thema is met haken en ogen, zoals de verplichte testen, en „omdat veel mensen denken dat deze plaag een straf van God is."

Voor Republikeinse kandidaten lijkt om die laatste reden aids voorlopig nog het grootste probleem. „Het heeft te maken met homoseksualiteit, ziekte en dood — thema's waar we liever niet te veel over praten," Vice-president Bush, die zowel de gematigde als de rechtse groepen binnen de Republikeinse partij te vriend wil houden, heeft aids „een nationale en een wereldwijd" genoemd en gezegd dat de Verenigde Staten een leidende rol bij de bestrijding moeten spelen. Maar in de meer heikele onderdelen van de discussie heeft hij zich nog niet gewaagd.

In de computer of een tatoeage op de bil?

IN Frankrijk is de discussie over de verplichte registratie van AIDS-patiënten weer hoog opgelopen, nadat twee dokters uit Lyon de alarmklok hebben geluid. In Beieren ligt een wetsvoorstel klaar dat AIDS-patiënten wil laten tatoeëren. Minister Bertouille heeft zich in ons land gisteren uitgesproken tegen een verplichte registratie en tegen het verplicht bloedonderzoek bij Afrikaanse studenten.

Twee huisartsen uit Lyon hebben het debat over verplichte fichering van AIDS-patiënten theropend, naar aanleiding van een konkreet geval in hun praktijk. Een getrouwde huisvater bleek AIDS te hebben opgelopen tijdens een avontuurtje met een jong meisje, die -maar dat wist de man niet- verlaafd was aan drugs. Het meisje weet dat ze seropositief is, wordt ook begeleid door artsen, maar

zei haar minnaar niets. De dokters weten dat het meisje ondertussen verder gaat met het hebben van veelvoudige seksuele contacten. „Ik weet niet welke houding ik moet aannemen tegenover patiënten die weten dat ze AIDS hebben, maar schaamteloos blijven verdergaan met het besmetten van anderen. Ik voel me medeplichtig aan vrijwillige doodslag," verklaarde één van de artsen aan *Libération*. Tegenstanders van de fischegezeggen dan weer dat een geïsoleerd geval niet mag leiden tot een algemene dwangmaatregel en dat er andere middelen ter beschikking van de artsen staan om in te grijpen, zoals bijvoorbeeld een kollokatie. De deontologische commissie van de Franse artsenkamer heeft bij monde van voorzitter Louis René echter iedere fischege afgewezen. Volgens hem heeft iedere patiënt het recht te verzwijgen dat hij of zij AIDS-dragers is en

draagt de arts na de diagnose geen enkele verantwoordelijkheid voor de daden van de patiënt. Het doorbreken van het beroepsgeheim omwille van enkele ekstreme gevallen vindt de Orde onaanvaardbaar.

In Beieren ligt inmiddels een wetsvoorstel ter discussie waarin ervoor gepleit wordt AIDS-patiënten een gestatiseerd merkteken op de bil te geven. Het voorstel heeft al tot heftige tegenbetogingen van mensenrechtenorganisaties geleid.

In België is er voorlopig geen sprake van verplichte registratie, maar worden buitenlandse studenten wel aan een verplichte bloedtest onderworpen en men overweegt dit ook te doen bij miliciens. Gemoenschapsminister Bertouille heeft daar gisteren scherpe kritiek op geuit, omdat dergelijke tests een te grote investering vragen en de AIDS-dragers nog verder in een ghetto zouden drijven. (YD)

De anti-AIDS vrijgezellenklub: geen lidkaart zonder AIDS-test

IN de Verenigde Staten worden meer en meer vrijgezellenklubs opgericht waarvan men enkel een lidkaart kan krijgen na een negatieve AIDS-test. In New-York, de stad die het eerst is getroffen door het AIDS-virus, heeft de eerste van die klubs pas dinsdag haar deuren geopend, maar in veel an-

dere steden, vooral in Californië was het idee al een tijdje gemeengoed. De oprichtster, de 27-jarige Gail Sheffler, verklaarde dat het in haar bedoeling ligt terug te keren naar „de idylle zonder risico's. Vroeger was het heerlijk om vrijgezel te zijn in New-York. Nu is het een nachtmerrie." Het lidgeld

werd vastgesteld op 600 dollar (22.350 frank) per half jaar. Verlenging van het lidmaatschap houdt een nieuwe AIDS-test in. Volgens de autoriteiten zouden momenteel 1,5 miljoen Amerikanen het virus dragen. In New-York alleen telt men negenduizend AIDS-patiënten, waarvan er ondertussen reeds

5.000 overleden zijn. Nochtans lopen de leden volgens de medici nog steeds een risico, omdat men het virus nog steeds na de test kan oplopen. Mervin Silverman, hoofd van de Amerikaanse AIDS-stichting, zei dat de lidkaarten-klubs „een vals gevoel van veiligheid geven."

PAYS-BAS

Les derniers jours d'un condamné du Sida

Ivo Corthals, homme d'affaires de 51 ans, n'a plus que cinq mois à vivre. Il a choisi de parler et de faire découvrir à la Hollande un Sida humain fait de chair et de sang.

Amsterdam (de notre correspondant)

Je ne pense pas à l'hiver prochain, je crois qu'il n'existe pas. Comme une double ponctuation surgit du peignoir en éponge vert pomme, les mains d'Ivo Corthals dessinent deux traits vifs, deux taches blanches dans la pénombre. Le secrétaire du BMA, organisation néerlandaise de défense des intérêts « des gens atteints du Sida », n'a plus que cinq mois à vivre. « Ce que je voudrais n'est plus possible. Je n'ai plus de force, plus d'énergie. Sur les seize heures qu'un homme peut utiliser dans une journée, la maladie ne m'en laisse que deux ou trois. Mais je peux parler et tenter de faire disparaître la peur chez les gens. »

Ivo Corthals, 51 ans, homosexuel et cofondateur de la première association de malades et de séropositifs des Pays-Bas, le visage un peu pâle à la barbe rase, s'est inscrit un court instant dans la quiétude domestique des foyers néerlandais, pour parler franchement de la mort, la sienne: une interview d'une heure à la radio fin janvier, un débat dominical à la télévision dans la foulée, suivi d'une participation au talk-show de Sonja, la vedette du petit écran néerlandais. Le tout lardé d'articles fleuves dans les journaux et, en apothéose, une conférence de presse dans la salle du Nieuwspoor jouxtant le Parlement.

Le BMA a donc, en premier lieu, fait connaître ses besoins en argent, mais cette association, « à laquelle il est triste d'appartenir », tient avant tout à offrir aux patients les moyens de se rencontrer (un coffee-shop fonctionne quotidiennement au siège du COC, l'association des gays hollandais). Le BMA se veut également le moteur de la décrispation sociale autour des malades. Non à la stigmatisation des homosexuels (qui constituent l'écrasante majorité de l'association) avec cette affirmation « qu'il n'y a plus de groupes à risques, mais des actions à risques ». Et puis, cet avertissement du président, Harry Hogerhorst: « Avoir, comme nous, le Sida, est encore un luxe aujourd'hui. Nous sommes bien suivis par les services médicaux, et couverts d'attentions. Demain, lorsque les salles d'attente seront pleines à craquer, alors, ce sera la panique. » Il y a quatre vingt-dix personnes souffrant du Sida, encore en vie aux Pays-Bas, sur un total de deux cent dix-huit cas répertoriés.

Le dos calé par quelques coussins, lunettes à monture verte sur le nez, Ivo Corthals a accepté de recevoir une dernière fois un journaliste. Cet exercice est devenu trop éprouvant pour cet homme qui doit s'aliter toute une journée afin d'être dispos une paire d'heures. Le flirt avec les médias s'est tout de même révélé globalement positif: « On sait maintenant qu'un patient atteint par le Sida a une apparence normale et parle normalement. Certes, il ne marche plus très vite, mais ce n'est pas un idiot, et il n'est pas couvert de boutons. Aucune raison d'en avoir peur. On peut lui serrer la main, l'embrasser ou boire le café en sa compagnie. Bien

sur, il ne faut pas baiser avec lui ou lui faire une pipe, d'ailleurs ces choses-là n'arrivent pas fréquemment dans la vie courante. »

Le quinquagénaire éclate d'un rire franc qui laissera le canari sans ressources vocales pendant plusieurs minutes. « Tout de même, quand on débarque chez quelqu'un, baisser son pantalon n'est pas la première chose que l'on fait. » Le rire s'éteint. Les circonstances n'ont pas altéré l'humour grinçant du malade, « l'humour du condamné », comme disent les Néerlandais. Au cours de son épopée médiatique de ces derniers jours, Ivo Corthals a semé quelques cactus entre les lignes des journaux: « Je souffre de coliques qui n'affectent d'ordinaire que les poules, et d'une infection pulmonaire plus fréquente chez les veaux que chez les hommes. Pourtant, je n'ai jamais eu d'aventure avec une poule ou un veau. »

Dans son calepin se trouvent le nom et le numéro de téléphone de l'homme qui l'a contaminé. Il situe l'événement au Portugal, il y a six ans. « On n'attrape pas le Sida, on le prend à quelqu'un, comme on se passe un relais. » Déprimé par un nouveau divorce, le troisième de son existence, ce père de sept enfants, homme d'affaires et bisexuel, a opté pour l'aventure homosexuelle totale: à 45 ans, il accepte pour la première fois de sa vie l'expérience d'une sodomisation avec un homme qu'il n'a jamais revu. Il apprendra bien plus tard le méchant tour que lui joua alors le destin. « Il faut assumer ses actes en toutes circonstances, car on en est toujours responsable. Le Sida n'est pas un châtiement, pourquoi Dieu m'aurait-il puni? » Depuis six ans, Ivo n'a plus connu qu'un

seul partenaire. Hajo, l'homme avec lequel il vit aujourd'hui, lui procure les soins nécessaires à son état. « Six ans de monogamie complète n'ont pu me donner l'assurance d'être à l'abri du Sida. L'incubation a duré, elle aussi, six ans. J'ai fini par contaminer Hajo. Il est séropositif. »

Le malaise physique se précise fin 1985 chez l'ex-homme d'affaires qui, après trois infarctus, avait décidé, il y a dix ans, de vivre de ses rentes. En janvier 1986, il apprend, après un examen approfondi, qu'il est porteur sain du virus. Partant du principe élémentaire que le Sida, c'est comme la loterie, et qu'il n'a encore jamais gagné au loto, Ivo Corthals reste confiant, du moins jusqu'à ce mois de juillet 1986. « Lorsque le médecin m'a appris que j'avais le Sida, ma première pensée fut d'obtenir rapidement les moyens de pratiquer l'euthanasie. C'est seulement après qu'un grand calme m'a saisi. » Son « passeport pour l'euthanasie » (un formulaire qui, selon une pratique courante aux Pays-Bas, doit être rempli par le malade afin de décharger son médecin), il a même fini par le déchirer. Seule une douleur trop insupportable pourrait le décider à se procurer de l'héroïne.

Très vite, le personnel médical de l'hôpital universitaire d'Amsterdam lui a conseillé la discrétion: « Alors là, j'ai piqué une terrible colère. Quelqu'un m'a dit de ne rien raconter à personne, car les gens pourraient ne pas supporter la vérité. Mais, nom de Dieu, c'est moi qui vais mourir! D'ailleurs, les gens n'ont pas peur du Sida, ils craignent surtout d'être confrontés avec leur propre mort. » Ivo Corthals s'est emparé du téléphone et, son répertoire profane

en guise de chapelet, il a égrené méthodiquement les numéros de ses amis, parents et connaissances. En quelques jours, tous furent informés, chacun étant libre, en connaissance de cause, de faire son choix.

Même après ses passages répétés sur le petit écran, le secrétaire du BMA a pu totaliser les réactions négatives sur les doigts d'une seule main. « L'un m'a traité de bavard, et un autre m'a dit que je pouvais me permettre de faire l'intéressant avec tout mon fric. » Ivo Corthals désigne quelques bouquets de fleurs trônant dans des vases pansus: « Des personnes que je ne connais pas me les portent régulièrement. Une dame m'a même envoyé un chèque de dix florins pour m'acheter une gâterie. » La voix frémit, le regard se trouble.

L'homme, d'un geste lent, façon de ses mains la douce obscurité du petit salon, il sculpte une sphère invisible suspendue dans l'air: « Mes adieux sont comme un oignon qu'on épluche. Les couches successives sont les amis, des plus éloignés (avec qui on n'a plus de futur et qui vous parlent des vacances de l'été prochain) aux plus proches. Le centre de l'oignon, c'est ma mort. » Autour de lui, dans les rangs des copains de fraîche date du BMA, Ivo a vu le Sida finir son œuvre. « Beaucoup sont morts ces dernières semaines », dit-il en hochant la tête. Des dix-sept qui constituaient l'équipe de départ de l'association il y a six mois, ils ne sont plus que dix aujourd'hui. Ivo Corthals ne passera pas l'été. Après lui, un autre se chargera du secrétariat du BMA. « Ce qui importe, c'est maintenant. Hier n'existe plus, et demain nous verrons bien. »

Sylvain EPHIMENCO

Des évangélistes brandissent la mort contre le spectre rose

Pour Lucas et Jenny Goeree, évangélistes néerlandais, les homosexuels méritent la peine de mort. Un député leur a souhaité en retour d'attrapper le Sida.

Amsterdam (de notre correspondant)

Des évangélistes qui prônent la peine de mort pour les homosexuels, un député qui leur souhaite, en retour, d'attrapper le Sida, voici, en deux mots, les singuliers ingrédients d'une affaire qui a éclaté hier aux Pays-Bas.

Une nouvelle fois, Lucas et Jenny Goeree viennent de répandre avec fracas la parole du Christ dans une version toute personnelle, fleurant les vieilles thèses nazies qui leur son chères. La tristement célèbre brochure *Evan*, éditée par leurs soins et distribuée gratuitement dans les foyers néerlandais cette semaine, prend désormais les homosexuels pour cible. En première page, sous le titre « Sodome, c'est la Hollande », on voit la photo du Néerlandais le plus populaire du moment, l'animateur de jeux télévisés Jos Brink,

qui n'a jamais fait secret de son homosexualité.

S'appuyant lourdement sur la Bible, les deux prédicateurs les plus controversés des Pays-Bas déclarent, dans les pages intérieures, que « celui qui se livre à l'homosexualité est, tout comme un assassin, coupable d'un crime de sang. Il mérite la peine de mort ». La référence au Sida, sous-jacente, se précise plus loin: « Dieu n'aime pas qu'on se moque de lui. Si vous le rejetez, vous périrez par le Sida. » D'ailleurs il est déjà trop tard, car « le spectre rose » — selon les coléreux de Dieu — siège à Amsterdam, capitale de la sodomie. Le couple fanatique s'en prend également à un membre du Conseil municipal d'Amsterdam, coupable d'être lesbienne et « par-dessus le marché d'origine juive ».

Les deux prédicateurs, après avoir défrayé la chronique ces deux dernières années, viennent donc défier une

nouvelle fois la justice néerlandaise. En septembre 1985 et octobre 1986, ils furent par deux fois condamnés pour antisémitisme. A l'époque, ils développaient la thèse selon laquelle les camps de concentration nazis devaient être assimilés à un châtiement divin pour les six millions de juifs coupables de ne s'être pas convertis au christianisme.

Hier, un député du Parti libéral VVD, W.J. Geertsema, a été le premier à s'élever contre les nouvelles théories des prédicateurs. Dans une lettre qu'il leur a personnellement adressée, celui-ci déclare: « J'espère de tout mon cœur que vous serez très rapidement contaminés par le Sida. »

Aux Pays-Bas, à défaut de coups de poing, on s'envoie désormais syndromes et virus à la figure.

S. F

Aids maakt grote kans onder jeugd

NRC ?
Door onze redacteur volksgezondheid

DEN HAAG, 30 april — Voor zover bekend heeft besmetting met het aids-virus onder jongeren nog nauwelijks plaatsgevonden. Maar zodra het virus die leeftijdsgroep binnendringt, is het mogelijk dat aids zich onder jongeren sneller verspreidt dan onder andere leeftijdsgroepen, eenvoudigweg omdat jongeren in het algemeen meer wisselende seksuele contacten hebben dan oudere mensen.

Aldus de Deense kinderpsychologe Karen Akhøj in haar brochure *Aids og unge*, waarvan gisteren een Nederlandse vertaling werd aangeboden aan de moeder/grootmoeder Liesbeth Den Uyl en aan een aantal veel minder ernstige ogende Haagse lyceïsten. *Aids en Jongeren* geeft vooral praktische informatie over de vraag hoe men al dan niet de volksziekte kan oplopen, via welke holten het gevreesde virus kan binnendringen en wat wat onder safe seks moet worden verstaan. Verder dat men door voor een goede geestelijke en lichamelijke conditie te zorgen misschien wat minder vatbaar voor aids zou kunnen zijn. Grappen-maken over aids mag niet, zegt de schrijfster, want het betreft ten slotte een dodelijke ziekte. De brochure eindigt met een aantal vragen en antwoorden: zoemen is (voor zover bekend) veilig, lesbische vrouwen kunnen elkaar niet besmetten, homo-kroegen hoeft men niet te mijden en kunstmatige inseminatie is betrekkelijk gevaarlijk.

Op het ogenblik is Denemarken nog het land met het grootste aantal aids-patiënten per hoofd van bevolking.

Aids komt „als een golf op julie af“, zei mevrouw Den Uyl tegen de Haagse lyceïsten. „Als je 's nachts in je bed ligt te woelen van de problemen, blijf er dan niet alleen mee zitten, maar zoek hulp“, was haar dooernstige, noederlijke raad.

Aids en jongeren; uitgeverij Adlonker, Rotterdam, prijs f 12,50.

Pleidooi voor Aids Hot Line

AMSTERDAM (ANP) — Er moet in alle landen van Europa een 'Aids Hot Line' komen, waar het 'grote publiek' met vragen over de ziekte terecht kan. Dit zegt de voorzitter van het Landelijk Coördinatieteam Aids, drs H. Moerkerk, in een rapport voor de Raad van Europa. Eind juni komen de ministers van volksgezondheid van de 21 lidstaten bijeen om onder andere aan de hand van dit rapport te praten over een Europees programma van voorlichting en preventie op het gebied van aids. Coördinatie op Europees niveau is snel en hard nodig, aldus Moerkerk: "Er is nu nog tijd voor de gezondheidsautoriteiten om de negatieve voorspellingen voor de jaren negentig niet te laten uitkomen." Volgende week start in ons land de aids-campagne.

Moerkerk geeft in zijn rapport aan hoe het 'grote publiek' moet worden benaderd. Klanten van prostituties zouden voorgelicht kunnen worden

via mannenbladen. Moerkerk denkt in dit verband aan speciale pornografische verhalen, waarin veilige sex en condoomgebruik worden gepropageerd. Hij stelt ook voor jonge mannen te benaderen tijdens hun militaire dienstdienst. Moerkerk wil ook schoolkinderen voorlichten. Zij vormen volgens hem een 'belangrijke doelgroep' omdat zij vlak voor een periode in hun leven staan waarin zij vaak van partner wisselen.

UN 15

AIDS

DE OMSLAG van de brochure in de landelijke voorlichtingscampagne over Aids.

Meer realisme gewenst geweest in voorlichtingscampagne Aids

Imkers en bloemenkwekers, ook zo benoemd wanneer ze in opstand komen? Met een beetje onbegrip kun je het Aids-tv-spotje zo opvatten dat je moet uitkijken voor bloemetjes en bijtjes. Niet vrijen in het klaver, je kunt er Aids oplopen — is dat de boodschap?

door
peter van der maat

redacteur nieuwsdienst

De mensen begrijpen wat er wordt bedoeld, zo heeft het reclamebureau dat het tekenfilmje vervaardigde reeds vastgesteld. Ze snappen dat hier sprake is van een metafoor: bloemetjes en bijtjes, je weet wel...

Het is de vraag of ze het snappen, of ze het begrijpen. Zevenhonderd telefoontjes kreeg de Aids-Infolijn gister-

avond tijdens het NOS-Aids-tv-programma. Aan het slot van de uitzending bleek dat zeer veel bellers benieuwd waren naar hoe je *Het* nou kan krijgen. Terwijl dat juist zo perfect was uitgelegd in een voor iedereen begrijpelijke taal, met tekeningen van anaal en oraal geslachtsverkeer en sadomasochistische zweepalgen, een penis kreeg een condoom omgeschoven, er bleef echt niets te wensen over. En dan toch nog vragen: hoe krijg je *Het*?

Niks bijtjes

Aids is een moeilijke materie en uiteraard mag je mensen die het allemaal niet zo snel kunnen vatten niets verwijten. Maar zij behoren wel tot de groep die met deze actie zouden moeten worden bereikt: de gewone mensen. Voor hen dien je duidelijk te zijn. Niks bloempjes. Niks bijtjes. Laten zien waar het werkelijk om gaat.

Angst is een slechte raadgever. Daarom hebben de vaderlandse Aids-en reclamemedekundigen de Britse tv-campagne afgekeurd, want daarbij werden de kijkers bijna letterlijk met grafzerken bekogeld.

Uit angst om angst te zaaien is hier nu uiteindelijk voor een mierzoet alternatief gekozen.

Als een dronken geile kerel en een naar dope smachtende heroineroer ook maar één moment gezamenlijk het bloemetje-bijtje-gevoel beleven.

Semi-artistiek

En dan de krante-advertenties. Aan de teksten mankeert niks, die zijn sober, functioneel en informatief. Maar de foto's? Semi-artistiek intellectueel gedoe, typisch ontworpen met de bedoeling om er de prijs voor de best ogende reclame mee te winnen. Gefeliciteerd vast, maar Aids zal er niet door uit de wereld worden geholpen.

Meer realisme was gewenst geweest. De NOS heeft zich daarvoor met de thema-uitzending wel bediend. Geen aspect van het verschijnsel Aids bleef onbesproken. Alleen was het even wennen dat Koos Postema niet over *grobblauw* sprak. Ageeth Scherphuis durfde te vragen wat er door je heen gaat als je hoort dat je *Het* hebt. Dat zij haar vergeven, want haar gesprekken met Aids-patiënten in het AMC waren verder zeer indringend.

Goede reportages uit de VS, Engeland en Duitsland. Een Belerse minister sprak de woorden: „Homoseksualiteit is een ziekelijk gedragspatroon dat wij willen helpen genezen”. Je mag iemand niet op zijn uiterlijk beoordelen, maar deze hetero zat er met zijn gevouwen handjes en haren zo zalvend en truttig bij — een echte Rambo, dat zag je zo.

Strauss-syndroom

Natuurlijk, het kon niet uitblijven: het Strauss-syndroom is de grens overgewaaid. En wel bij Venlo. In dat van (Duitse) junkies vergeven stadje zetelt een doorgeslagen ziekenhuisarts. De man wenst dat de patiënten zich ten behoeve van het verplegend personeel onderwerpen aan een Aids-test. Gelukkig waren er in de studio vele deskundigen die de nonsens van de arts wisten te ontzenuwen: zo'n test berokkent de patiënt een hoop leed en het uiterst minimale risico dat verpleegsters lopen om besmet te raken wordt er niet door weg genomen.

Nu maar hopen dat de kijkers dat onthouden, dan zal het Belerse virus hier verder geen kans maken.

Verbloemd

De waarschuwingcampagne van de Nederlandse overheid tegen de gevreesde aids-epidemie is gisteren van start gegaan onder meer door het vertonen van een televisiespot.

In een poging hen de stuipen niet op het lijf te jagen kregen de kijkers een lieflijk bijtje te zien dat al bestuifend van bloem naar bloem vliegt. Uiteindelijk stort onze bij, ziek geworden van zoveel fleurige seksuele contacten, ter aarde neer.

De moraal van het verhaal: wie geslachtsverkeer heeft met veel wisselende partners loopt een goede kans de ziekte aids op te lopen.

Het verhaal van de bij en de bloempjes werd door vorige generaties gebruikt om aan jonge kinderen de eerste beginselen van de menselijke voortplanting bij te brengen om de gene van het geven van echte voorlichting te vermijden.

Die indruk wekt het aids-spotje op de televisie ook. De Nederlandse kijker wordt als een kind benaderd, mag vooral niet geschokt worden en de werkelijkheid dient letterlijk verbloemd te blijven.

In het geval van de hoogst ernstige ziekte aids, waarvan de gevolgen nog in de verste verte niet te overzien zijn, heeft de Nederlandse kijker recht op een volwassen en openhartige benadering.

Dus zonder bijtjes en bloemen.

Het bijtje en de bloem

HET bijtje dat van bloem naar bloem zweeft,

valt tenslotte dood neer: op die manier wordt in ons land de campagne tegen AIDS onbetwistbaar van een moralistische associatie voorzien. Bij de voorbereiding van de campagne is al gauw besloten dat niet de methode zou worden gebruikt van angst aanjagen, zoals dat in Engeland zou gebeuren. Daar valt een grafsteen om nadat de naam van de gevreesde ziekte erop is gebeteld. Maar de aftiteling luidt: sterf niet aan onwetendheid. En dat is toch wat anders dan het aanblazen van een angst-hysterie.

Hier is nu, om een schrikreactie te vermijden, het lieflijke beeld van bijtje-bloempje gebruikt, maar tegelijkertijd toch een eerste associatie gelegd met de stelling: wisselende contacten zijn dodelijk. En dat is in het kader van de voorkoming van deze ziekte net zo juist als de stelling dat homoseksualiteit dodelijk is.

In de follow-up van de actie wordt die eerste verkeerde indruk wel weer rechtgetrokken. Zowel in de folder als in de advertenties die nog zullen worden geplaatst wordt gewezen op de echte manier om besmetting te voorkomen: veilig vrijen is onder alle omstandigheden een condoom gebruiken. Dat is niet alleen juist, maar ook realistisch. Het is ondenkbaar de mensheid te kunnen afbrengen van wisselende seksuele contacten — homo- of heteroseksueel — maar het moet wel mogelijk zijn mensen ertoe te brengen bij het seksueel verkeer de bescherming te gebruiken die het condoom biedt.

BELANGRIJK van het begin

van deze algemene actie is, dat nu niet meer de indruk kan blijven hangen dat AIDS een ziekte is die eigenlijk alleen voorkomt bij homoseksuelen en spuitende drugsgebruikers. Weliswaar komt de ziekte bij die groepen nog het meeste voor ten gevolge van het feit dat zij door hun gedrag een verhoogd risico lopen, maar de besmetting is nu ook in de westerse wereld uitgebreid tot heteroseksuelen die geen drugs gebruiken. De hier en daar aanwezige neiging om discriminerende maatregelen te treffen tegen die groepen met verhoogd risico, zal daardoor hopelijk verdwijnen. Hetgeen overigens voor de instanties van gezondheidszorg de noodzaak niet wegneemt om speciale aandacht te blijven schenken aan de voorlichting onder bijvoorbeeld met name de heroinprostituees, omdat bij die groep de bereidheid om het eigen gedrag te laten beïnvloeden door het gevaar AIDS te krijgen of te verspreiden, aanzienlijk minder zal zijn dan bij de rest van de bevolking.

GEEN verandering is zo moeilijk te bewerkstelligen als gedragsverandering. En als de gewenste en gevraagde verandering de intimiteit van het individuele seksuele leven betreft, zal dat nog veel sterker gelden. Daarom mag niet worden verwacht dat de actie tegen AIDS zoals die gisteren is begonnen, snel tot resultaten leidt. Het zal een zaak van stug volhouden zijn, van het opnemen van de nu begonnen voorlichting in het leerproces in gezin en op school. En onvermijdelijk zal daarbij toch enige regelmaat in de confrontatie met de ernst van het ziektebeeld zelf niet kunnen worden geschuwd. Want het bijtje valt niet zomaar dood: het moet in werkelijkheid een afschuwelijke periode van ziekte, verzwakking en aftakeling doormaken voor het zover is. Het kan geen kwaad ook dat besef te laten doordringen, hoezeer men ook wil voorkomen dat er rondom deze 'zwarte dood' van de twintigste eeuw een angstpsychose ontstaat.

Aids neemt sneller toe dan verwacht

(Van onze verslaggevers)
DEN HAAG — Het aantal Aids-patiënten stijgt sneller dan verwacht. Als de huidige ontwikkeling niet wordt omgeboogen telt ons land in 1991 ongeveer 4500 Aids-patiënten plus 150.000 dragers van het virus (seropositieven). De totale kosten ter bestrijding van de ziekte bedragen dan 200 à 225 miljoen en er zijn dan permanent 150 tot 200 bedden nodig voor de verpleging van de patiënten.

Dat maakte staatssecretaris Dees (volksgezondheid) gisteren bekend bij de introductie van de op hele bevolking gerichte Aids-voorlichtings- en preventiecampagne. Doel van de actie is om onnodige besmettingsvrees weg te nemen, zo zei Dees.

Computerberekeningen van het Rijksinstituut voor de Volksgezondheid (RIVM) in Bilthoven hebben tot de nieuwste cijfers geleid. Tot dusver werd geschat dat in 1990 het aantal patiënten 3200 zou zijn. Er zijn nu 260 patiënten geregistreerd in dit land; vorig jaar september waren het er 180. Europa totaal telt 4500 gevallen en de VS 35.000.

De nieuwe campagne kost 5,5 miljoen gulden. Op langere termijn is veel meer geld nodig. Het totaal van ruim 200 miljoen dat voor 1991 wordt geschat, drukt voor het overgrote deel op het budget voor de volksgezondheid.

WVC is in overleg met het ministerie van financiën over de vraag waar de benodigde financiële middelen vandaan moeten worden gehaald. De Ziektenfonderaad zal vermoedelijk tijdelijk de verstrekking van het medicijn AZT subsidiëren. AZT is een belangrijk middel in de strijd tegen AIDS. Een voorstel daartoe wordt in de vergadering van donderdag 23 april besproken. De kosten komen ten laste van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ).

AZT, oftewel retrovir, kan de kwaliteit van het leven der patiënten verbeteren, uitstel van sterfte geven en de afweer tegen ziektekiemen die bij deze patiënten gestoord is, doen toemen.

HUMOR

16 APRIL 1987

AIDS-campagne

Zou ik de professoren en coöportanten die met de AIDS-campagne bezig zijn het volgende onder de aandacht mogen brengen als zij struikelen over het feit dat het woord "homofiel" nergens voorkomt in de te verspreiden officiële folder? Vanaf het begin is de massa door de media ingepompt dat het om een homoziekte ging; de massa kon haar lol haast niet op; religieus-gerichten (!) zagen het welhaast als een godsgeschenk. En wanneer men nu denkt dat de massa deze associatie met "ho-

mosexualiteit" al heeft toegelaten, moet men toch maar eens beter luisteren; de idee is ook te mooi om los te laten.

Homo-organisaties zijn al jaren met waarschuwing, voorlichting en preventie bezig (wie is niet bevreesd voor een gevaarlijke ziekte?). Kan men ons dan ook eens vertellen hoe het komt dat de officiële instanties NOG ALTIJD NIET klaar zijn met hun campagne over de ziekte, die, zoals wij nu onderhand wel weten, ieder mens kan bedreigen? Kunnen de geschte professoren ons eens vertellen wat men doen kan tegen die psychose van de massa die van alle homo's AIDS dragers maakt, met overeenkomstige behandeling; bovenop zoveel, reeds bestaande haat, angst, afkeer, is nog eens de AIDS-psychose gekomen; worden degenen die door de ziekte getroffen zijn, vaak tot in hun diepste innerlijk gekwetst door onze liefdeloze meesterschap, en ook diegenen die er niet door getroffen zijn worden meer dan ooit gekwetst door diezelfde liefdeloze samenleving.

(Naam en adres bekend).

Vrij veilig, stop Aids.

Het logo van de voorlichtingsactie tegen aids.

NRC 17

Imkers boos over spotje

ROTTERDAM, 17 april — Het voorlichtingsfilmje tegen aids is niet juist en brengt de bij in diskrediet. Dat vindt de Bond van bijenhouders van de Noordbrabantse christelijke boerenbond. Op het filmje is een bij te zien die van bloem naar bloem zoekt, en uiteindelijk dood naar beneden valt, verwijzend naar het gevaar van aids bij veel wisselende seksuele contacten.

„Een bij bezoekt de bloemen onbewust, er is geen sprake van dat ze uit seksuele behoefte de bloem langsaan”, zegt A. Kemps, secretaris van de bond.

Hij vindt het „een beetje jammer” dat de bij gekozen is voor de anti-aids-actie. „Wat bijen doen is honderd procent positief. Ze houden de flora in stand maar zijn ook van nut voor de economie omdat ze de landbouwgewassen bestuiven”, aldus Kemps, die vindt dat het belang van bijen wordt ondergewaardeerd.

Kemps vindt het wel begrijpelijk dat de bij is gekozen als symbool voor het waarschuwingdfilmje, gezien de historische achtergrond. Welk insect hij liever de hoofdrol had toegedacht wil hij niet zeggen.

Artsen zwijgen over euthanasie bij aidspatiënten

NRC 28

Door een onzer redacteurs

HAARLEM, 28 april — Het onderzoek naar euthanasie op aids-patiënten in Amsterdam is vastgelopen. De regionaal inspecteur voor de volksgezondheid in Haarlem, L. Bienfait, verklaarde vanochtend dat hij „gestuit is op de geheimhoudingsplicht van de arts”.

Aanleiding tot het onderzoek was de recente verklaring van de internist dr. S. Danner, hoofd van de aids-afdeling in het Amsterdams Medisch Centrum, dat huisartsen in de hoofdstad op naar schatting tien aids-patiënten euthanasie hebben gepleegd. Volgens hem hebben deze huisartsen daarvan geen melding gemaakt op de overlijdensakte. Deze uitspraak was voor Bienfait aanleiding om Danner uit te nodigen voor een gesprek om zijn informatie bij hem te verantwoorden.

Vanochtend zei de inspecteur dat Danner bij die gelegenheid heeft geweigerd de namen van de huisartsen te overhandigen. Bienfait is er echter wel van overtuigd geraakt dat als er euthanasie op aids-patiënten in de hoofdstad wordt toegepast dat „niet lichtvaardig gebeurt. Ik ben gerustgesteld”, aldus de inspecteur. „Er is per se geen sprake geweest van zo maar een einde maken aan levens van sero-positieven die daar om vragen”. Volgens hem is Danner teruggekomen op zijn uitspraken die hij tegenover het persbureau UPI had gedaan. De woordvoerder van het AMC bevestigt dat Danner „vermoedens had geuit die hij niet met bewijzen kon staven” en zich daarvoor heeft verontschuldigd. In het AMC is tot op heden eenmaal euthanasie gepleegd op een aids-patiënt. Daarvan is melding gemaakt bij de officier van justitie.

Naar aanleiding van deze affaire is er een overleg geweest tussen justitie, de inspectie voor de volksgezondheid, de Amsterdamse GG en GD en een delegatie huisartsen uit de hoofdstad. Daarbij zijn volgens Bienfait nog eens de zorgvuldigheidsvereisten voor euthanasie doorgenomen.

Euthanasie toegepast op elf aids-patiënten

Door een onzer redacteurs

NRC 2

AMSTERDAM, 2 april — Naar schatting elf aids-patiënten in ons land zijn door actieve euthanasie overleden. Het Academisch medisch centrum in Amsterdam heeft in de afgelopen twee jaar in overleg met de inspecteur van de volksgezondheid één aids-patiënt op diens verzoek doen inslapen. Amsterdamse huisartsen hebben volgens de internist dr. S. Danner op ongeveer tien patiënten euthanasie gepleegd.

Volgens woordvoerder R. Buijze hebben deze tien patiënten het AMC verlaten om thuis te overlijden. Van hen was bekend dat zij door actieve euthanasie aan hun einde wilden komen. Danner vermoedt dat de eigen huisarts deze taak heeft overgenomen.

Mevrouw J. Tromp Meesters, coördinator ledenhulp van de Nederlandse vereniging voor vrijwillige euthanasie, kent drie gevallen van euthanasie door huisartsen op thuis verpleegde aids-patiënten in de eindfase. In de laatste anderhalf jaar hebben zich zeven patiënten tot de vereniging gewend met de vraag om hulp bij euthanasie.

Drs. P. van Rooijen, psycholoog bij de Schorerstichting, die zich onder meer bezighoudt met de opvang van aids-patiënten, zegt dat in „ongeveer 80 procent van alle therapeutische contacten” het onderwerp euthanasie „serius” ter sprake komt. Hij heeft de indruk dat euthanasie uiteindelijk „niet erg vaak” wordt doorgezet. Van Rooijen citeert een huisarts naar wie de Schorerstichting aids-patiënten die euthanasie willen, doorverwijst, dat „niet meer dan twee van de zeven” hun wens ook daadwerkelijk ten uitvoer laten brengen.

De Schorerstichting en de Nederlandse vereniging voor vrijwillige euthanasie adviseren aids-patiënten die door euthanasie het tijdstip van overlijden zelf willen bepalen een „goede huisarts” te kiezen. De Schorerstichting verwijst naar huisartsen van wie bekend is dat zij niet afwijzend tegenover euthanasie staan.

In tegenstelling tot het AMC hanteren veel huisartsen bij euthanasie wat eufemistisch „de gesloten procedure” wordt genoemd: op de overlijdensverklaring wordt een natuurlijke doodsoorzaak ingevuld, ook al is er euthanasie gepleegd.

Het AMC zegt „zeer terughoudend” met euthanasie te zijn en verzoeken van aids-patiënten exact hetzelfde te behandelen als die van andere patiënten. Als een patiënt om euthanasie vraagt, wordt de „open procedure” gehanteerd. De zorgvuldigheidsvereisten uit de jurisprudentie worden een voor een getoetst.

- Is de arts overtuigd van de vrijwilligheid van het verzoek.

- Is er sprake van een duurzaam verlangen naar de dood.

- Staat de diagnose absoluut vast.

- Is het lijden absoluut zeker aantoonbaar; kan dat door medisch handelen niet verminderd worden.

Daarop is er overleg met collega's. Minstens een van hen dient niet betrokken te zijn geweest bij de behandeling en ook niet ondergeschikt aan de behandelend arts te zijn. Daarop wordt de inspecteur van de volksgezondheid gewaarschuwd. Deze stelt zich persoonlijk op de hoogte van de uitkomst van de toetsing aan de zorgvuldigheidsvereisten. Na het overlijden van de patiënt wordt op de akte „euthanasie” ingevuld. Dan wordt de officier van justitie op de hoogte gesteld.

In het AMC is tot nu toe driekwart van de 218 aids-patiënten die sinds 1982 in Nederland geregistreerd zijn, verpleegd. In dit ziekenhuis zijn 97 aids-patiënten overleden.

Aids is een dodelijke virusaandoening die het menselijk afweersysteem verwoest. Er is nog geen geneesmiddel voor gevonden. Besmetting gebeurt hoofdzakelijk via seksueel contact.

Inspectie onderzoekt euthanasie op Aids-patiënten

Van onze verslaggever

HAARLEM/AMSTERDAM — De Inspecteur van de Volksgezondheid in Noord-Holland L. Bienfait onderzoekt of het juist is dat huisartsen in Amsterdam niet in alle gevallen, waarin zij euthanasie toepasten op terminale Aids-patiënten, de overlijdensverklaring naar waarheid hebben ingevuld.

Aanleiding voor het onderzoek is het eerder deze week door de Amsterdamse Aids-specialist dr. S. Danner geuite vermoeden dat in „ongeveer” tien gevallen, waarin euthanasie op Aids-patiënten zou zijn gepleegd, soms melding is gemaakt van een natuurlijke doodsoorzaak.

Volgens Bienfait is deze uitlating voor Justitie aanleiding geweest zich af te vragen of huisartsen misschien valsheid in geschrifte hebben gepleegd en zich zo onttrokken hebben aan de „normale” toetsing van euthanatisch ingrijpen aan de zorgvuldigheidscriteria, die het Openbaar Ministerie in zijn vervolgingsbeleid hanteert.

De inspecteur heeft vrijdag met Danner over zijn uitlatingen gesproken. „Ik wil wel weten wie die huisartsen waren. Maar of ik daar achter kom, is een tweede. Danner is tenslotte gebonden aan zijn medisch beroepsgeheim. Bovendien gaat het slechts om een vermoeden”, aldus Bienfait.

Het Academisch Medisch Centrum (AMC) in Amsterdam, waar Danner praktijk voert, heeft vrijdag in reactie op vragen van GPV-Kamerlid Schutte gezegd, dat er geen speciale afspraken bestaan met de Inspectie van de Volksgezondheid of met Justitie over euthanasie bij Aids-patiënten.

Imkers pijnlijk getroffen door Aids-spotje

(Van onze correspondent)

TILBURG — De bijenhouders die georganiseerd zijn in de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond zijn pijnlijk getroffen door het optreden van bijen en bloemetjes in het filmspotje dat de kern is van de zojuist begonnen aids-voorlichtingscampagne. Volgens secretaris A. Kemps klopt het filmje technisch niet. „Een bij komt niet om de seks naar een bloem, maar gewoon om te eten. Het filmje legt een geheel verkeerd verband met wisselende seksuele contacten”, zo licht hij toe.

Het anti-aidsfilmje laat een getekende bij van bloem naar bloem vliegen, terwijl een ernstige commentaarstem ervoor waarschuwt dat men door wisselende seksuele contacten en onvoldoende bescherming tijdens het vrijen de dodelijke ziekte aids kan oplopen. Het spotje wordt sinds dinsdag regelmatig op de tv vertoond.

Nederlands team naar Tanzania met 'goedkope' test op AIDS

DEN HAAG (ANP) — Een Nederlandse wetenschappelijke missie onder leiding van de Nijmeegse internist dr. W. Dolmans, gaat in Tanzania een goedkope AIDS-test verder ontwikkelen.

De nieuwe test is ontwikkeld door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne in De Bilt en kost slechts vijftig cent. Deze test is eigenlijk bestemd voor het identificeren van een virus (het virus HIV-1) dat het meest in Tanzania voorkomt. De Nederlandse missie gaat nu samen met Tanzaniaanse collega's de test ook geschikt maken voor een variant van dat virus (HIV-2) waarmee sommige Afrikaanse AIDS-lidder zijn besmet. De Stichting Nederlandse universiteiten en hogescholen voor Internationale Samenwerking NUFFIC heeft de weg geëffend voor het project dat 1,2 miljoen kost. De goedkope AIDS-test komt waarschijnlijk het meest van pas bij het onderzoeken van bloeddonoren.

Aids komt uit Afrika. Wat UN 25 een onzinnige bewering

WANNEER witte wetenschappers over zwarte mensen schrijven, blijkt in tien van de tien gevallen dat hun wetenschappelijke vernuft het aflegt tegen de racistische opvattingen die ze over die groepen hebben. Overtuigd als ik ben van de juistheid van deze stelling, zie ook ik een verlevendiging van de westerse samenzwering tegen Afrika in de discussie over de Aids-problematiek.

door
drs.
julian
s.
with

dichter en psycholoog

BOZE invloedrijke stemmen beweren dat Aids uit Afrika komt, omdat het virus dat die ziekte veroorzaakt, veel overeenkomsten vertoont met dieren die alleen in Afrika voorkomen. Als weldenkend mens vraag ik mij dan wel af, hoe het mogelijk is dat uitgerend nu die ziekte zich onder de Afrikanen gemanifesteerd heeft. Waarom niet vijftien of twintig jaar geleden.

OP de vraag hoe het dan mogelijk is dat deze ziekte zo vaak voorkomt onder de Amerikaanse homoseksuelen, beweren boze invloedrijke

stemmen dat ambtenaren uit Haiti naar enkele Afrikaanse landen zijn gegaan om de mensen daar met diverse projecten te helpen. Ze zouden daar besmet zijn geraakt en de ziekte bij hun terugkomst verspreid hebben en aangezien Haiti een hele tijd kon doorgaan als het paradijs voor homo's dat zich mocht verheugen in grote belangstelling van Amerikaanse homoseksuelen, is de ziekte op die manier naar Amerika overgebracht. Als weldenkend mens stel ik dat deze hypothese even gemakkelijk omkeer-

schappers met dezelfde slechte bril naar zwarte mensen kijken. Dit leidt ertoe dat alle ziekten waaraan de Afrikaan door de jaren heen geleden heeft, vandaag de dag gemakshalve de diagnose Aids krijgen. Op die manier is het geen kunst een hoog percentage Aids-patiënten te verkrijgen.

Deskundigen hebben mij verteld dat er nogal wat ziekten voorkomen die min of meer dezelfde verschijnselen van Aids vertonen. Bij nadere verificatie blijkt dat al deze ziekten veel voorkomen in Afrika. Dus, met

HIERTEGENOVER stel ik dat prostitutie al sinds jaar en dag in Nederland voorkomt. Hoeren zijn vrouwen die beroepshalve met veel mannen naar bed gaan. Hoe is het dan mogelijk dat men nog geen enkel geval van Aids bij deze mensen (de heroïnehoeren buiten gelaten) gesignaleerd heeft? Hoe is het mogelijk dat veelmannertj in Nederland geen Aids produceert en veelwijvertj in Afrika wel? Een ander argument om niet te geloven in de hetze die er tegen Afrika gevoerd wordt, is het gegeven dat Aids significant meer manifesteert bij mensen die anale seks bedrijven. Ik wil niet beweren dat anale seks niet voorkomt in Afrika, maar het percentage ervan is in vergelijking met Europa wel te verwaarlozen.

ALLE pogingen van de westerse media en wetenschappers om Aids te associëren met Afrika, zie ik als het begin van een campagne die ertoe moet leiden dat deze dodelijke ziekte gekoppeld wordt aan het zwarte ras. Is het niet merkwaardig dat sommige Europese landen reeds maatregelen overwegen om Afrikaanse toeristen op Aids te testen en Amerikaanse niet? Hoe komt het dat deze landen, die dergelijke ingrijpende maatregelen willen gaan nemen, tot nu toe nog niets revolutionair bedacht hebben om het de Aids-lidder in hun land onmogelijk te maken de ziekte verder te verspreiden?

ONDANKS de oproep onlangs van KRO-Brandpunt om Afrika als toeristisch land te mijden, zal ik dit jaar mijn vakantie zonder enige celibataire remmingen op dat continent doorbrengen. Mijn gezonde terugkeer zal voor u het bewijs zijn om zelf uw conclusies te trekken.

... in hun ijverige pogingen de wereld te doen geloven dat Afrika en niet de Verenigde Staten de bron is van Aids, worden wij arme stervelingen door wetenschappers doodgegooid met cijfers die aantonen dat een hoog percentage Afrikanen aan Aids lijdt'...

baar is. Dat wil zeggen dat de ziekte haar oorsprong in Amerika vindt, overgebracht is naar Haiti en door de Haitianen naar Afrika geëxporteerd.

IN hun ijverige pogingen de wereld te doen geloven dat Afrika en niet de Verenigde Staten de bron is van Aids, worden wij arme stervelingen doodgegooid met cijfers die aantonen dat een hoog percentage Afrikanen aan Aids lijdt. Wat wij arme stervelingen niet weten is dat de doktoren die deze cijfers produceren evenals de andere witte weten-

een klein beetje vooroordeel tegen zwarte mensen kan men gemakkelijk de verschijnselen van deze ziekten de label Aids meegeven.

EEN ander argument dat de samenweers tegen Afrika gebruiken komt hierop neer dat Aids nauw samenhangt met het vrijen met meer dan één partner en aangezien veelwijvertj volgens deze mensen vaker in Afrika voorkomt dan in Europa of Amerika, is het niet zo vreemd dat de ziekte zich zo snel op dat continent verspreidt.

Bisschoppen hekelen aids-campagne

TEL 15 Van een onzer verslaggevers

AMERSFOORT, woensdag

De Nederlandse bisschoppen vinden dat aids niet voorkomen kan worden door een campagne over het gebruik van condooms.

Na een langdurige vergadering over de morele aspecten van de om zich heen grijpende immuunziekte benadrukten zij gisteren opnieuw het officiële katholieke standpunt, dat seksualiteit alleen geoorloofd is binnen het huwelijk, en dat aids alleen voorkomen kan worden door niet te vrijen met wisselende partners.

De bisschoppen veroor-

deelden niet met zoveel woorden het gebruik van condooms — het gebruik van voorbehoedsmiddelen is in de r.-k. kerk strikt verboden — maar deden dat indirect toch, met de opmerking: „Propaganda voor het gebruik van condooms om aids te voorkomen doet vooral aan de ethische aspecten van aids tekort“.

Met hun oproep tot een

Kerk tegen propageren condooms

meer ingetogen seksueel leven om aids te voorkomen, scharen de Nederlandse bisschoppen zich achter hun collega's van onder meer Zwitserland, Frankrijk, de Bondsrepubliek en België.

De Nederlandse kerklei-

ders wijzen, net als hun West-europese collega's, op de noodzaak van pastorale hulp aan aids-patiënten. Volgens een woordvoerder willen zij een aids-patiënt in levensgevaar zeker niet het 'sacrament der zieken' weigeren.

Ze gaan echter niet in op het feit, dat een ontvanger van die troostende wijding volgens het kerkelijk wetboek van tevoren zijn spijt moet betuigen over begane zonden, waartoe bijvoorbeeld homoseksuele praktijken gerekend worden.

Nederlandse toerist in Indonesië aan Aids overleden

JAKARTA (DPA) — Een 44-jarige Nederlander is in Denpasar in Indonesië overleden aan Aids. Hij was op 1 april in een ziekenhuis op Bali opgenomen en hij is de eerste Aidsdode in Indonesië. De artsen dachten eerst dat de man aan longontsteking leed, maar nadat op de huid bruine vlekken waren ontstaan, vermoedden zij Aids. Het stoffelijk overschot is in het ziekenhuis geïsoleerd. Bloedmonsters zijn voor onderzoek overgebracht naar Jakarta en de Verenigde Staten. De man was met een groep van tien Nederlandse toeristen in Indonesië aangekomen.

Aidsremmer in Nederland te krijgen

WEESP (ANP) — Het Aidsremmende middel Retrovir (ook wel AZT genoemd) is officieel toegelaten in ons land. Het college ter beoordeling van de geneesmiddelen heeft Retrovir na een relatief korte procedure van twee maanden opgenomen in het geneesmiddelenregister. Nederland is het zesde land waar Retrovir officieel is toegelaten. Het middel werd eerder goedgekeurd in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Noorwegen, Zwitserland en Frankrijk.

Retrovir is een Aidsremmend middel, dus geen medicijn. Het is bestemd voor ernstige Aids-patiënten of patiënten met een ziektebeeld dat aan Aids verwant is, ook alleen in ernstige vorm. De fabrikant Wellcome hoopt het middel binnen enkele weken in voldoende mate in ons land te kunnen leveren.

Retrovir heeft wel bijwerkingen. De bekendste van dit moment is bloedarmoede.

Reagans middel tegen aids: afzien van seks

WASHINGTON (AP) — President Reagan heeft gisteren voor het eerst iets gezegd over de ziekte aids. Hij vindt het de belangrijkste bedreiging van dit moment van de volksgezondheid. Aidsvoorlichting op scholen mag van de president als maar een pleidooi wordt gehouden voor seksuele onthouding. In zijn toespraak op een artsencongres in Philadelphia zei Reagan: „Alle vaccins en medicijnen van de wereld veranderen één waarheid niet, namelijk dat voorkomen beter is dan genezen. En dat geldt helemaal voor aids, waarvoor nog geen remedie is gevonden.“ Over de voorlichting zei hij dat er een voorlichtingsplan door de over-

heid is opgesteld maar dat het aan scholen en ouders is hoe dit zal worden gebruikt. Reagan voegde er aan toe: „Aidsvoorlichting kan niet waardenwrij zijn. Want leren medicijnen en moraal niet hetzelfde als het op aids aankomt?“ Eerder had hij gezegd dat het er niet om gaat hoe je het doet, maar dat je het niet moet doen. De afgelopen tijd is Reagan gekritiseerd voor het feit dat hij in de zes jaar dat de VS te maken heeft met aids in het openbaar nog nooit een woord aan de ziekte heeft gewijd. Witte Huis-woordvoerder Marlin Fitzwater zei dat het congres de goede plek was om aandacht voor aids te vragen.

de Volkskrant van ZATERDAG 2 MEI 1987

NVSH VERKOOPT DOOR CONSUMENTENBOND AFGEKEURDE PRESERVATIEVEN TOCH „Slechts zeven van 28 typen condooms goed”

Van onze verslaggever

DEN HAAG — Van de 28 typen condooms die door de Consumentenbond op betrouwbaarheid zijn getest, verdienen er slechts zeven het predikaat „goed”. Dat blijkt uit de vrijdag bekendgemaakte eindresultaten van het onderzoek aan de bond. Tien merken hebben lijken het onderzoek een slechte kwaliteit. Bij de condooms van deze merken liet de sterkte testen over of werden onaanvaardbaar veel lekke exemplaren aangetroffen.

De Consumentenbond beveelt het gebruik van de volgende condooms aan: Durex Benelux Green, Durex Fetherlite, Concep-Geel, Concep-M en Durex Top Safe. Van de zogenoemde homo-condooms (speciaal voor anaal seksueel verkeer) worden de merken Duo Large en Duo Regular aanbevolen.

De eindresultaten van het onderzoek wijken enigszins af van de gegevens die vorige week in de publiciteit kwamen. Volgens directeur D. Westendorp van de Consumentenbond waren eerdere publicaties gebaseerd op voorlopige resultaten, die nog niet openbaar gemaakt hadden mogen worden. Volgens Westendorp is de NVSH verantwoordelijk voor het openbaar maken van conceptteksten over het onderzoek. Westendorp noemt de handelwijze van de NVSH uitermate onverantwoord.

In het meinummer van de Consumentengids maakte de bond, vooruitlopend op de definitieve uitslagen van het onderzoek, bekend dat drie soorten door de NVSH verkochte condooms onbetrouwbaar bleken. Hoe andere merken zouden worden beoordeeld, was volgens Westendorp toen nog niet bekend. De NVSH besloot daarop met onmiddellijke ingang de verkoop van die condooms (Concep-Groen, -Slow en -Fun) te beëindigen.

Kritiek

De NVSH maakte afgelopen donderdag echter bekend de verkoop van de gewraakte condooms weer te hervatten. De vereniging heeft de afgelopen week zelf tests uitgevoerd en is tot de conclusie gekomen dat de drie soorten wel degelijk veilig zijn. De NVSH uitte, op basis van de voorlopige resultaten, ernstige kritiek op de manier waarop het onderzoek van de Consumentenbond is uitgevoerd.

De bond blijft er in haar eindrapport bij dat de drie betrokken typen condooms niet betrouwbaar zijn. Volgens directeur Westendorp is het de eigen verantwoordelijkheid van de NVSH of zij de merken toch blijft verkopen, maar: „Als ik de NVSH was, zou ik ze uit de markt nemen.”

Van elk merk en type heeft de Consumentenbond honderd exemplaren getest op lekken. Als van dat aantal geen of één condoom lekken vertoonde, kreeg het type als oordeel „goed”, mits de kwaliteit van het rubber (ook na kunstmatige veroudering) goed was.

Als van de honderd condooms er vijf of meer lekken vertoonden, kreeg het type de beoordeling „slecht”. Alle zes typen van het merk Lavetra, dat voornamelijk in seksshops wordt verkocht, kwamen als slecht uit de bus. Ook het homo-condoom Gay Safe kreeg een slechte beoordeling. De bond heeft de condooms volgens Westendorp verkregen „zoals de consument dat doet”: ze werden gekocht in supermarkten, drogisterijen, seksshops en uit automaten.

De Consumentenbond vindt dat de wettelijke eisen die aan de betrouwbaarheid van condooms worden gesteld, moeten worden aangescherpt. Het Besluit Rubbercondomen beperkt zich tot controle op de productie in de fabriek. Maar volgens Westendorp kan er ook tijdens het verpakken, vervoer en de opslag het nodige misgaan met condooms. Met een nieuw artikel over condooms in de Warenwet, zou kwaliteitscontrole in winkels kunnen plaatsvinden, aldus Westendorp.

ONDERZOEK VEROORZAAKT SCHRIKREACTIES BIJ NVSH

Slow-condooms voor verlenging liefdesspel roepen bezwaren op

Van onze verslaggever MAURITS SCHMIDT

AMSTERDAM — Bij NVSH-afdelingen en Rutgershuizen blijken grote bezwaren te bestaan tegen het zogeheten Slow-condoom, dat is bedoeld „voor verlengd liefdesspel”. In het condoom zit het middel lidocaine, dat verdovend werkt en daardoor de zaadlozing zou uitstellen. Lidocaine wordt ook door de tandarts gebruikt voor plaatselijke verdoving.

Belangrijkste bezwaar is dat Slow wordt gezien als geneesmiddel bij voortijdige zaadlozing: „Het is hetzelfde als een patiënt met psychosomatische klachten wegsturen met een doosje valium”, aldus B. Valkhoff-Querido, woordvoerder van de NVSH-afdeling Utrecht.

Bij verschillende afdelingen is donderdag geschrokken gereageerd op het onderzoek van de Consumentenbond, waarbij bleek dat van het NVSH-condoom Concep Groen 11 procent lek was, en van de typen Slow en Fun een lager, officieel nog toegestaan percentage.

Overigens was het onderzoek geëntamerd door de NVSH zelf, omdat er al lange tijd geen onafhankelijk onderzoek naar condooms was geweest. Bij eerdere onderzoeken kwamen de NVSH-condooms altijd als zeer betrouwbaar uit de bus. Wordvoerder G. Julsing van de landelijke NVSH in Den Haag: „Het heel triest dat het onderzoek zich deels tegen onszelf heeft gekeerd. Het is ook jammer dat we geen voorinformatie hebben gekregen van de Consumentenbond, dan hadden we eerder kunnen ingrijpen.”

De Concep-condooms zijn afkomstig van de Westduitse fabriek MAPA. De NVSH heeft een marktaandeel van 15 à 20 procent. De drie typen zijn uit de handel genomen en kopers kunnen het terugbrengen of omruilen. Dat is donderdag nog maar mondjesmaat gebeurd.

Het landelijk secretariaat van de NVSH in Den Haag heeft donderdag alle ongeveer 120 afnemers (NVSH-afdelingen, Rutgershuizen, apotheken en groothandels) schriftelijk aangeraden de drie types uit de handel te nemen. De afdeling Amsterdam was daartoe al eerder uit zichzelf overgegaan. Uit telefoontjes naar enkele afdelingen bleek dat er nog maar heel weinig is teruggebracht of omgeruild. Bij de NVSH in

Amsterdam waren donderdagmiddag vier pakjes teruggebracht. Het vertrouwen in het NVSH-condoom was daarmee kennelijk niet geschoonden: iedereen nam nieuwe condooms van een ander type mee naar huis. Bij andere vestigingen (Rotterdam, Utrecht, Groningen) ging het om nog minder pakjes.

Commercie

De NVSH-afdeling Utrecht overweegt condooms elders te gaan inkopen als de kwaliteit ervan niet verbetert. Valkhoff: „Wij hebben al langer bezwaren tegen de werkwijze van het Centraal Middelendepot van de NVSH in Den Haag. Volgens ons gaat de commercie daar steeds meer boven de kwaliteit. De invoering van het Slow-condoom is daarvan een voorbeeld. Merken wij dat die kwaliteit niet verbetert, dan moeten we condooms maar elders kopen, want kwaliteit gaat ons boven alles.”

De NVSH verkoopt negen types condoom: Groen (droog, zonder reservoir), Geel (zonder reservoir met glijmiddel), Paars (idem, gevormd), Concep M (idem, met zaaddodend middel) Safe Sex (voor heteroseksueel anaal contact) Gay Safe (voor homoseksueel contact) en Tutti Frutti (in vier smaken, voor oraal contact). Volgens NVSH-woordvoerder Julsing is het de laatste twee jaar beleid geweest het assortiment uit te breiden om de motivatie voor het gebruik te verhogen. „Je doet nu eenmaal meer met een condoom dan ongewenste zwangerschap voorkomen”, aldus Julsing.

Al in februari heeft de afdeling Utrecht een brief geschreven aan het landelijk secretariaat om te protesteren tegen het Slow-condoom. Bijval kreeg de afdeling uit Nijmegen en Roosendaal, terwijl ook de Rutgersstichting de aangesloten huizen (onafhankelijke advies- en behandelcentra op seksueel gebied) heeft aangeraden Slow niet te verkopen. Valkhoff: „Wij vinden Slow een schandelijk condoom. Als mensen last hebben van voortijdige zaadlozing, dan komen ze bij ons voor een goed gesprek. Bijna altijd blijkt dan dat de oorzaken elders liggen: onervarenheid, of faalangst bijvoorbeeld. Zo'n condoom aanbevelen is alleen maar symptoombestrijding. Alsof je faalangst verdwijnt met een verdoofde eikel”, aldus Valkhoff.

Bijwerkingen

Medisch adviseur R. van Tergouw van de Rutgersstichting deelt de bezwaren van de afdeling Utrecht. „Mensen die te vlug klaarkomen kunnen in behandeling komen bij onze seksuologen. Dit is geen methode om te vlug klaarkomen te bestrijden. Het is hooguit speelgoed, maar denk niet dat het helpt. De bijwerkingen van lidocaine zijn weliswaar heel zeldzaam, maar ze kunnen voorkomen”, aldus Van Tergouw.

Julsing zegt de bezwaren tegen Slow te kennen. „Maar wij suggereren helemaal niet dat het condoom er is om voortijdige zaadlozing te voorkomen. Het is een condoom om mee te fantaseren. Je gebruikt het als je het leuk vindt om wat langer te neuken. Het zal dan ook zeker geen oplossing zijn, al neemt het de symptomen toch even weg. Wij propageren het niet als een soort geneesmiddel, maar voor verlengd liefdesspel. En als iemand het gebruikt met voortijdige zaadlozing, dan is dat verder zijn goed recht”, aldus Julsing.

NVSH neemt onbetrouwbare condooms uit de handel

DEN HAAG, 23 april — Drie soorten condooms zijn gisteren door de Nederlandse vereniging voor seksuele hervorming (NVSH) uit de markt genomen nu uit een onderzoek van de Consumentenbond blijkt dat deze onbetrouwbaar zijn. Deze condooms hebben van de Consumentenbond het predikaat „slecht” gekregen. Het gaat om de merken Concep Slow, Concep Groen en Fun. Mensen die in het bezit zijn van deze soorten kunnen ze bij de NVSH inwisselen tegen andere.

Uit het nog lopende onderzoek van de Consumentenbond blijkt ernstige verontrusting over de slechte kwaliteit van de in Nederland verkochte condooms. De belangstelling voor condooms is toegenomen door de angst voor de ziekte aids. De NVSH had overigens zelf bij de Consumentenbond op een dergelijk onderzoek aangedrongen en gaat nu de fabriek kant voor de schade aansprakelijk stellen. Een woordvoerder van de NVSH zei tevreden te zijn met de resultaten van het onderzoek.

Van de NVSH-condooms bleken van de Concep Groen 11 van de 100 lek; bij de Concep Slow waren dat er 4 van de 100, derhalve het wettelijke maximum. De Fun viel door de mand bij de „trek- en blaasproef”. Condooms moeten volgens wettelijke eisen 20 liter lucht kunnen bevatten. (ANP)

Kapotje voor scholieren

In het Deense Frederiksberg, niet ver van Kopenhagen, hebben 6000 middelbare scholieren over de post een condoom ontvangen. In de begeleidende folder wordt gewaarschuwd voor de ziekte aids. De meisjes krijgen bovendien het advies altijd een condoom op zak te hebben. En de jongens wordt uitgelegd hoe ze zo'n ding om moeten doen. De post kwam van de regering. Sex is leuk, maar een risico is dat je tijdens het vrijen een ander met aids kunt besmetten. Gebruik mannen een condoom, dan loopt niemand dat risico. De Deense regering heeft daarom alle inwoners van het district Frederiksberg zo'n rubberen ding toegestuurd. Ook jongeren in andere plaatsen in Denemarken kunnen op zo'n pakketje rekenen. Binnenkort worden bij voorbeeld 450.000 condooms verspreid onder scholieren in Ko-

penhagen. Ook de leerlingen in de hoogste klas van de lagere school krijgen er één.

De meeste Denen zijn het met de actie eens, meldt het Kopenhaagse dagblad 'Berlingske Tidende'. Bij de condooms worden ook twee badges gevoegd. Op de ene staat: 'Frit gummi til folket'. Dat betekent: Vrije kapotjes voor het volk. Op de andere staat: 'Aids Nef Tak! Aids, nee dank je.

Kinderen praten er niet over

NYW 6

Incest ook op school moeilijk te signaleren

Hoe kunnen mensen uit het onderwijs het beste reageren op seksueel misbruik van kinderen. Rond die centrale vraag werd in Amsterdam een conferentie voor leerkrachten gehouden onder het thema 'Taboe in de klas'. De studiedag werd georganiseerd door het Bureau Coördinatie Vrouwenemancipatie van de gemeente Amsterdam. De belangstelling, van de overwegend vrouwelijke leerkrachten bleek zo groot, dat slechts een klein deel van de aanvragen op deelname kon worden gehonoreerd.

Pas sinds enkele jaren komt het seksueel misbruik van kinderen wat meer in de openbaarheid. Het taboe is daarmee nog niet doorbroken. Om hoeveel kinderen het in Nederland gaat is ook nog niet duidelijk, vooral omdat er zeer weinig naar buiten komt. Het aantal meisjes dat voor het zestiende jaar slachtoffer is van seksueel misbruik wordt geschat op 800.000. Een derde deel ervan wordt voor het vijfde levensjaar het slachtoffer. Dit misbruik komt zelfs al voor bij pasgeboren baby's. Eén op de tien tot vijftien meisjes heeft voor haar zestiende dergelijke ervaringen.

Naar schatting zijn het tussen de 90 en 98 procent meisjes die seksueel worden misbruikt. Voor zover bekend overkomt het tussen de twee en tien procent van de jongens. Voldoende redenen om hier ook binnen het onderwijs aandacht aan te besteden. Afgaande op de cijfers zitten gemiddeld in elke klas twee à drie kinderen die hiermee te maken hebben.

Ingrid Foeken, begeleidt vrouwen met incest-ervaringen bij het vrouwenhulpverleningscentrum Stichting de Maan in Amsterdam. Zij stelt dat incest een vorm is van misbruik van macht. Volgens Foeken bestaat er een groot verschil in beleving en beoordeling tussen kinderen en volwassenen. „Waar volwassenen boos en woedend willen reageren naar de dader toe, voelt het kind zelden of nooit kwaadheid. Waar volwassenen het kind willen beschermen, roept dit vaak paniek op bij het kind. Zij wil alleen maar dat het ophoudt”.

Omdat het veelal gaat om seksueel misbruik binnen het gezin (vader, broer, oom of grootvader) wil het kind zelden dat de dader bestraft wordt. Het gezin zou uit elkaar vallen, waardoor het schuldgevoel toeneemt. Het er-

over durven praten is volgens Foeken dan ook een gigantische stap. Gebeurt het wel, dat een kind uiteindelijk met een leerkracht praat, dan slaat deze voor het dilemma hoe daarop te reageren. Foeken adviseert, in overleg met het kind, de hulpverlening in te schakelen, maar soms is het ook onvermijdelijk een beroep te doen op de zedenpolitie via het Bureau Vertrouwensarts.

Moelijk

Het signaleren van seksueel misbruik bij kinderen is voor de leerkracht niet eenvoudig. Vooral zeer jonge kinderen zijn niet in staat er iets over te vertellen. Francien Lamers werkt als psychomotorisch therapeut en orthopedagoge in een medisch

kleuterdagverblijf. Daarnaast is zij voorlichter bij de Vereniging tegen Kindermishandeling. Tijdens de conferentie vertelde zij over kenmerken die kinderen duiden op seksueel misbruik van kinderen. „Bij seksueel misbruik heeft het kind niets over het eigen lijf te zeggen. Het wordt gebruikt en gelijktijdig ontkend. Het kind moet alleen maar ja zeggen. Bij deze kinderen zie je vaak in het bewegingspel dat het lijf behoorlijk gestoord is. Voor de les begint, lopen ze met de anderen een half rondje mee en gaan dan snel aan de kant staan. Ze hebben grote angst tijdens de gymles op de rug te liggen. Ze zijn verkrampd en zijn bang de ogen te sluiten. Soms uit dit zich zelfs in hyperventilatie.” Lamers constateert bij deze kin-

deren een extreme angst voor lichamelijk contact. In opstellen geven ze een negatief beeld over zichzelf. Ze zijn over zichzelf zeer ontevreden. Anderzijds doet zich volgens Lamers bij deze kinderen ook wel een sterk erotisch gedrag voor, zich uitend in exhibitionisme, masturbatie of vergaande seksuele spelletjes.

Tijdens de conferentie werd gepleit voor een netwerk van instellingen om seksueel misbruik te signaleren, te behandelen en te voorkomen. Daarbij zou het aspect van incest in gezinnen van buitenlandse minderheden niet mogen ontbreken. Daar bestaat vaak een weerstand om de 'eigen' problemen aan blanke te vertellen.

THEA VAN BEEK

In de straten rond het stadscentrum van Birmingham, staan jonge meisjes van 13 of 14 jaar bij regen en wind te wachten op klanten. Het zijn prostituees, schoolkinderen nog, die door een gehaaide pooier de (financiële) hemel op aarde werden beloofd. Het Britse programma '40 Minutes' sprak in een 40 minuten durende reportage met de 'street girls' en hun pooiers.

EDWARD Mirzoeff, productielider van het programma over 'Street Girls', zegt dat het programma bestaat uit een reeks interviews met de jonge meisjes die zich openlijk op straat prostitueren. „De meisjes waarmee we spraken zijn beneden de 16 jaar, of het zijn oudere meisjes die zich ook op jongere leeftijd prostituerden. Zij spreken over hoe ze in de prostitutie terecht kwamen, wat met hen gebeurd en wat hun houding is tegenover prostitutie.” „De oorzaken die hen tot prostitutie hebben gebracht zijn divers, maar meestal gaat het om meisjes die van thuis, of uit een instelling, zijn weggelopen. Ze zijn dan terecht gekomen in de handen van mensen die hen overtuigd hebben om prostitutie te worden, de pooiers.” „De moederheid onder hen bevindt zich in een situatie waarin het erg moeilijk is om aan geld te geraken. En prostitutie verdient makkelijk, want ze kunnen per avond zo'n 100 pond of meer verdienen. Met dat geld kopen ze dan kleren en make up of dingen die ze graag hebben. Waar zouden ze anders het geld halen om die dingen te kopen. Hoe overleven ze anders?”

Maar wie zorgt er dan voor hen. Ook op school moet het toch geweten zijn dat er leerlingen van 13 zijn die van huis zijn weggegaan. Iemand moet dat toch merken.

Mirzoeff: „Nee, dat is juist het probleem. Er wordt helemaal niet voor hen gezorgd. Ze wonen in flats met mensen van hun soort of met de pooiers. In Groot-Brittannië moet men wel tot 16 jaar naar school, maar die meisjes overtreden de wet. Ze gaan gewoon niet naar school! En omdat er hier zoveel werkloosheid is kunnen die meisjes geen baan vinden. Het is overigens al heel moeilijk om werk te vinden als je nog maar 15 bent.”

Ik had begrepen dat die meisjes

zich prostitueren in de nabijheid van de school.

Mirzoeff: „Ja, maar niet van hun school, wel vlakbij andere scholen waar leeftijdsgenootjes voorbij komen die hen dus ook zien.”

Hebt u cijfermateriaal over jeugdprostitutie?

Mirzoeff: „Nee, want het is een erg moeilijk onderwerp om cijfers over te krijgen. Er bestaan wel cijfers over het aantal veroordelingen, maar die liggen wellicht flink onder de reële aantallen. Wij schatten het aantal 'street girls' in Birmingham op een dertigtal. Maar die cijfers zijn helemaal niet officieel.”

Hebt u er zicht op gekregen waarom bepaalde mannen naar die jonge meisjes gaan?

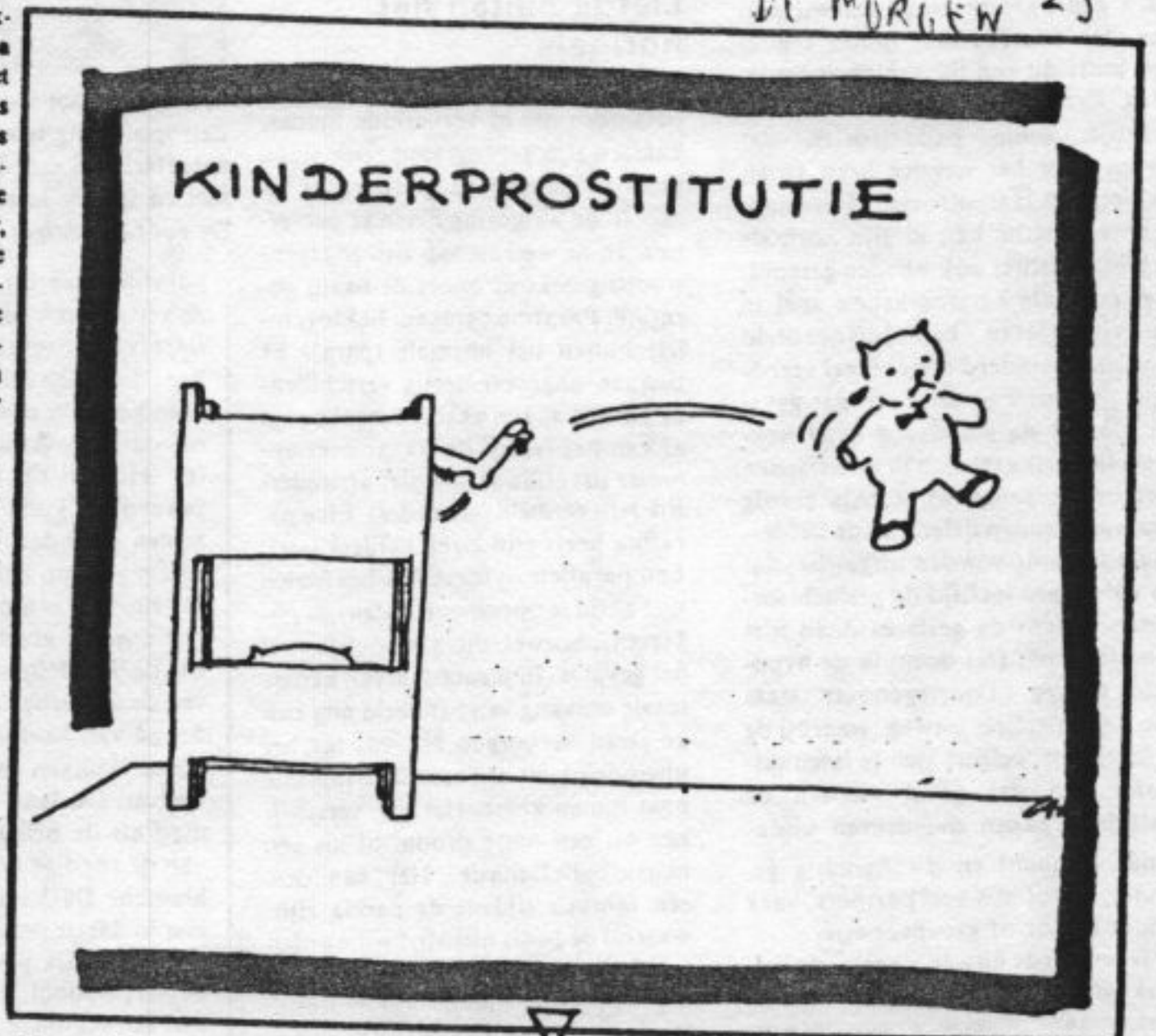
Mirzoeff: „We hebben niet met de klanten gesproken, maar de meisjes vertellen wel wat die mannen zo aantrekkelijk aan hen vinden. En dat blijkt vooral het kinderlijke te zijn. Het gaat duidelijk om een soort gepervertoerde aantrekkingskracht.”

België

De situatie in België is niet anders dan die in Engeland. Mensen uit het milieu -ze blijven liever anoniem- vertellen ons dat jongerenprostitutie een fenomeen is dat meer en meer de kop opsteekt. „Onlangs kwam een van de vrouwen naar ons en vertelde dat één van haar collega's haar dochtertje van 14 al liet werken. De prostituees spelen dus soms pooier over hun eigen kinderen. Wij kennen ook meisjes van 14 of 15 jaar die aan de drug zijn en

zich -om dat ze kunnen betalen- prostitueren. Vaak voor belachelijk lage prijzen. Ook schoolmeisjes doen dat om kleren te kunnen kopen. We merken dat ze dikwijls uit betere milieus komen. Die meisjes worden thuis teveel aan banden gelegd en willen zich losrukken. Om hetzelfde te kunnen kopen als hun vriendinnetjes beginnen ze zich te prostitueren. Dat gebeurt niet zozoer in het centrum van de grote steden, omdat die meisjes goed beseffen dat ze daar meer kans hebben om tegen de lamp te lopen. Vaak trekken ze naar randgemeenten en fusiegemeenten. De klanten zijn meestal oudere mannen. Het valt overigens op dat die meisjes zelf ook vaak op oudere mannen vallen.” (Jan de Zutter)

40 Minutes, BBC 2, 22.25

Kamervragen over vertrouwenstelefoon

DEN HAAG — De Kamerleden Groenman en Kohnstamm (D66) willen dat minister Korhals Altes (Justitie) bij de Rijkspolitie in Boskoop alsnog een vertrouwenstelefoon doet plaatsen voor slachtoffers van seksueel geweld en incest. Ook zou daarvoor een spreekuur bij het korps in de gemeente moeten komen. De Kamerleden vragen dit van de bewindsman nu het korps Rijkspolitie in Boskoop een soortgelijk verzoek van het gemeentebestuur als „niet opportuun” heeft afgewezen. De parlementariërs willen van de minister weten wat hij denkt van de houding van het korps en hoe hij in het algemeen denkt over het instellen van telefoons en spreekuren voor dit soort problemen bij de politie.

DE MORGEN 23

JOHN MONEY OVER LIEFDES- KAARTEN EN PARAFILIA

SEKSTANT APRIL

Het belang van seksueel oefenspel van de mens in zijn kinderjaren blijkt het meest overtuigend uit onderzoek van in stamverband levende mensen wier eeuwenoude gebruiken nog niet zijn verwesterd. Niet altijd schrijft de traditionele wijze van opvoeding voor dat kinderen moeten worden bestraft voor seksueel oefenspel, als zich dat van tijd tot tijd op speelse wijze voordoet. Omdat antropologen zelf te preuts waren om seksueel oefenspel bij kinderen vast te leggen, is er weinig bewijsmateriaal voorhanden. Uit het wel beschikbare materiaal wordt geconcludeerd dat heteroseksueel oefenspel in de kinderjaren de basis legt voor ongecompliceerde heteroseksualiteit op de volwassen leeftijd.

Kinderen leren hun moedertaal door oefening. Op dezelfde manier formen ze via het seksuele oefenspel een „liefdeskaart”. Als ze daarbij niet worden gestoord, ontwikkelt de basisgeografie van de liefdeskaart zich doorgaans als heteroseksueel. Tijdens de puberteit, als de liefdeskaart heteroseksueel is, zijn dan ook de fantasieën, dag- en nachtdromen heteroseksueel. Zo ook de fantasie over de ideale liefde en de ideale liefdespartner.

De eigenschappen van de ideale geliefde en de eisen waaraan deze moet voldoen, kunnen vrij algemeen, of juist gedetailleerd en specifiek zijn, zodat slechts betrekkelijk weinig personen uit het dagelijks leven aan alle specificaties van de liefdeskaart zullen voldoen. Volgens de specificaties van de liefdeskaart is de ideale liefde bijvoorbeeld plaatsvervanger voor een vriendje of vriendinnetje uit de kinderjaren of een idool uit de jeugd.

Aangeboren factor

Het is duidelijk dat de mens, evenals andere soorten, een aangeboren, be-

oek op fantasieën en handelingen overgebracht. De erotische moord/zelfmoord van een tienerjongen is een voorbeeld van wat er kan gebeuren als een liefdeskaart zo geprogrammeerd is dat deze in catastrofe en zelfvernietiging moet eindigen. In zo'n geval is de straf die in de liefdeskaart van de jongen staat geschreven dat verboden lustgevoelens gevolgd moeten worden door het hoogste offer: de dood.

Deze dodelijke ontwikkeling illustreert de basisformule van zowel een vervormde liefdeskaart als van de parafilia waarvoor deze verantwoordelijk is. Twee condities van de formule, liefde en lust, zijn onvermengbaar en de oplossing is het vinden van een derde conditie, in dit geval de zelfopoffering om die twee met elkaar te verenigen.

Liefde is zuiver en heilig. Lustgevoelens zijn vies en zondig. De zonde van de wellust verlaagt degenen die eraan mee doen. Het maakt van de heilige een zondaar - van de madonna een hoer en van de brave huisvader een playboy.

In het gezamenlijke offer van zelfmoord/moord zijn beide partners het slachtoffer van een parafiele daad van boetedoening voor de ontwaarde zonde van vleeselijke lust.

Liefde buiten het normale

De erotische fantasieën en hun toepassingen die in vervormde liefdeskaarten zijn geprogrammeerd, staan populair bekend als gestoord of bizar. In de wetgeving heten ze perversies. In de wetenschap zijn ze tegenwoordig bekend onder de naam *parafilie*. Parafilie betekent liefde (philia) buiten het normale (para). Er bestaan ongeveer dertig verschillende parafilia. Het exacte aantal hangt af van het feit of de elkaar overlappende parafilia al dan niet afzonderlijk zijn vermeld (zie kader). Elke parafilia heeft zijn eigen liefdeskaart. Een parafiele liefdeskaart hoeft zich niet altijd te openbaren tijdens de puberteit, hoewel dit gewoonlijk wel het geval is. In plaats daarvan kan de totale omvang van het beeld nog enige jaren verborgen blijven, tot het uiteindelijk als een complete fantasie naar buiten komt. Het kan verschijnen als een natte droom of als een masturbatiefantasie. Het kan ook een fantasie tijdens de paring zijn, waarbij de penis niet stijf wil worden (of de vagina niet vochtig) en geen orgasme volgt zonder die fantasie. De fantasie kan zich afspelen in het hoofd of worden verwezenlijkt als een parafiele handeling.

Zes soort parafilia

De liefdeskaarten van de parafilia kunnen worden begrepen in termen van zes strategieën. Elke strategie is met zijn eigen omweg een gewettigd toegangsbewijs voor een gebied van wellust en extase, dat anders niet toegankelijk zou zijn. De prijs van het toegangsbewijs is dat de heilige zijn ziel verkoopt aan de zonde. De zes strategieën omvatten, naar type, de (op)offerende parafilia, de roof-(zuchtige)parafilia, de handelsparafilia, de fetisj-parafilia, de geschiktheidsparafilia en de verlokingsparafilia.

De (op)offerende parafilia zijn die parafilia waarbij één partner of beide partners door middel van boetedoening of opoffering boete moet(en) doen voor het verlagen van de heilige met extatische lustgevoelens. De straf varieert van vernede-

John Money wordt gezien als een van de meest vooraanstaande seksuologen van dit moment. Hij hoort ongetwijfeld thuis in het rijtje Freud, Kinsey, Masters en Johnson, enzovoort. Hij staat er om bekend steeds nieuwe termen te verzinnen voor ledere seksuele variant die hij tegenkomt. Die hele verzameling varianten bij elkaar

noemt hij de parafilia. Hij geeft daaraan de voorkeur boven termen als perversie. Niet iedereen is het met zijn ideeën eens. Bij heteroseksualiteit als vanzelfsprekend einddoel van een „gezonde” seksuele ontwikkeling hebben ook wij onze vraagtekens. Dat heemt niet weg dat zijn ideeën de moeite waard zijn om kennis van te nemen.

Parafilia: een overzicht

Een parafilie is een erotische gesteldheid van steeds terugkerende reactie op een obsessieve afhankelijkheid van een ongebruikelijke of onacceptabele prikkel, feitelijk of in de fantasie, met het doel een staat van opwinding te bereiken of te handhaven en tot een orgasme te komen of het te verzakkelijken.

Acrotomofilie (partner met een geamputeerd ledemaat)
Apotemnofilie (de persoon zelf heeft een geamputeerd ledemaat)
Asphyxiofilie (zelf-verstikking)
Autagonistofilie (op het toneel)
Autassassinofilie (zelfmoord op het toneel)
Autoneptofilie (zuiers)
Coprofilie (uitwerpselen)
Fetisjisme
Frotteurisme (aanraken tegen vreemden)
Gerontofilie (voorkeur voor ouderen)
Hyphefilie (weefsel)
Kleptofilie (stelen)
Klismafilie (klisma)
Masochisme
Mysofilie (vuil)

Narratofilie (erotische taal)
Necrofilie (lijken)
Pedofilie (kinderen)
Pictofilie (plaatjes)
Pelodektofilie (penis exhibito-risme)
Verkrochting of Blastofilie (geweld)
Sadisme
Scopofilie (bekijken van de geslachtsdaad)
Somnofilie (slapen)
Stigmatofilie (doorboren; tatoeage)
Symphorofilie (ramp)
Telefoonscatofilie (vuilbekkers per telefoon)
Trollisme (paar + een)
Urofilie of Uridinisme (urine)
Voyeurisme
Zoofilie (dieren)

ring en pijn tot bloedoffer en dood. Zelfopoffering is masochisme, partneroffering is sadisme. Beide komen met en zonder instemming voor. De roof-(zuchtige) parafilia zijn die

parafilia waarbij de zondige wellust zo verlagend is, dat men zich hieraan slechts kan overgeven als deze de heilige met geweld wordt ontstolen. Men kan zich zowel voorstellen in de rol van de rover als van het slachtoffer. Hoewel dit niet met zekerheid bekend is, komt het waarschijnlijk zelden voor dat rover en slachtoffer elkaar vinden, behalve als met beider instemming een dergelijke situatie in scène wordt gezet.

Bij de *handelsparafilia* is de extase van de wellustige daad de sociale ondeugd van hoeren die het voor geld doen. Heiligen verlagen zich niet tot wellust. De daad wordt gerechtvaardigd als de heilige de rol aanneemt van de zondige hoer of een van haar klanten. De handelsparafilie houdt niet in dat de persoon in kwestie zich ook werkelijk prostitueert. Het kan de verpersoonlijking van prostitutie met een reguliere partner binnen een traditioneel gezin zijn.

De *fetisj-parafilia* zijn die parafilia waarbij een compromis wordt gesloten met de heilige kuisheid en de onthouding, niet via prostitutie, maar door in de geslachtsdaad een teken te brengen dat de zondige wellust symboliseert. Het teken is een fetisj en de fetisj is de zondige belichaming van erotische en seksuele opwindings. Ondergoed, bijvoorbeeld, en met name bh's en panties of gordeljes en kousen, zijn voor talloze mannen zeer opwindend. Soms worden ze van de wijf gestolen. In erotisch opzicht zijn ze dikwijls belangrijker dan de vrouw die ze draagt. Bij mannelijke travestieten moet de man ze dragen om tot een geslachtelijke prestatie te kunnen komen. Als zijn partner daartegen bezwaar maakt, moet hij zich in zijn fantasie voorstellen dat hij ze draagt om te kunnen presteren.

De *geschiktheidsparafilia* zijn die parafilia waarbij volledige overgave aan de zondige wellustige daad slechts wordt bereikt als de partner voldoet aan de eisen van geschiktheid die alle grenzen overschrijden; dat wil zeggen, buiten de grenzen, privileges en bescherming van heiligheid en reinheid valt. Door middel van een bepaald criterium moet de partner een erotische heiden zijn en in geen enkel opzicht lijken op de eigen ouders, die in de spreekwoordelijke wijsheid van kinderen, nooit zo iets smerigs als de geslachtsdaad zouden doen. Het criterium kan letterlijk zijn dat iemand tot een ander geloof moet behoren.

De *verlokingsparafilia* zijn „verplaatsings”parafilia, terwijl die in de vijf voorafgaande categorieën inclusie parafilia zijn. De inclusie is een min of meer extern ritueel, een deelnemer of een voorwerp dat geen kenmerkende component is van heteroseksuele paringshandelingen maar in het geval van de parafilie in kwestie in de seksuele handelingen betrokken wordt (inclusie = insluiting). Een *verplaatsingsparafilie* is er een waarbij een segment van de voorbereidende fase van een erotische en seksuele

activiteit vóór de geslachtsdaad een rol speelt. Dit is de fase van de ogentaal en de handentaal, waarbij de partners elkaar signalen of uitnodigingen overbrengen. Men flirt, koketteert en verleidt elkaar. Dit wordt wel de fase van de hofmakerij, of als het om dieren gaat, de fase van de paringsdans genoemd.

Parafilia bij mannen en vrouwen?

In individuele gevallen kan een parafilie van het ene soort kunnen gemeen hebben met een ander soort. Het komt echter zelden voor dat een persoon meer dan een parafilie heeft, of van het ene op het andere type overstapt. Een liefdeskaart is, als zij eenmaal is gevormd, vrij uniek en persoonlijk. Zij blijft meestal op-

merkelijk stabiel voor de rest van het leven - in tegenstelling tot hetgeen de degeneratietheorie ons zou doen geloven.

Volgens het thans beschikbare bewijsmateriaal komen parafilia vaker en in meer variaties voor bij jongens en mannen dan bij meisjes en vrouwen. Het is mogelijk dat deze ongelijkheid voortvloeit uit het feit dat mannen zo geschapen zijn dat ze visueel afhankelijker zijn dan vrouwen wat erotische prikkels betreft en vrouwen afhankelijker van huidcontact. Liefdeskaarten gaan voornamelijk via de ogen naar de hersenen, in tegenstelling tot de taal, die via de oren gaat.

Er zijn meer jongens dan meisjes die moeilijkheden hebben met het leren spreken en lezen van hun moedertaal. Het schijnt dat ze ook meer problemen hebben met het vormen van hun liefdeskaart. Bij jongens komen vaker programmeringsfouten voor; bij de een wat gemakkelijker dan bij de ander. Het kan zijn dat hun hersenen zo zijn afgesteld dat ze daar kwetsbaarder voor zijn. Hoe het ook zij, de hersenen worden niet foutief geprogrammeerd als er geen instructies via de ogen, oren en andere zintuigen zijn doorgegeven. Deze instructies worden doorgegeven op het kritieke moment dat de liefdeskaart wordt gevormd. Dit zijn de jaren waarin de seksuele degeneratietheorie, weliswaar achterhaald maar sociaal nog steeds van invloed, op de loer ligt in het leven van het kind en die de instructies die de hersenen ontvangen saboteert. Als gevolg hiervan

wordt het programma van de liefdeskaart foutief ingeprent en dat kan een parafilie blijken te worden.

Speels of gevaarlijk

Sommige parafilia zijn speels en onschuldig. Andere zijn een onwelkome erfenis voor een partner die zich niet kan inleven in dezelfde fantasie.

Weer andere staan te boek als seksuele geweldpleging en zijn uitermate gevaarlijk en dan zijn er nog parafilia als exhibitionisme, die een onschuldige aanslag op de zedelijkheid zijn. De fantasieën van parafilia zijn niet sociaal overdraagbaar. Het zijn geen voorkeuren die men overneemt uit boeken, films of van andere mensen. Het gaat hier niet om een vrijwillige keuze die men kan beheersen door wilskracht. Straf is geen preventief middel en vervolging zal een parafilie niet doen verdwijnen, maar slechts voeden en versterken. Het is een verslaving of een equivalent van verslaving, en wel van een heel hardnekkig soort. Een parafilie is theater en opzichtig. De personen die er mee zijn behept, brengen zich door ijdelheid in netelige posities. Een parafiele persoon is iemand die catastrofes overleefd heeft en nu voortdurend voor de camera of op de planken staat, bij wijze van spreken, om de wereld te laten zien hoe hij van een tragedie een overlevingsstriomf heeft gemaakt. De tragedie die de parafilie zijn normale heteroseksualiteit ontnam, was de verwaarlozing en/of misvorming van het seksuele oefenspel en de ontwikkeling in de kinderjaren en de parafiele vervanging die daarvoor in de plaats kwam. De triomf was dat lustgevoelens en de daarop volgende opwindings werden behoeft voor beschadiging of totale uitroeiing, omdat ze werden overgeheveld naar een minder verboden en gecensureerd, doch parafiel, oefenspel. Het was helaas een Pyrrus-overwinning, omdat er op latere leeftijd meer tragiek voor in de plaats kwam. ■ John Money

John Money schreef over dit onderwerp een dik boek. Het heet: „Love maps: clinical concepts of sexual/erotic health & pathology, paraphilia, and gender transposition in childhood, adolescence, & maturity”. Het is uitgegeven door Irvington Publishers. Het boek kan daar direct besteld worden; het kost \$ 34.50. Adres van de uitgever is: 740 Broadway, New York, NY 10003, United States of America.

zaterdag 25 april 1987

'Er zal weer volstrekste helderheid over ons normenstelsel moeten komen' Lubbers en de 'overbelaste democratie'

NRC

Op een symposium van de jubilerende Harmonisatieraad welzijnsbeleid heeft minister-president Lubbers woensdag wederom het 'thema van Noord-Scharwoude' — de 'overbelaste democratie' en de dreigende 'verloedering' van onze rechtsstaat — aan de orde gesteld. Een bloemlezing uit zijn toespraak.

Door R.F.M. Lubbers

Wat betekent de 'overbelaste democratie'? Ik bedoel hiermee dat de overheid (de overheid die eerst de pretentie heeft gehad om de samenleving te maken en die nu tot de ontdekking komt dat dit zo niet kan) te maken heeft met burgers die veel, soms te veel, verwachten van de overheid.

Laat ik beginnen met het beeld dat de burger van de overheid heeft zo realistisch mogelijk — misschien wat somber — in te schatten. Gesteld wordt dan dat er teveel regels zijn en teveel ambtenaren. Vergeten wordt dan vaak dat al die regels er juist gekomen zijn om allerlei belangen te waarborgen. De burger vindt vervolgens dat de overheid slordig omspringt met zijn centen. Men heeft vaak het gevoel dat de rijken te gemakkelijk het betalen van belasting ontgaan; tegelijkertijd hoort men echter veel dat die belastingen te hoog zijn.

Bij de uitkering is het niet anders. Sommigen klagen dat de controle op de uitkeringen teveel te wensen overlaat en anderen beklagen zich dat nu juist op de uitkeringen bekibbeld wordt. De subsidieverlening acht men nogal eens een chaos. Ook bij de subsidies vaak dezelfde paradox: teveel en te weinig tegelijkertijd. Men vindt de regeling van een en ander 'fraudegevoelig'.

Dan is de burger verre van tevreden als het gaat om vraagstukken z'n veiligheid betreffend. Of het nu gaat om z'n persoonlijke eigendommen of soms zelfs de angst voor eigen lijf. En weer meent men dat de overheid tekort schiet. Anders gezegd: men verwacht veel van de overheid en die maakt het niet allemaal waar.

Uit deze achtergrond is het goed om de schijnwerper wat feller te zetten op de overbelaste democratie. We plegen te spreken van de trias politica: wetgeving, bestuur en rechterlijke macht.

Voor het gehoor hier is dat een bekend onderscheid en ook een heel nuttig en belangrijk onderscheid. Maar de samenleving pleegt wat gemakkelijker te spreken van de overheid, de politiek of zo u wilt, van Den Haag. En laten we eerlijk zijn, ook zelf houden we de grenzen niet altijd goed in acht.

Neem bijvoorbeeld het onderscheid tussen wetgeving en bestuur. U en ik weten dat er nogal veel gebeurd is op het gebied van de zogenaamde 'pseudo-wetgeving'. Begrijpelijk als het bestuur als het ware opgedrongen krijgt de noodzaak te 'zorgen' en die zorg zich toch moeilijk laat definiëren in heldere, algemene en controleerbare wetten.

Dan de rechtshandhaving. Recentelijk heb ik in verband met het vraagstuk van de vele overtredingen gewezen op het verschijnsel, respectievelijk de noodzaak van wat hogere boetes, respectievelijk straffen in financiële zin. Reacties daarop in de trant van: laten we toch voortgaan met de goede traditie van Nederland waarbij de rechter de straf bepaalt en dat doet met wetten die slechts uitermate lage minimumstraffen kent, hebben mij eerlijk gezegd wat doen glimlachen.

Waarom zou ik als medewetgever geen bespiegeling mogen houden over strafminima; evenzeer

overigens als over strafmaxima en de daaraan verbonden vragen hoe deze in de praktijk door de rechters gehanteerd worden en hoe dit weer inwerkt op de praktijk van het maatschappelijk leven. Ik heb deze opmerking gemaakt in relatie met het vraagstuk van de handhaving van openbare orde en de naleving van wetten en regels. Sta mij toe hier wat dieper op in te gaan.

Preventie

Allereerst meen ik dat het goed is dat de overheid zich weer meer bewust wordt van haar eigen verantwoordelijkheid. Daarbij is preventie van overtredingen van zeer groot belang. Er zal dus veel ruimte moeten zijn voor preventie.

Naast de preventie (inclusief ruime en doeltreffende controle-mogelijkheden op naleving van regels en voorschriften) doet zich de vraag voor hoe bij geconstateerde overtredingen te handelen. Daarbij is er dan weer de vraag: kunnen we veel voorkomende overtredingen het beste afdoen met boetes en de uitbreiding van de zogenaamde transactiebevoegdheid (zoals thans gaat gebeuren op het terrein van de winkeldiefstal) om zo de rechterlijke macht die met werk overspoeld dreigt te worden te ontlasten of dreigen we zo de functie van de rechterlijke macht teveel terug te dringen.

Ik neig er toe prioriteit te geven aan een effectief werkende rechterlijke macht, zich toespitsend op haar traditionele functie, maar vind wel dat deze afwegingen open en bewust behoren plaats te vinden.

Dan is er de vraag hoe de rechterlijke macht gebruik maakt van haar verantwoordelijkheid waar het betreft de straftoemetingen. De wetgever moet zich inderdaad beperken tot het aangeven van minimum en maximum straffen, maar dit betekent niet dat daarmee ieder gesprek over de wijze waarop de in de praktijk gehanteerde strafmaat uitwerkt op maatschappelijke ontwikkelingen taboe zou moeten zijn.

Samenvattend dus drie elkaar aanvullende invalshoeken: 1. Preventie, 2. ontlasting van de rechterlijke macht en 3. de hoogte van minimum en maximum straffen in de wetgeving.

Zoals ik al zei, het lijkt mij beter deze vragen in openheid te bespreken dan ze in de taboesfeer te laten.

Ik denk dat hoe dan ook de analyses die gemaakt zijn rond de kleine criminaliteit — we noemen dat nu 'veel voorkomende criminaliteit' — veel belangrijks aan het licht hebben gebracht. De veel voorkomende criminaliteit betekent hoe dan ook overbelasting voor de organen van de rechtshandhaving. Voor wat betreft de oorzaken mag zeker gewezen worden op het wegvallen van de zogenaamde sociale controle als gevolg van individualisering en minder normbewaking in eigen kring; evenzeer moet gewezen worden op de technologische ontwikkeling waardoor de toezichhoudende functie in het economisch en maatschappelijk verkeer zoveel, teveel is teruggedrongen. Voor wat betreft de eerste oorzaak, die van de sociale controle, heeft het weinig zin krokodilte tranen te plengen.

Voor wat betreft het teveel teruggelopen toezicht kunnen we natuurlijk wel corrigeren (als we economische groei voor het milieuaspect kunnen corrigeren moet dat dan toch ook kunnen voor wat betreft de invalshoek vandalisme en criminaliteit).

Intussen heeft de overbelasting via het teveel aan overtredingen forse vormen aangenomen. Daarmee zijn we ook in een vicieuze cirkel geraakt. Met die vicieuze cirkel bedoel ik dat het natuurlijk niet alleen gaat om normvervaling vanuit de samenleving, maar dat burgers uiteraard zich ook minder aan normen zullen houden, er als het ware minder in geloven als we de veel voorkomende criminaliteit niet weten te voorkomen of als we er niet meer tegen optreden. Zo'n probleem van zo'n vicieuze cirkel kan alleen maar opgelost worden door op een aantal punten tegelijkertijd de zaak aan te pakken. Dat vergt een hele brede inspanning, simpele oplossingen helpen niet.

Welke sporen zijn onderling samenhangend nodig? 1. Er zal weer volstrekste helderheid over ons normenstelsel moeten komen. De overheid moet heel duidelijk zijn in wat zij wel

en wat zij niet accepteert. Duide-lijk moet ook zijn wat de eigen verantwoordelijkheid is van burgers.

2. Dat betekent dat zowel de overheid als burgers, instellingen en bedrijven zoveel mogelijk moeten doen aan preventie.

3. Maar dan moet de samenleving er op kunnen rekenen, dat een veel groter percentage misdrijven dat de politie opheldert ook werkelijk tot reacties en sancties van de kant van justitie leidt. Dat is nodig, opdat de politie niet ontmoedigd wordt.

4. Je kunt natuurlijk wel zeggen dat justitie dat moet gaan doen. Maar wil justitie die kwantiteit van zaken goed kunnen verwerken dan is een kwalitatieve aanpassing en stroomlijning van rechterlijke procedures nodig. Zaken moeten zo weer allemaal, althans zoveel mogelijk, voor kunnen komen, sneller afgedaan. En aan een modernere en efficiëntere werkwijze van de rechterlijke macht is daarom de laatste jaren hard gewerkt. Dat vergt een pittige aanpak.

5. Dat betekent dat er voor dit alles ook middelen moeten zijn. Zowel voor de bouw bijvoorbeeld van voldoende gevangenis-capaciteit als voor de bestuurlijke preventie. Zo moet de keten van criminaliteit radicaal doorbroken worden. Heldere normen, preventie door burger, overheid en samenleving, materiële voorzieningen, dan misdrijven opsporen en bestraffen. Politie, rechters, strafuitvoering. Dat is een grote uitda-

ging. We mogen dat eenvoudigweg niet laten liggen. Dat raakt ook het welzijn.

Grondwet

Tot zover het vraagstuk van de overbelaste democratie vanuit de invalshoek van de veel voorkomende criminaliteit. In feite is er echter nog meer aan de hand.

Laten we daartoe een ogenblik kijken naar de belangrijkste aspecten van onze grondwet in z'n vernieuwde opzet.

Zowel bij de klassieke grondrechten als de sociale grondrech-

ten hebben we behoefte aan een goede rechtsbescherming van de burger tegen de staat. Tegelijkertijd vragen we echter om zorgvuldige uitvoering van de regelingen van de staat. Dit kan gaan botsen. Ik sprak over de overbelaste democratie. Laten we ons niet vergissen. Niet alleen de sociale grondrechten zijn fors uitgebouwd, ook bij de klassieke grondrechten zitten we nog in het tijdvak van de rising expectations. Enkele voorbeelden.

We zijn bezig met anti-discriminatie wetgeving. Dus niet alleen in het domein van de overheid zelf, maar ook tussen de burgers onderling. Een ingreep, zinvol wellicht, maar uit een oogpunt van wetgeving en wetshandhaving niet eenvoudig. Zo zijn er ook de zogenaamde democratiseringswetten, respectievelijk inspraakbepalingen.

De eisen die in combinatie gesteld worden aan onze verzorgingsstaat en onze rechtsstaat zijn zonder meer zwaar te noemen. Ieder facet op zichzelf lijkt nastrevenswaard. Maar alles tegelijk wordt soms veel, waarbij dan de totaalprestaties tekort gaan schieten. We komen er dan ten slotte niet meer met meer politie, met meer rechters, met meer ambtenaren, met meer wetgevers, met meer dereguleerders, met meer adviesorganen om het, zoals dat zo fraai heet, structureel te bekijken, enzovoort enzovoort.

Bij de discussie over de verzorgingsstaat en welzijnsvoorzieningen gaat het vaak om op geld waardeerbare claims en toewijzingen. We hebben daarvoor in het kabinet en in het verkeer met de Tweede Kamer spelregels ontwikkeld. (In het kabinet werken we met een kaderbrief bij de begrotingsvoorbereiding. Dan volgt de begroting op Prinsjesdag, het al of niet groene licht in de Algemene Politieke Beschouwingen en dan staan de totalen per begroting vast en kan alleen nog binnen begrotingen geschoven worden).

Maar bij niet direct op geld waardeerbare zaken ligt het moeilijker. Deregulerend, rechtsbescherming, privacy, identiteitsbe-

waking, inspraak en openbaarheid zijn allemaal belangrijk maar ook op die terreinen doen zich natuurlijk de vragen voor van uitvoerbaarheid en houdbaarheid; de spanning tussen wat wenselijk is en wat werkelijk gepresteerd kan worden.

Juist om de praktijk van de wetshandhaving geloofwaardig te houden kan beperking in de wetgeving noodzakelijk zijn. Vanuit deze vraagstukken gezien staan we zeker niet alleen voor financiële vragen. In feite zijn de vraagstukken van wetgeving en bestuur zeker zo moeilijk en is er sprake van een hoge graad van complexiteit. Om dit aan te duiden tot slot nog enkele voorbeelden; zo maar voor de voet weg.

Privacy is een belangrijk goed. Dat moeten we dan ook bewaken.

maandag 27 april 1987

Men hoede zich voor de verloederende overheid NRC

Door
Jacqueline Soetenhorst

De feestelijke bijeenkomst, die de Harmonisatieraad Welzijnsbeleid ter ere van haar tienjarig bestaan had georganiseerd, was gewijd aan de vraag welke taken een overheid — die het zuiniger aan moet doen — overhoudt. De dag begon met een ernstige waarschuwing van de minister-president (NRC Handelsblad 22 april).

De zaak dreigt „uit de klauwen te lopen” — zo waren zijn woorden — door normvervaging bij de burgerij en een overmatig gebruik van de nieuw verworven rechten. De taak voor de overheid is duidelijk: normbevestiging door een strengere strafrechtspleging, met als pikant onderdeel beperking van de beleidsvrijheid van de rechter in de straftoemeting door het stelsel van een algemeen strafminimum (tot kort de trots van de Nederlands rechtspolitiek) los te laten en te gaan werken met specifieke minima per delict.

De minister had dit verhaal al eens eerder gehouden en „de bezwaren van juridische kant met een glimlach ter zijde gelegd”. Het betoog van Lubbers gaat verder, maar sluit naadloos aan op de betogen van de minister van justitie Korthals Altes, gebaseerd op de beleidsnota *Samenleving en criminaliteit*.

Omdat de tweede inleiding van die ochtend aanmerkelijk constructiever was dan het 'terug naar de nachtwakersstaat' van de premier — bleef in de forumdiscussie, die op deze inleidingen volgde, kritiek op Lubbers diagnose en remedie uit. Omdat hier van recidive sprake is — Lubbers hield dit betoog over de verloederende van de democratie door de schuld van de burgerij al eerder — en omdat dit soort politieke verhalen een onjuiste beeldvorming in de hand werken, die de

problemen eerder vergroot dan verkleint, is een weerwoord nodig.

Weerwoord

Ik beperk dit tot drie punten. Ten eerste is het zoeken naar schuldigen voor zo een algemeen probleem als normvervaging een verkeerde benadering, omdat dit het zicht op de werkelijke factoren, die tot de ongewenste processen leiden, belemmert. Zo een factor kan bijvoorbeeld zijn dat mensen opgroeien in een sociaal-cultureel klimaat dat bepaalde beloften inhoudt (gelijke kansen, rechtvaardige verdeling van inkomsten), maar allengs merken dat de werkelijkheid anders in elkaar zit. Vooral de zwakkeren — die afhankelijk zijn van een uitkering of een voorziening — ontbreekt het dan aan 'civil competence' om de macht van de organisaties en de onverschilligheid van het overheidshandelen voldoende tegenspel te bieden. (Studenten komen een maand zonder studiebeurs te zitten. Bejaarden merken opeens met minder rond te moeten komen.)

The Sun bezwaddert Elton John

DE Britse popzanger Elton John is er door het dagblad The Sun van beschuldigd dat hij in zijn huis bij Londen 'homoseksuele orgiën' heeft gehouden.

Mijn tweede bezwaar betreft de schuldigen die Lubbers aanwijst. De mogelijkheid van onzorgvuldig overheidshandelen wordt niet eens genoemd, neen wij, inwoners van Nederland, zijn op twee manieren fout bezig. Wij houden ons niet aan de regels en als wij ons op regels beroepen, doen wij dit alleen om het onderste uit de kan te krijgen.

Het eerste verwijt leidt onmiddellijk tot een tegenverwijt: degenen die het te zeggen hebben in dit land zijn ook niet bepaald lieverdjes. 'Lubbers werkt normvervaging in de hand' was de kop boven het artikel dat professor Maas vorige week schreef, als reactie op het verloederingsverhaal. Het lijkt een jijbak, maar in de praktijk werkt dit zo. Iedereen probeert zijn eigen straatje schoon te vegen en doet dit door met een beschuldigend vingertje naar de ander te wijzen.

Behalve onwaarschijnlijk onfatsoen, zoals de RSV-affaire liet zien, is er een ander soort sluipende onzorgvuldigheid. Een voorbeeld hiervan is het totstandbrengen van wetgeving, zonder behoorlijk na te gaan wat de gevolgen zijn voor de werkbelasting van politie en justitie.

Onderzoek naar de wetgevingspraktijk tussen 1968 en 1982 laat zien dat bij nieuwe wetgeving zelden werd nagegaan hoe het met de handhaving zat. Politiek gezien is het immers handiger om de ogen te sluiten voor deze handhavingsproblematiek.

Dan het verwijt dat wij een overmatig beroep doen op de rechter.

Rechtsvergelijkend onderzoek laat zien dat Nederland een ongelukkig laag 'rechtsconsumptie' heeft, zelfs lager dan Japan, dat altijd als lichtend voorbeeld voor een harmonieuze samenleving fungeert. In een land als West-Duitsland, maar ook in België wordt veel vaker een beroep op de rechter gedaan.

Deze verschillen zijn niet te verklaren door een andere mentaliteit van de burger. De manier waarop de (overheids)organisaties werken is bepalend voor dit verschil. Nederland kent een uniek stelsel van rechtshulp en andere vormen van ondersteuning, of geschillenbeslechting, waar mogelijkkerwijs de verklaring ligt voor het uitzonderlijk laag gebruik van de rechter.

Het blindelings hakken in deze sectoren, zonder zich te bezinnen op de sociaal-culturele consequenties is opnieuw een schrijnend voorbeeld van norm-vervaging bij de overheid.

'Bescherming'

Mijn derde bezwaar betreft het antwoord dat de minister-president voor ogen staat: meer cellen

en strengere straffen uit naam van de democratie voor de bescherming van de zwakkere.

Of zwakkere groepen baat hebben bij een repressief strafrechtelijk klimaat valt te betwijfelen. De ervaring leert dat het juist marginale groepen zijn die kindertehuizen, huizen van bewaring en andere dwanginstituten bevolken. Waar dit toe leidt illustreert Groot-Brittannië, dat van oudsher een voorkeur voor deze 'oplossing' heeft, die onder premier Thatcher is aangescherpt. En de democratie, wordt die door repressie beschermd?

Democratie is een staatsvorm, waarin macht geëlitimeerd wordt

door overtuiging van de burgers. Repressie en wantrouwen staan hier haaks op. De gezagscrisis uit de jaren zestig heeft jammer genoeg niet geleid tot nieuwe structuren, waardoor mensen meer invloed krijgen op maatschappelijke processen, waar zij dagelijks mee te maken hebben, zoals bijvoorbeeld de veiligheid in eigen woonomgeving, of de gang van zaken in de gezondheidszorg.

Het ziet er naar uit dat de twintigste-eeuwers zich op de borst moeten trommelen omdat zij kans hebben gezien een eeuw lang voort te tobben met de *trias politica* en andere mythes, die langzamerhand de wens naar democratisering eerder verhinderden dan bevorderen. Sterker nog, wij zullen nog hard moeten vechten om de negentiende-eeuwse rechtsprincipes, overleefd te houden. Die hulp van advocaten, die vrijheid van de rechter, die behoefte aan privacy, het wordt immers veel te duur en te lastig.

Schoorvoetend en na jaren touwtrekken komen er misschien patiëntenrechten. Maar laat de burger die daar een beroep op doet, zich goed bedenken wat hij over zich afroept: de verloederende loert.

De auteur is hoogleraar sociale hulpverlening aan de Universiteit van Amsterdam.

Chileense jeugd niet tegen seks

SANTIAGO — In een toespraak tot 80.000 Chileense jongeren in het stadion van Santiago heeft paus Johannes Paulus II zijn gehoor opgeroepen het kwaad „in al zijn vormen” te bestrijden. „Verwerpen jullie de afgod van de rijkdom,” vroeg de paus. Het grootste deel van het publiek zweeg, maar een klein groepje riep „Ja”. Toen vroeg de paus: „Verwerpen jullie de afgod van de macht?” En weer klonk het „ja”. Uiteindelijk vroeg de paus: „Verwerpen jullie de afgod van de seks?” Ditmaal luidde het antwoord: „Nee”. De paus deed echter of hij het niet hoorde en vervolgde zijn toespraak.

Jongen zet dorp met roddel op stelten

NIEUWESCHANS - Een twaalfjarig jongetje uit Nieuweschans heeft de laatste tijd het dorp op stelten gezet en het politiekorps van het grensdorpje handen vol werk bezorgd door zijn fantasie.

Hij strooide overal rond dat er in het dorp een meisje door een Westduitsler was verkracht. Hij vertelde dat onder meer op zijn school. In een mum van tijd was het 1800 zielen tellende Nieuweschans het „Peyton Place” van Oost-Groningen. Het werd zelfs zo erg dat vrouwen zich afvroegen of ze 's avonds nog wel over straat konden gaan. Voor de politie was dat aanleiding een onderzoek in te stellen. Veel mensen werden verhoord en via-via kwam de politie achter de identiteit van de veroorzaker van de roddel. Het kind was zo verbaasd dat de politie bij hem op de stoep stond, dat hij niet kon verklaren waarom hij de verkrachting had verzonnen.

Elton John vervolgt Britse sensatiekranten

Elton John vervolgt de Britse sensatiekranten "The Sun" en "The Star" nadat die hem er vorige week van hadden beschuldigd homoseksuele orgiën te hebben georganiseerd. Vorige donderdag had de Sun twee foto's van dergelijke partijtjes gepubliceerd. Een ervan toonde Elton John naast met enkel een band rond zijn geslachtsdelen en een andere toonde hem de schouder vasthoudend van een jongeman. De Star had enkel mekking gemaakt van de feiten en geen foto's gepubliceerd. Wel was een 'getuigenis' van een aanwezige aangehaald. De advocaat van Elton John, John Reid, noemde een ander "grof en beledigend". Hij voegde er echter aan toe dat zijn cliënt "moest dat de foto's echt zijn, en ongeveer tien jaar geleden zijn genomen. Het is lang geleden dat Elton John uitkwam voor zijn bisexualiteit. Hij is niet de enige", aldus Reid. Volgens de advocaat vindt de pianist-componist-zanger echter dat sommige bladen zijn privé-leven aanvallen zonder rekening te houden met de waarheid of met het fatsoen.

„DE MORGEN”
22/4/'87.

Schandaal om Elton John

De Britse popzanger Elton John is er door The Sun, en grote Engelse sensatiekrant, van beschuldigd dat hij in zijn huis bij Londen 'homoseksuele orgiën' heeft gehouden. De krant drukte donderdag twee foto's af: op de ene zie je Elton John helemaal bloot, met een nette zwarte band over de geslachtsdelen, de andere is pas echt schokkend: daarop houdt hij een jongen bij de schouder! Alleen die foto's is een beetje mager, dus dist The Sun ook nog een smakelijk verhaal op van een getuige die heeft gezien dat Elton John drugs en champagne innam en uitdeelde. Het dagblad had nog graag (dat geloven we) een derde foto bij het artikel afgedrukt, maar die is "te walgelijk voor een krant die voor het gezin is bestemd". Op die polaroid zou Elton John te zien zijn terwijl hij vrijt met een andere man. Hè gatsie! The Sun schrijft verder dat de advocaten van Elton John de rechter wilden inschakelen om publikatie van de foto's te voorkomen, maar dat ze daar woensdag van afzagen toen ze hoorden dat de krant een aantal compromitterende foto's in handen had.

De krant drukt twee foto's af, op de ene waarvan men een naakte Elton John ziet, de geslachtsdelen door een zwarte band aan het oog onttrokken, en een andere, waarop hij een jongen bij de schouder houdt. The Sun voert ook een getuige op, die heeft verteld dat hij de popster drugs en champagne heeft zien innemen en uitdelen. Het dagblad schrijft dat het nog graag een derde foto bij het artikel had afgedrukt, maar "die is te walgelijk voor een krant die voor het gezin is bestemd". Op de polaroid-foto zou Elton John te zien zijn terwijl hij vrijt met een andere man. The Sun schrijft dat de advocaten van Elton John woensdag hebben afgezien van een gerechtelijke procedure, toen zij hoorden dat de krant een aantal compromitterende foto's in handen had.

18 APRIL 1987.
„DE MORGEN”

